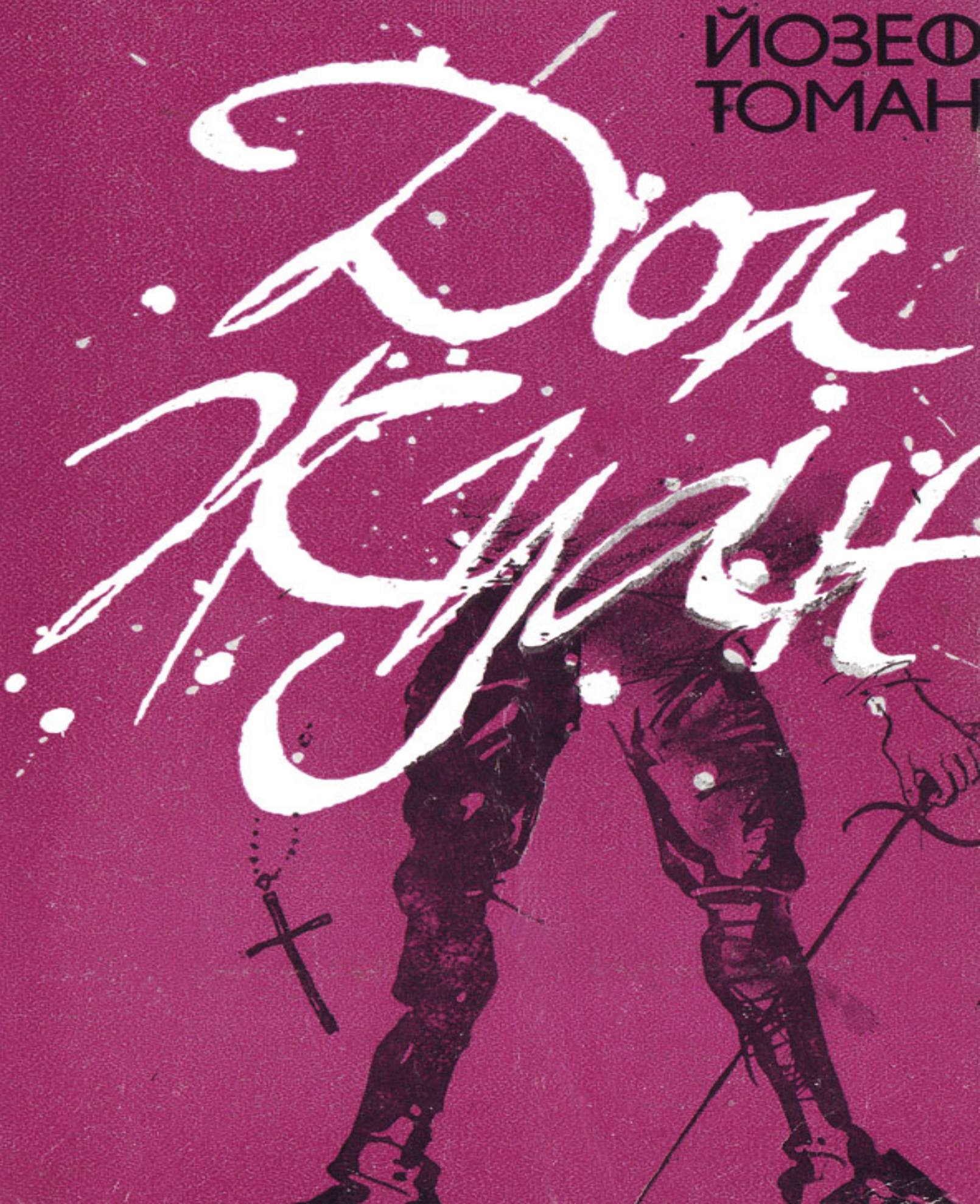

ЙОЗЕФ
ТОМАН

ЙОЗЕФ ТОМАН
ДОН ЖУАН
ЖИВОТЪТ И СМЪРТТА НА
ДОН МИГЕЛ ДЕ МАНЯРА

Превод: Катя Витанова

chitanka.info

Легендата за Дон Жуан след първото ѝ драматургично пресъздаване от Тирсо де Молина — „Севилският измамник“, 1630 — става една от най-привлекателните теми за европейската литература и изкуство. Три века в повече от двеста произведения на романисти, драматурзи и композитори — между които са Молиер, Байрон, Б. Шоу, Морао, — Дон Жуан шестува в облика си на легендарния герой и на историческата личност граф Мигел де Маняра, живял през годините 1626–1679.

Един по-късен отглас на тази тема, подсказан от хуманното единоборство на испанския благородник Мигел де Маняра с мрачното време на крал Филип IV, е романът на чешкия писател Йозеф Томан, народен деятел на културата (1899–1977). Избрал за опора хрониката на Лоренцо ди Бради „Дон Жуан — легенда и история“ (1930), Томан се стреми да разкрие социално-нравствените причини за сложната и противоречива психология на своя герой, който извървява тежкия си път от безогледната себичност на господаря до човешкото щастие да служи на ближния.

ПЪРВА ЧАСТ

Необятна е небесната шир. Необозрими за човешката мисъл са небесните селения, ала разказват, че божият трон се намирал точно над Испания.

От незапомнени времена жителите на Толедо и Севиля спорели кой град е по-мил богу и над кой от тях неговата длан се простира по-благоклонно.

Учените хора на църквата воювали яростно с живо слово и писания за това първенство, а архиепископите молели бога да стори чудо и разреши спора им.

И чул ги бог и по времето на крал Карл Пети разтърсил така силно андалуската земя, че в Севиля дори крепостните стени се попукали, а домовете се превърнали в руини.

„Бог отсъди така — ликували жителите на Толедо. — Той ви наказва, грешни андалусци, с това земетресение и явно е, че ние, кастилците, сме му по-мили.“

„Наистина бог е отсъдил така — казвали жителите на Севиля. — Грешни сме, вярно е, ала не повече от вас. С това нещастие той ни предупреждава, което ще рече: ние сме му по-мили.“

Но когато скоро след това бог пратил на Толедо мор, и едните, и другите заговорили тъкмо обратното и спорът останал нерешен.

Ала ние, андалусците, страстно любещи слънцето — а ти, наша пресвета Дево, знаеш, че това не са думи на езичници! — ние твърдим неотстъпно, че най-милият богу край е Андалусия и от това старо предание не ще се отречем никога! И за нищо на света!

О, Андалусия!

На теб посвещаваме своите песни, макар добре да знаем, че и дяволът повече от всичко на света харесва този кът на испанската земя.

Градина на градините, гора на горите, долина на блаженството!

Както Млечният път струи по небесния свод, така и през теб, Андалусия, протича живителната Гуадалкивир, сребърен клон, изкован от паднали звезди. Озарена от портокаловите цветове — цветовете на любовта, — плуваш ти, Андалусия, между небесата и преизподнята, потопена в слънчев зной, който разпалва в сърцата еднакво буйна страст към бога и към злия дух, плуваш като ефирно, неуловимо видение с прелест на пеперуда, влачейки ресните на мантията си през локви кръв под замрежените прозорци на красавиците.

По стръмните ти склонове къдрейт маслиненни гори и се вият лози с червени гроздове.

Ароматът на мирта и шафран, задушаващият мирис на Африка, лъха от тръстиките край реките, по чиито брегове пасат стада черни бикове.

О, жестока земя на контрастите, където любовта и смъртта са родни сестри, където през цялата година цъфтят рози, а в сянката на високомерни и блудни велможи народът загива от мизерия, глад и мор.

Единствена Андалусия можеше да роди Мигел де Маняра.

Лето 1640...

Подир конете на манярските глашатаи се вдига прах и розовее от залязващото слънце.

Пронизителният ек на тръбите им раздира като гръм простора над селата на манярското имение и от глинени колиби изскачат крепостните с лица, вкаменени от уплаха и ужас.

— Ангария?

— Война?

— Мор?

Тътнеж на барабани и ек на тръби. Глашатай:

— Утре, в деня на света Каталина, и през двата следващи дни негова милост, граф дон Томас де Маняра, господар на вашия живот и вашите души, отменя повинната работа по цялото свое имение. Прави това в чест на четиринайсетия рожден ден на своя единствен син дон Мигел, за чието щастие молете пресветата Дева!

Барабани, тръби, възторг.

О, небеса! О, блаженство! Три дни робите ще бъдат свободни хора!

Замъкът на Маняра, Мигеловият роден дом, лежи в андалуската долина, покрита с гори от маслини и шамфъстък, недалече от Гуадалкивир.

Граф дон Томас де Маняра Висентельо и Лека е глава на една от най-богатите андалуски фамилии и е родственик или приятел на редица високопоставени испански държавници.

Имението на Томас е необятно. Неговите ниви, пасбища, лозя и градини се простират между реките Виар, Уелва и Гуадалкивир, от Бренес до Кантиляна и от Алкала чак до Ронкильо под Сиера Арасена. В Севиля, близо до Хереската порта, дон Томас има фамилен дворец, а в къщи, в Маняра — сандъци, пълни със златни ескуда и дублони^[1].

Всички предци на дон Томас, още от Уго Колона — прогонил мохамеданите от Корсика, са били воини. Самият Томас бе воювал в Италия и се завърна оттам, увенчан със слава и покрит с рани.

Той изтри кръвта от фамилният меч и се отдаде на мирен живот в своя манярски дворец също като провинциален аристократ. Този телом и духом воин сега проседяваше два пъти седмично по два часа в клетката на домашното огнище, свел глава над сметките, които му представяше неговият майордом дон Марсиано Нарини. Преглеждаше със смръщени вежди колонките от цифри, като държеше сметка за всяко мараведи в приходите и разходите. А останалото време от седмицата посвещаваха на развлечения, излагайки се на зле прикривания присмех на съседните велможи, чийто живот представляваше непрестанно отиване и връщане от бойните полета на войната, която вече трето десетилетие терзаше Европа.

Но дон Томас изглеждаше щастлив. От живота по бойните полета войнствеността му доста се бе изпарила, но укротеният лъв си оставаше лъв въпреки проклетата подагра. От време на време, след по-продължителна пауза тих живот, кръвта изведнъж кипваше в жилите му, три гневни бръчки прорязваха челото, ноздрите непокорно се издуваха и страстите го раздрусваха една след друга: гуляи с велможите, дуели и борби с бикове. Тогава дон Томас изчезваше от Маняра, преселваше се в севилския си дворец и след няколко дни се връщаше със спокойната крачка на човек, който знае, че никой не ще се реши да го попита къде е бил и какво е правил. Дори жена му

Херонима не се осмеляваше. Олекнал с няколко капки кръв или няколко кесии злато, той се прибираше в стаята си, чиито стени са покрити с металически шлемове, мечове от дамаска стомана, щитове, рапири и корди, и като сядаше под белия полумесец, извезан със сребро върху червеното знаме, плячкосано от прадедите му в бой с мохамеданите, отново търпеливо пресмяташе по цели два часа два пъти седмично мъртвите цифри в сметките на майордома.

Коленичила пред кръста, доня Херонима пропуска бавно между тънките си пръсти шамфъстъковите зърна на молитвената броеница.

Красива жена е доня Херонима. Нежно, изразително лице, увенчано от гладко вчесани черни коси, които святкат като сарацински шлем от закалена стомана; тъмни, сияещи очи на бялото лице под високото чело; стройно тяло в плътно пристегнатата дреха...

Красива невеста бе тя, когато дон Томас я извеждаше от катедралата, стиснал малката ѝ ръка в силната си десница. Тогава в тълпата сватбари стоеше младият свещеник дон Викторио де Лареда и плачеше. Плачеше и невестата на Томас, защото обичаше Викторио. Но бог бе отредил иначе. Затова тя излизаше от храма рамо до рамо с Томас, а сълзите капеха по бялата ѝ рокля.

Красива жена бе доня Херонима, когато дон Томас я доведе в усамотения манярски замък. И тук, страхувайки се от досега със света, презирайки оръжията, конете, биковете и шума, тя реши, че щом не можа да отдаде сърцето си на любимия мъж, ще го отдаде на бога, комуто Викторио служи.

Нейната стая е потънала в пурпур, злато и тежък брокат. Тук неизменно цари полумрак, а между витите колони от бял мрамор се извисява голям кръст, пред него — подставка за молене и на сребърна кука кандило.

Нейната стая е великолепен кът за молитва и господарката на хиляди крепостни, облечена в опънат по тялото черен атлас, с голям кръст от ковано злато и диаманти на гърдите, коленичила, се моли за сина си и днес, както всеки друг ден. Спомня си, че някога от любов към дон Викторио страстно пожела току-що роденият ѝ син да стане свещеник.

Херонима сподели своята тайна с Викторио, днес вече архиепископ, и бъдещето на Мигел бе предопределено. Архиепископът взе идеята ѝ присърце и съобщи веднага новината на великия

инквизитор, за да му се понрави. И постигна целта си. Защото кой църковен сановник не би се зарадвал, когато едновременно с аристократичната душа му се предлага и огромното манярско богатство за вечно празната кесия на светата църква?

Дон Томас дълго и яростно се съпротивяваше. Единственият му син! Единственият му наследник! Продължителят на рода му! Ала страхът пред инквизитора бе все пак по-силен от копнежа да види сина си продължител на славния род. От време на време дон Томас отново избухваше и се кълнеше в името на всички прадеди да не отстъпи, но бе ясно, че няма да бъде неговата воля.

Мрежата от интриги се бе простряла над Мигел едва проходил, а от седемгодишна възраст възпитанието му бе поверено на Трифон, който по цели дни като гарван грачеше на малкия граф за ада, за божия съд и вечното проклятие.

Тогава дон Томас реши да се съпротивява скришом. Щом останеше за миг насаме със сина си, той поощряваше в него родовата гордост, властолюбието; учеше го на езда, фехтовка и въобще да си служи с оръжието — с една дума, стараяше се, доколкото може, да осуетява и проваля Трифоновото дело. Освен това дон Томас избра за сина си още един учител, капуцина Грегорио, който живееше в близкото тоцинско абатство. Грегорио е мил старец, с голямо коремче и ласкаво лице. Народът го обича, ала между дворяните не се ползува с добро име. За него се говори, че подстрекава народа против господарите. Трудно е обаче да се докаже това. Този добродушен на вид дядка е хитра лисица. Умее дори най-сериозния спор да обърне неусетно в шега — иди гони след това вятъра, ако си нямаш работа! Неговата голяма ерудиция, както и обичта му към даровете на земята и живота спечелиха симпатиите на дон Томас и той вижда в негово лице съюзник срещу всички, които искат да направят сина му божи слуга.

Мигел — възприемчиво, талантливо и чувствително момче — се люшка между тези влияния и неговото сърце е на страната на баща му и на Грегорио, където чувствава поне мъничко обич, толкова оскъдна между родителите му.

И така, единственият дългоочакван син е прицел на люта схватка, която се разиграва зад кулисите на вечно напрегнатия и нерадостен живот.

Доня Херонима завърши молитвата си...

Изправи се, пристъпи към стената и отгърна завесата, която закриваше голяма картина. Върху платното са изобразени всички ужаси на Страшния съд. Погледът ѝ плахо се плъзна по картината и тя отново спусна завесата. „Моят син ще служи на бога — повтори си доня Херонима. — Това е смисълът на живота ми.“

Слугата Бруно се прокрадва с тихи стъпки, застава в сянката — сам сянка, и пълзи, превит в поклон, без да вдигне змийските си очи.

— Е? — пита господарката.

— Негова милост дон Мигел плака над книгата.

— Над каква книга?

— Светото писание, милостива. Евангелието на свети Йоан.

— Добре, Бруно. Още ли плаче?

— Не, милостива господарке. Сега при него е отец Трифон...

— Добре. Не се отделяй от Мигел нито на крачка. Нека не напуска стаята си. И отново ми съобщи какво прави.

— Защо моят син плаче по цели дни? — мръщи се дон Томас.

— Ах, мили мой, та той е още дете — прави опит да се усмихне доня Херонима.

— Аз исках да вляза при своя син, повтарям, при своя син, и помислете само, слугата Бруно ми прегради пътя. Можете ли да ми обясните нещо? Аз свалих негодника с един удар и продължих нататък. И представете си — моят син заключен като в затвор, а при него седи това чудовище Трифон.

— Томас! Трифон е пример за набожност...

— Това чудовище Трифон — повтаря упорито дон Томас — със своето изкривено от злоба и неискреност лице измъчва сина ми в навечерието на рождения му ден. Кой е наредил това, госпожо?

Продължително мълчание.

— Аз, мой мили — отговаря Херонима с тих, но твърд глас.

— Защо?

— Мигеловият живот принадлежи на бога.

— Кой е решил така? — избухва за стотен път дон Томас.

— Пак аз, неговата майка. Нали знаете, че съм обрекла Мигеловия живот на бога. Отдавна знаете това!

Ала дон Томас днес отново е обзет от неудържим гняв.

— Да не сте полудели? Моят единствен син! Моят род да загине!

— Какво е вашият род пред божията воля? — рязко възразява Херонима.

— Ще бъде воин! — крещи Томас. — Като дедите си, като мен. Ще го науча на фехтовка, ще го науча на езда, пред никого да не отстъпва...

— И вие няма ли да отстъпите, господине?

— Няма да отстъпя, госпожо!

И днес ходът на събитията принуди дон Томас да седне със своя майордом Марсиано Нарини над сметките. Той е намръщен, разгневен и с грозно сбърчени гъсти вежди слуша думите на майордома.

— Аз не мога да премълча и макар с огорчение трябва да съобщя на ваша милост, че нашите имения, чифлици, летни дворци и дворецът в Севиля поглъщат много пари. Големи суми са нужни за поддържането им, както и за някои други разходи... хм... хм... — старее се майордомът внимателно да намекне за „разходите“ на дон Томас, които струват хиляди дублони.

— По-нататък! — произнася навъсено дон Томас.

— А нашите приходи намаляват, милостиви...

— Как така? — избухва Томас, удряйки по масата с бича за езда, уверен, че дори неговите приходи съвсем да намалее, именията му винаги ще донасят нечетни богатства. — Намаляват? А защо?

Марсиано се гърчи в креслото:

— Лошо време настъпи, ваша милост, народът вече не е такъв, какъвто беше. Не работят както по-рано. Дявол знае какво става с тях. Гледат да минат по-леко, разпуснали са се и не свисти ли бичът над гърбовете им държат се самонадеяно и дръзко. Позволяват си на всеослушание да говорят за своята неволя, да наричат ангарията мъчение, а помежду си дори изразяват недоволство. Както благоволявате да знаете, Оливарес и до ден-днешен не може да потуши въстанието в Каталония. Там и досега тълпите вилнеят против властта, а стражата не може да улови главатаря на въстанието Пао Кларис. Днес хората са бунтовници, а не овци...

Бичът на Томас силно изсвистява по масата.

— Вие да не сте луд, Нарини! Защо ми разказвате тези неща? Какво ме интересува всичко това? Питам ви — какво?

— Исках само да кажа — пелтечи майордомът, — че и между нашите хора има негодувание, може би някой ги подстрекава и затова спадат приходите...

— А вие за какво сте ми? — вика дон Томас. — За какво сте ми вие тогава? Нима не можете да превиеете врата на няколко бунтари? Не ви ли стигат ордите от бирници? Или вече остарявате? Или пък се страхувате от шепа голтаци, чиито кореми къркорят от глад?

Майордомът се опитва да каже нещо, но резкият жест на Томасовата ръка го смразява:

— Млъкнете и си гледайте работата както следва!

Майордомът скърца със зъби, покланя се на Томасовия гръб и тихо си обещава:

— Почакайте вие, голтаци лениви! Ще ви стегна аз юздите, та повече да не ме хокат заради вас!

Дворецът кънти и ечи от подготовката за утрешния празник.

Наемниците чистят оръжието си, прислужничките лъскаат медни и калаени съдини, колят птици. Всеки бърза, тича, вдига врява.

Капуцинът Грегорио, вторият възпитател на Мигел, наблюдава с подразнен апетит цялата тази суетня около пиршеството.

— Бог е създал биковете за арените, кучетата да гонят дивеча, птиците — за похапване...

— А човекът за какво е създаден, ваше преподобие? — пита дебелият готвач Али.

— Човекът ли? За да се радва разумно на даровете на живота и да възхвалява бога — казва монахът и опитва различните гозби в гърнетата. — Али, прибави тука още една щипка карамфил. И ароматът ще стане чудесен.

Стогодишната баба Рухела, бавачката на Мигел, скубе гъска.

— Да се радваме на даровете на живота ли? Добре го казвате, ваше преподобие. Но ние, бедняците, нито можем да се радваме на нещо, нито можем изобщо да говорим за живот. Нашите деца до ден-днешен не знаят какъв е вкусът на гъската. Сутрин, обед и вечер — само царевични питки. От такова угощение стомахът вие като пес. А

пък свисти ли и бичът над главата ти — трудно можеш да се радваш на даровете на живота...

Грегорио гледа съчувствено старицата:

— Ще дойде добро време и за вас, Рухела, ще видиш. Ако не ти, то твоите внуци непременно ще дочакат този ден. А засега всеки трябва да се справя както може.

Грегорио взема спокойно от масата на Али солидна купчина гъши пастет и го мушка в големия джоб на бабата. Кухнята еква от смях и само Али се пули смаяно.

— Какво гледаш така, Али? — казва строго монахът. — Да не би празничната трапеза да обеднее?

Али се подсмива:

— Щом го казвате вие, отче, няма да обеднее! Ние всички ви вярваме.

Край отворените кухненски врати се мярка като сянка тъничката фигура на Мигел.

— Виждате ли го? — казва Рухела, гледайки момчето. — Син е на най-големия богаташ в Андалусия, а също не се радва на даровете на живота. Ходи като сянка, все в земята гледа, не вдига глава от книгите и, не знае що е това радост. А беше такова хубаво дете, когато го носех на ръце.

Младата слугиня Петронила въздиша:

— Жал ми е за него. Добро момче е. Тук единствено той не се срамува да говори с нас.

— Неотдавна спаси салджията Себастиан от наказанието на Нарини. Себастиан беше укрил малкия Педро, когото трябваше да бият пред всички — добавя слугинята Барбара. — Мигел дълго моли дон Томас, докато най-после освободиха Себастиан, а и на Педро боят се размина.

— Това, че младият господар е такъв, е заслуга на отец Грегорио — подхвърля Агрипина.

— Че как другояче! — учудва се монахът. — Почакайте само, чеда мои, аз такъв човек ще направя от Мигел, че ще има да се чудите!

— Всичко щеше да бъде наред, ако не беше Трифон, този Велзевул — казва Рухела. — Той иска да направи от момчето изрод по свой образ и...

— Мълчи — понижава глас Грегорио. — В къщата има доносник!

— Той е Велзевул, не обича нищо, никого, дори и господа бога — високо повтаря бабата. — Ще направи от Мигел безчувствен човек, какъвто е той самият. Сърцето на Мигел ще изсъхне като шафран в пясък. Постоянно го държи зад решетката, а той с такава радост би си поиграл с нашия Педро или с малката Инес. Но не смее, нищо не смее...

В кухнята пада сянката на човешка фигура и Рухела млъква изведнъж. Това е майордомът Марсиано Нарини, олицетворение на мършавост, на препарирано високомерие, облечено в палто, обшито с галони, скелет със синкаво лице.

— Всичко ли е наред? — скрипти сухият му глас.

— Да, милостиви господине, всичко е наред — отговарят слугите в хор и поглеждат с ненавист господарския камшик.

Дон Томас, отец Грегорио и майордомът стоят пред арабския кон.

— Какво ще кажеш, отче? — пита Томас.

— Не може да има по-прекрасен подарък за Мигел по случай рождения му ден, ваша милост. Същински слънчев лъч! Крачи наперено като петел. Опъва жили като тетива на лък.

Монахът оглежда врания кон от всички страни и с удоволствие го гали по гърба.

— А ти, Марсиано, какво мислиш? — пита Томас.

Сухият майордом пламва като свещ, защото испанецът дори на смъртния си одър милее за кон тъй, както за живота си.

— Великолепно животно, ваша милост.

Монахът се накланя към граф Томас и му шепне:

— От време на време преди сън Мигел би трябвало да шепне на жребеца шестдесет и шеста сура от корана. И конят ще му стане верен като куче.

— И ще трябва да я изговаря на арабски ли? — учудва се Томас.

— Та нима аз не уча Мигел на арабски език? — горда отговаря Грегорио. — Попитайте го, ваша милост.

— Добър съвет — казва Томас и изведнъж се размива: — И това го казваш ти — християнинът и монахът?

Грегорио добродушно добавя:

— Аз, ваша милост, съм християнин. Но конят е арабин и езичник.

Дон Томас се усмихва и поглежда благосклонно монаха.

Спалнята на графския син.

Може би си представяте голяма постеля с балдахин и мрежа против комари? Люлка на сънищата, блаженството и детските ласки? Пухкаво гнездо, скрито под дантелени завеси?

Не, не! Твърдо легло, маса, сандъче с книги, подставка за молене, кръст и постоянен полумрак зад спуснатите завеси. На прозореца — решетка.

На масата в Мигеловата килия седи отец Трифон. Слаб, костелив, дребен мъж с бледи, изпъкнали скули. Пронизителни, трескави очи с неопределен цвят, тънки, безкръвни устни. Отец Трифон е член на ордена „Исусово братство“ и заради своята фанатична набожност и религиозно усърдие бе препоръчан за учител на Мигел от самия севилски архиепископ дон Викторио де Лареда.

Отец Трифон държи в ръцете си Светото писание.

— „Отречи се от себе си, вземи своя кръст и ме следвай, защото каква полза за човека, ако придобие целия свят, а навреди на душата си?“ Ясно ли ви е, дон Мигел?

— Не — отговаря тих глас от най-тъмния ъгъл на стаята.

Там, свит върху пейката, седи младият граф де Маняра. Притиска с ръце коленете си, вдигнал бледо лице към своя учител и впил палеци очи в него...

— Какво неясно има тук? — пита Трифон.

Ах, този леден, остро разчленяващ думите глас! Сякаш дълбаеш с нож в камък или стържеш по желязна съдина — същия звук има и неговият глас.

— Не разбирам думите: „Отречи се от себе си“ — казва тихо момчето.

— Да се отречеш от себе си, означава да се отречеш от своите желания, страсти и потребности: любов, ненавист, богатство, глад и жажда. Исус повелява да се отречеш от всичко това. Всичко да

пренебрегнеш, всякакви чувства да задушиш в себе си. Слушате ли ме, дон Мигел?

— Замислих се, отче — признава си Мигел и скланя виновно глава. — Спомних си за гемията, която навярно утре ще пристигне, за подаръците, които вуйчо ми праща от Новия свят. Простете, отче.

— В моите часове не е позволено да мислите за нищо друго освен за бога — скърца Трифоновият глас. — Внимавайте, моля. Всеки човек се ражда с добро и лошо начало в себе си. Ваша задача е да потиснете всичко лошо в себе си.

— Мама също ли има добро и лошо начало в себе си? — пита неочаквано момчето.

— Разбира се. Както всеки от нас.

— Не! — избухва смело Мигел и скача. — Мама няма нищо лошо в себе си. Мама е светица. Тя е нежна и бяла като Мадоната.

— Престанете! — повишава строго глас Трифон. — Богохулствувате! Вашата майка е изключителна жена, но не си позволявайте да я сравнявате със светата Дева! Това е тежък грях. Преди всичко трябва да обичаме бога, да почитаме бога и да защитаваме бога.

— Простете — казва сломено момчето и присяда до замрежения прозорец.

— Във вас, във вашата душа има много високомерие, дон Мигел. Много непокорство и буйност. Ала бог обича смириенето. Възлагам ви за утре да научите Евангелието на свети Матей от 16 до 19 глава.

— Но утре е моят рожден ден, отче — плахо възразява момчето.

— Толкова по-добре. Ще го отпразнуваме с четене на Светото евангелие — сухо отговаря свещеникът на тръгване. — Бог да ви помага, ваша милост.

Мигел става и пристъпва към прозореца. Гледа през четвъртитите дупки на решетката прелестната вечер, спуснала се наоколо, и блестящата в далечината лента на реката, по която утре с въжета ще изтеглят гемията, изпратена от вуйчо му. Вижда как долу под прозореца се гонят и радостно викат Инес — дъщерята на готвача — и кривогледият Педро, внукът на Рухела.

„Инес прилича на мама — мисли си Мигел. — Но лицето ѝ не е толкова бяло. Мама е светица, каквото и да казва отец Трифон. Тя

винаги е самотна като светиите и бяла като лебед... Не, грешно е да се мисли така...“

Мигел се дръпва от прозореца и взема Евангелието. „Истина ви казвам: тук стоят някои, които няма да вкусят смърт, докле не видят сина човечески да иде в царството си.“

Мигел вдига очи от книгата, вглежда се в заревото на залязващото слънце и избухва в плач:

— Нищо не разбирам!

По обяд андалуското небе е сфера, пълна с огън. В най-високата ѝ точка се върти диск, нажежен до бяло, и пръска жар. А на дъното ѝ — земята, нагорещена като котел над пламъци, пари ходилата, въздухът изгаря гърлото и белите дробове.

Облаци ситен прах летят ниско над попуканата пръст и се стелят на сивосинкави пластове върху листата на кактусовите цветове. Над реката гъмжат рояци комари, зашеметени от жегата.

Мъжете, които теглят с въжета издутата гемия срещу течението на Гуадалкивир, са полуголи, телата им — жилести, само кожа и кости. С опакото на ръцете бършат потта от челата. Гърдите им са покрити със сплъстени черни или ръждиви косми, а гръдните им кошове се издуват и отпускат бързо, хриптейки. Очите им са ослепени от слънцето и кървави от горещината.

Мъжете пъплят, влачат крака, като придържат с две ръце върху раменете си дебелото въже, което изравя червена дيريا в кожата.

Мъжете, гемията и товарът ѝ принадлежат на дон Томас. Братът на Херонима, дон Антонио Анфриани де Лека, бе назначен преди година от крал Филип IV за губернатор на областта Сребърна река в Новия свят. Оттам, от страната на чудесата, той изпращаше сега за сестра си и за нейните деца Мигел и Бланка подаръци.

Един от най-младите крепостни на Томас, Каталинон, бе заминал с Антонио и сега, след една година, се връщаше като началник на четиримата мъже, които влекат гемията срещу течението на реката от Севиля, за да могат хора и коне да пренесат товара през плитчината при Ринконада. Мъжете бяха вече преминали праговете под Ринконада и привечер трябваше да стигнат до кръстопътя между Кармона и Алкала дел Рио, в Бренес, където ще нощуват.

Осемнадесетгодишният предводител Каталинон върви начело, подканва мъжете с едно и също подвикване и свистене на камшика.

— Теглете свястно — напява той монотонно. — Напрегнете се още малко.

Мъжете мълчат, теглят, дъхът им гъргори и свисти като въздух в бутилка при последна глътка, вървят тежко като добичета, поклащайки се ту на една, ту на друга страна.

Каталинон спира, откача от колана кожено мехче, вдига го над главата си, лее отвисоко тънка струйка вино направо в гърлото си и пие, без да гълта. После подава мехчето на другите.

Постояха малко в сянката на кактусите и Каталинон отново викна:

— Напред! Теглете! Хайде! Хайде! Напрегнете се, мързеливи голтаци! Какво се отпуснахте? Дръжете здраво лапите си!

Мъжете поемат. Залязващото слънце ги жури отляво, мускулите на голите им гърбове и краката се изпъват, свиват и пак се изпъват.

Кактусовите чудовища крачат заедно с тях покрай реката и сенките им приличат на опашати и брадати исполини.

Каталинон изсвистява с камшика във въздуха и се усмихва незабележимо: в далечината се вижда камбанарията на Бренеската църква.

Ах, защо сияе така това неукротимо арабско слънце! Защо напомня със своя блясък живота, чиито изкушения дебнат човека на всяка крачка! Да би могло това езическо слънце да изпепели страстните пориви у господарката, която с всички сили се старее да мисли само за смъртта!

Какво богохулство има в блясъка на нейните черни, гладко вчесани коси! Какъв ден на греховна радост и веселие ще бъде днешният, вместо да е изпълнен с молитви за спасение на душата от света на сенките и воплите!

Но доня Херонима днес трябва да се подчини на общите нрави и затова позволява да я облекат в блестящ пурпур с белоснежни дантели.

Мигел се събужда уморен. Първата му мисъл е гемията на вуйчо му. Още я няма. Какво ли се е случило? Скача от кревата и бързо започва да се облича.

Ала в този миг влизат баща му, майка му и сестра му Бланка — на уста с ласкави думи, в ръцете им — букети.

— Пожелаваме ти щастие и радост, Мигелито! — Целувки. — Крепко здраве. — Целувки. — Добре да се учиш. — Целувки. — Не забравяй бога. — Целувки. — А това са нашите подаръци — поднасят те дрехи, книги, изящни предмети...

— А моят подарък е там, долу — казва дон Томас и води сина си към прозореца.

— Вран кон! Ах, какъв прекрасен кон!

Мигел се хвърля в прегръдките на баща си:

— Благодаря, благодаря, татко! Вече няма да яздя на старата кобила. Мой кон! Мой! Ах, благодаря ти, татко!

Доня Херонима хапе устни: не е хубаво да се радва толкова! Каква греховна страст!

— Мога ли веднага да се разходя на коня, татко?

— Разбира се!

И баща и син излитат от стаята като вихър.

На двора обаче ги спира прислугата, дошла да поздрави Мигел. Майордомът, жена му, Бруно, Али, Инес, помощниците на готвача, прислужничките, оръженосците, ратаите, пастирите — всеки с някакъв дар: цветя, кълвачи, щурци, портокали, зайче, свирка, броеница от семки.

Мигел благодари, позволява да му целуват ръце, както повелява обичаят, но щом му се удаде възможност, избяга и се метна на седлото.

Дон Томас пуска сина си напред и с гордост забелязва, че момчето седи на коня като сраснало. Догонва го и двамата — така щастливи в този миг — мълчаливо се понасят в галоп на север през пасбищата.

В това време от Севиля пристигна каляска, цялата златна, запретната в четири бели коня, подобни на снежни видения, и се плъзна плавно като кораб с бели платна под арките на Маняра.

— Негово преосвещенство, херцог Викторио де Лареда, архиепископ Севилски!

Доня Херонима посрещна госта.

— Бързам да ви целуна ръка, доня Херонима.

— Колко се радвам, че ви виждам, приятелю! Значи, все още не сте ни забравили?

— Как бих могъл! Заповядайте, цветя за вас и кръст за скъпия Мигел.

Великолепни червени рози и голям, златен кръст, украсен с рубини, на златна верижка.

— Благодаря, дон Викторио! Какъв прекрасен подарък! Ще го окачите сам на гърдите му, нали?

— А къде е милото момче?

— Получи от баща си подарък кон и двамата отидоха да се разходят.

— Примири ли се вече дон Томас с нашето предложение Мигеловият живот да бъде посветен в служба на бога?

— Ни най-малко, дон Викторио — казва Херонима, — за съжаление ни най-малко. Намесва се непрестанно във възпитанието на Мигел и, трябва да кажа, винаги злополучно. Доведе му учител по езици, капуцин Грегорио, който не е достатъчно строг. А самият дон Томас запознава момчето със светския живот...

Архиепископът се усмихва:

— Нищо друго не можем да очакваме от него, моя драга. Като воин дон Томас има малко тежка ръка, но това не пречи. Трябва да намираме уместни ходове срещу неговото влияние над Мигел. Как се проявява моят довереник Трифон?

— Отец Трифон е превъзходен учител. Ще приобщи Мигел към бога. И затова твърдо вярвам, че Мигел ще стане един от стълбовете на светата църква по ваше подобие.

— Вашата вяра — произнася ласкаво архиепископът — е твърда като скала. Аз ви се прекланям.

Дон Викторио отново целува ръката на Херонима и я гледа продължително в очите.

Дълго мълчание. Изведнъж — енергични стъпки в коридора.

— О, какъв скъп гост — покланя се Томас, прекрачвайки прага. — Добре дошли, ваша светлост.

— И приятелю, забравихте да добавите — любезно казва църковният велможа. — Вашият дом, приятели мои, е мил богу, защото това е дом на примерна християнска обич.

— Вашата похвала — произнася с благодарност госпожата — е най-високото признание за нас. Слушам я с покорно сърце и съм ви признателна.

После отиват в патиото, където трапезата вече е наредена.

Към обед се стичат съседите на Томас от околността, идват приятели отблизо и далеч, между които и поклонникът на Бланка, дон Мануел.

Доня Херонима тревожно наблюдава, сина си, който скришом мята неприязнени погледи към архиепископа. Какво означава това? Нима прозорливите детски очи са открили онова, което тя така старателно таи в сърцето си, онова, което утешава нейната самота в Маняра? Обаче в този миг високопоставената госпожа се лъже.

Мигел знае от Грегорио, че този благовъзпитан архиепископ е изпратил в Маняра неговия тъмничар Трифон, затова ненавижда и човека, който е причина за непрестанното му мъчение. Също така Мигел отдавна е разбрал, че отец Грегорио не обича високопоставените църковни лица. Защо тогава да ги обича той? Онова, което знае за тях от Грегорио, е, че те са лицемерни. А двуличието Мигел ненавижда инстинктивно. Ала златният кръст с рубини все пак успокоява момчето. Подаръкът му харесва. Такъв красив кръст навярно са носели само прославени рицари и пълководци.

Угощението мина добре.

Бяха изречени безчет ласкави думи, бяха изядени купища печени меса и изпити потоци вино. След това дон Томас изпрати ратая Франсиско, един оръженосец и четири коня да посрещнат гемията в Бренес.

А отец Грегорио измоли от господаря разрешение Мигел да играе днес с Инес и Педро и да се забавлява колкото му сърце иска.

Инес е миловидно момиче, с две години по-малко от Мигел, а кривогледият Педро е син на Ларма. Инес е жива, весела, закачлива, а Педро, бедняшко момче, е боязлив и предан на Инес и Мигел. Тримата разглеждат подаръците на Мигел, когато той изведнъж съзира зад колоните на патиото сянката на Бруно.

„Пази ме — казва си Мигел. — Да, Бруно е винаги някъде около мен. Да не съм бебе? Нима господарят тук не съм аз? Ще покажа на всички, че не съм овца! Нека Инес види, че винаги ще правя само това, което искам!“

Покорството от тлееща пепел се превръща в пламък.

Мигел грабва шпагата и първата мишена на яростта му е един портокал, който набучва на шпагата като маслина на клечка, после пронизва жабата, която живее в патиото и според мавританското поверие е душата на градината и трябва да се пази от всички, и накрая с един замах пробожда котката, тъй както баща му пробожда бика.

Уплашени, Инес и Педро избягват. Избягва и Бруно, върху когото Мигел връхлита. А когато остава само, момчето си спомня за гемията, за Франсиско и конете, които тръгнаха към Бренес, и дъхът му замира от копнеж да стори нещо особено. Промъква се в яхъра — в този час всички почиват след пира, — оседлава коня си, извежда го през двора за добитъка навън, мята се на седлото и препуска на юг, към Бренес, изпъчил гордо гърди от своята първа самостоятелна постъпка, задъхан от чувство за сила и смелост.

Пътят от червена, изпръхнала глина минава по десния бряг на Гуадалкивир. В тръстиките край реката като идоли стоят на един крак розови фламинги. Въздухът трепти от горещина. Аленеят кървавите цветове на кактусите, сякаш току-що е пробягал някой ранен.

Рояците комари връхлитат хълбоците на коня, високо над ездача кръжи лешояд, а още по-високо е белият небосвод, по който се търкаля нажеженият слънчев диск.

Във Виляреал Мигел настигна Франсиско, който от изненада и страх пред господаря остана с отворена уста. Мигел отхвърли молбата му да се върне у дома, хапна със своите подчинени сушена риба, парче сирене и отново се метнаха на конете.

По мръкнало салджията ги прекара на левия бряг на реката при Бренес.

В това време се приближиха и влекачите с гемията.

Каталинон позна още отдалеч господарския син и хукна към него, забравил умората.

— Господарю, мой мили господарю! — сияе Каталинон и целува момчето.

— Привет, Каталинон! Добре дошъл от дългия път!

— Хей, хей! — чуват се гласове от брега. Това са пастирите, които прибират стадата в Бренес и викат на пътниците: — Къде ще спите?

— При вас — отговаря Франсиско, — в Бренес, в старата кръчма „При светите братя“.

После завързаха гемията и заръчаха на стария салджия да я пази.

Пред кръчмата има пътен знак от римско време. Олющен гранитен камък с римски числа, изтрити и едва четливи, а под тях — ясно изписани арабски цифри.

Тук на кръстопътя се разминават жителите на Севиля с планинците от Падре Каро и пастирите от Ел Араал, занаятчиите от Естремадура с търговците, които се връщат от Африка срещу течението на реката в Кордова или Толедо с товари ценни стоки.

По тези пътища някога са къртели стъпките на тежковъоръжени римски легиони, носели са се вандалските и вестготските войски, препускали са конете на арабски халифи, минавали са наемниците на техни католически величества Фердинанд и Изабела и всичко, което е останало по протежение на пътя, припомня някоя от миналите епохи.

В кръчмата „При светите братя“ и досега лъха на нещо мавританско. Може би то се дължи на фонтаните с бликаща вода на двора и в стаите. Или на лехите шафран покрай зида, или пък на окадения от векове таван над филигранно изкованите фенери.

Влязоха през широката порта в двора, скочиха от седлата и Франсиско поведе конете към просторния яхър.

На двора около фонтана е оживено като на тържище: коне, катъри, магарета и пак коне, каруци с плодове и зеленчуци, кошове с риба, носилка на някакъв велможа, вързопи стока, мъже — бели, руси, кестеняви, черни, с брадясали и гладки лица, монаси, просяци, благородници, проститутки, пастири, рибари, оръженоосци — всички гласове и цветове на горещата земя.

Жената на кръчмаря позна по оръжието високопоставените гости и излезе да ги посрещне.

— Синът на дон Томас де Маняра!

Кръчмарят Титус тежи повече от три чувала царевица. Тялото му е като огромна каца, коремът — като претъпкана пухена завивка на моренски селянин, лицето — о, това не е лице, а буца лой с отвори за уста, ноздри и мънички лукави очи. И този дебелак седи зад масичката, приема пари и изглежда така неподвижен и уверен, та човек би се заклел, че седи тук още от времето на Гай Юли Цезар.

Кръчмарят Титус, осведомен от жена си, занарежда с бас, съответстващ на дебелината му, подлизурски приветствия:

— Каква чест! Какво щастие! Моите очи не знаеха досега що е това сълза, а ето, днес плача. Виж, о, господине, моите щастливи сълзи и ми разреши да ти целуна ръцете. Тази голяма стая е за обикновените пътници и не е достойна за теб. Отведи, жено, господин графа в жълтата стая. Върви, високопоставени господине, подир жена ми и бъди господар в моя дом!

В малката стая с жълти завеси е уютно. Калаени свещници със запалени вощеници и калаени купи с вино. Посред каменния под тече струйка свежа вода и разхлажда въздуха.

Кръчмарката представя госта:

— Негова милост дон Мигел граф де Маняра, синът на дон Томас.

Хората, които водеха шумен разговор, млъкват. Център на компанията е търговецът на роби дон Емилио, обкръжен от две жени и трима мъже.

Дон Емилио става и с нисък поклон пристъпва към Мигел:

— Ах! Бъдещият господар на Маняра! Знатен син на знатен баща! Гордостта на Андалусия! Макар и дете, но вече мъж! Добре дошъл, графе, благоволи да ме удостоиш с присъствието си.

Мигел мълчаливо наблюдава бледното лице с лисичи очи и безброй брадавици; устата му — с отпусната долна бърна, подобна на жаба, — мърда непрестанно дори когато мълчи, сякаш нещо предъвква; ръцете му са бели, космати, с движения на змиорка.

Мигел кимва глава и подава ръка на мъжа.

— Казвам се дон Емилио Барадон и съм порядъчен гражданин и поданик на краля. Радвам се, че се запознавам с теб, господине. Радвайте се на това посещение и вие, гургулици, и вие, господа. Вино!

Жените се усмихват на момчето, мъжете се покланят.

Дон Емилио произнася многословна наздравица, чашите звънват, отлежалото бяло вино се стича гладко в гърлото, настроението се повишава, а дон Емилио кръжи около момчето като комар около гола гърд.

— Аз съм търговец, господине, и познавам света. Но кълна се, че такъв очарователен юноша като теб досега не съм виждал. Аз кръстосвам океаните — продължава Емилио и бърните му се движат като на добиче на паша. — Знае ме целият Нов свят, моите кораби возят редки подправки...

В този миг откъм вратата се раздаде язвителен смях. В стаята влезе гърбав мъж, твърде подобен на Емилио, само чертите на лицето му бяха още по-противни и лукави, а ръцете — изтъкани от жили.

Дон Емилио се намръщи.

— Какво смешно има тук, Родриго?

— Твоите редки подправки, господин брате.

— Това е брат ми — Родриго, уважаеми господине — казва Емилио на Мигел. — Нехранимайко, интригант, лъжец и на всичко отгоре пиян като свиня.

— По-добре си признай, драги мой, че си търговец на роби, че търгуваш с човешко месо! Нека господин графът да знае! — хихика пияният.

В залата стана тихо. Ръката на Емилио стисна калаената чаша, но разтреперана се отпусна на масата. Емилио се засмя насила:

— Чуваш ли, господине, казват, че съм търговец на хора — жабешкото му лице понечи да се усмихне, — но няма нито капчица истина в това. Кажете: така ли е?

Компанията на Емилио бърза да увери Мигел, че пияният Родриго лъже.

— Злобата говори в него — обяснява Емилио, — завижда ми, тоя гръбльо. Но да върви по дяволите! Дайте вино!

Мигел търси с поглед Каталинон, който е седнал при Франсиско на масата в ъгъла и му разказва своите авантюри из Новия свят. Как му се иска да го послуша, но в същия миг усеща, че нещо меко като лебедов пух, като кадифето на майчината му дреха докосва ръката му. Длан на девойка!

Ах, длан на проститутка, а сякаш ангелско крило. Мигел се разтреперва, ала не отдръпва ръката си.

— Отдавна седя до вас, господине, но още не ме удостоявате поне с един поглед — умилква се приятен глас.

Червенокоса красавица, на години два пъти колкото Мигел, алени устни и мила брадичка. Очите — същински зрели маслини.

Мигел трепери и мълчи.

— Казвам се Аурора и съм племенница на дон Емилио — шепне жената, за да не я чуе бърбият Родриго и уличи в лъжа.

— Моят ден е щастлив, о, госпожо, само заради мига, в който ви видях — отговаря Мигел и объркано гледа към Каталинон, който със своите приятели така се е напил, че очите им приличат на стъклени топчета.

Над шума се извисява гласът на Родриго:

— Кордова загива. От град над градовете се превръща в кошара. Спича се като откъснат портокал. Толедо остарява, но все пак е нещо друго! Там добре се живее. В Толедо си имах хубаво момиче. Чужденка — дявол знае откъде! Когато я прегръщах, гледаше в тавана и мънкаше непознати думи.

— Скъпа ли беше? — обажда се мършав мъж, седнал встрани с приятеля си, чието появяване в кръчмата никой не бе забелязал. Мъжът пишеше от време на време нещо върху парче пергамент и си шепнеше с другаря.

Родриго се обърна учудено към непознатия мъж:

— Не знам с кого говоря, но мога да ви кажа, кльоцава особо, че тя беше девойка-дявол, стройна като палма и гореща като пладне. А дали беше скъпа? Скъпо ли е за сто реала^[2]?

— Сто реала! — ужасява се мършавият мъж. — Това е цяло състояние за такива като нас. Аз съм Макарио Сарона, беден бакалавър, за когото сто реала са по-недостъпни от небето дори. А това е моят приятел Мартино, добър човек, но и от мене по-беден.

— Да прием, бакалавре — вика Родриго, — и ти, замислена особо!

— Вършите добро дело, милостиви господине — угодливо казва мъжът, пие и отново забива нос със съседа си в пергаментата.

От виното настроението се подобрява.

— Да обичаме жените както далечните звезди! — произнася един прилизан приятел на Емилио.

— Иди по дяволите с тези звезди, наивнико! — ечи гласът на Емилио. — Каква полза от тях? Нали, дон Мигел? Каква полза? Погледнете само: не е ли крачето на това момиче отблизо по-красиво, отколкото небесните съзвездия?

И дон Емилио вдига полата на Аурора чак до розовия ѝ колан. Жената привидно се брани, пищи.

Мигел скача и изтегля шпагата си.

— Как си позволявате, господине! Това е срамота! Позор! Гадост! — нахвърля се той върху Емилио.

Жълтата стая се разтърсва от смях.

Аурора, без да обръща внимание на шпагата, се хвърля към Мигел и го прегръща:

— Не, не, ваша милост! Не го наказвайте! Простете му! — И тихо добавя: — Нали ми е чичо?...

Стаята продължава да кънти от смях.

Емилио с прекалена любезност се извинява и кланя на Мигел.

Засрамен, Мигел не знае какво да предприеме.

— Да ви попея ли, ваша милост? — ласкаво казва Аурора и пръстите ѝ докосват струните на китарата.

*Поглед сляп и призрак древен,
пуст живот и тъжна слава,
весел смях и смях плачевен,
щастие, що разрушава.
И в кръвта отрова сладка,
цвете, цъфнало на камък —
любовта, макар и кратка,
е небе, но с адски пламък.*

— Отлично! Прекрасно! Великолепно!

Гласът на Аурора е единственото наистина хубаво нещо тук. Мигел, безкрайно чувствителен към звуците и особено към човешкия глас, протяга ръце към жената.

— Изпейте още нещо, доня!

Аурора незабелязано целува пръстите на момчето и струните отново звънват:

*По здрач една звезда блестя,
сега в реката плува.*

*Глупец се влюбва вечерта,
а призори разлюбва,
тин, тин, тара тин,
а сутрин се погубва.*

Аурора вижда как очите на юношата сияят от възхищение и се навежда да го целуне. Но Мигел рязко тръска глава и се отдръпва. Аурора се обижда и целува прилизания мъж.

Кръчмарката поднася чаши вино. В голямата съседна зала е вече отдавна тихо, там дребните хорица отдавна са си легнали да спят. Само тук знатните господа и дами още шумно се забавляват.

Мигел гледа как се прегръщат двойки, как мъжки ръце шарят в деколтетата на момичетата или милват краката им.

Дребният мъж, бакалавърът, излиза за малко с приятеля си.

Двата листа, които паднаха от масата им, се белеят на пода. Родриго ги вдига.

— Сигурно съчинява стихове този жаден за любов бакалавър — казва той. — Слушайте: „Антонио, рибар от Алкала — 2 д.; Алфонсо — селянин, ерет., от Кантиляна, 3 д.; Серафина — ст. билкарка, вещица — 4 д.; Стефано — лозар от Бренес, ерет. — 8 д.; Хулио — работник от Гудахоса, подстр. — 4 д.“ Какво е това, за бога? А на втория лист: „До негова светлост дон Микаело Рампини, съдия на Светата инквизиция...“

— Шпиони! — кресва Емилио, изведнъж отрезнял и целият разтреперан. — Сега всичко ми е ясно! Този и този е еретик, два дуката за доноса...

— Доносници! Пишат донос за нас!

Ужас обзема всички.

— Доносници!

— Ще доложат, че Емилио е търговец на роби!

— Всички ни ще наклеветят.

— Това значи смърт! Клада!

— О, горко ми! — вика гневно Емилио. — Тежко и горко на всички ни. Убийте тези мерзавци! Заповядам ви! Ще ви платя!

Мъжете, въпреки че съзнанието им плува във винените пари като останки от разбит кораб в море, скачат и се хващат за оръжието.

— Смърт на доносниците!

Каталинон, осъзнал изведнъж, че отговаря за Мигел, с един скок се озовава при него и го повлича към вратата. Там се сблъскват с бакалавъра, който се връща с най-невинен израз на лицето.

В голямата зала, празна и осветена вече само от един фенер, Мигел се възпротивява:

— Пусни ме! Заповядвам ти да ме пуснеш! Вече не съм дете, чуваш ли?

Откъм жълтата стая се чува глъчка, писък на жени и звънтене на шпаги.

— Убийте ме, можете да ме убиете, но там няма да ви пусна! — казва Каталинон.

Изведнъж се разнася пронизителен вик и всичко стихва.

— И без това вече всичко свърши — казва спокойно Каталинон. — Бог да го прости! Да вървим, ваша милост.

И преди Мигел дума да каже, вратата се отвори широко и в ивицата светлина се появиха двама от хората на Емилио, носейки нечие безжизнено тяло.

На Мигел му притъмня. Той заекна от ужас:

— Кой е това?

— Доносникът — измърмори един от мъжете, които го мъкнеха.

Край трупа изтичаха стремглаво в нощта двама други мъже с шпаги в ръце, за да търсят приятеля на убития бакалавър.

Сега Мигел послушно следва Каталинон. В двора на кръчмата е същинска райска градина. Ухаещият въздух, топъл като детска длан, милва слепоочията, а звездите трептят съвсем ниско над земята.

Навярно е полунощ и от капандурата на плевника се разнася глух глас:

— Очисти ме, о боже, от моите провинения, очисти ме от греха! Знам простъпките си и моят грях е непрестанно пред очите ми.

По каменната настилка отекват стъпките на мъжете, носещи мъртвеца някъде в тъмнината, а зад оградата кълтят конски копита — това са ездачите, които преследват избягалия шпионин.

— Сърце чисто ми дай, боже, и духа ми обнови!

Мигел стои като вкаменен.

— Кой се моли така? — шепне той на Каталинон.

— Там в плевника спят монаси — отговаря Каталинон, като отвежда Мигел в стаята му, и отива с другарите си в съседната. — Лягайте да спите, милостиви господарю.

— Да, ще легна — казва Мигел замислено. — Върви си. Лека нощ.

Мигел стои до прозореца, който гледа към двора.

Шафрановите цветове ухаят. Сърпът на месеца се полюлява над върховете на платаните. Отново се обажда екзалтираният, изпълнен с отчаяние и плач глас:

— Смут и ужас ме обзеха и надви в мен страхът. О, смили се, смили се, боже, над мен, грешника!

Мигел се дръпна от прозореца, съблече се и легна гол в постелята. Тялото му гореше като в треска, сърцето биеше, сякаш щеше да изскочи, а косата му бе настръхнала.

Впил широко отворени очи в гредите на тавана, той виждаше в техните квадрати отделни картини от деня: мазното лице на Титус, жилестите ръце на гърбавия, двамата мъже, носещи трупа, заоблен крак, полуоткрита гръд...

А гласът на Аурора и гласът на монаха от плевника се сливат в едно с подлудяващия мирис на цветята. Гласът, говорещ за страстта, и гласът, говорещ за греха. Два гласа, от които ту единият, ту другият надделява.

Мигел се мъчи да заспи, но не може. Постелята го гори като жарава. Отдалеч долита врявата на Емилиовата дружина, а от всички прозорци се разнася хъркането на спящите, сякаш гъмжило бръмбари стърже по пясъка.

Мигел става, сваля мрежата против комари от прозореца и сядва на перваза.

Нощта пълзи по двора ясна и топла. Прелита прилеп, олюлявайки се като пиян. И от всички страни лъха мирис, поупоителен от аликанско вино.

Гласът на монаха се извисява в нов псалм:

— Дай ми сили, господи, да вървя по пътя на твоите заповеди. Само в това намирам наслада.

Смут изпълва сърцето на Мигел. В мислите му витаят образи на хора, пропити от пороци, извива се вихър от опияняваща нежност и

жестокост, а отчаяният глас на монаха пронизва среднощната тишина.

Ето всички божи заповеди са наредени в плътни редици, светото войнство, което изправя гърди срещу пристъпите на човешките страсти.

Мигел се възпротивява на непознатия поток от чувства, с които го бе залял дъхът на Аурора. Пропада в бездната на страха. Приобщава се към светото войнство. Коленичи и зъбите му тракат:

— Дай ми сили, господи, да вървя по пътя на твоите заповеди!

Ала нощта се влачи бавно, тъмнината мами, горещината изсмуква желанието за покорство.

Мигел бди в полусън и дреме полубуден. Дланите му овлажняват, босите ходила изтръпват, диша тежко. Очисти ме, господи! Очисти ми душата!

Стене, ридае, трепери, хълца.

Гърчове на небесната любов. Гърчове на земната любов.

И когато на разсъмване яхва коня, за да поведе своите подчинени, вече не е онзи невинен юноша, който вчера препускаше насам по течението на реката.

Мигел стои пред разгневената си майка.

— Граф де Маняра язди сам, без своята свита! Седи с пастири по кръчмите! Бяга от къщи като крадец и нощува със скитници! Не се ли срамува граф де Маняра от такова общество? Отговаря ли това на името му и на чувството му за достойнство?

— Сократ — опитва се Мигел да пречупи майчиния гняв — не се е срамувал да общува с просяците.

— Мълчи! Сократ е бил пройдоха. Знаем, че е ходел бос и в дрипи. Но ти си графски син. Мълчи и не ми възразявай! И всичко това — в такъв тържествен ден! Вместо грижливо да се обърнеш към своята съвест, да възхваляваш бога, вместо да... Ах, ти не ме обичаш, Мигелито...

Мигел долавя сълзи в майчиния глас и пребледнява.

— Как разчитах аз на теб. Моят син. Моята гордост. А ти ми поднесе такова унижение.

Доня Херонима избухва в плач:

— Ти вече не ме обичаш, Мигел!

— Обичам те! — вика Мигел и се хвърля в майчините обятия. — Ти знаеш, че те обичам най-много от всичко! Майчице! Моя майчице! Прости ми! Вече никога нищо лошо няма да сторя! Само ти не плачи! Само не плачи!

Мигел залива с такъв поток от думи майка си, че тя едва успява да разбере всичко.

— Ти си моята сладка майчица, нали? Ти си моят божур, моята роза. Избърши сълзите си. Вече не плачеш, нали? Кажи, кажи, че ме обичаш! Веднага ми кажи!

Мигел страстно целува ръцете, лицето и гушата на майка си и едва сдържа плача си.

Майката, слисана и обезпокоена от неговата възбуда, едва се избавя от целувките му.

— Добре, добре. Стига толкова. Обичам те. Ти си отново моят мил Мигелито.

После се изправя пред момчето и произнася властно:

— Баща ти се грижи за имението и замъка. Аз бдя над вратата в бога и над домашното огнище. Всичко, което имаме, ни го е дал бог. Всичко това един ден ще бъде твое, ако станеш съвършен мъж.

— Какво прави съвършеният мъж, мамо?

— Обича бога и своите прадеди. Гордее се с техните добродетели и се стареа да бъде още по-добродетелен от тях. Твоят праядо...

— Дон Терамо? — прекъсва я Мигел, напрегнат от любопитство.

О, ужас! Защо това момче споменава тъкмо проклетото име на месер^[3] Терамо Анфриани, който зарязал красивата жена и децата си, убил своя приятел и отвлякъл невестата му? Защо припомня позора на рода — този женкар и негодник, който, преследван от кръвната мъст, е издъхнал като куче в корсиканската пещера, обкръжен от роднините на убития? Каква ли прокоба се крие в това, че Мигел по лице така много прилича на своя праядо, на онова петно на рода, месер Терамо? Майчиното сърце се свива от страх да не би синът ѝ да наследи страстите на праядо си!

— Не, не — казва рязко господарката. — Дон Терамо не е бил съвършен мъж. Ала абатът и епископът Хуан Батиста Анфриани, неговият брат, е най-чистият и най-съвършеният мъж между твоите

прадеди. За него мисли. По неговия път върви. Стреми се на него да приличаш. И тогава ще бъдеш съвършен мъж.

Ранно утро. Слънце, аромат и птичи песни. Бледните от недоспиване манярски жени, запретнали над колене яркочервените си фусти, са клекнали върху камъните в реката, удрят с дървени бухалки прането и езиците им мелят пъргаво последните клюки, както арабски мелници мелят зърно.

Старици, млади жени и девойки, обръщайки се помежду си със звучни красиви имена, обсъждат страшната нощ, в която младият господар изчезна неизвестно къде със своя нов кон.

Света Богородице! Какъв ужас! Триста оръженосци с факли в ръце полетяха на коне във всички посоки и претърсваха всеки храст по цялото течение на Гуадалкивир. Чак на разсъмване Енсио го намерил в Бренес.

— Какво получи за това Енсио? — попита Петронила, най-красивото момиче в околността.

— Похвала — казва Рухела. — Похвала от господаря и господарката.

— Блазе му! — смее се Барбара и белите ѝ зъби блясват. — Дали не е преял?

— Ала тази сутрин опита и три камшика от Нарини, задето възразявал — добавя Агрипина. — Похвала и камшик — това не е лошо, нали?

— Нарини е безчувствено куче. От рождения ден на младия господар е станал още по-зъл, отколкото преди. Клаудио го тресеше, но майордомът заповяда на стражите да го завлекат на полето и по целия път го бил. Клаудио поработил малко и припаднал. Оставили го да лежи на слънцето, докато сам се свестил — разправя Барбара.

— Мръсник — плюе Рухела, — един ден и на него ще му дойде редът.

— Енграсия роди вчера момченце — чурулика Агрипина. — Ще го кръстят Анфисо.

— Анфисо? Защо пък такова странно име? — учудват се жените, а Агрипина обяснява:

— Това е тринайсетото дете на Енграсия — деветото момче. Не могли да измислят вече някакво обикновено име.

— На Моника ѝ излезли по ръцете и краката циреи, по-големи от маслини — съобщава Петронила. — Вече два дни ги налага с говежди лайна, но не минават.

— Това е, защото яде кори от дини — казва Рухела. — В тях има киселина, която е избила в циреи.

— А какво да яде, като няма нищо друго? — пита Петронила бабичката.

Ала в този миг лицето на бабата се покрива с хиляди бръчки, сякаш надява маска на магьосница. Тя престава да пере и протяга ръце към небето. Жените млъкват. Познават Рухела. Ще предскаже нещо, затова тихо!

— Сънувах сън, о, злокобен сън! Червена лента опасваше небето. Кръв течеше по земята и по небето... Стадо коне летеше по пасбището и от ноздрите им изскачаха пламъци...

Бабата млъква за малко.

— Това значи война! — извиква Барбара.

— Глупачка — възразява Петронила, — та вече от двайсет и две години има война!

— Дали ще се върнат мъжете ни? — скръбно въздиша Агрипина. — И дали ще се върнат здрави и читави?

Но баба Рухела, изпаднала в транс, отново подхваща:

— Видях как във въздуха летят зли духове...

— Стига си ги плашила, бабо — раздава се плътен глас зад жените. — Защо ги плашиш, когато грее такова хубаво слънчице!

— Отче Грегорио! — викат уплашено жените, скачат и бързо си спускат фустите. — Добре дошъл, отче!

— Дал бог добро! Оставете, оставете фустите така, както си бяха — казва монахът. — Към грозни неща няма да погледна, а приятните няма да ме обидят.

Монахът присяда върху един камък и започва да яде хляб и сирене.

— А не знаете ли, че когато говорите с мен, трябва да прекъснете работата? Това повелява уважението към моя сан. Какво ново има, момичета?

Те с удоволствие прекъсват работата и отговарят:

— Само едно бѣхтене знаем ние, отче. Снощи легнахме късно, а трябваше да се вдигнем още преди изгрев-слънце. Тези бухалки от ден на ден все по-тежки стават. Ръце, гръб, колене — всичко боли...

— Пак ще настъпят добри времена, мили женици — казва Грегорио, за да ги утеши.

— Няма да настъпят, отче — въздъхва Агрипина. — Само лошо може да бъде. Нарини става все по-зъл с нас. До обед трябва да изперем тези три грамади бельо, подир обед да измием всички стаи след празника и още толкова други неща иска от нас, че по-добре да се удавим в реката.

Монахът се мръщи:

— Какви приказки слушам от теб, Агрипина? Да се удавим, казваш, а? Как не те е срам, гъска такава? Ти ли си си дала живота, та да можеш да си го отнемеш? Не! Тогава?...

— Какво да се прави, отче, като нямаме повече сили?

Грегорио повишава глас:

— Отпочинете си! И почивка е нужна на човека, и отдих в работата!

Жените смаяно гледат капуцина.

— Какво? Почивка? А майордомът? А стражите? Ще ни претрепят от бой! Ще ни оставят да гладуваме като кучета, ако ни видят, че поне мъничко си почиваме.

— Празни приказки — прекъсва ги монахът, — само не изкарвайте дявола по-черен, отколкото е, чеда мои. — И ловко променя темата на разговора:

— Очите ти са тъжни, Петронила! Защо така?

Петронила свежда хубавите си очи и мълчи.

— Няма какво да се чудите, отче — смее се Барбара, — изгаря от нетърпение да види Каталинон. Трябва да чака чак до довечера, а толкова време не го е виждала.

— Все някак ще дочакаш — усмихва се монахът. — А като се срещнете, ще му покажеш ли какви хубави крака имаш?

Петронила, която до този миг бе приклепнала почти гърбом към монаха, обърна изведнџ лице към него, без да забележи, че от разкопчаното ѝ елече се показват наполовина гърдите ѝ, сочни като праскови.

Монахът ги поглежда с удоволствие, бавно отпива от шишенцето глътка вино и произнася вдъхновено:

— Гаудеамус! Да се радваме! Денят е чудесен и божията милост е с нас!

— А вие как така рано-рано се появихте тук, отче? — подпитва Рухела.

— Нощувах по изключение в Маняра, но все едно, уроци по латински и гръцки с дон Мигел днес няма да имаме. Трябва да се наспи...

— Знаем! Знаем!

— Но не знаете, жаби разквакани, че закусвах с Али...

— О, виждаме — подмята закачливо Петронила, — виждаме, че закусвате втори път. Всеки ден ли имате по две закуски, отче?

— Както бог даде, непокорна дъще — отвърща монахът, — понякога закусвам по два пъти, а по-често нито веднъж. Само че ти не бъди толкова бърлива, защото много рано ще ти се появят бръчки около устата.

Петронила скача засрамена и се хвърля да му целува ръцете.

— Остави, остави, чедо мое, не трябва — отбранява се старецът. — Не се престаравай. А сега елате всички при мен.

Жените се скупчват бързо около Грегорио, а той разтваря голямата си торба и им раздава парчета лакомства от вчерашния пир.

Радват се, благодарят, ликуват.

— Ще го отнеса у дома — казва Агрипина.

— Да не си посмяла — кара ѝ се монахът. — Тук ще седнеш и ще го изядеш!

Послушаха го, а монахът, като се вглежда внимателно в пътя към Маняра, надълго и нашироко им разказва какви чудеса е изпратил вуйчото на Мигел и Бланка от Новия свят.

От удивление жените дори престават да ядат и слушат с пълни уста.

— Защо все натам гледате, отче? — не се стърпява любопитната Петронила.

— Ти си яж и мълчи — мърмори монахът и подхваща нова история, при която времето неусетно и приятно лети.

Жените, слушайки го, изправят гръб, колената им отпочиват. Една кърми бебето си, оставено в кош на брега, друга маже с

парченце лой разранените си колена. Добре им е така...

Но изведнъж Грегорио съзира по пътя облаче прах.

— Бързо на работа! — подканя той жените. — Майордомът идва на проверка!

— Света Богородице, ела ни на помощ! Страшно нещо ни очаква!

Едва наклеяха и вдигнаха бухалките, и Нарини бе вече при тях. Зърна монаха и се намръщи. Майордомът не обичаше Грегорио. Според него той бе от оная човешка сган, която трябва да служи на господарите до издъхване. Ала се боеше от Грегорио. Нали все пак бе възпитател на младия граф. Затова Нарини винаги гледаше да избягва монаха и да не го забелязва. И днес стори същото, обръщайки се към жените, сякаш никой друг нямаше наоколо.

— Перете ли, както се полага? — скрипти сухият му противен глас.

— Перем — отговарят жените и без да вдигат очи, удрят силно с бухалките.

— Малко сте изпрали от сутринта! — гневи се Нарини. — Само това ли е готово? Мухи ли сте лапали досега, мързелани такива, а?

Грегорио, виждайки, че Нарини взема камшика и се кани да слезе от коня, пристъпва по-близо.

— Моите уважения, ваша милост! Минавах случайно оттук и спрях да погледам как работят жените. Май от такава работа ще ги заболят гърбовете и колената, как смятате?

Майордомът се намръщи:

— Не ви подобава, отче, да се занимавате с подобни размисли.

— Защо не? — учудва се монахът. — Учили ли сте някога по закон божи, че работата на хората трябва да се облекчава?

— И вие им облекчавате работата, така ли?

— Как бих могъл, милостиви господарю? — отвърща монахът. — Тъкмо обратното — чакам вие да сторите това.

— Какво? Аз? Аз? — заеква гневно Нарини от дързостта на стареца.

— Или може би се лъжа? — изненадва се капуцинът. — Досега бях с впечатлението, че ваша милост съблюдава Светото писание.

Нарини смаяно пули очи от обрата на разговора и устата му уплашено се мърдат, без да издадат нито звук.

— Наивно допусках — продължава Грегорио, — че светата наша католическа църква има във ваше лице сигурен и верен следовник, който почита Божиите заповеди...

Страх обзема майордома. Само една невнимателна дума — и може да бъде обвинен в ерес.

— Почитам Божиите заповеди — пелтечи той, — но не разбирам коя точно имате пред вид.

Грегорио почувствува мига на своето надмощие, вдигна десница и произнесе строго и властно:

— „Не посягай на работника си и му дай възможност да си почине от работата.“

Нарини мушна камшика зад седлото и мигайки неспокойно, каза:

— Не бих искал да имате крива представа за мен, отче.

— И аз не бих искал такова нещо, милостиви господине — отвърна монахът твърдо.

Нарини обърна коня си и процеди през зъби:

— Желая ви приятен ден, отче.

— И на вас също, дон Марсиано — рече учтиво монахът.

След няколко мига от майордома остана само облаче прах по пътя за Маняра.

Жените ужасени спират да бухат и гледат опулено монаха, който спокойно чисти расото си от трохите и се кани да си отива.

— Питайте ме как да си починете, как да не превивате непрестанно гръб. Надявам се, че ви показах как. Изправяте се, поемате дъх, разменяте по някоя добра дума — както е богу драго и полезно за гръба, — ясно, нали?

Жените го разбраха, засмяха се и радостно се втурнаха да му целуват ръцете.

Той се дръпна и строго каза:

— Къшци, кокошки такива, махайте се! Няма ли нещо по-вкусно за кълване от моята сбръчкана кожа!

И вдигайки ръка за благословия, рече:

— Бог да ви закриля! Да бъде денят ви лек и приятен!

После се обърна и олюлявайки се, пое към абатството в Тоцина, където живееше.

Петронила викна подир монаха:

— Отче! Кажете, има ли в Светото писание такава божа заповед, каквато споменахте пред Нарини?

Грегорио гледа красивата девойка, усмихва се и отговаря замислено:

— Няма, момичето ми, но би трябвало да има!

Перачките изпровождат с ласкав поглед ниската и пълна фигура, чието расо вдига по пътя облак прах, и след това приклякват над прането с развеселени сърца и с искрица надежда в душата.

Гемията изсипа своите съкровища. Кожи от маймуни, кожи оранжеви и светложълти — на ивици и на петна, ощавени кожи — боядисани в ярки багри, индиански бойни щитове, рогозки с изрисувани цветя и листа, ветрила от слама и от папагалски пера, огърлици от нокти на лешояди и зъби на хищници, раковини и миди, диадеми от пъстроцветни пера, бойни секири, свирки от тръстика, мокасини, лъкове, стрели, бойни индиански маски.

Каталинон даде отчет за пътуването си, получи похвали и жълтици и сега броди из тъмния двор, търсейки сянката на своята сянка, гледеца на очите си, душата на душата си — Петронила.

*Ставай, мила моя,
и ми отвори,
ако искаш двама
да вървим в зори.*

Някъде отвисоко му отговаря моминският глас и подхваща познатата песен, която Каталинон така обича да слуша от красивата уста на Петронила.

*Боса да си, ти
тръгвай пак така,
ще прегазим с теб
не една река.*

Каталинон долавя, че гласът идва откъм хамбара, и бързо се изкачва по скърцащите стъпала. Фенерът озарява купищата зърнени храни, сред които стои девойката.

Влюбените се прегръщат.

— Защо е тази светлина? — казва Каталинон.

— Трябва да те разгледам след толкова дълго отсъствие... Искам да видя дали са ти още сини очите — дразни Петронила своя любим. — Поизбледнели са малко. И някак особено гледат. Ти ли си, или не си?

— Аз съм, аз съм — шепне Каталинон, милвайки раменете на момичето.

— Пораснал си някак и възмъжал — продължава девойката закачливо. — Вече не ти мирише устата на мляко. Около нея се е появило стърнище и бодя. Пусни ме! Да си станал по-красив там, отвъд морето, не си станал, и най-важното — още не знам дали си поумнял.

— Ах ти, хитрушо — смее се Каталинон, — все си такава дяволита.

И понижава глас:

— Обичаш ли ме още, Петронила?

— Я гледай ти — сърди се девойката. — Цяла година скитал по света, тичал е сигурно подир всяка фуста, която е зашумоляла покрай него, и иска да го обичам!

— Очите ми да изтекат, ако съм имал работа с момичета! — кълне се Каталинон. — А ти беше ли ми вярна?

— Аз ти бях вярна, ветрогоне, но ти сигурно не си бил!

Петронила милва лицето му и омеква. Сяда посред купата царевица, Каталинон до нея.

— Ах ти, глупчо такъв — казва развълнувана Петронила, — аз винаги съм те обичала. — Продължителна целувка.

Изведнъж Петронила се изтръгва от прегръдките му и гневно вика:

— Аз знаех, че не си ми бил верен! Женкар, мръсник! — И девойката го бие с юмруци по гърдите.

— Какво ти става? Какво говориш? — пази се от ударите ѝ Каталинон.

— Махни се оттук, негоднико! — избухва в плач девойката.

Каталинон я прегръща през кръста, но тя се дърпа. Рита, хапе и плаче все по-сърцераздиращо. Каталинон призовава всичките си прадеди, както и множество светии и светици за свидетели на своята невинност, но усилията му са напразни.

— Откъде ти дойде тази глупава мисъл, Петронила? — разтърсва я силно Каталинон.

— Щом ме целуна — веднага познах. Целуваш ме съвсем различно от по-рано.

„Гръм и мълния — казва си Каталинон, — пропаднах! Кой можеше да мисли, дявол да го вземе, и за такава подробност. Брей, че развратница е била оная мома от Сребърната река. Само пет пъти спях с нея и такива последствия!“

— Колко си глупава! — успокоява той Петронила. — Та не знаеш ли, че човек узрява и поумнява? Че с времето започва да разбира за какво му са дадени устни и език? Оръженосците разказваха за това всяка вечер, а аз да не съм глух? Или тъп?

— Значи, ти знаеш това само от приказките им? — хваща се Петронила като удавник за сламка, за да прекратят най-после свадата.

— Разбира се, че от приказките. А как иначе?

— Виждаш ли, негоднико такъв — казва девойката вече по-меко и се усмихва, — аз все още те обичам.

Целуват се пак, използвайки опита на Новия свят, който Каталинон бе придобил само от разговори.

— Загаси — казва изведнъж Петронила.

Мигел седи на брега на малкото езеро и изрежда кого и какво обича.

Майка, татко, Мадоната, бога, Бланка, Грегорио, Инес, Педро, Али, Каталинон, черното конче. Трифон — не, Нарини — не, и Бруно — също не!

Обича още: аромата на тамяна, на карамфилите, гласа на Аурора, гръмотевиците по време на буря и главно — всичко бяло: лилиите, цветовете на портокалите, бялата коприна, слоновата кост, белите птичи пера...

Дрямка притваря клепките му и под тях плават облаци, подобни на цветя. Крило на ангел, водна лилия. Аурора, бяла шия като пух —

лебед!

Мигел става и с очи, заслепени от светлината, търси лебеда.

Той е там. Плува волно и величествено като кораб. Носи се леко, сякаш е облак от пяна, и както плува встрани или направо, превръща се във видение.

Мигел бос, със запретнати панталони, се провира между тръстиките и нагазва в езерото.

Тук една вечер, изплъзнал се от погледа на Бруно, той си бе играл с Инес. Месецът висеше над водата и се оглеждаше в нея. Инес искаше да хване месеца. И Мигел, както си беше облечен, скочи в езерото, за да улови месеца във водата. Тогава бе още глупав. Месецът е на небето, но лебедът е наистина във водата.

Краката му се плъзгат по глиненото дъно, вече е до колена във водата, протяга на дланта си парче сладкиш и мами лебеда.

С едната ръка подава лакомството на птицата, а с другата посяга към нейната неосквернена белота. Едва докосва с пръсти перата и изтръпва, дъхът му спира и необикновено блаженство преминава през ръцете, разлива се по цялото му тяло.

— Тя сложи ръката си върху моята и в този миг аз не изпитах отвращение, а непознато блаженство, навярно греховно блаженство, ах, отче, спасете ме от този грях, прогонете от мен угризението, което ме преследва!

Мигел е коленичил в краката на Грегорио и думите на изповедта бликат така неудържимо, че монахът с мъка се ориентира в тях.

Грегорио седи върху дънера на отсечена безплодна маслина. Слънцето се търкаля към Арасенските планини, сладостта на лятната привечер се точи по пасбищата като мед от пита. Настъпват най-нежните мигове на деня. Монахът възприема с всичките си сетива тази прелест и милва Мигел по черните коси.

— Всеки от нас постоянно е изложен на някаква опасност, Мигел. Блаженството на любовта е сладко, но пази се от страстта. Бог не е благосклонен към страстните. Често ги довежда до задънена улица и нещастие. Мъдростта е дадена на човека, за да може всяка вечер да изпраща отиващия си ден с удовлетворение, за да може приветливо да подаде ръка на своята съвест и спокойно да заспи.

— Вие, отче, навярно можете да сторите това, но аз не мога...

— И аз съм бил млад като теб, Мигел. Има неща, на които само животът и времето ще те научат. Любовта е прекрасна, момче мое: двама души вървят заедно в живота, помагат си един на друг, а и на съседите вършат добрини. Погледни салджията Себастиан. Добре го знаеш, нали? Той има златно сърце. Двайсет години живее с жена си, има осем деца и въпреки беднотията са весели и щастливи. Защото не гледат само на себе си да угодят, а и за другите мислят — делят своя оскъден залък с ближния. Това е то семейното щастие, разбираш ли?

— Има ли у дома семейно щастие, отче? — пита момчето.

Монахът смутено мълчи.

— Разбирам какво означава мълчанието ви, отче. Няма. Неотдавна казахте на старата Рухела, че Маняра е дом без любов.

Грегорио иска да се оправдае, но Мигел с един жест го заставя да млъкне.

— Със собствените си уши ви чух, отче!

— Не отричам, казах това — говори старецът. — Може би съм излъгал...

— Вие никога не лъжете, отче! Аз не разбирам добре какво е това любов. Но нищо такова не съм видял у нас. С изключение на това как негово преосвещенство целува ръцете на мама. Но то едва ли може да бъде любов! А аз така искам, така искам да знам що е това любов!

— Бог да те благослови, Мигелито, и да ти помогне да познаеш любовта в цялата ѝ красота!

— Кога човек познава любовта, отче?

— Някога рано, някога късно, момчето ми. Но тя винаги те завладява с огромна сила. От любовта е трудно да се опазиш, мое момче...

— Ала отец Трифон изисква да се пазя не само от греха, а и от каквото и да е изкушение. И да страна от женския свят...

— Някога самият отец Трифон е бил разочарован от жена. Затова е така озлобен. Затова иска да те отврати от любовта. Сенека, нашият земляк от Кордова, казва, че и да полудуваш от време на време, е добре. Платон пък твърди, че трезвият човек напразно чука на портата на поезията. А аз ти казвам, Мигел, че без любов човешкият живот щеше да е бъчва с помия. Да се радваш на божите дарове, не е грях.

Лошо е само когато прекалиш. И внимавай никого да не оскърбяваш. Това е най-голямата мъдрост по житейския път на човека.

— Бих искал да тръгна по прав път, отче. Да вървя сляпо към велика цел, без да се отклонявам. Но не знам нито целта, нито пътя.

Монахът се усмихва леко, загледан в сериозното лице на момчето, и тихо декламира:

*Ако не се отклониш от пътя праведен —
ще прекрачиш рогата на бик, пряко пътя застанал,
свода бемонски, лъвската паст и свирепите
хищници.*

— Няма да се отклоня от пътя! — обещава момчето. — Само ми кажете, отче, кой е моят път?

— Пътища много, но целта е една.

— Каква е целта, отче? — пита страстно момчето.

— Да бъдеш полезен на хората — отговаря Грегорио.

Мигел гледа смаяно стареца.

— Аз, граф де Маняра, да бъда полезен на хората? Може би те на мен, а не аз на тях?

— Греша, синко — отвръща монахът. — Погледни мен. За какво щеше да ми е животът, ако мислех само за себе си и не бях полезен на другите? Каква цена би имал тогава животът ми? Дори шепа плява нямаше да струва!

— Вие, отче — разсъждава Мигел, — вие наистина сте полезен за всички хора около себе си.

— Виждаш ли! — усмихва се монахът. — И това ме радва. В това се състои моето щастие, Мигелито!

Мигел размисля малко и отново избухва:

— Искате да кажете, че трябва да служа на другите! Не! Никому няма да служа! На мен трябва да служат! Аз съм господар!

Грегорио се натъжава и притегля момчето по-близо до себе си.

— Не говориш добре, момчето ми. Така би могъл да говори един тъпак като Нарини. Но ти? Образованият човек? — И монахът изведнъж се разгорещява: — Защо мислиш, че си господар? Само защото ще наследиш планина злато, тълпи подчинени и безчет палати?

За какво ще ти е всичко това, ако не бъдеш господар на самия себе си? Когато постигнеш това, ще станеш наистина господар. Иначе въпреки всичкото злато ще си останеш нещастник и бедняк.

Мигел мълчи известно време, после тихо казва:

— Но аз бих искал да имам това, което никой друг няма. Да имам нещо повече, отколкото всеки друг. Не, не мисля за златото, отче, то не ме интересува. Искам да знам, да разбирам, да мога, да означавам нещо...

Монахът го милва по косите:

— Знам, че не си алчен за богатство. А да знаеш, да разбираш и да означаваш нещо, е добър копнеж. За това не те упреквам.

— O todo, O nada! Или всичко, или нищо! — избухва момчето.

Грегорио става сериозен:

— Позната ми е тази пословица, но не ми е приятно да я слушам от твоята уста, Мигел. Твоята буйна натура няма нищо свястно да постигне с нея. Подхванеш ли добро и полезно за всички дело — тогава и пословицата ще ти приляга. Но ако служиш на злото — тежко и горко и на тебе, и на пословицата!

Вечерта сияе в златисторозови багри, прах пада върху листата и се стеле леко като пух, а над Гуадалкивир прелита ято диви гъски.

— Страхувам се, отче, че няма да стана такъв, какъвто вие искате.

— И аз се страхувам от същото — милвайки горещите слепоочия на Мигел, произнася монахът толкова тихо, че момчето не го чува. — Ще бъда винаги с теб, сине мой. Няма да те изоставя.

Казват, че бог създал всичко освен себе си, защото бил самата вечност. Сътворил ангелите, някои от които му изменили и се превърнали в дяволи, сътворил слънцето, земята, тази красива река и мъжете, които живеят по бреговете ѝ. Сътворил също така и жената, но тя се изплъзнала от властта му и донесла на света изкушението и греха.

Така казват йезуитите.

Черни столетия са разтърсвали тези планини и сред потоци кръв и горестни и радостни въздишки са отминавали по долината на реката.

Мъжете подчинявали дъщерите човешки със слово, злато и насилие и дяволът ги подкрепял в това начинание.

Бог!

Сатана!

Кой с кого е? На кого от двамата служи?

Танцувай, Андалусия, ти, която раждаш най-очарователните дъщери на земята и най-гордото мъжко племе! Весели се, танцувай и люби ти, люлко на любовта!

„На колене, андалусци! Бог се тресе от гняв, когато гледа греховете ви. Покайте се, та злата сила да се отдръпне от вас!“ — говорят йезуитите.

„Ти си цялата сватбено ложе, Андалусия!“ — пеят девойките по бреговете на реките.

„Ти си преддверие на ада за прокълнатите!“ — гърми Исусовото братство.

„Който люби, не остарява“ — е твоя прастиара поговорка.

Който люби — се обрича на блудство и вечна смърт.

Да умрем за любовта!

Да умрем за божието слово!

На кладата да изгорим развратниците!

О, хора, ангели, светци и светици божи, кой може да устои пред любовта?

В кой глас се вслушваш, Мигел, в гласа на светлината или в гласа на мрака?

О, ти, човече, в когото се редуват с внезапна буйност светлината и мракът! Ти, пламенно същество, което преживяваш с изгаряща страст всяко свое чувство и всяка своя постъпка! В едната ръка молитвена броеница, в другата — шпага. Преградата между греха и светостта е по-тънка от косъм. А твоята пламенна душа не знае що е това радостен, обикновен живот!

Сутрин — наплив от покорство и чисти пориви, вечер — развихрен копнеж по наслади. И сутрин, и вечер — шемет. Винаги шемет — и устрем, и полет, и страстен порив!

В пламтящия въздух на Андалусия по това време човек не може да не стане фанатик.

Комуто и да отдаде душата си — на бога или на сатаната, отдава я изцяло, без остатък, примирен с всички последствия. Затова го

очаква ореол или мъченическата корона сред пламъците на аутодафето.

Мигел влезе в параклиса на светата Дева и коленичи пред олтара. На олтара стои голяма статуя на Мадоната в синьо и бяло одеяние и с нежна усмивка върху червените като нахапана череша устни.

Мигел с копнеж съзерцава лицето на Мадоната. Да се приближи ли до него? Да го докосне ли? Да го помилва ли?

Ужас! Каква греховна мисъл! Трябва да се моли! Да се моли!

Коя молитва ще ти бъде най-приятна, света Дево?

И устните на Мигел шепнат молитвата на свети Франциск, първата молитва, която успява да си спомни:

Примира сърцето ми от любов.

В добротата си остави да умра от любов.

*Любов, любов, о, Дево, вземи ме, любов,
ела, помогни ми, любов!*

Мигел е коленичил с наведена глава и развълнувано сърце и в този миг две малки, меки длани затулят очите му.

— Познай кой е! — звънва момичешки глас, трепетлив като крилца на пеперуда.

„Ах, зная кой е! Инес! Ала не искам да се помръдна дори, не искам да стана и да прекъсна това блаженство, което се влива в мен от докосването на малките ѝ длани.“

После изведнъж скача, обръща се и хваща ръцете на Инес.

Момчето и момичето стоят лице срещу лице, дъх срещу дъх и мълчат.

Буря се извива в главата на Мигел. Черна пропаст — бели небеса, ад и сласт се сливат в едно! В ушите му трещи водопад — копнеж ли е това или страх? Ала непозната сила надвива неговия смут и повдига ръцете му към бузите на момичето.

Гладки са като праскова. Инес се усмихва, но Мигел е сериозен. Ръцете му се отпускат върху крехките раменца на момичето, стискат ги силно, до болка, пръстите пропълзват по врата в косите, заравят се в

тях и изведнъж момчето притиска буйно и продължително уста върху устните на момичето, впива до кръв зъби в тях.

Инес се отскубва с цялата сила на младите си мишци и хуква да бяга.

Пред очите на Мигел притъмнява. Обръща рязко глава към Мадоната. В миг се покатерва на олтара, застава лице срещу лице със статуята и върху студените карминови устни на светата Дева довършва своята първа жадна целувка.

Трифон очаква своя ученик и седи като истукан на мраморната пейка под олеандрите, когато в градината се появява монахът Грегорио.

— Ах, отец Трифон — казва приветливо монахът.

Трифон става и поздравява сдържано:

— Хвала на бога!

— Толкова рано, отче Трифон?

— Имам беседа по закон божи с дон Мигел.

— Така, така — клати глава Грегорио, като изтрива потта от челото си и сядна на сянка. — Аз също, приятелю. Гръцки.

— Гръцки — повтаря Трифон и в гласа му прозвучава насмешка. — Доколкото предчувствувам, вие не учите Мигел само гръцки език.

— Предчувствието се отнася към поверията, които светата църква запрещава — дяволито присвива очи старецът.

— Преподавате ли на граф Мигел и гръцките философи?

— Разбира се — поклаща глава старецът. — Между тях има глави, необикновено образовани...

— Кои имате пред вид?

— ... и глави, по-малко образовани — продължава хитро мисълта си Грегорио.

— Навярно преди всичко запознавате дон Мигел с Хераклит? — хвърля въдицата си Трифон.

А Грегорио, като повдига шишенце и отпива малко от божия дар на андалуските лозя, потвърждава:

— И с него го запознавам. Хераклит не може да се прескочи.

— И с неговата еретична фраза, че „светът не е направен нито от боговете, нито от хората, защото е и ще си остане вечно съществуващ

огън“?

— Мъничка част от тази мъдрост премълчахте, отче Трифоне! — казва монахът укорително. — И освен това какъв еретик е Хераклит? Нима в петия век преди Христа е имало Света инквизиция? Трифоне, Трифоне! „Трябва да се научим да мислим, не само да знаем“ — е писал Демокрит. Помнете това...

— Той също е подстрекател! Неговото учение противоречи на светата църква. Това са езически заблуди, които трябва да изгорим на кладата. Ние, йезуитите, знаем що е това истина! С нас е бог!

— А с Демокрит, Трифоне, духът!

Трифоновото лице пребледнява и в очите му блясва фанатичен огън.

— С това искате да кажете, че духът на езичника Демокрит е нещо повече от духа на бога?

— Не — усмихва се монахът. — Исках само да кажа, че мъдрият никога не търпи неправдата.

— Какво означава това? — вика Трифон.

— Това означава, че вашето лицемерно възпитание ще убие у Мигел чистия човек и ще отрови радостта му от живота.

Лицето на Трифон стана сиво като листата на маслина. Той избухна:

— Във вашия манастир в Тоцина неотдавна случайно бяха намерени строго забранени книги. Не знаете ли кой ги е подмушнал тайно на монасите?

— Ой, ой! — учудва се Грегорио и левият му клепач потрепва нервно. Но като отпива дълга глътка от шишето, отново съвсем спокойно пита:

— Откъде ви е известно това, отче Трифоне? Виж ти, а пък аз нищо да не знам! И какви книги?

— Вие добре знаете! — отговаря йезуитът. — Томас Мор, Кампанела, Еразъм Ротердамски...

— Гледай ти! Томас Мор, казвате. А не написа ли нашият велик поет, гордостта на Севиля, Фернандо де Ерера^[4], хвалебствената ода на Томас Мор?

— Да, вие разпространявате Ерера! — гневно бълва Трифон. — Вие разпространявате и подстрекателските съчинения на Суарес^[5].

Алфонсо де Кастильо^[6], та дори и на Хуан Мариана^[7], чиито книги палачът публично изгори в Париж.

— А не са ли били Мариана и Суарес йезуити като вас? — лукаво пита старецът.

— Те са били изменници! — негодува Трифон. — И именно като такива свършиха или в карцера, или на кладата! А този ваш Мор! Поквара! „На всички граждани да се даде време за свободно, подчертавам, свободно просвещение на духа!“ В това се състояло щастieto! Мор е размирник!

— Вие по-добре вземете да го прочетете, нищо няма да загубите, напротив. А това, дето пише за ленивите попове, които само с устата... ха-ха-ха... — засмива се весело старецът.

— Нищо подобно не пише! — избухва Трифон.

— Да-а! Наистина не пише! Аз само исках да проверя дали знаете тази книга. Добре сте направили, че сте я прочели. Образованият човек трябва да я знае.

От гняв Трифон не може да си поеме дъх, камо ли да съобрази какво да отговори.

— Сигурно ви е горещо — хили се приятелски монахът. — Почерпете се с глътка от моето вино. Това е божия капка и човек без нея вехне. И Кампанела разказва, че в „Града на слънцето“ хората, прехвърлили петдесетте, пият само неразредено вино. Е, не е ли мъдро казано, макар и от устата на такъв „изверг“?! Аз уважавам съвета му.

— Не ще и докосна вашето вино! — отсича злобно Трифон, успял вече да се съвземе. — Не искам да имам нищо общо с вас!

— Както желаете, ваше преподобие — спокойно казва Грегорио и надига шишето.

Но Трифон, изгубил всякакво търпение, крещи:

— Стига вече тази игра! Знам, че отравяте душата на дон Мигел с еретични съчинения! Какво целите с това? Вие, умопобърканият, искате да направите бъдещия господар на Маняра размирник? Искате да го насъскате против светата църква?

Грегорио стана и каза сериозно:

— Ако исках такова нещо, щях наистина да бъда умопобъркан. Аз искам само да дам на Мигел това, което не му давате вие: образованост и чувство. Свободно образование и човешко чувство!

Трифон преглъща обидата:

— Струва ми се, че ще свършите сред пламъците на кладата, човече!

— Аз наистина съм само човек и нищо повече — казва спокойно Грегорио. — А вашата мечта може да се изпълни, ако бог реши, че е справедливо.

— Но това отровно семе — задавя се Трифон, — което сеете в младата душа... по цяла нощ премислям над него...

— Оставете тази работа — пак се подсмива весело старецът. — Прекаленото мислене вреди на слабите хора, разрежда им стомашния сок. Пийте мента, ваше преподобие. Не изглеждате добре, макар че сте едва на половината на моите години.

— На вашите години — надвива гнева си свещеникът с високомерен израз на лицето — навярно не бих дрънкал такива нечестиви приказки.

— На моите години, синко — отвърща Грегорио, — вече ще бъдете поне мъничко по-мъдър.

— Твърде много си позволявате, безбожник! — процежда със злоба думите Трифон.

— Добро утро, ваше преподобие — вика Мигел, втурвайки се задъхано в градината.

Трифон поглежда враждебно монаха, отдръпва се от него и обръща мрачното си чело към Мигел.

— Много закъсняхте, ваша милост — казва той с укор.

— Добро утро, Мигелито — усмихва се монахът и погалва черните коси на момчето. — Отец Трифон вече отдавна те чака и се сърди. Иди сега при него. Аз ще поседя тук, докато свършите беседата. А ако случайно задрема под тази сянка, бъди така добър, Мигел — събуди ме!

В ритъма на латинските хекзаметри Мигел крачи отмерено по градината. Слънцето клони на залез. Почерняла детска ръка се провира в дупките на решетката и в краката на Мигел пада камък, завит в хартия.

Мигел разгъва хартията.

С молив, с разкривени букви върху късче мръсна хартия — колко прелестно е първото любовно писмо!

„Когато се стъмни, ела под платана в дъното на алеята. Инес“

О, писмо царствено, писмо свято! Всяка твоя буквичка е изворче, от което блика радост, всяка твоя разкривена чертичка е стъпало от стълбата на Яков, изправена до небесата.

Докато Мигел не откъсва очи от пясъчния часовник, верният пазач Бруно предава на доня Херонима писмото на Инес, което бе взел от ковчежето на момчето.

Графинята решава да се действа бързо!

След малко вече запрягат колата, която ще закара Инес, съпроводена от Петронила, в най-отдалечения замък на Томас под Арасенските планини. А в това време Мигел бързо довършва вечерята си и се готви да избяга за срещата.

Стъмни се прекалено бързо, тъй като мрачни облаци покриха небето, и започна да вали.

Със съвест, по-черна от гарваново перо, с душа, свита от болка, ала със смело сърце Мигел крадешком се промъква в мрака под проливния дъжд. Струите шибат косо под платана и след малко кадифеното палто на момчето е просмукано от вода, обувките му подгизват, мокрите коси лепнат по челото. А небесата като продънени продължават да изливат потоци върху земята.

Ела, ела, ти, най-прелестното цвете в долината на реката, лети, гълъбице моя, към мен — тръпнеция от нетърпение. Падни, звездице, на моето сърце, кацни, водно конче, на моите длани!

Ала миг след миг се изнизват, капят в надпревара дъждовните капки, а Инес не идва.

Дъждът става все по-плътен, все по-тежък, превръща се в град, който смазва зърното в нивите, насекомите и птичите яйца.

Нощта отлита в неизвестността като изплашен бухал, а Мигел стои под платана сам с тъмнината и отчаянието.

Изпълнен с гняв и унижение, треперейки от срам и студ, Мигел се промъква към къщи.

Край входа се мярка сянка, сграбчва го за ръката и го повлича.

Бруно! Ах, значи, и днес са го следили! Добре тогава! Няма да им се даде! Няма да се разплаче. Няма да им се покори!

Не само срещу майка си, но и срещу целия свят ще се опълчи, макар да е измамен и предаден, и не ще позволи да се отнасят с него като със затворник.

Довлечен пред майка си, Мигел се разкрячва предизвикателно, отмята с длан мокрите коси от челото си и впива непокорен поглед в лицето ѝ.

— Къде беше тази вечер? — произнася меко доня Херонима.

— Няма да кажа!

— Напразно си чакал. Не можеше да дойде. Изпратих я далече. Не ще допусна да те отклони от пътя...

— Така ли? — крещи момчето. — Вие сте ме следили? Ти си я прогонила? Затова не дойде! Защо направи това, мамо?

— Ти трябва да служиш на бога, Мигел!

— Инес трябва да се върне!

— Не, никога няма да се върне! Вече никога няма да я видиш!

— Това е подлост — беснее Мигел и удря с крак. — Искам Инес да се върне обратно!

— Ти ли заповядваш тук? — строго пита доня Херонима.

— Да! — крещи Мигел, събаря голямата ваза от поставката, тъпче парчетата и ги превръща в прах. — Нареди веднага да се върне! Веднага! Още днес!

Изплъзва се от майчините ръце и раздира настървено на късчета дантелената ѝ кърпичка.

— Ще ти кажа истината: не бог, а Инес обичам! И не искам повече да ме следят. Тръгне ли Бруно още веднъж подир мен — ще го убия, а Инес...

— Нито дума повече! Твоето упорство е напразно. Обещала съм те на бога и нему ще те дам.

— Не, не, никога! Няма да стана свещеник! Чува ли? Няма да стана! Когато порасна, ще се ожена за Инес и ще избягам от теб...

— Няма ли да ме послушаш?

— Няма да те послушам!

Доня Херонима хваща момчето за ръка и го повлича в своята спалня. Дръпва рязко завесата от картината и вика:

— Това те очаква!

Денят на страшния съд. Сред мрачни облаци се очертава божият лик. От двете страни на трона му летят серафими и херувими, които разтръбват по всички краища на света деня на страшния съд. От гробовете излизат умрелите и преминават пред съдния престол на бога, който с движение на ръката ги разделя на спасени и обречени. О,

тези обречени! В ада телата на осъдените се вият, гърчат под вилите на дяволите, горят сред пламъците на огъня, лежат изопнати върху уредите за измъчване с разкъравени уста и изтръгнат език, агонизират в казаните с кипящо олио, а стиснатите юмруци и отворени уста създават представа за ужасните им вопли и викове.

Мигел против волята си пристъпва все по-близо и по-близо до картината.

Какъв ужас!

Тук — тяло на жена, раздирано от хищните нокти на дяволите, там — мъж, комуто адските изчадия чупят костите на ръцете и краката и свличат кожата от гърба; до него друг, на когото пробиват черепа с пирони, а ето и едно момче — дяволът разкъсва с чакалската си уста неговите вътрешности и очите му, плувнали в кръв, вият от болка и ужас.

Мигел гледа вцепенен момчето и с трепереща ръка посочва лицето му. Да, знае това лице от огледалата на майка си! Това е неговото собствено лице!

В същия миг и доня Херонима познава в лицето на мъченика образа на своя син, пребледнява и с мъка преглъща слюнката си, горчива като жлъчка.

— Това съм аз! — заеква Мигел. — Виждаш ли? Това съм аз!

— Не, не! — вика ужасената майка и дърпа сина си от картината.
— Това не си ти, това не си ти!

— О, да! Аз съм! Ти също ме позна!

— Не, не, нищо такова не виждам — плаче господарката.

— Защо плачеш тогава?

— За теб плача — говори майката и зъбите ѝ тракат от уплаха.

Мигел отново се хвърля към картината.

— Боже на небесата — извиква той. — Да ми изтръгват вътрешностите! И толкова кръв! Как ли боли!

Майката напруга всички сили и измъква момчето от спалнята.

— Мигелито, душице моя, това е някаква случайна прилика, това нищо не означава.

— Съвсем ясно е, че това съм аз — избухва момчето в отчаян плач. — Не искам да ме измъчват! Страх ме е!

— Знаем, че ще станеш мое послушно момче, нали? И няма да те измъчват!

Майка и син коленичат пред Мадоната и сливат в горещата молба своите сълзи и молитви.

Денят се пробужда в розови сияния, на прозорците кацат птици, пеещи с кристални гласове утринни молитви, ала майка и син не виждат тази красота и скланят глави, около които се сгъстяват черните облаци на страха и ужаса.

Ничие слово, дори и Божието, не бе разкривало досега с такава сила пред Мигел безсмислието на живота и нищо не бе угнетявало така тежко неговата чувствителна душа, както кошмарната картина на страшния съд.

Мислите на Мигел не знаят що е това равновесие — те са разделени в два потока и ту едните, ту други надделяват.

Момчето отново се приобщава към светото войнство и по цели дни се отдава на страстни молитви, забравил съвсем Инес, която според Трифон е клопка, поставена от сатаната, а според майка му — препятствие за изпълнението на нейното тържествено обещание. Вкусът на телесната страст се вгорчи като жлъч и замириса на сярата, която се излива в кървящите рани на осъдените.

Когато отец Трифон предложи на доня Херонима да вземе със себе си и Мигел на великия петък в Севиля, на процесията на каещите се — момчето изпадна във възторг, а майката обеща, като си помисли: „Пое пътя, по който искам да върви.“

Църковните сановници бяха установили, че в последно време народът все по-често се бунтува, и затова сегашната процесия на каещите се непременно трябваше да бъде още по-потресаващо страшна, отколкото през други години. Нека почувствува тази паплач мощта на светата църква и да знае, че всеки, който не ѝ се хареса (или чиито имена ѝ се харесат), тя ще го отстрани от своето лоно и ще принуди светското право — без сама да се намесва в това — да изпрати безбожника на онзи, както казват, по-добър свят.

Градът гъмжи.

Стражи на Светата инквизиция, монаси, оръженосци, охранени граждани и народ, заради който е устроено цялото това внушаващо ужас представление.

Девойки с високи гребени в косите се полюляват като слънчогледи на тънки стебла — прелестни цветя, забулени в траура на черни дантели.

Тълпи младежи вървят подир тях, дрънкат шпаги, хвърлят цветя в краката на красавиците и ги обсипват с комплименти.

Селяните са се разположили по стъпалата на храмовете и дворците и сред тях сноват бездомни кучета.

Между колоните на стълбата на Томасовия дворец стоят доня Херонима и Мигел, заобиколени от своята свита, домоуправителя Висенте и няколко оръженосци. Просяци се блъскат да стигнат до тях.

Тясната улица е потънала в мрак и гъмжи от хилядите гласове на нетърпеливите.

Раздава се глух барабанен тътен — по-тъмен от нощта, по-скръбен от риданието:

„Ра та-ра-та-там! Ра-та-там!“

Върху черното небе лумват факелни пламъци и се очертават огромните рамене на кръста, който предшествува колоната на каещите се.

Барабанният тътен секва и зазвучава хорът на монасите:

— Miserere nobis, Domine!^[8]

Ето първата кола със статуята на Мадоната.

Тълпите падат на колене. От венците, с които е обкичена светата Дева, се разнася мирис на жасмин. Покъртителният театър с цялата си чудовищност започва: върволица монаси, дим от факли, гнетящо мълчание и разпънатият Христос, от чиито рани капе почерняла кръв.

След тях, под хоругвите, вървят членовете на светите братства в бели, кафяви и черни раса с качулки и запалени свещи в ръце.

Мигел едва диша при вида на тия маски с конусообразни капишони и два черни отвора за очите. Фигури без лица, без уста, без чела — само очни ями над полюляващите се безплътни скелети в раса.

Хорът на каещите се пронизва нощния простор:

— Прости, о, господи, нашите грехове!

Бавно се влачат тези чудовища без лица, понесли на плещите си бремето на вината. Гласовете им, сякаш гласове на мъртъвци, текат в руслото на улицата без ехо и отнемат дъха на зрителите:

— Помнете, че всеки човек е от пръст и в пръстта ще се върне.

Мигел диша тежко, гърлото му пресъхва. О, какъв ужас е да съзреш върху розовото лице озъбената челюст на смъртта и зад усмивката — задгробна гримаса; да си представиш как тялото се превръща в сянка, как материята се разпада в прах, който вятърът ще разпилее на всички посоки!

Венчето на цветето ще увехне и ще се превърне в пепел, дърветата ще изгният и паднат, изречените слова ще заглъхнат в пустотата. Небитие. А животът? А поникването, растежът, цъфтенето, плодът, увяхването, заникът? Въпреки всичко в земята отново се сеят всяка година зърна! Въпреки всичко непрестанно се раждат хора! Животът е непобедим!

И на дъното на това, което е вечно — о, строги боже, има ли освен теб нещо друго вечно? — само черен мрак, безплътни сенки с дупки вместо очи, стенание, плач и синкава светлина на свещи.

По улицата се задава нова колона каещи се със светите моци, с големи молитвени броеници на пояса и скръбни песни на уста; вървят голи до кръста мъже и до кръв се шибат едни други с камшици.

— Дай ми сили, господи, в моето покаяние!

Приближават осъдените от Светата инквизиция, жертвите на кладата.

Вървят с вериги на краката и окови на ръцете посред орда оръженосци. Облечени са в санбенито — позорните жълто-червени одежди на обречените.

Най-напред пристъпват еретиците, които са чели и укривали забранени книги. Крачат равнодушно, забили поглед в земята, без да вдигат глави, сякаш лишени от слух и всякакви чувства.

Подир тях двама измършавели селяни, които от глад са посегнали на маслиновите дървета на самия епископ.

В колата на палача карат жена с разчорлени коси и разкъсани дрехи. Тя вдига окованите си ръце към небето и ридае:

— Децата ми взеха, мъжа ми убиха тези безбожни палачи!

— Барабани! — чува се заповед.

Ала силният глас на жената се извисява над тъмния барабанен тътен като писък на простреляна птица:

— Денем и нощем ме биеха с железни пръчки, очите ми изгориха, бедрата ми пробождаха с нажежени пирони, косите ми скубаха...

Гласът отслабва, отдалечава се и чезне сред грохота на барабаните.

— В какво се е провинила тази жена? — пита охранен гражданин в тълпата.

— Някой я издал, че клевети светата църква — отговаря дребен мъж.

— Ама че мръсни кучета са тези доносници! — гневи се гражданинът. — Тях би трябвало да изгорят. Не е ли така, господине? Кажете!

— Всеки си изкарва хляба както може — измърморва дребният мъж.

— Какво? Ти защитавааш шпионите? — ужасява се гражданинът. — Да не си и ти от тях... Ах! Какъв непредпазлив бърбрица съм!

Дебелият прави опит да се отдалечи от опасния си съсед, но тълпата не го пуска.

Приближава се друга кола — върху нея стройно тяло. Моминското лице сияе от младост. Къдравите коси се вият прелестно около челото, а в очите блести гарванова нощ. Дора, най-красивата циганка от Триана. *Ractus diabolis* — общуване с дявола.

— Не е имал лош вкус господин сатаната — подхвърля дебелият гражданин. — Откакто се помня, не съм виждал такова хубаво създание. Погледнете каква шия, като на лебед, аз самият не бих се отказал...

— Ваша милост забравя — хили се дребният мъж, — че копнежът по еретичка е също ерес.

Гражданинът уплашено пелтечи:

— Да я вземе дяволът! Щом я е харесал, нека си остане негова!

Циганката стои с високо вдигната глава и под разкъсаното санбенито се подават красивите ѝ гърди. Йезуитите, които вървят край колата, поглеждат към тях със змийски очи и примижавайки, викат пресипнало:

— Моли се, блуднице!

Любовницата на дявола не обръща внимание на грачещите гласове и търси с очи някого в тълпата. Може би лицето на любимия, за да му се усмихне за последен път и му покаже белите си зъби? Очите на мъжете помътняват от щение, заради което биха ги хвърлили в пламъците на кладата, ако Светата инквизиция можеше да прочете

мислите им. Дебелите гражданки хапят устни от завист и сипят проклетия върху гордата моминска глава.

Подир циганката карат стар евреин.

Той стои в колата с ръце, скръстени на гърдите, и движещите му се устни разговарят с някого от небесните висини. Гласът му е тих, неземан — глас на усамотените места и пустините, където нищо не расте, нищо не шуми, нищо не ухае, където тегне една натрапчива мисъл като вечен и неподвижен гледец:

— Сложи пръста си в моята рана, господи! Виж моите изгорени гърди, моите циреи и моите язви! Съди моите палачи, Адонай!

— Екзекуция за този евреин! Не си заслужава да се хаби огънят за него! — обаждат се гласове.

Мигел е бледен и сърцето му се свива от страх. Каква мощ има бог! Колко е строг! Колко е безмилостен! Никой не може да се изплъзне от гнева му. Няма укритие от очите му, няма спасение от юмрука му, няма място на земята, където не би те достигнал неговият бич.

В следващата кола стои як мъж.

„О, та това е онзи търговец на роби от кръчмата «При светите братя» — познава го Мигел, — това е дон Емилио Барадон!“

И в същия миг, когато процесията бе спряла за малко, осъденият зърна Мигел, протегна към него окованите си ръце и извика:

— Ваша милост! Познавате ли ме? Аз съм дон Емилио Барадон. Спомнете си кръчмата в Бренес! Онзи, другият плъх, който тогава избяга, ме предаде, взеха ми всичките кораби, всичките къщи...

— Млъкни! — викат стражите.

— Аз съм невинен! Застъпете се за мен!

Сърцето на Мигел трепери като трепетликов лист, ала пресъхналата му уста не може дума да отрони.

— Не се отричайте от мен, дон Мигел! Защо мълчите? Заради спасението на вашата душа, помогнете ми!

Барабаните гръмват и осъденият изчезва в уличната гълпа.

— Кой беше този човек? — пита строго доня Херонима, уплашена, че осъден от Инквизицията се обръща за помощ към сина й.

— Дон Емилио, мамо — заеква Мигел, — от Бренес. Богат търговец...

Мигел недоизрича и втренчва очи.

Беше се задала нова кола — със салджията Себастиан — подчинен на баща му и приятел на Грегорио.

— Мамо! — ужасено извика Мигел. — Това е Себастиан! Нашият салджия! Защо такъв добър човек...

Майката затиска с длан устата на сина си.

Осъденият Себастиан, когото по цялото течение на Гуадалкивир от Севиля чак до Алмодовар всички обичат заради неговата почтеност и добросърдечност, стои изправен в колата и без думи, без да се помръдне дори, впива укоряващ поглед в доня Херонима. Беше наклеветен за еретически приказки. Грегорио дълго моли дон Томас и съпругата му да се застъпят за Себастиан, но напразно. Дон Томас, както всички други, се страхува да се вмесва в работите на Светата инквизиция, а доня Херонима — още повече. Себастиан получи за това известие от монаха в затвора и ето сега мълчи и само кротките му, добри очи гледат с укор.

Мигел се изтръгва от майчините си ръце.

— Себастиан! — вика той. — И теб ли ще изгорят? Това е невъзможно! Мамо, мамо, помогни му! Спаси го! Какво ще правят без него у нас? Бързо му...

— Мълчи! — строго заповядва майката. — У дома, веднага у дома!

Себастиан изчезва, а зловеците барабани гърмят.

Мигел припада и го отнасят в двореца.

Докато извиканият лекар свестяваше момчето, по улиците на града преминаха още много коли с осъдени, който пламъците на кладата очакваха.

Ужасното шествие на „каещите се“ свърши.

— Великолепно беше, нали? — възхищава се дребният мъж и змийските му очи шарят алчно по пръстените на дебелия гражданин. — По този случай няма ли да пийнем нещо, ваша милост?

— Защо не? — съгласява се дебелият, но веднага се досеща, че този човечец с лукава маска на лицето е опасен бърборко, и размахва ръце: — Какво магаре съм! Каква плитка памет имам! Но ваша милост сигурно ще ми прости. Трябва непременно да отида при един болен роднина. Много съжалявам! С такова удоволствие бих му обърнал чаша вино!

Хитротото човече улавя в каква посока махва с ръка гражданинът и го прекъсва:

— Оттатък реката ли отивате? В Триана? Великолепно! И аз също...

— Къде ти в Триана! — заеква гражданинът и пред очите му притъмнява, защото не знае как да се избави от тази пиявица, от този шпионски върколак. За да прикрие смущението си, започва да пали фенера си, ала ръката му трепери и огнилото известно време не може да улучи фитила. — Отивам тъкмо в обратна посока. Съжалявам, че ще се лиша от вашата компания. Но трябва непременно да ида. Бързам. Съжалявам, милостиви господине.

Гражданинът скача от стълбите в тълпата като отчаян в пропаст, блъска се в навалищата, мъчи се да си пробие път напред, но напразно! Кльощавото чучело ловко се провира през тълпата по петите на своята плячка, следвайки пламъчето на фенера.

А в това време севилските нощни стражи известяват четвъртия час след залез-слънце и оръженосците затварят улиците на Севиля с железни вериги.

Мигел лежи в постелята си и гледа в тавана, украсен с релефи, изобразяващи богатствата на Андалусия.

Гъсто преплетените лозови пръчки се превръщат пред очите му в набъбнали жили на измъчвано тяло, гроздовите зърна стават купчина изтръгнати човешки очи, динята — череп, на който е свлечена кожата, а дръжката — гвоздей, забит в черепа. През прозорците нахлува въздух, горещ като кипящо олио. Около Мигел витаят сенки на мъртъвци, които блуждаят в тъмнината без утеха и без надежда. Над локвите кръв се издига дим и пламъци ближат крайниците на грешниците.

Мигел стене, ридае и зъбите му тракат в треска.

Лекарят постави върху слепоочията на момчето пиявици.

— Какво трябва да сторя, господа, за да се избавя от тези мъчения? — хълца Мигел.

Сълзите му донасят успокоение и сън.

Майката откарва сина си с карета в Маняра.

— Ще те послушам, мамо — обещава Мигел и трескаво стиска ръцете й. Лицето му е бледо от възбуда и от фанатизма на новото

решение: — Ще служа само на бога! Обещавам ти — ще стана свещеник, ще стана божи слуга!

Изнурен, Мигел се отпуска върху седалката; каретата с гербовете на Маняра се носи на север по кралския път и доня Херонима скришом бърше радостните си сълзи.

— Обричам се вам, доня Бланка, и давам тържествена клетва, че освен на бога и краля принадлежа и до края на живота си ще принадлежа само на вас — говори херцог де Санта Клара, коленичил пред девойката.

— Обричам се вам, дон Мануело — притваря очи Бланка. — Искам да бъда пазителка на вашия дом и покровителка на вашето домашно огнище.

— Да ни помага бог!

Тази вечер, в началото на декември, лето 1640-о, летният дворец на Томас край брега на реката засиява от светлината на безброй факли.

Лек ветрец разнася упоителни миризми и люлее гирляндите от рози, трепкат като пъстри пеперуди ветрилата, зад които ту се скриват, ту се показват усмивките на жените. Дантели по мантилите и дантели от ласкателни слова; ниско сведен небесен свод и свод от изискани фрази, цветя в прическите и на гърдите, стегнати брокатени елечета, упоителен дъх на нощта, тежък дъх на човешки тела.

Китарите приканват за танц.

Мигел крачи с Трифон по брега на реката.

— Алдебаран ли се нарича тази звезда? Отец Грегор не ми каза, че красивите имена са измислени от поетите.

— Нищо подобно, ваша милост — мръщи се Трифон. — Поетите са хора, потънали в грехове. Говорят с езика на сатаната. Говорят за нежност, а мислят за похотливост. Пазете се от поетите, дон Мигел. Ако можех, бих заличил от лицето на земята всички грешни стихове, говорещи за любовта.

— Но и свети Франциск е писал за любовта...

— Да — избухва Трифон, — а кой може да ни гарантира, че в молитвите му, под прикритието на свещения, екстаз, не се таи мисъл за жената?

— Вие, отче — с ужас изрича Мигел, — вие се съмнявате дори в свети Франциск?

Лицето на Трифон става синкаво от злоба, мускулите на бузите му нервно потрепват и той заеква от гняв:

— Да, съмнявам се. Та нали ни е известен неговият живот! Който дори само веднъж се е приближил до жена, който дори само с очи е обгърнал бедрата ѝ, който само е вдъхнал дъха ѝ — той носи отровена душа до края на дните си. И ако ще по цели нощи след това да се шиба с бич — лъже и ще лъже, защото, щом се е опарил веднъж от този огън, остава навеки загубен и продаден на дявола и думата „любов“ у него означава грях.

Трифон се обляга на един платан и отпуска безсилно рамене. Мигел вижда как челото му се оросява от капки пот като чело на умиращ и в пламтящите му очи съзира пустота.

— Няма чиста любов на земята. Това, което наричат любов, е само похот, само нагон, влечащ мъжа към нечестиво общуване с жената. Както у животните, така и у хората всичко, което се нарича любов, се върти около нагона — продължава Трифон разпалено.

Мигел го слуша ужасен. Значи, няма чиста любов, освен любовта към бога? Значи, всичко е само мръсотия, поквара и грях? И жената не може да се, обича без усещане за мръсотия? Какъв ужас! И всякаква представа за красотата на любовта е лъжа, падение, греховност — нищо повече!

Свещеникът впива поглед в летния дворец, който плува върху вълните от звуци на китари, и фанатичната му злоба се разгалва:

— Танци! Та това е дяволска клопка! Виждате ли там тези двамата? Той я ласкае. Гледа я стръвно, както хищник жертвата си. Прельстява я. А тя прикрива зад ветрилото жадната си за нечестиви милувки усмивка на проститутка.

— Не, не, отче! Наистина тя се усмихва, ала в това няма нищо лошо. Тя му се усмихва нежно като дете.

— Преструвка! Фалш! — скърца със зъби Трифон. — О, вие, омагьосващи хищници с миловидността на деца! Вие, вечни блудници с детски очи! Вие, гнезда на разврата, забулени в дантели! Помнете, дон Мигел, по-добре е да се умре, отколкото да се живее сред съблазни и грях!

Нощта е гореща до припадък. Мигел възприема с всичките пори на тялото си нейния душен полъх, който го притиска към земята със силата на удивителната животинска красота. Ала словата на свещеника унищожават мириса на земята и покълващите семена. Вечни блудници, гробове на мърши, коли, с които откарват грешниците на екзекуция. *Miserere nobis, Domine*. Мигел се мята между земята и небето, между благовонния дъх на нощта и вледеняващата струя на чистотата и аскетизма. Грях. Съблазън. Уловка.

— А може ли, отче, човек да се предпази от изкушението? — пита тихо той.

Трифон пронизва с горящи очи душата на Мигел, окадена от дима на представите за земни и вечни възмездия, и отговаря с думите на евангелиста Матей: „Ако те съблазнява окото ти, извади го и го хвърли, защото по-добре е за тебе да се лишиш от едно око, отколкото да имаш две очи и да бъдеш хвърлен в геената огнена.“

Трифон прави кръстен знак над главата на Мигел и бързо се отдалечава.

Мигел се връща покрай летния дворец. Душата му е объркана, разполовена. Девойката там горе, на терасата, е сестра му Бланка.

— Струва ми се, че слънцето се е вплело в косите ви, доня Бланка — долитат до Мигел приглушени мъжки слова от терасата.

Тих смях му отговаря и мами. Това е нейният смях, ала някак различен, непознат, задъхан и пресипнал.

— Погледнете ме в очите, Бланка! Така! — шепне мъжът. — Лицето ви сияе като слънчев ден и ме ослепява с белотата си, дланите ви са меки и топли като лебедов пух...

Лебед! Пред очите на Мигел притъмнява. Лебед. Съблазън. Дяволска примамка. Прелестна маска на греха. И Бланкиното лице е маска на греха. Смахът ѝ скрипти от похот, от безсрамност. Устните ѝ са зейнали като рана и от тях тече отровен смях, който затлачва ушите като с тиня.

Колко отвратително е да видиш сестра си паднала така низко! Дяволът ѝ нашепва грешни желания, нагонът я тъпче в земята така, както крак тъпче червея. Колко е противна в този си страстен копнеж, как се срамувам за нея!

Нощта става все по-угнетяващо душна. Мигел, с душа, отровена от думите на Трифон, поема жадно въздух и се втурва с все сила по

стълбите към двореца.

Търси майка си, която сигурно се терзае от страх и безпокойство, тича при нея като при светица. Ала в този миг тя танцува и се усмихва — макар и само от учтивост — на думите на кавалера си.

Момчето стисва юмруци и от очите му рукват сълзи. По-добре да умреш, отколкото да живееш сред съблазни и грях!

Мигел хуква в нощта, отделяща като синор деня, в който Трифон отрови детската му душа със своята ненавист към живота.

Мигел тича наслуки, докато се озовава на малкия остров, където в горда самота живее лебедът.

Съблече дрехите си и преплува на островчето.

Ето тук е, тук спи лебедът, тук спи тази прелестна птица, подобна на невеста в бяло и чиста в самотата си сред зелените води.

„Вашите длани са меки и топли като лебедов пух...“

„Проклетата мекост, проклета топлина, проклети примамки на греха. Ах, по-добре да бе умряла Бланка, но да не бях видял сянката на страстта върху лицето ѝ; по-добре да бях ослепял, по-добре да бях умрял! Ето, водата е дълбока и мълчалива. Ще се затвори над мен без нито едно слово. Но бог не желае това. Наказва за самоубийство. Или да убия сестра си? Не, не, това е още по-голямо провинение. Но как да изтръгна от себе си този образ, който ме изпълва с погнуса? Как да надвия дявола, който ми се хили и от цветята, и от аромата, и от душната нощ, и от лебеда...“

Лебед! Безсрамна птица, нежна маска на прегрешението, прелъстителка, изпратена от дявола! Ще унищожа всичко, което ме съблазнява, всичко, което ме унижава, което отдалечава от бога душата ми, желаеща да бъде чиста. Как лукаво ме мами тази безсрамна птица, колко ефирни са на лунна светлина перата ѝ, как привличат и зоват ръката ми за ласки. Не, не, няма да те погаля; аз вече не съм дете, аз съм мъж и знам какво искам и към какво се стремя. Вече никога няма да ме съблазниш и да възбудиш моите страсти...“

Мигел скача към лебеда, нещо хрусва в тънката птича шия и гордо изправената глава клюмва. Мигел стои над мъртвия лебед, ала не се радва на победата си.

„Да, убих това, което ме изкушаваше. А по-нататък? Защо с убийството на лебеда не убих представата за жената в себе си? Жена, жена, тази дума, тази представа, това отровно видение остана да живее в мен. Остана и дори е по-силно от преди!

Напразно убих лебеда, пълна с пепел е душата ми. Горчилка лепне по езика ми, който съхне в корена си от нова болка. Болка, че никога, докато съм жив, не ще мога да надвия дявола. Неговите хитрости са по-стари от земята под нозете ми, неговите сили владеят света, той кове закони, според които, искам или не искам, е съдено да живея.

Дванадесет съзвездия, дванадесет апостолски глави и ти, господи, над всичко. Ти, който се възнасяш в облаците над водите и който се спускаш на земята като стълб от дим, който преливаш моретата едно в друго и местиш планините, ти си винаги против законите на човешкия страх. Никой никога не ще разбие веригите, с които земята оковава ръцете му още когато се появява на бял свят. Слаб, безволен, аз винаги ще бъда люшкан от живота и всемогъщите сили, над които има само една-единствена по-голяма сила — смъртта.

Суета на суетите, всичко е суета.“

Мигел падна по лице в тревата и заплака неудържимо. Зарови пръсти в земята и зариди в нейния скут.

А в това време природата се изпълва с величествен покой. Месецът свети кротко — неподвижно око, излъчващо увереност, а нощта майчински милва горещите слепоочия на Мигел. Всевластната майка приласкава добродушно рожбите си. Със сълзите болката отплува, плачът успокоява палецата рана, а skutите на земята задушават воплите на юношата.

Така, ничком върху земята, до мъртвия лебед, го на мери Грегорио.

— Какво правиш тук посред нощ, синко? И какъв е този лебед? Мъртъв? За него ли плачеш? Умрял! Горкият лебед! Какво му се е случило? Дали някой не го е ранил?

Момчето бавно вдига глава от земята, бавно вдига очи към монаха:

— Аз го убих, отче.

Грегорио едва сдържа смеха си. Той да убие лебеда? Той? Не, не може да бъде! Какво състарено и сбръчкано е лицето ти, душице моя!

По това лице Грегорио разбира, че момчето говори сериозно. Гали го нежно по мокрите бузи.

— Значи, ти си го убил, Мигелито — казва монахът така внимателно, сякаш превързва люта рана. — Но не от каприз или прищявка си направил това. Аз те познавам. Някакво страдание те е довело до такава постъпка. И олекна ли ти на душата.

— Отче, отче... — избухва отново момчето в плач.

— Хайде стига, стига толкова сълзи, дете мое. Разбирам те. Нечия чужда злоба се е преляла в теб, изпълнила е душата ти и ти е отнела дъха.

— Да, да — хлипа Мигел.

— Искаше да се освободиш, нали?

— Да, да, отче.

— Разбирам — говори монахът и неговият глас е като топло мляко за пресъхнала уста. — С насилие не можеш да придобиеш такива възвишени ценности, каквито са спокойствието и мирът. Само варваринът постига с кръв всяка цел. Да убиваш — това не е хубаво, Мигелито. Бог е дал живот и на комара, и на човека, и на червея, и на лебеда. Човек няма право никому да отнема живота. А ако убиеш отровна змия или противно насекомо — значи, си бранил живота или здравето си. Но да убиеш такова безвредно създание? Да унищожиш такава красота?...

— Съблазняваше ме — защитава се Мигел, — дяволът ме подмамваше да го милвам и да изпитвам греховна наслада.

— Ако насладата беше такъв грях, господ не би ни дал възможност да я познаем. Допускаш ли, че бог е сътворил мъжа и жената само за да мислят непрестанно колко е греховно всичко добро, което им предлага животът? Ти самият ли виждаш в това греховност, или някой ти го подсказа? Не ми говори нищо. Знам кой е бил. Знам и защо. Виж колко грозно си постъпил. Заради нечии необмислени и жестоки думи си забравил, че животът съществува и ще съществува винаги. Ти си убил един лебед, а ще се родят сто нови лебеди — за радост на очите, за красота или за съблазън, както казваш ти. И виж как месецът, това вечно светило, продължава да си свети, не се скри зад облак, не се намръщи ни най-малко заради твоята печална схватка, весело се люлее сред мравуняка звезди, а нощта е прелестна като

спящо дете. Само теб те измъчва съвестта, защото си направил нещо грозно. Знам, че вече съжаляваш, защото обичаше този лебед...

— Но любовта — казва момчето, мислейки за думите на Трифон, — любовта е все пак грях.

— Любовта — прекъсва го монахът с такъв властен тон, какъвто Досега Мигел не бе чувал от него, — любовта е нещо свято. Ние се раждаме само заради любовта. Живеем само заради любовта. На любовта се крепи светът. Ако нямаше любов, нямаше да има нищо, моето момче. Да обичаш човека, да обичаш хората — това е най-висшият божи дар. Стига да можеш да обичаш така, че да се наситят не само сетивата ти, ала и чувствата, и разумът ти.

Последната беседа на Трифон с Мигел по закон божи преди Рождество Христово завърши. Трифон, способният син на светото Исусово братство на Лойола, е като скорпион, който андалуските деца убиват с камъни и сопи, защото се боят от щипците му и особено от отровното му жило. Трифон държи в своите щипци душата на момчето и очите му са по-опасни от скорпионовото жило. Той задава на Мигел толкова много уроци за празниците, че да не му остане време за нищо друго.

Мигел обаче в този миг не мисли за уроците.

— Днес на обяд татко каза, че сме загубили Португалия, ваше преподобие. И че нашият народ едва ли ще получи обратно тази територия. Защо се е случило това?

Йезуитът се разпали:

— Наглостта на народа няма граница, дон Мигел. Непокорството на подчинените трябва да предизвиква отвращение във всяка набожна душа. Тълпите са се надигнали и проникнали с насилие в кралския дворец в Лисабон! Нахвърлили се върху нашите наемни войници и ги прогонили от португалската провинция! А Хуан от Браганса бил коронован за крал против волята на негово величество. Ужас! Ужас!

— Но защо се е случило това, ваше преподобие?

Трифон впива поглед в очите на момчето:

— Безбожността на народа, еретическите слухове, разпространяването на бунтарски съчинения, каквито и тук около нас тайно се ширят — ето причините! Грешният народ се бунтува срещу

господарите, определени му от самия бог! „Кесаревото — кесарю, божието — богу!“ Ако народът се подчиняваше на господарите си, не биха ставали такива неща.

Мигел не попита нищо повече. Замислено гледа през прозореца портокаловото дърво, върху което дозрява втората златоалена реколта.

Трифон се размина с Грегорио на вратата, без да отговори на поздрава му, измервайки го от глава до пети с ненавист.

Грегорио помилва замисленото лице на Мигел:

— Измъчва ли те нещо, Мигелито?

— Питам отец Трифон защо нашата империя изгуби Португалия.

Монахът тихо се засмя:

— Защото безбожният народ, подстрекаван от еретически и размирни злодеи и съчинения, се е разбунтувал и вдигнал срещу господарите, определени му от бога.

Мигел погледна с ужас стареца:

— Отче, нима сте подслушвали зад вратата! Такова нещо би могъл да направи отец Трифон, но не и вие...

Монахът с обич го помилва:

— Съобразително момче си и имаш право. Аз наистина не съм подслушвал. Само добре познавам Трифон и неговите мисли.

— Точно така ми говореше той, отче. Кажете, истина ли е това?

Грегорио седна, притегли момчето до себе си и подхвана сериозно:

— Не, Мигелито. Истината е друга. И ти си вече достатъчно голям и умен, за да я знаеш. Каталонското въстание на народа трае вече половин година и един бог знае кога ще свърши. Много кръв се пролива там, синко. А човешката кръв не е вода. Но трябва да тече, трябва. Защото народът бе прекалено много потискан. А Португалия? Нашият всемогъщ Оливарес ограбваше португалците, смучеше ги и причини там страшна мизерия и глад. Нима се учудваш, че народът иска да яде? Че иска да живее? Неотдавна и тук, в нашия край, народът се разбунтува. Ти добре знаеш това. Учудваш ли се, когато влезеш в техните колиби и видиш как живеят? А сега, след като техният бунт бе потъпкан, животът им стана още по-тежък!

— Но насилието... — възразява Мигел.

— Не видя ли на великия петък в Севиля голямото насилие, което силните упражняват върху слабите? Не видя ли как водеха на

смърт салджията Себастиан! Самият ти едва не легна болен от това...

Мигел потръпна, но споменът с времето бе избледнял.

— Народът трябва да се подчинява на господарите! — избухва младият господар на Маняра. — Светата църква...

Старецът клати побелялата си глава:

— В старите християнски времена, скоро след разпъването на Христа, хората в страната Христова са били равни помежду си... И днес би трябвало да бъде така, момко.

Мигел се дръпва и поглежда с ужас монаха.

— И това го казвате на мен, отче? На мен — граф де Маняра, чийто баща има хиляди крепостни? Аз би трябвало да бъда равен на Али, Педро, Агрипина...

Грегорио се усмихва:

— Би трябвало да е така, ала е невъзможно, знам това! — И добавя сериозно: — Аз бих желал поне едно: да виждаш винаги в тях хора, сътворени по подобие божие, и да не ги изтезаваш нито с работа, нито с камшик.

— Аз, с камшик? — избухва в Мигел гордостта, пробудена от тайно прочетените рицарски романи. — Никога! Та аз съм благородник!

— Не обичам гордостта, но в този случай тя е на място — казва Грегорио. — А сега искаш ли да се заемеш с гръцкия?

Мигел мълчи и гледа внимателно монаха. След малко казва:

— Далеч не всичко разбирам, отче. Дори и вас не разбирам. Но ми се струва, че ме обичате...

Старецът става, взема в дланите си лицето на Мигел и го целува по челото:

— Обичам те, Мигелито! Обичам те, както бих обичал собствен син. Никога не се съмнявай в това...

Мигел отблъсква ръцете на монаха:

— А при това сте неприятел на моя баща! Кажете: когато неотдавна се бунтуваха крепостните и в петте имения на баща ми, вие знаехте ли за това?! Може би самият вие сте ги подбуждали?

Грегорио гледа Мигел навъсено в очите, които пламтят като огънчета, и мълчи.

— Мълчите! Вие винаги стоите на тяхна страна — против татко!

Грегорио въздъхва дълбоко и кимва утвърдително. Мигел отстъпва и очите му блясват гневно.

— Синко мой, в старохристиянските общини е имало хора, богати също като твоя баща. Те продали цялото си имущество и раздали парите на бедните. Това е то християнската любов, синко.

Мигел е слисан:

— Вие бихте искали и моят баща да раздаде всичко?...

Грегорио се смее:

— Бих искал, но знам, че моето желание няма никакво значение: — И добавя сериозно: — Но аз мисля за теб. Ти си друг. Имаш чувствително сърце... Ти би могъл за хората много...

Властният жест на Мигеловата ръка го накара да млькне. Мигел се противопостави категорично на Грегорио:

— Никога нищо няма да продам! Аз съм благородник, а не търговец! Никога нищо не ще раздам, аз не съм просяк!

— Що са дни, все са напред — казва спокойно монахът. — И въпреки това, въпреки всичко това, кажи ми, Мигелито, обичаш ли ме?

— Да — тихо отговаря момчето и лицето му поруменява.

— Не се срамувай от своето чувство. То е цветето на сърцето ти. Мен, слава на бога във висините, много хора ме обичат... А това, че и ти си между тях, ме радва много, много, синко!

После сведоха глави над книгите на гръцките философи, обзети от радостното чувство, че са заедно, без да подозират дори, че съвсем скоро техните пътища ще се разделят.

Отляво стои Трифон, отдясно майката. По средата — разпятието. Объркан от болка, срам и съжаление, Мигел стои, олюляващ се като трева на вятъра, тъй като вестта за убития лебед е стигнала до ушите на господарите.

Накъде по-напред да обърне лице, умърлушено от срам?

— Да убиеш божа твар, е жестока постъпка — звучи студено отляво.

— Ти си жестоко момче, щом като си могъл да унищожиш толкова красиво създание — звучи отдясно.

— Защо си убил лебеда? — звучи и отляво, и отдясно.

— Съжалявам, съжалявам — плаче отчаяно разпитваният. — Отец Грегорио ми се сърди, сигурно ми се сърди, макар и да казва, че не ми се сърди. Той никога няма да ми прости тази позорна постъпка.

— Дори бог прощава — омеква изведнъж гласът отляво, — не само човек на човека.

Трифон е поразен. „Как е възможно Грегорио да бъде от една и съща страна на везните с мен?“ Пита настойчиво Мигел:

— Защо тогава сте убили лебеда?

— Мамеше ме с меките си, топли пера, винаги съм треперел, когато го милвах, помислих, че това е съблазън, напомняше ми длан...

Спорът изведнъж взема друга насока.

— И затова ли си го убил? — звучи учудване и отляво, и отдясно.

— Затова, затова — казва виновникът. — Съжалявам. Господи, ти знаеш как съжалявам.

— Не съжалявай! — звучи отляво.

— Добре си постъпил! — чува се отдясно.

Мигел опулва очи и пелтечи:

— Какво? Вие одобрявате?

— Да. Защото си убил, за да премахнеш изкушението, защото си сторил това, за да спасиш душата си.

— Знаеше ли отец Грегорио защо си убил лебеда? — пита змийският език на Трифон.

— Знаеше — отговаря Мигел, но в същия миг разбра, че е казал нещо, което ще навреди на монаха. — Не знаеше! — изкрещява тутакси. — Не знаеше! Мисля, че не му казах защо съм убил лебеда...

— Достатъчно. Това стига — звучи ледено отляво.

— Свободен си — казва майката и Мигел си тръгва.

Свещеникът се изправя и произнася цяла реч. Подчертава какво пагубно влияние има Грегорио над Мигеловата душа, припомня еретическите речи на този езичник, който зад вероломните философи скрива своето подстрекателство, който унищожава дара на божията милост в мислите и сърцето на Мигел...

Същата вечер доня Херонима принуди съпруга си да изгони монаха от Маняра. Напразно дон Томас го защищаваше, доказвайки колко добре се развива момчето по предметите, които Грегорио му преподава.

— Човек, който заради своето езичество заслужава да бъде съден от Светата инквизиция, няма право да покварява сина ми. Освен това имам точни сведения, че Грегорио е бунтар. Подстрекава вашите подчинени срещу вас, а вие нищо не подозирате — каза доня Херонима. — Държете змия в пазвата си. Изгонете го веднага, Томас!

Дон Томас прецени последното обвинение и рече:

— Ще си отиде.

Свещта върху мраморната плоча на масата догаря. Разтопеният восък се накланя, фитилчето се източва и восъчните сълзи капят и се втвърдяват по хладното сребро на свещника.

Край масата седи дон Томас и объркано глади брадата си, защото знае, че прогонвайки монаха, ще изгуби своя съюзник в борбата за бъдещето на сина си. Пред него стои отец Грегорио. Лицето му е осветено отдолу и брадата му изглежда по-широка, носът — по-голям, пълните бузи — хлътнали.

— ... и така, отче, не ми остава нищо друго, освен да ти благодаря за всичките грижи за моя син и да се разделя с теб.

— Вие не сте доволен от мен, ваша милост? — пита тихо монахът.

— Не, не, приятелю — започна енергично дон Томас, но изведнъж си спомни бунтарството на Грегорио и продължи сухо: — Мигел се развиваше добре под твоето ръководство, но има някои обстоятелства... Ето, вземи това, отче.

Монахът гледа с безразличие кесийката, в която звънтят златни монети, но не протяга ръка.

— Разбирам. Имам да получавам само четири дублона за последния месец.

— Приеми това от мен за спомен, отче.

Спомняйки си за своите приятели крепостни, монахът взе торбичката и я пусна в огромния си джоб.

— Мога ли, преди да си отида, да се поклоня на нейна милост?

— За съжаление съпругата ми е неразположена — отвърща смутено дон Томас.

— Мога ли да се простя с Мигел?

Дон Томас гледа намръщено в пламъка на свещта и мълчи.

— Разбирам — произнася тихо монахът. — Сега вече разбирам всичко. Поздравете от мен Мигел, ваша милост.

На двора го обзема горчивина и мъка. Главата му е като пустош, в която не може да се роди никаква мисъл. Чувствува само празнота — глуха, няма, безцветна празнота. А сърцето му се свива от болка.

Прегърнаха се с Али, Петронила му поднесе бузата си, мокра от сълзи, и Грегорио излезе, съкрушен от мъка, обида и жалост, с бутилка вино в ръка, от имението, което скърбеше за него.

Запъти се към Гуадалкивир.

Реката тихо тече, понесла безчет облачни воали върху гладкото си чело, и си тананика стара песен.

Грегорио присяда на един камък и му се струва, че в изпаренията над реката вижда лицето на Мигел.

— Ти, мой мили синко — говори Грегорио нежно на своето видение, — ти, моя радост! Какво ми остава, след като ми отнеха теб! Знаеш ли ти как те обичам?! Ти беше единствената светлинка на моята старост. В тебе влагах зрънца от всичко най-хубаво, което знаех и чувствувах. И ти, моя прозорлива и чувствителна душице, добре ме разбираше и ми вярваше.

Грегорио се вгледа скръбно в неясния момчешки образ, който парите над реката бяха изваяли като с магия пред очите му.

— А какво ще правиш без мен, момче мое? Здраво ще те сграбчи в ноктите си тази черна врана Трифон и ще унищожи всяка твоя радост. Ти, който си направен от огън и буря, трябва да станеш свещеник! Колко неразумно е това! Ах, колко изоставен, самотен и безпомощен ще се чувствуваш тук, сред тези фанатици Трифон и майка ти! Исках от теб, високопоставения благородник, да направя човек, който би могъл да облекчи живота на хиляди свои крепостни. Та аз обичах и твоите крепостни както теб, надежда моя. Много години живях тук сред тях и знам, че ще им липсвам. В това съм напълно уверен.

Грегорио стана, впери очи в гладката повърхност, загледа се в тъмните кръгове на водовъртежите и заговори, изливайки в думите си цялата мъка на своята наболяла душа.

— Останете си със здраве, добри хора. Дано не бъдат мъките ви непосилни! А ти, мое крехко, младо създание, ти, моя буйна кръв, дано не се вледиш от жестокостта на мрака, в който те оковават. Дано не

стъпчат твоята искряща душа и не удушат всичките човешки чувства в теб. Дано някога, мое пламенно момче, хората те изпровождат не с хули, а с любов!

Грегорио млъкна. По лицето му се стичаха сълзи. Месецът, забулен в облачета, и реката, тъмнееща под мъглявината на парите, скърбяха заедно със стария монах.

---

[1] *Ескудо, дублон, мараведи* — старинни испански монети; отгук до края бележките са на преводача. ↑

[2] *Реал* — стара испанска сребърна монета. ↑

[3] *Месер* — благородническа титла на Корсика и в Италия. ↑

[4] *Фернандо де Ерера* (1534–1597 г.) — голям испански поет-лирик. ↑

[5] *Франсиско Суарес* (1548–1617) — един от най-образованите теолози на своето време. ↑

[6] *Алфонсо де Кастильо* (1584–1648) — известен испански драматург и белетрист. ↑

[7] *Хуан де Мариана* (1537–1624) — испански историк. ↑

[8] *Смили се над нас, господи!* (Лат.) ↑

ВТОРА ЧАСТ

Пурпурните копринени дипли на величествения балдахин, обгърнал архиепископския трон, се издуват като разпенена кръв. Грижливо гледаните ръце гладят белия брокат, а пръстите си играят със златните ресни.

Ниско долу, с черна маска на страдалец, едва диша отец Трифон.

Седемте стъпала до архиепископския трон се равняват на седем стъпала от стълбата на Яков. Небесните чертози са далеко от обетованата земя, божественият глас едва долита от непостижимите висоти до слуха на предания слуга:

— Защо замълчахте?

— Нямам право да говоря, без да съм запитан, ваше високопреосвещенство — казва Трифон.

— Говорете без церемонии.

— През изминалите осем години, след като монахът Грегорио бе отстранен от Маняра, моето влияние над Мигел особено укрепна. Овладях го. Обуздах страстите и поривите му. Сега е изцяло в моя власт. Мой е.

— Наш — прозвуча досада в гласа от висините.

— Моля покорно за извинение. Ваша архиепископска милост знае, че имам пред вид само светата църква.

— Продължавайте.

— Не ми беше лесно. Изискваше се невероятно търпение, тъй като дон Мигел има гореща кръв.

— Няма ли опасност вашето дело изведнъж да рухне?

— Не, ваше високопреосвещенство. Проникнах дълбоко в неговата същина. Добрах се до корените на младата му душа. Както е известно на ваше високопреосвещенство, в най-близки дни дон Мигел ще се пресели от Маняра в Севиля и ще постъпи в artes literares^[1], за да следва две години философия, което е необходимо преди изучаването на теология. Всичко се върши според тържественото обещание на нейна милост — синът ѝ да стане свещеник.

— А Мигел?

— Подчини се на майчиното и моето желание, ваше високопреосвещенство. И аз съм твърдо убеден, че след време нашата света църква ще се увенчае с нова слава: последният член на рода Маняра ще се именува божи слуга и...

— Довършете мисълта си!

— ... и несчетното богатство на Маняра ще стане притежание на нашата света църква...

— До изучаването на теологията има още две години — скептично прозвучава гласът от висините.

— Не ще отслабя своята бдителност и през тези две години. Напротив, ще бъда още по-старателен, ваше високопреосвещенство. Аз се гордея с мисията, възложена ми от ваша милост.

— Вие сте способен служител на църквата и на ордена „Исусово братство“, Трифоне. Няма да забравим това.

Гласът долу затрептява трогнато:

— Всичко за още по-голяма слава и величие на бога, ваше високопреосвещенство.

— А сега някои подробности за самия повереник.

— На вашите услуги съм, ваше високопреосвещенство. Обстоятелствата бяха благоприятни. Дон Томас не обръщаше внимание на възпитанието, а нейна милост подпомагаше моите старания. Мигел не излиза от дома, освен на разходка с мен. Човешките му копнежи — угасих, кръвта му — смразих, честолюбието и стремежа му да се прояви направлявам в посоката, която аз искам.

— Как приема той това?

— За един двадесет и две годишен младеж — с удивително послушание. Имам чувството, че съм го лишил от собствената му воля.

Трифон замълча. Гласът от висините се обади:

— И все пак не срещате ли някакви трудности?

— Не, ваше преосвещенство. Единствено резките промени у дон Мигел ми създават грижи.

— Така ли? По-подробно за това!

— Още при последната си аудиенция уведомих ваше високопреосвещенство, че понякога този млад мъж е мълчалив, дума не отронва, а друг път молитвите му бликат с такава страст, та просто не разбирам моли ли се, или богохулствува.

— И винаги ли е така?

— Тези състояния се редуват непрестанно, ваше високопреосвещенство. Дон Мигел ме плаши с внезапните си промени. Ту тих, ту буен. Ту леден, ту пламтящ като борина; ту е изпълнен с покорство, ту внезапно избухва като сприхавите и страстни хора.

— Това са прояви на младостта. Два пламъка в утробата. Материя и дух — прастара разпра. Вашата задача е да вкарате тези два потока в едно русло.

— Ще върша това, доколкото ми позволяват силите, ваше високопреосвещенство. Ала трябва да отбележа и нещо много хубаво. Дон Мигел е необикновено сериозен. Празните приказки му са чужди, ненавижда веселието и смеха, дори ми се струва, че изобщо не умее да се смее...

Коприната и брокатът под балдахина на трона зашумоляват.

Трифон не се осмелява да вдигне очи, само старателно се вслушва, за да схване дали това движение означава одобрение или недоволство.

— Обуздали сте младата душа — звучи гласът от висините доволно и весело. — Сега обаче трябва да удвоите усилията си. Градът е пълен със съблазни за младия мъж. И така, идете си с нашата благословия!

Златните ресни блясват в полумрака, описвайки кръстен знак подир движението на грижливо гледаната ръка.

Трифон с дълбок поклон се измъква заднишком в преддверието.

— Ползвайте се с благосклонност, отче Трифоне — казва му архиепископският церемониалмайстор. — Негово високопреосвещенство не отделя нито на абатите, нито на епископите толкова време, колкото на вас.

Трифон излиза навън и тръгва по слънчевите севилски улици, преизпълнен с непозволена гордост.

През спуснатите жалози струят лунни лъчи и в тях трептят образи от Соломоновата „Песен на песните“.

О, боже, защо си ме дарил с въображение?

Виденията се променят в момински нозе, крачеци леко и грациозно.

Жена. Бледо лице на светица, палецо заоблени бедра, уста, говореща с глас на гълъбица.

Жена, пропита с мирис на цъфнала дивачка, красавица, скрита под ефирна дантела, девица, изтъкана от светлина и розови зари, самка, с движения на котка и тяло на библейска блудница, чужденка с неуловима прелест, русалка върху чашката на водна лилия, хищница със святкащи зеници, момиче от планините като кактусов цвят, пастирка, розовееца в булчинска премяна, перачка със смачкана карминова пола...

Лица на светици и грешници, очи, от слънцето по-ослепителни. О, да се скрия от тях, от тези очи, подобни на тъмна нощ и знойно пладне, докато не са ме изгорили в месеца на любовта — но кажете, кой месец не е месец на любовта? Ти, родоначалнице на греховните наслади — все едно непорочна светица или любовница на дявола, — залюлей ме в своите обятия...

Гърлото на Мигел се свива от страх, защото си спомня думите на Трифон:

„Вие не познавате злото във всичките му образи, дон Мигел. Лъжата, покварата, развратът — всички тези злини, спотаени зад маската на красотата, пълзят около нас със змийско домогване, докато не се доближат до сърцето на невинния и не го ухапят. Страшна гледка представляват човешките сенки, проядени от страсти и пороци. Плодове, още неузрели, а целите червиви.“

Нощта чернее и изтлява под прозорците, а през пролуките на жалюзите от време на време се прокрадва лунен лъч. Мигел става, отваря прозореца и се вглежда в мрака... И тогава бе нощ като тази и Мигел с ненавист наблюдаваше тънкия, жилест врат на Трифон, изпъкналите му плешки и костеливите, молитвено скръстени ръце.

„Позовавам се на вашия благороден произход, ваша милост — извисяваше глас Трифон, — на вашите високопоставени прадеди, между които е имало най-набожни мъже, и ви моля, дори ви заклевам: не поглеждайте към жена...“

— Позовавам се на вас, свети книги на пророците и божите евангелисти — говори Мигел в нощта, — че желая да се предвардя от изкушението. Дай ми сили, господи!

Легна отново и започна да се мята от безсъница. Ала видението упорито се връща. Усмивка, ред равни зъби, алени устни, обувчици, гръд под крилото на ветрилото. Жена.

Названията на небесните тела не са достатъчно красиви, за да се наименувате с тях, о, жени, които, откак свят светува, се явявате пред взора на юношите, невкусили още от любовта.

Ах, защо си ми дал въображение, боже!

Нощта бучи като смерч около слепоочията на момъка и гласът ѝ напомня погребален хорал.

После тъмнината се разлива като потоп.

Над черните води се възнеся бог. Около намръщеното му лице лети дявол, превърнат в прилеп.

Черна повърхност на мъртвите води, и бог, и сатана.

— Какво искате от мен? — пита ужасен Мигел. — Какво трябва да сторя? Какъв трябва да бъда?

— Не стигай до крайност! — отговаря глас твърд и звучен.

Ала друг, пълен с нежност глас му нашепва думите на свети Йоан:

— Бъди пламтящ или леден, ала никога — равнодушен.

В голямата зала на Томасовия дворец в Севиля горят повече от сто свещи.

Седемнайсет бледни лица в златни рамки, седемнайсет прадеди мъждукат тук зад спуснатите жалузи във вечен здрач. Седемнайсет стълба на рода, седемнайсет чифта ръце, опръскани с човешка кръв от завоевателни войни, седемнайсет велможи, живели в разкош, придобит с потта на техните подчинени и крепостни.

Мигел крачи заедно с родителите си от портрет към портрет.

— Твоят дядо дон Хайме де Маняра и твоята баба доня Рокета — казва дон Томас.

Дон Хайме, спомня си Мигел разказите на баща си, да, той е бил неспокоен, блуждаещ дух, винаги на седлото, винаги в бой.

— Другият ти дядо, моят баща — говори доня Херонима, — дон Хулио Анфриани, и майка ми Изабела Батальони-Висентельо от Калва на Корсика.

— Дон Хулио отвлякъл Изабела от манастира, убил вратаря...

— Корсиканците и испанците — бързо го прекъсва майка му — имат гореща кръв. Ала в едно отношение си приличат: почитат бога над всичко и бдят за безукоризнеността на своята чест.

Редом висят три портрета на братята на дон Жулио — дон Педро, дон Антонио Педро и абат дон Хуан Баптиста. Три лица, които говорят за това, как са живели: кръв, приключения и пак кръв.

А ето тук са прадедите: дон Тиберио Маняра и неговата жена Антония Педручи, месер Терамо Анфриани и съпругата му Чичилия Казабианка ди Монтичело.

И накрая портретите на останалите родоначалници: Гуидичо ди Лека и Ана де Маняра, Франческо ди Лека, Анфриано ди Лека и знаменитият Николо Анфриани, графът от Чинарка, у когото се съединяват линиите на двата рода — благородниците, на Маняра и благородниците от рода на Анфриани Висектелю и Лека.

На челно място виси портретът на основоположника на рода — могъщия граф Уго Колона, член на римската благородническа фамилия Колона, славен военачалник, когото през 816 година папа Стефан IV изпратил да прогони мохамеданите от Корсика.

— Голям и славен е твоят род, Мигел — говори гордо бащата. — Неговото величие се съчетава със смела мисъл и почтеност. Постъпвай винаги в духа на своите праотци за слава на бога и за своя лична чест.

Мигел мълчаливо обхожда редицата портрети с лица на страстни мъже. Встрани от тях, уединен, сякаш търпян по милост, е бледният лик на ненавистното изчадие месер Терамо Анфриани!

Мигел се взира внимателно в лицето му. Ах, този проклетник, който зарязал жена и деца, отвлякъл в корсиканските планини шестнайсетгодишната Клаудия — дъщеря на дребен благородник — и месеци наред се криел по пещерите със своята плячка. Целият род на момичето се вдигнал да преследва злодея и едва след три месеца, когато излязъл да търси храна — го убили. Клаудия била пронизана от собствения си брат за безчинство и кръвната мъст дълго време настървявала един срещу друг двата рода и отново текли потоци кръв.

Доня Херонима и дон Томас гледат портрета и лицето на сина си и се ужасяват. Каква прилика между месер Терамо и неговия правнук!

Черен, дълъг, вълнист перчем над високото чело. Раздалечени скули и широка брада. Под изтънчения нос, завършващ с чувствителни и широки ноздри, месести и сладни устни. А очите! Сред тъмни

кръгове святкат зеници като искрящи въглени. Очи, излъчващи дързък блясък, страстни очи на човек, който винаги и всичко залага на своя порив, който в нищо не знае предел, човек, който се превръща в пепел от своя вътрешен огън.

— Не ви ли се струва, че приличам на дон Терамо? — обръща се тихо Мигел към родителите си.

Мълчание.

— Имате нещо общо — усмихва се несигурно след малко дон Томас. — На всички тук приличаш донякъде, това е естествено.

— Не мисли за нищо, Мигел — казва настойчиво майката, — не мисли за нищо друго освен за бога, когато останеш тук сам със своите занимания. Помни, че бог те иска, целия. Трябва да се отдадеш богу без остатък, тогава и бог ще бъде целият твой, ще бъде в тебе и с тебе. О todo, o nada! Или всичко, или нищо!

— Ще помня това, мамо — казва Мигел и целува ръцете ѝ.

Мигел се пробуди.

Балдахин от бял атлас над главата, наоколо дамаска, абанос, мрамор и оранжеви завеси. Готически таван и прозорци, дантелени орнаменти в мавритански стил, злато, пъстър под от разноцветни плочки, а посред стаята — струйка вода, която весело шурти и бълбука.

О, жива вода — кръв на мавританските домове, успокоителка на пламтящите слепоочия, музика, напомняща шепота на любовници, ти си най-милият образ на арабската страст към удоволствията и уменията да се живее!

Няма такъв жарък ден, нито такава душна нощ, които не биха могли да разхладят твоите живителни струи, преливащи от стая в стая. Има земи, където трепкацията пламък в огнището е душата на дома. Тук душата на дома е твоят пеещ извор, вода!

Великолепната обстановка се помрачава само от скръбния блясък на кръста, върху който се гърчи в болки страдащият Христос. Ала песента на оранжевото кадифе и златото заглушава неговия тих стон, езическото слънце е по-яркочервено от кръвта, която капе от раните му, а радостното утро нахлува буйно в новото жилище на Мигел — толкова различно от манастирската му килия в Маняра.

Доня Херонима след много наставления и напомнания си заминава обратно за Маняра и дон Томас се разпорежда какво да правят през днешния ден. Заповедите му се преплитат с въздишки, предизвикани от мисълта, че Мигел ще стане свещеник, и от спомените за отколешните часове, прекарани в тези зали.

Ала Мигел не се интересува от миналото, твърде малко го занимава и настоящият ден — мисли само за бъдещето си.

Баща и син минават под арката на Осуна — севилския университет.

Мигел върви мълчешком, с наведена глава, като овца, която водят на заколение. Томас въздиша. Името на новия студент по философия наистина няма да бъде между последните — едва изречено, то вече се предава от уста на уста: дон Мигел граф де Маняра Висентельо и Лека, единственият син на най-богатия благородник в Андалусия.

Шепот от ласкателни думи и приветствия.

Дон Томас слага върху масата торбичка със златни ескудо, предназначени за ордена на светото Исусово братство, което ръководи университета. Тлъстият ректор надменно сграбчва златото, бърбори любезни слова и изпровожда бащата и сина до портала.

Двамата поемат по улиците, кънтящи от живот, към двореца на архиепископа. Върху гърдите на Мигел блести златен кръст с рубини — подаръкът от негово високопреосвещенство.

Архиепископът днес не приема, ала името на Томас отваря всички врати.

В полумрака на стаята Мигел очаква да види коприна, атлаз, кадифе и злато. Разкошна обстановка. Но не! Тук, при най-високия божи слуга, дяволът на разточителството няма какво да търси. Тук неговите клопки се безсилни.

Любезни приветствия и след това — честта да закусят заедно. Занизват се стари спомени, искри като слънце гряното вино и разговорът изискано се върти около събития и личности, докосвайки ги едва-едва, сякаш с върха на острие, което изведнъж се хлъзга, и преминава на друга тема.

Размениха си множество хвалебствия и ласкателства.

Архиепископът обеща на Мигел бащинска грижа и покровителство, настоя да го навестява редовно, даде му напътствия за бъдещия живот и освободи бащата и сина, като ги благослови.

Каталинон обръща наопаки тихия доскоро дворец. Креци по коридорите, свикнали с покоя на пустотата, вдига на крак оръженосците, дошли от Маняра като лична охрана на Мигел, размърдва стария Висенте, буди неговата заспала жена, раздвижва краката на прислугата и едва ли не разиграва рицарските доспехи, стърчащи над стълбището.

— Подготвям всичко за пребиваването ни тук, управителю — обяснява той на стареца, — й искам да ни бъде добре. Ти си душата на този дом, а казват, че човек трябва да започне всеки поврат в живота си от душата. Първо: ще ме будиш при изгрев-слънце, а аз ще будя господаря.

— Какво говориш, за бога? — фъфли ужасено старецът. — Да се става при изгрев-слънце? Такъв навик тук никога не е имало...

— Но такъв е навикът на моя господар, не казвам, че е похвален... Негова милост става призори и още с утринната камбана започва да се моли. Не разсъждавай много, а слушай и изпълнявай. Второ: господарят обича белите цветя. На закуска върху масата му да има винаги свежи бели цветя. Разбра ли? Трето: каквото кажа аз — това е закон!

— Може би негова милост...

— Това е едно и също, мили ми управителю. Той или аз — все едно. Това, което единият от нас каже — е свято, и никакви възражения или уговорки. Четвърто... По дяволите, какво беше! Аха, сетих се. То не се отнася до теб. За това ще си поприказвам с готвача. А сега поразтреби тука, както се полага, душичко...

— Аз ли? Аз ли? — пищи обидено управителят. — Аз съм управител, ти, ти...

— За да си нямаме неприятности, по-добре не довършвай, дядо. Щом като си управител, многоуважаеми разпореди се да почистят и — толкова. Аз отивам при готвача.

Старецът блещи подире му воднистите си очи и фъфли зловни ругатни. А в това време Каталинон вдига врява в кухнята:

— И това се нарича измита чиния? По дяволите! Кой мие тука съдовете?

— Аз — обажда се уплашено чернокосо момиче.

— Ти? Хубаво момиче си, дявол да те вземе. Как се казваш?

— Анита.

— Добре. Мий по-старателно, за да бъда доволен от теб. Ей, готвачо!

— На ваше разположение, милостиви господине!

— На закуска — сварено яйце, препечен хляб, масло, птиче месо и плодове. Всяка сутрин ще ми докладваш какво ще се яде.

— Ще ви докладвам, ваше високоблагородие!

Каталинон заема челно място на масата.

— Тук ще седя аз, ти, бабичко, тук, отдясно, а милият управител — отляво. Ние ръководим работите в двореца и така ще седим.

На старците това се нрави. Този ветрогон ги обижда, подиграва се с тях, но в края на краищата знае кому какво се полага.

Похапнаха, пийнаха, и то не по чашка, и си поговориха. Но разказите за приключенията на Каталинон в Новия свят нямат край и приспаха старицата на стола. Анита донесе нова чаша вино.

— Остани при нас, малката — казва Каталинон. — И седни при мен. Много силно си пристегнала елечето. Ще ти стане горещо. Малко ще го поразкопчеем, не бой се, нищо лошо няма да ти направя, готово! Я гледай колко ти прилича така! Каква хубава гушка имаш, Анита!

— Ха-ха-ха — смее се старецът и шепне: — И аз правех така, синко! На мене си се метнал, хе-хе-хе.

— Оставете ме! Срам ме е! — брани се Анита.

— И това ти прилича, девойче! Малко да се посрамуваш, бива. Но трябва да умееш навреме да престанеш.

Старецът въздъхна и посегна към виното, което еднакво ощастливява и млади, и стари.

Ала тъкмо когато Каталинон сложи Анита на коленете си, влезе Мигел.

Анита изписка уплашено и избяга, управителят онемя и ръката му, протегната към чашата, се вкамени, жена му се разтрепера от страх, но Каталинон се оказа на висота.

— Добре дошли, ваша милост — кланя се тон. — Приседнахме тук...

— Пиянствувате — казва Мигел с пренебрежение. — А това момиче?

— Той, той е виновният — сочи старецът към Каталинон.

— Днес е славен ден, ваша милост! Първият ден на вашата свобода! Редно е да се отпразнува...

— Достатъчно! Ти си слуга на католишки граф и аз няма да търпя безобразията ти!

Мигел се изкачва по стълбите, а Каталинон сяда умърлушено край масата.

— Господарят тук е той — хапливо подмята управителят.

— Нима съм твърдял обратното, глупчо? — мърмори Каталинон.
— Той, а веднага след него — аз!

Мигел седи в стаята си, загледан в пламъка на свещите. Тъжно му е.

Когато след дълги години затворник излезе от тъмницата на слънце — припада, уплаха свива сърцето на бедняка, намерил торбичка злато, несигурна е крачката на наемника, облякъл за първи път бронята на хетман, и проплаква от страх детето, появило се на бял свят из тъмнината на майчината утроба.

Човек, копнял години за свобода, губи равновесие в мига, в който я получава, и стои объркан като пътник, на кръстовище. Свободата, придобита изведнъж, плаши...

Самотността в новия живот тежи.

Учение, почитане и служене на бога. Каква великолепна област за проявление на благородника, казва грижовната и набожна жена, която лази домашното огнище в Маняра и прекарва времето си в молитви. Същото твърди и отец Трифон.

„Да, това е моята цел.“

Мигел прелиства Светото писание, тази книга на книгите, и от нея го облъхва красотата, а с красотата и представите за изкушението, защото дори и Светото писание не е лишено от редове, в които се е прокраднал дяволът.

Колко си хубава и отрадна,

*о, прелестна госпожо!
Твоят стан е подобен на палма,
гърдите ти — на гроздове.
Казах си: на палмата ще се изкача,
ще докосна нейните върхари.
Нека твоите гърди са
гроздове на лозница,
твоите ноздри да дъхат на ябълки,
устата ти да е руйно вино...*

„Да, да, гърдите са гроздове, ноздрите дъхат на ябълки. Мадоно, спри моите мисли! Предпази ме от изкушението! Помогни ми, та майчиното обещание да се изпълни! Искам да ти принадлежа, о, господи!“

Мигел не знаеше досега многобройните сияещи лица на Севиля. Беше минавал през площадите и улиците винаги в затворена карета със спуснати завески. Бе прекрачвал прага на бащиния дворец, обгърнат от полумрака на стаите със спуснати жалузи. Пристъпваше с майка си в здрача на храмовете и сред блещукането на свещите се стараше да си представи черния свод на ада, защото образът на геената е винаги поосезаем от образа на рая... Сега за първи път се изкачи на дворцовата кула.

И изведнъж пред него се разкри градът, аленеец в багрите на залеза, прелъстителен, обаятелен, нагизден като млада красавица.

О, Севиля, град чаровен!

От Макарена чак до Торе дел Оро, от Триана чак до Хереската порта — покриви, крепостни, стени, кули, улици, площади и искрящ и кипящ живот.

Алеята Аламеда де Еркулес, минарето на бившата джамия при „Сан Маркос“ и „Сан Лоренсо“, кулите на църквите „Сан Клементе“ и „Санта Ана“, порталът на осписио^[2] де лос Венераблес Сасердотес, Алкасар със своите паркове и катедралата, в която спи откривателят на Новия свят Христофор Колумб.

А край катедралата — Хиралда, приказно красивата камбанария, твоята звезда, Севиля, и твоят герб.

Около руините на арабската гордост са разположени манастирските крепости като войнишки лагери. Пред пъстрата Триана блести златната ива на Гуадалкивир.

По брега на реката — бъчви с вино и мъже с бронзови рамене, задирящи девойките, които сякаш не ходят, а танцуват. Из улиците бляскат остриетата на шпагите на благородниците, които вървят подир красавиците, люлеещи бедра. Движение, ритъм, танц.

Отвсякъде долита аромат на цветя, дъх на тамян, мирис на плодове, подправки и печени риби.

Отвсякъде трептят багри. Портокали, дини, чушки, шафран, дантелени мантили, пера върху шапките, кадифе и тафтени поли, пъстри платнища, опънати против слънцето над улиците, разноцветни плочки по настилката на патиата.

Отвсякъде се носят звуци. Глъч и врява на пазара и пристанището, вопли на просяци, свирки на платноходки по реката, камбанен ек, рев на магарета, звън от конски копита, дрънчене на китари, шуртене на водата във фонтаните.

Севиля!

Град, по-прелестен от млада, андалуска, град на миртата, портокаловите дървета и палмите.

Град на арените и кладите, град на безумната разюзданост и затворите на Инквизицията, град на игрите и мъченията, на насладите и смъртта.

Град на каретите, украсени със злато, и на бедняците, облечени в дрипи, град на катедралите, дворците и на колибите, в които мизерията вие, град на затлъстели от преяждане особи и на изпити от туберкулоза скелети, град на най-острите противоречия.

Пламъците на Инквизицията не са изпепелили завета на арабския град — сладострастието, което се разгаря още повече от натрапваната маска на фанатична набожност и аскетизъм. Мавританската душа на Севиля живее, преструвайки се на мъртва. Спи с едното око, но настъпи ли нощта, избухва с хиляди взривове. Арабският лиризъм надделява над католишката екзалтация и статуята на Вярата върху Хиралда е обикновена мавританска жена, която владее целия град, а може би и вас, Нуестра Сеньора де лос Рейс, света патронко на Севиля.

Севиля! Име, тайнствено като заклинание, по-чаровно от понятието „мисъл“, по-звучно от фанфари и по-омайващо от любовна песен.

В хармония с езическите прелести лежи пред Мигел градът — бял и син, нежен и жесток, страстен и в прегрешенията, и в покаянията си.

Поразен, Мигел възприема тази красота с всичките си сетива, ала не вижда opakото на града. Не вижда кървясалите от трахома очи — последица от мръсотията и мизерията, не вижда как в сянката на палмите се гърчат гладните, не чува плача на болните от скрофулоза деца, не чувствава миризмата на претъпканите с хора дупки в Триана отвъд реката... От своята кула съзира само вълшебната маска на града.

Наблизо се разнася песен. Женски глас. Бездънен като нощната тъмнина, сладостен като черно вино, мелодичен, като камбанен звън. И върху вълните на тази песен на Мигел му се струва, че градът се откъсва от основите си, губи тежестта на материята си, дворците и храмовете се възнасят като херувими с бели криле, домовете — пръхнало ято гълъби, се устремяват към висенето — цяла Севиля плува между небето и земята и облъхва лицето на Мигел с младежко копнение.

В дворец, облицован отвътре с черен мрамор, живее най-големият приятел на Томас, граф Флавио де Сандрис, с жена си Клара и шестнайсетгодишната им дъщеря Изабела.

Дългите коридори са тъмни, фенерите блещукат под статуите на светиите като в огромна гробница.

Тишина, уединение и самотна гордост — това е обстановка по волята на госпожа Клара.

Сякаш изваяна от слонова кост, горда и красива, Изабела пристъпва в полумрака, съпровождайки майка си от храма.

Плисираните яки се белеят под черните дантели, брокатът шумоли, ехото в коридорите повтаря стъпките, на жените.

Дон Флавио отива да посрещне съпругата и дъщеря, си и гръмкият му глас кънти из стаите.

Приветствия след словото божие, на което се отива тържествено в карета със златна украса. Гръмка похвала на проповедника за красивите и енергични слова на проповедта.

А после новината на Флавио, че днес, и то всеки миг, ще дойде Мигел, синът на дон Томас, ах, какъв род е това, колко слава и злато украсяват неговия герб; а също така да не пропуснем да отбележим, че Мигел ще бъде най-богатият жених в Андалусия.

С косия си поглед госпожата пресича възторга на Флавио.

Не, доня Клара не се нуждае нито от богатство, нито от герб за своята дъщеря, няма намерение да се понрави никому, дори и на престолонаследника. Изабелината красота е богатство над богатствата, пред която покорно ще свеждат глава велможите.

Госпожата произнася тези думи малко объркано, смисълът им трябва по-скоро да се отгатва, отколкото да се разбере направо, движението на ръката ѝ е уморено, а сивите ѝ очи са устремени в нещо, което другите не виждат.

Изабела стои безмълвна като статуя, с бледо лице под буйните черни коси, студена и непристъпна, ала в дъното на зениците ѝ проблясват пламъчета.

Дон Флавио смутено мълчи. Госпожата се оттегля в покоите си. Изабела гледа баща си в лицето. Дон Флавио притваря очи. Напрегнатата тишина се нарушава от слугата.

Ах, гости!

Доня Фелисиана де Вилан — русокосо, чуруликащо същество, сътворено само за любовни игри, млада дама, чийто съпруг е отплувал по заповед на краля за Новия свят.

Дон Фернандо де Уертас Рохас, неин поклонник и, покорен слуга.

Дон Алфонсо Перес де Веласко, вечен студент и почитател на Изабела.

О, това утринно чуруликане на Фелисиана! Жена — най-обикновена, страстно копнееща по всички радости на живота, бърбица, която великолепно води празни разговори.

— Синът на дон Томас ли ще дойде? Ново лице в нашето общество — какво удоволствие! Ах, та той е далечен роднина на Фелисиана!

— Как минаха литургията и проповедта, Изабела? Прекрасно, нали, мила моя! Навярно цяла Севиля с всичката си пищност е била в катедралата. Как обичам католическите обреди! Тази гледка няма равна на себе си. Какво великолепие в храма, в олтарите, в облеклото

на хората. Само злато и пурпур! Очите се пресищат от блясъка, ноздрите — от аромата, слухът — от органа и камбаните... Прелестна като най-благоуханна роза е тази литургия под атлаzenia балдахин на олтара и сред витите колони. Жалко само, че тези прекрасни обреди започват толкова рано. Трудно се става при изгрев-слънце...

— Дон Мигел, граф де Маняра!

— Добре дошъл, мили момко! Моят дом е твой дом, Мигел!

— Благодаря, благодаря, дон Флавио!

Мигел се запознава. Представят му Алфонсо, който ще му бъде колега в университета.

Няколко чифта очи се приковават върху лицето на Мигел.

„Защо гледа така настойчиво и продължително?“ — мисли си Изабела.

„Защо не говори нищо този млад мъж?“ — пита се Фелисиана.

„Дали няма да ми стане съперник?“ — разсъждават Фернандо и Алфонсо.

Мигел оглежда присъстващите и мълчи.

— Защо се взирате така в устните ми, братовчедо? — пита Фелисиана, прикривайки наполовина лицето си с ветрилото.

Мигел продължава да мълчи.

Момичетата се разсмиват.

Смехът на Фелисиана ехти като звънче на карнавална маска — безгрижно, лекомислено.

Изабелиният — наподобява вечерен звук, страстен е като пороен дъжд и в него отеква неотстъпващата пред деня нощ.

— Вие навярно пеете? — пита тихо Мигел Изабела.

— Да — отговаря момичето. — Как ви хрумна тази мисъл?

— Вашият глас пее и когато се смеете. Бихте ли изпели нещо?

— Пея само богу в храма — леко се мръщи Изабела.

Мигел стисва устни.

— Съчувствувам ви, Мигел — умилква се Фелисиана — Днес не ще чуете песен от Изабела. Бог е могъщ съперник, нали, мила моя?

Бог.

Мигел притваря очи и навежда глава. По навик си казва:

„Твой съм, господи, твой. Кое е твое — нека на теб принадлежи. А ако съм сгрешил със слово или мисъл — прости ми, милосърдни!“

И отново се подхваща разговор с многозначителни подмятания, лукавства, закачки. Говорят прелестни уста, говорят усмивки, движения и разчетени паузи. Гласът на града се въплътява в гласа на двете жени, новият свят на Мигел губи своята пепелива багра.

Мигел не участва в разговора. След малко се сбогува.

Нежни ръце се поднасят към устните му, любезности, обещания за взаимно гостуване и Мигел излиза навън, олюлявайки се като пиян.

Когато всички гости си отидоха, пространството се увеличи, избледня и стихна. Стаята се разшири, таванът се отдръпна още по-високо.

Бащата и дъщерята седят мълчаливи. Изабела пропуска едно подир друго зърната на молитвената броеница, без да помисля дори за молитва.

След малко влиза доня Клара:

— Най-последно си отидоха. Не обичам чужди гласове в своя дом. Чувствувам как крадат от тишината ми.

— Пак ли те боли главата, мамо? — пита Изабела.

— Добре правиш, дъще, че се молиш. Пет зърна — пет свети молитви ще ти върнат покоя.

Очите на доня Клара потъмняват и зениците им блясват силно; като очи на пробуден лунатик те търсят здрава опора, в която могат да се вкопчат.

— Не ми се иска да се моля, майко — казва Изабела и оставя настрана молитвената броеница.

Дон Флавио се смее гръмогласно и излиза от стаята.

Доня Клара поправя прическата на Изабела й докосването на нейните хладни ръце до слепоочията и смразява девойката.

Когато негово достолепие ректорът завърши лекцията си по философия и напусна аудиторията, дон Алфонсо се приближи до Мигел.

— Елате, дон Мигел, да ви запозная със знаменитостите на университета. Ето, този там е дон Диего де ла Сарена, почтен и благороден аристократ, горд с красотата, но не и с ума си — прощавай, Диего, нали знаеш, че съм винаги откровен! — влюбен в себе си и

жертва на всички земни наслади — от сосовете и виното до проклетата любов, спътница на пороците, както я нарича Цицерон...

— Причинителка, дърдорко — коригира го дон Диего, стискайки ръката на Мигел.

— А онзи там господин кой е? — интересува се Мигел от един студент, който си отива.

— Паскуал, стой! — вика Алфонсо. — Спри, обърни се към нас и покажи своето белязано от бога лице.

— Алфонсо! — почервенява бледият студент и посяга към кордата си.

— Не се сърди, друже — прегръща го Алфонсо и го води при Мигел. — Просто се пошегувах.

— Глупава шега — да се присмива над моя дефект, нали, ваша милост? — обръща се Паскуал към Мигел, показвайки заешката си бърна. — Казвам се Паскуал Овисена, дон Мигел.

— Паскуал — продължава да бърби Алфонсо — е този, когото цялата Осуна нарича лъженабожник и набожен фанатик, а пък Овисена си поръчва — у бога иди у дявола — сънища за целувки и любов. Той е свят мъж и неговата сянка тъне в грехове.

Диего се засмива.

— Вчера ми се сторихте необикновено мълчалив — казва Мигел на Алфонсо.

— Щом се говори за нещо — винаги мълчи. А става ли дума за нищо — мели цял ден като празна воденица — връща си Паскуал.

— Не — казва Алфонсо и става сериозен, — има още един случай, в който мълча.

— Когато спиш — усмихва се Диего.

— Когато мисля за нея — пояснява кратко Алфонсо.

— Ах, Изабела — хили се Диего, — врата на сладострастието, долина на блаженството, изворче на насладите ми...

Алфонсо се усмихва самодоволно и добавя:

— Това са мои стихове, дон Мигел — знам, слаби са, но...

— Стига толкова — прекъсва разговора Паскуал с чувство на досада, — до довечера ли ще стоим тук?

Четиримата излизат от университета и поемат към реката.

— Къде отиваме? — пита Алфонсо.

— На Аламеда — казва Диего.

— Не, не — възразява Паскуал. — Само жени и жени. Тези двама проклетника — обяснява той на Мигел — биха ме влачили от сутрин до вечер по разходки. Налитат на фустите като мухи на мед. До гуша ми дойдохте с вашия светски живот.

Алфонсо оглежда тоалета на Мигел от всички страни.

— Хм, самият аз днес не съм за Аламеда.

— Защо — пита Диего учуден.

— Защо ли? Я погледни този господин. Той още не знае студентските нрави. Облякъл се е като за бал. Така не става тази работа, мили мой. Студентът трябва, повтарям, трябва да има износено палто, небрежно килната, изтъркана шапка и скромнен костюм. Тогава е студент, а не търговец на свини, пременил се по последна мода за разходка. Трябва да си намерите друг тоалет, дон Мигел.

— Палтото трябва да бъде продупчено от дуели с шпаги — добавя Диего и показва дупките на своето.

— Глупости, абсолютни глупости — ядосва се Паскуал. — Боже, в какви празни кратуни си вложил душа. Какво искате, о вие, хора с подобие божие? Не им обръщайте внимание, дон Мигел, те са червиви ябълки.

— Вие не обичате ли живота, Паскуал? — пита неочаквано Мигел.

— Аз обичам преди всичко бога — произнася бледният момък и очите му светват. — Той ни е дал живота, затова обичам и живота, но само чрез бога и заради бога.

— Млъкни, Паскуал — казва Алфонсо, — най-напред кажете къде да отидем.

— В Триана — предлага Диего.

— Отлично. Да погледаме циганките, да, да. Ти си цяло съкровище, Диего — заявява Алфонсо. — От ден на ден все повече те обиквам.

— Ама че противен човек, аз пък колко държа на твоята обич!

Всички се засмиват, само Мигел остава сериозен.

Диего се спира и учудено го гледа:

— Вие, дон Мигел, така богато надарен телесно, духовно и в кесията, още не сте се усмихнали. Нима не знаете да се смеете?

Мигел се опитва да се усмихне, но безуспешно — на лицето му се изписва само гримаса.

— Може би наистина не знам — казва той.

В миг всички стават сериозни. Но после Алфонсо отново се разбъбря, хващайки Мигел под ръка:

— Да вървим. Аз ще ви разсмея, приятелю!

Минаха по моста, прекосиха Триана и седнаха в кръчмата „При антилопата“.

— Аз черпя, господа — каза Мигел.

Гладните очи на Алфонсо блеснаха, тъй като неговият баща — обеднял благородник — държеше изкъсо юздите на сина си.

— Това е вече сериозна приказка, приятели. Да си пийнеш, без непрекъснато да мислиш колко мараведи дрънкат в кесията ти. Хей, кръчмарю, твоя кръчмарска милост, бързай, носи, мъкни, наливай! А къде е дъщеря ти? Извикай я! Очите ѝ са жълти като на котка — ще ни светят в здрача.

— Отново го прихващат — въздиша Паскуал, — а след малко ще започне да ни уверява, че Изабела е слънце...

— А не е ли вярно? — подхвърля Алфонсо. — Та няма на небето освен слънцето няма и звезди? Нейният приоритет нищо не ще наруши. Нейното първенство в моето сърце е осигурено...

— Ах, Флора, красавице наша, стафидка върху триански сладкиш, циганска луна! — приветствува Алфонсо кръчмарската дъщеря, черна като есенна нощ.

— Не ме докосвай, урод такъв — брани се момичето от прегръдките му. — Вече цяла година ми обещавах пръстен и пак не си го донесъл, нали! Махай се!

— Седнете при нас, доня Флора — любезно я кани Диего.

— Ще седна. Ала тука, до този господин — казва Флора, хубаво момиче, със сребърно кръстче на шията, и сяда при Мигел. — Ще ми дадете ли да пия, господине?

Мигел мълчаливо ѝ подава чашата. Тя отпива и поднася устни.

— За сладкото вино — сладка целувка — усмихва му се Флора.

Мигел се вцепенява от изненада.

— Целунете я, целунете я, приятелю! — съветва го Алфонсо. — Такива са тука навиците, а Флора е нашата любимка.

Мигел не се помръдва дори.

— Не искаш ли? — мами го девойката и полуотваря в усмивка красивата си уста.

— Не иска, не иска! — ликува Паскуал. — Най-последен почтен мъж.

Мигел изважда жълтица и я мушка вместо целувка в полуотворените уста на циганката.

Девойката обидено скача и избухва:

— Я го вижте! Нагиздил се като кокетка, господинчото, сигурно е въшлив от пари и си мисли, че всеки трябва да му се върти на пета. Пръста си няма да помръдна, чуваш ли? Когато един ден ме помолиш за целувка — ще те заплюя в лицето — дръвник такъв!

Девойката удря яростно с крак и младежите са поразени от гръмотевичния ѝ гняв.

Мигел седи, мълчаливо, бледен, и се взира в нея.

Девойката стихва, диша тежко и стиска юмруци. Поглежда дублона и се успокоява.

Златото я усмирява, присяда отново и настъпва примирие, през което се пие и пее:

*Защо ми е нощта,
ако ще си вървят
очите, дето моите очи
склониха да не спят?
Сега съм аз самотна
и без мечти,
леглото празно
до мен стои.
Изплачи скръбта си
в морските талази.*

Флора има тънък, малко резлив глас и пее фалшиво. Студентите ѝ пригласят с още по-фалшиво тананикаме. Всички се наливат, само Мигел едва отпива от чашата си.

И така, докато посред веселието и наздравниците за взаимна обич компанията не бе обезпокоена от тръбата на нощния пазач, който извести петия час по залез-слънце.

На прощаване Флора целуна всички момчета. Паскуал почервения, когато устните ѝ се притиснаха върху заешката му бърна. Но Мигел се обърна, още преди да се е доближила до него, и тръгна напред.

— Този път очите ѝ светеха от любов — разсъждава Алфонсо вече на улицата, когато догонват Мигел.

— По кого? — хълца Диего.

— Не по тебе — подсмива се Алфонсо. — По Мигел.

— Да. Гледаше те, като да си самият господ-бог — говори с надебелял език Диего. — Мигел, ти май имаш богат опит с момичетата, а?

На другия ден Мигел е поканил на гости приятелите си. Паскуал и Алфонсо, бедняшките синове, са във възторг, богатият Диего хвали вкуса и разкоша в двореца.

— Човек, който има средства като теб, Мигел, може да си уреди живот не по-лошо от негово католическо величество — казва Алфонсо и си притуря за трети път от печеното месо.

— Нашият крал — говори Диего, — да ни го съхрани бог и да го дари с всичко най-хубаво, се бели като лук. Всяка седмица устройва в Мадрид тържества, едно от друго по-пищни, лов в Гуадарама, а нощем навярно мисли кога ли ще падне последната му златна люспа.

— Аз защитавам краля — произнася Паскуал, — защитавам го от сърце и с всички сили. Той е рядко набожен човек. Животът му ще бъде изпълнен с добри дела. Твърдя, че не само прилича на своя дядо Филип II, ала и ще го надмине.

— В дълговете — сухо отбелязва Алфонсо.

— Де Аро не е злодеят Лерма, който ограби Испания като последен бандит. Маркиз де Аро е почтен мъж.

— Кой може да докаже това? Кой знае колко злато му остава под ноктите, когато се рови в държавната хазна?

— Не, Алфонсо, де Аро не е виновен, че кралят обеднява и че Испания се превръща в безлюдна пустош. Причината е друга — войната. Кралят непрестанно изпраща войски в подкрепа на Фердинанд II в Чехия, а това струва сума пари.

— Грешка е направил Филип III преди трийсет и осем години, като е заповядал да изгонят мавританците от страната — казва Алфонсо.

— Не, не — вика Паскуал. — Това е било правилно. Каква полза да храним тук безверници?

— Заблуждаваш се, миличък — защитава се Алфонсо. — Техните работливи ръце хранеха нас! А освен това те отдавна бяха покръстени.

— Само привидно, Алфонсо. Държахме в пазвата си змия, която един прекрасен ден щеше да ни ухапе.

— Истинският виновник е този проклет Ришельо — казва Диего. — Гълта една подир друга отвъдокеанските ни колонии и сега, когато от нас се откъсна и Португалия, стигнахме вече до просяшка тояга. Че кой ще се наяде с камъни — единствената най-благословена растителност в двете Кастилии? Ако не е Андалусия, Испания ще пукне от глад като куче. И ние трябва да храним цялата страна. Справедливо ли е това?

Мигел, който досега мълчеше, се обади:

— Казвате, че той или оня нямал какво да яде. Но тази беда засяга само стомаха.

— А нима има нещо друго, което да мъчи човека повече, отколкото празният стомах? — пита Алфонсо.

— Копнежът. Неосъщественият копнеж и напразното честолюбие — прекъсва го Мигел. — Не искам да умра както всеки друг. Искам да живея вечно. Искам да стана безсмъртен. И какво да правя с този свой копнеж и честолюбие? Мога ли да седя със скръстени ръце? Мога ли смирено да гледам тази земя, дала толкова владетели, светци, откриватели, завоеватели, военачалници, чиито сенки са покривали половината свят и чиито деца и внуци сега са лишени от всякакви възможности за проявление?

— Как така? — подхваща Паскуал. — Все пак можеш...

— Какво можеш? — вика Мигел и фразите му се сипят като светкавици. — Можеш да станеш кротичък гражданин с нощна шапчица, който почита и спазва мъдрите и глупави закони на тази земя, който тихичко наплодява деца, който не крачи в живота, а се мъкне край него като пребит пес, грижейки се само за залька си и за това, как съгражданите му да видят набожността му, с която така

парадира, и да не забележат под маската на каещия се греховете му! Ето това можеш да станеш! Можеш да се удавиш в посредствеността и сивотата на всекидневието! Какво остава нам, гордите или недорасли наследници на някогашните славни мъже? Мога ли да тръгна днес на бой за Светата земя и да умра със слава и чест край божия гроб? Мега ли да унищожа езичниците и с окървавен меч в ръка да прогоня мохамеданите от Корсика, както моят працядо? Мога ли да преплувам океана и да открия Новия свят? Мога ли да стана светец по подобие на Тереса де Авила^[3] или Лойола? Мога ли да бъда военачалник като Хуан де Аустрия и да командувам стадото от просяци и скелети, което се нарича испанска армия? Питам ви, мога ли въобще да направя нещо, което подобава на един мъж и благородник?

Гласът на Мигел ехти из просторната зала и когато секва, наставка гробна тишина.

— Той е прав — казва Диего след пауза. — Всичко велико е вече сторено преди нас. За нас остава — по дяволите! — какво всъщност остава за нас?

— Посредствеността — изрича Алфонсо в тишината.

— Или — казва бавно Мигел — да си намерим някакъв нов смисъл в живота.

Известно време всички мълчат и Мигел продължава разпалено:

— Да вземеш божие то създание в дланите си, да го опипаш, да вникнеш в неговата същност, да го овладееш, да го претвориш в ръцете и мисълта си, да изваеш, от тази праствара глина нова форма, ново същество, да му вдъхнеш нова душа, душа, подобна на твоята собствена.

— Ерес! Еретични мисли! — вика Паскуал.

— Мълчи — пресича го Алфонсо и се обръща към Мигел: — А какъв е смисълът и целта на твоя живот?

Мигел е бледен и отговаря тихо:

— И аз самият още не знам. Знам само едно, че трябва да направя повратна стъпка. Да вървя, да тичам, да летя непрестанно, без отдиш, през планини и долини, но да не стоя на едно място, защото спра ли се — това означава смърт.

Всички замълчаха и посегнаха към виното.

Мигел наблюдава своите приятели и себе си.

„Ето, казва си, четири жадни души, толкова различни една от друга!

Паскуал, фанатичен лъженабожник, обричащ целия свят на мрачна набожност, чиято цел ще бъде свещеническата тонзура или манастира. Днес в него бушува бурлива кръв, но утре той ще я овладее и покори в името на кръста. Бог изпълва и ще изпълни целия негов мир и той ще положи в нозете му цялата си обич и човешки страсти. И такава ли трябва да бъде и моята участ?

Алфонсо, човек светски и практичен, благополучно се носи върху вълните на своето време. Какво имате всъщност против това време, против дните, които са ни отредени на земята? Възрението на нашето време е порочно: маска на фалша, а под нея отвратителна истина, лицемерие, както казваше отец Грегорио. Ала, мили мои, преценете само колко изгодно е това! Ако излъжа бога, вижда само той и никой друг. Но аз ще го умилостивя. Та за какво е индулгенцията? Ще издекламирам две стихчета и ще получа опрощение за 300 дни. И вие ще ме видите как крача с наведена глава към храма, за да изразя почитта си към Създателя, как се нареждам в помпозната процесия, която увенчава набожността, ще се уверите с очите си, че постя и че се разкайвам за греховете си. Така ще бъде на улицата и в храма. А какво правя у дома на своята трапеза в петък или на леглото в публичния дом — това не ви засяга.

Диего е съвсем прост случай. Като всяка жива твар — расте, яде, тлъстее, спи, развратничи, пие, мързелува и какво повече би могъл да иска? Какво, за бога? Баща му има богати имения. Един ден тези имения ще станат негови. Баща му има работлива и тиха жена. Един ден и той ще има такава. И ще възпитава децата си съгласно своите разбирания — да бият с камшик подчинените си и да ги карат да работят до капване, както е правил баща му и както ще прави той самият.

О, Грегорио, мъдри старче, как си прозрял душата на тези хора!

А аз, господарят на стотици хиляди подчинени, притежателят на чували злато, се чувствавам в тяхната среда като изгнаник. Горя. Сърцето и душата ми горят. Те добре знаят какво искат, какво ги очаква в живота, а моята кръв бушува безсмислено, без ясна цел. Това, от което днес се възхищавам, утре го презирам. Пропит съм от

съмнения и колебания. Така искам да направя нещо, ала не знам какво и как. Така копнея по нещо, а не знам по какво.“

— Бихте ли заложили целия си живот на една-единствена, неизвестна и несигурна карта? — вика екзалтирано Мигел. — Бихте ли дали всичко, което имате, дори и живота си, за едно-единствено преживяване, което може да ви направи безкрайно щастливи или да ви преизпълни с болка?

— Не — отвърщат с презрение три гласа.

„В това е разликата между мен и тях — казва си Мигел. — Аз бих могъл да го сторя. Дори копнея за подобно нещо.“

— Какво разбирате под „преживяване“, приятели? — пита Паскуал.

— Една отлична фиеста де торос^[4], после чаша вино и флора в обятията — подхвърля Диего.

— Две кръстосани шпаги, блясък на остриета и локва кръв — казва Алфонсо.

— Мистическа възбуда! — вика Паскуал.

— А ти, Мигел?

Мигел декламира Франциск Асизки^[5]:

*Боже, приеми мисълта ми
от всички неща, които са под небето.
Да ме обземе, огнена и меденоструйна, силата на
любовта ти,
от любов към любовта ти да умра,
тъй както ти умря от любов към любовта ми.*

— Каква странна молитва — казва Диего. — Дори непонятна със своята страстност за един светец.

— Непонятното е врата към още по-пълното възприемане на живота — отвърща Мигел. — То е желанието да уловиш съня, да потопиш ръцете си в кръвта на зарята, да притискаш в обятията си ангела, пърхаш с криле като лебед, когото душат, да разбираш езика на птиците, да бдиш над трупа на най-скъпото ти същество. А може би и да умреш. Или да любиш...

— Говориш като безумец, Мигел — изведнъж казва Паскуал. — Утре ще кажем да отслужат литургия за успокоение на душата ти. Ако искаш да станеш свещеник, то тези твои копнежи...

Мигел пребледнява и виновно навежда глава.

— Омръзнахте ми — протестира Диего. — Да не би да сме посред велики пости, че да се занимаваме с безкрайни размишления? Вървете по дяволите с вашите умни глави! Какво ви е прихванало, та разговаряте за такива сериозни неща при това хубаво вино?

— Търсим смисъла на живота, лалугере — казва Алфонсо. — Аз съм на страната на Мигел.

— Мигел не е на себе си — настоява Паскуал и се усмихва любезно на Мигел със заешката си уста. — Ала аз, ще видите, аз ще спася разколебаната му душа. Та тук става дума за спасение на една душа...

— Вино! Вино! — вика Диего. — Във виното е нашето спасение!

Мигел мина по „Змийска улица“, после сви по улица „Божа любов“ и искаше да се запъти към „Кастелар“, но внезапно се озова на Голямото тържище.

Петък е, денят на Венера, ден, душен като запалена пещ. Тежки облаци са надвиснали над града, паважът, нажежен от слънцето, бълва горещина и в това пожарище сенките на хората едва се влачат. В такъв час животът на тържището замира, само лавките за вода, цветя и икони са отворени.

Капуцинът, продавач на свети предмети, разговаря с цветарката:

— Твоите цветя са семена на греховността.

— От къде на къде? — мръщи се слабичката цветарка над кошницата с рози.

— Ами идва кавалер, купува от твоите рози и отива на Аламеда, нали? Там подхвърля розата на някоя девойка, тя вдига розата и готово!

— Какво — готово? Какво?

— Нещастieto.

— Така ли? Защо пък нещастие? Тъкмо обратното. От тази роза между двамата ще се роди...

— Нещастие, казвам — държи на своето търговецът на свети предмети. — В края на краищата ще имаме или измамен мъж, или изоставено момиче...

— Ама между другото и любов — подмята цветарката.

— Път към нещастieto — намръщено добавя капуцинът.

— О ти, престарял бухал! — крещи цветарката. — Кисело било гроздето, защото сам не може да го достигне, но и на другите не го дава, а хвърля вината върху моите рози. Мигар двама души не могат да се срещнат и без роза?

Цветарката не забелязва, че в своята разпаленост говори против търговията си, и Мигел, който слуша спора, казва:

— Исках да купя рози, но щом твърдиш, че розите са излишни, няма да взимам.

— Ваша милост — вика девойката, — кой негодник или глупак ви е казал, че можете да се запознаете с дама без цветя?

— Ти самата каза това — отговаря Мигел, а капуцинът се смее, та чак големият му корем подскача.

— Аз? Аз? Върви по дяволите, врано такава — излива девойката гнева си върху монаха. — Вярно, говорех глупости, ваша милост, но той ме урочаса, той, този зложелател, този...

— Внимавай какво приказва мръсната ти уста — гневи се капуцинът. — Не купувайте нищо от нея, ваша милост. Купете си света икона с индулгенция. Две за три реала, голям избор, от пресветата Дева до светия Ромуалдо...

— Не му обръщайте внимание, ваша милост — вика девойката. — Розата е радост за очите, наслада за обонянието и признак за добро възпитание. А защо ви е тази иконка? Парче хартия — пукната пара не струва...

— Моите икони и амулети са светени, грешнице — гърми гласът на монаха. — Ще те обадя...

Мигел улови цветарката тъкмо когато се нахвърли върху монаха, готова да му издере очите.

— Стига толкова. Дай ми розите.

— Целия букет ли, ваша милост?

— Да. Ето ти един сребърник.

— Не мога да ви върна, милостиви господарю — заеква цветарката.

— Няма значение — казва Мигел и девойката се спуска да му целува ръцете.

Мигел хвърля и на монаха сребърна пара и отминава. Общата благодарност усмирява разлютените съседи и те дружно го изпровождат с най-топли думи.

Ала вниманието на Мигел е привлечено от една жена, която крачи пред него. Тя пристъпва леко, грациозно, сякаш танцува, коприната шумоли и облак аромат се носи около гордата красавица. Жената се качва в носилката, край която стоят двама слуги — само миг, само частица от мига, но Мигел съзира малка обувка и нежен глезен.

Мигел се спира и въображението му рисува от тази току-що уловена подробност цялата красота на жената, облечена в коприна.

— Мигел, братовчеде — звънва глас и удивеният Мигел долавя, че той идва от носилката.

В отворените вратна се показва лицето на Фелисиана.

— Как се радвам на случайността, че ви виждам, братовчеде. И с букет рози. На гости ли отивате? При Изабела?

— При вас — казва Мигел против волята си и поставя букета върху коленете ѝ.

— Благодаря, Мигел. Много мило, че мислите за мен. Мигел крачи объркано край носилката, вслушва се в бърбенето на младата жена и наблюдава оживеното ѝ лице.

В двора на своя палат Фелисиана слиза, хваща Мигел под ръка и се изкачват по стълбата.

Води госта от стая в стая.

Мигел е смаян. Тежкото и мрачно великолепие на дворците, което му е толкова известно, тук е заменено с изящество и разкош, разполагащ към наслади. Навсякъде цветя, мека светлина, удобства, което говори за ленивост — майка на всички пороци.

В стаята на Фелисиана цари пъстър безпорядък. Ветрила, разхвърляни по дивана и столовете, сякаш спящи пеперуди, дълги щраусови пера, затъкнати в орнаментите на прозорците, мрежи за коса, черни и бели дантелени мантили с ресни, гребени, по-горди от зъбчатите крепостни кули, воали, ефирни като детски дъх върху слюдата на прозорец, ярки шалове, свети реликви, карнавални маски, наниз корали — капки черешов сок, гердан от перли — замръзнали сълзи...

Навън се стъмва, Фелисиана говори все по-малко, с глас все по-тих и по-тих и гърлото на Мигел пресъхва.

Мълчанието е душно и опасно.

— Вие живеете тук като цвете в парник, доня Фелисиана.

— В самотност, драги братовчедо. Умирам от самота. Моят съпруг е вече цяла година отвъд океана и аз не мога да отида при него. Ах, кога ли ще се върне? Какво да правя със своята самота?

Сълзи на ресниците в полумрака и потрепващи красиво извити устни, които искат да събудят съчувствие.

— Ах, ако имах душа, към която да се обърна в тези самотни часове...

— Аз съм ваш, доня Фелисиана.

Взема ръката му в дланите си. Те са топли и жената ухае.

— Вече никога няма да ми казвате „доня“, обещавайте ми, Мигел.

— Обещавам ви, Фелисиана.

Погалва го по косите.

Мигел трепери като в треска. Глад по любов. Страх от любов.

Фелисианината ръка милва и лицето му, ръка топла и прелъстителна.

Смут и шемет.

— Харесвате ми, Мигел.

Гласът на жената е пресипнал, беззвучен. Устните ѝ се приближават към неговите.

Но страхът у Мигел е по-силен, отколкото гладът по жената.

В подсъзнанието му спи ужасът от греха. В съзнанието му — нерешителност, свян и срам.

Изтръгва се от обятията на Фелисиана и без да каже дума, изскача от стаята, напуска бегом двореца и хуква, едва поемайки си дъх, по тъмните улици.

Вечерта охлажда челото му с влажни пръсти.

Спира се.

„Избягах като страхливец. От какво се боя? Мигел де Маняра се страхува. Бяга уплашено. И защо? Защо?“

Стиска с длани слепоочията си.

Отваря уста и гласът му звучи сурово и горчиво:

— Ах, мамо! Отче Трифоне! Можете да се радвате. Изплъзнах се от изкушението! Устоях. Уви, устоях!

Валеше и приятелите завлякоха Мигел в кръчмата „При херувима“ на улица „Торехон“, където обикновено се събираха студентите.

Спуснаха се по стълбата в голяма зала.

— Хей, сестрички, къде сте? — вика Алфонсо. — Мокри сме до кости! Дайте вино, да се намокрим и отвътре, като обезщетение за небесната баня.

В помещението блещукат няколко свещи, празно е.

— Гръм и мълния! — крещи Алфонсо. — Хей, момичета! Дошли са ви знатни гости!

Отстрани на залата се отметнаха няколко червени сукнени завеси и надникнаха глави на момичета.

— Дон Алфонсо! Добре дошъл! Ей сега идваме!

Кръчмата „При херувима“ се състои от една голяма зала и цяла редица малки килии, отделени със завеси, които издават публичния дом.

Голямата зала е сводеста, от тавана висят красиви ковани фенери със съдинки, пълни с оливия, върху която плават конопени фитили. Фенерите са още черни и мъртви като клетки без птици. Икона на божата майка, под нея кандило и паничка светена вода.

Алените завеси трепват. Хетерите излизат. Великолепни прически от черни, руси и медни къдри. Меко спускащи се пъстроцветни одежди, а през раменете къси наметала от овча вълна. Сандали на бос крак. Гривни, корали, златни халки на ушите и цветя в красивите коси. Люлееца се походка.

Покланят се на гостите и казват имената си:

Сабина, дребна каталонка, с руса коса като грива на светло жребче.

Лусила, черна и висока като кипарис по здрач, дете на Севиля, с прелестна усмивка.

Насилия, планинка, дъщеря на дивата Гуадарама, червеникава като лисица, едра и снажна.

Пандора, циганка от Триана, родна сестра на сатаната, създание на ада и огъня.

Марселина, от Прованс, златна като зряло царевично поле, с кехлибарени очи.

Фаустина, италианка от Умбрия, утринна свежест, неуморна бърбровка, и още много други, красиви и грозни, заоблени и слаби, с пищни прически и звучни имена.

Басилия се покачва на стол и запалва фенерите.

— Какво ще пиете, господине? — обръща се червенокосата провансалка към Мигел. — Мансаниля?

— Не, впрочем да — отговаря Мигел, оглеждайки развълнувано това създание, напомнящо му със своето спокойствие и увереност здраво животно.

— А вие, уважаеми господа? — обръща се Сабина към Алфонсо и Паскуал.

— Това, което и аз — казва Мигел. — Господата са мои гости.

Марселина се покланя и се отдалечава.

— Изберете си измежду нас компаньонки за днешната вечер — казва Лусия.

Мигел не гледа девойките, а тихо разговаря с Паскуал.

— Ах, та това е негова милост господин граф Мигел де Маняра! — обажда се нов глас.

— Граф де Маняра! — шепнат си смаяните девойки, знаейки цената на това име.

Мигел вдига глава и поглежда приближаващата се проститутка.

— Помните ли ме, ваша милост? Преди години „При светите братя“ в Бренес имах честта... Аурора се казвам.

Мигел се стъписва. Да, да, спомня си, но как е попаднала тук тази жена?

— Помня ви — говори объркано. — Моля седнете.

Девойките се намръщиха: златната рибка им се изплъзва. Но да не се предаваме. Ще видим какво ще стане.

Междувременно помещението се изпълва с посетители.

Мигел наблюдава Аурора. Същата жълта грива, но блясъкът на косите ѝ е угаснал. Бръчки край очите и начервените устни. Годиците са се нижели мълчаливо и са оставяли върху лицето безмилостни следи.

Аурора притваря очи.

— Изненадан сте, че ме намирате тук, нали? Бях изоставена. Мизерия, глад...

— Знам — говори Мигел. — Вашият чичо, дон Емилио, бе изгорен.

— Той не ми беше чичо — издава се Аурора.

— Не?

Колко вода е изтекла от времето, когато тази жена го е излъгала. Ала лъжата и след години действа на Мигел като плесница. Намръщва се, млъква и се заглежда в тавана.

Ръцете на Диего шарят по тялото на Басилия, Алфонсо държи на коленете си Фаустина, а Сабина се умилква около Паскуал, който, стиснал устни, седи неподвижно като дървена кукла.

— Ще ви изпея една хубава сегидиля — стареа се Аурора да привлече вниманието на Мигел. — Някога моето пеене ви се харесваше.

Мигел не отговаря, ала Аурора вече е взела китарата.

*Кръчмата при Виверос
местенце хубаво било.
Кръчмарят е набожен,
мавърско вино ми наля.*

*Кръчмата при Виверос
на място хубаво стои.
Макар че е набожен,
кръчмарят с вино ме пои.*

Посетителите аплодират, но Мигел седи безучастно и мълчи.

Аурора разбира, че е изгубила играта, и след малко си отива.

Заведението се пълни: граждани от Триана, от стария град и Макарена, кавалери, облечени в кадифе, с шпаги на пояса, студенти в износени палта... Всеки, комуто дрънкат излишни жълтици в кесията, се стреми към извора на забравата.

На съседната маса, недалеч от Мигел, седи и пие мъж с три девойки.

— Цял живот до ден-днешен съм пил — обявява с носов глас той. — Утре пак ще пия. Тогава защо да не пия и днес? Аз съм Николас Санчес Ферано, уважаеми господине — обръща се той към

Мигел, уловил погледа му. — Железар съм и гражданин на Севиля. Достатъчно ли е? Нужно ли е да добавя още нещо? Пропих една къща с градина, но не съжалявам. Сега там живее краставият Вуелго. Да се задави дано, лакомия ненаситна! Пестеше грош по грош, докато си купи моята къща. Но аз имам още две къщи! И тях ще пропия. Аз, мили мои, съм опитен и непоправим пияница, бог знае това и се съобразява с него.

Разливат се потоци вино, мислите помътняват. Езиците стават необуздани и дръзки, а думите летят като ножове, хвърляни по съперници.

Диего и Алфонсо отиват с момичетата си зад червените завеси и след малко се връщат, усмихвайки се отмаляло. Паскуал се брани от атаките на Сабина, а Мигел мълчаливо наблюдава всичко наоколо.

— Искате ли да ви потанцувам? — попита го Пандора.

Не ѝ отговори.

Ала токетата ѝ затропаха, кастанетите звъннаха, присъединиха се и китари, циганката заигра лудо, разголвайки в танца стройните си бедра. Смуглата кожа аленее в светлината на свещите и тънките ѝ крака се преплитат като змии.

— Дайте това момиче насам! — вика Николас Санчес Ферано. — В жилите ѝ тече дяволска кръв, а аз напук на Светата инквизиция обичам дяволите!

— Шшт! Шшт!

Един незабележим на пръв поглед човек, който седи някъде в дъното на залата, става и се приближава до Николас.

— Ела тук, циганко! — вика Николас. — Тук на масата ще танцуваш!

Николас помита с едно движение всичко от масата.

Пандора свършва танца си. Възторжени викове и тропане.

Николас се запътва към нея опипом, препъвайки се, в другия край на залата двама благородници се дуелират, дрънчат китари и червените завеси се вълнуват.

„Ето го, казва си Мигел, нощния живот, който така опиянява Алфонсо. Търгува с овехтели женски прелести, продажни целувки, фалшиви усмивки, прикриващи желанието да ограбят у мъжа всичко, което има в себе си.“

В този миг се приближи една жена, която се отличаваше от момичетата.

Спря поглед върху непознатия гост и му се поклони:

— Аз съм Руфина.

— Мигел граф де Маняра — представи Алфонсо приятеля си.

Мигел учудено гледа жената. Висока, с изящна фигура, около четиридесетгодишна, стройна, облечена изискано.

— Това е голяма чест за моя дом, ваша милост — казва тя с приятен глас. — Извинете, ако моите момичета са ви досадили с нещо. Мога ли да приседна за малко, ваша милост? Те са още неразумни девойки, които ламтят за трохи от вашето състояние.

Мигел е удивен. Тази жена, притежателка на публичен дом, навярно продажна както останалите, разговаря с него като дама. Има бяло и чисто лице, сякаш не е била осквернявана хиляди пъти от лепкавите целувки на всевъзможни развратни богаташи. От нея лъха майчинска нежност, спокойствие и сигурност.

— Не е много хубаво, когато човек е безкрайно богат като вас, милостиви господине — продължава Руфина.

— Защо? — учудва се Мигел.

— Твърде лесно постига всичко. Не изпитва радост от сполуките си този, комуто всичко живо се кланя до земята, щом се появи. Преди да протегне ръка, и плодът сам пада в дланта му. Такъв плод не е особено сладък.

— А какво трябва да прави един богат благородник? — пита Мигел.

— Не знам — усмихва се госпожата. — Може би да закопнее по нещо, което не се купува със злато, което не се постига с ръцете — наистина не знам, дон Мигел.

Мигел се замисля и мълчи.

В това време Николас почувствува присъствието на човека, който се стараеше да остане незабелязан.

— Ела по-наблизо, човече! Какво си се така усамотил?

— Внимавай — шепне му една от девойките, — може би е доносник. Тук никой не го познава.

— Никой ли не го познава? — вика Николас. — Какво от това? Сега ще разберем кой е. Дай си лапата, седни при мен и кажи кой си.

Мъжът приседна и рече със скрипящ глас:

— Коста.

Николас гръмко се разсмя:

— Чухте ли, мои дами? Коста! И всичко е наред. Вече го познаваме, ха-ха-ха! Коста и толкова. Той няма нито фамилно, нито бащино име. Нищо няма. Коста и край.

— Аз съм фелдшер, милостиви господине — говори Коста, не откъсвайки очи от Мигел. — Мога да оправя изкълчен глезен или лошо храносмилане. Лекувам всякаква болест.

— Какво печелиш от това, пресметнато в чаши вино? — вика Николас.

— Мигар човек живее само с вино! — възразява Коста.

— А няма не? — учудва се Николас. — Само неудачникът може да мине без вино. Ние, севилските граждани, отдавна сме дошли до заключението, че господ е извършил първото си велико дело, когато е посадил лозата. Не си ли съгласен, Коста?

Коста му отговаря тихо, благородниците в дъното на залата вече са приключили дуела и пият за вечно приятелство.

Китарите дрънчат, момичетата сноват из залата, завесите пускат двойките в килийните на любовта и обратно, разкошният публичен дом пламти като насмолена борина, страстните изблици се потушават с кръвта на земята — виното, което долива масло в огъня.

Руфина наблюдава Мигел, в чиито тъмни очи все по-силно се разгарят пламъчета.

— Някои хора се отнасят много строго към живота — сякаш небрежно подхвърля тя на Мигел. — Но кажете, ваша милост, смехът и радостта не са ли част от живота? Ако мъжът е раздразнен от някакъв копнеж, не е ли по-добре да предотврати гневното си избухване с малко удоволствия?

— А ако не бива? — отвръща Мигел.

— Не разбирам, защо, да не бива? — учудва се Руфина.

— Ами ако трябва да стане свещеник, госпожо?

Жената се усмихва, оглежда се внимателно и като се уверява, че никой не ги подслушва, казва тихо на Мигел:

— Нима свещеникът или монахът заради своя религиозен орден трябва да се лишават от радостите на живота? Това е само въпрос на пари. Та аз не доставям ли всекидневно на църковните велможи своите най-хубави момичета? Вижте онази красива девойка, която се

забавлява с маркиз Игнасио. Казва се Емеренсия. Всяка седмица за нея пристига затворената карета на негово високопреосвещенство дон Викторио де Лареда...

— Какво говорите? — подскача Мигел като ужилен. — Архиепископът?

— Тихо, ваша милост — припомня му Руфина. — Това е истината. Обаче за пред хората то изглежда малко по-иначе. Емеренсия отнася всяка седмица на негово високопреосвещенство кошница прекрасни цветя от моята градина, разбирате, нали? А че ще се позабави у негово преосвещенство час или два, какво значение има това?

Мигел втрещено гледа Руфина, не може да повярва на думите ѝ и заеква:

— Какво... дон Викторио... девойка от публичен дом...

— Това е временно увлечение, знам. Негово високопреосвещенство си има любовница, за която е купил дворец извън града. Но какво да се прави: понякога му се иска малко да промени. Съвсем човешко, нали, ваша милост? Освен това мисля, че Емеренсия вече не му е така интересна, както преди месец. Трябва да се огледам за някоя друга красавица. Търговията си е търговия. А тази търговия не е лоша за мен. Вярно, че нямам никакви особени изисквания, живея скромно и непретенциозно...

Но лъжата ѝ изведнъж бе разкрита. Отнякъде притича девойка и прошепна на Руфина така непредпазливо, че и Мигел чу:

— Граф Манфредо е дошъл отново да ви моли за заем. Искат триста жълтици. Лихва, каквато вие кажете...

— Нека почака — казва Руфина и се обръща към Мигел. — Имам някакви неприятности и трябва да ви оставя за малко. Но преди това искам да ви посъветвам, ваша милост, да оставите всякакви скрупули и да си изберете най-хубавото от красотата, която животът ви предлага... Марселина е най-прелестното ми момиче, ваша милост. Проста като полско цвете, крехка като млада ярка, нежна и игрива като котенце. Само от три дни е при мен! Марселина!

Девойката дотича.

— Какво обичате, госпожо?

Руфина вдигна полите ѝ високо над коленете.

— Виждали ли сте по-красиви крака, милостиви господине? Помилвайте я. Тя е твърда и сочна като праскова. Гладка като атлаз. Макар че е толкова млада, знае много вълшебства на любовта. Препоръчвам ви я, дон Мигел. Мисля, че за вашия копнеж е нужен лек.

Девојката се засмя с престорена свенливост.

Злополучен смях. Той доля последната капка жлъч в погнусата, която изпитваше Мигел към това убежище на блудството. Мигел не вижда краката на момичето, пред очите му притъмнява от гняв, възмутен и обиден е. Виното, възбуждащо у мъжете веселие и страст, предизвиква у него злост. Възпитанието и натурата му се бунтуват. Семето на Трифон и майка му е паднало в браздата на гнева.

Изправя се мрачен и с лице бледо, хлътнало и зло пристъпва към девојката.

— Погледнете тази девојка — казва Мигел с леден и трезв глас. — Твърда и сочна като праскова. Знае хиляди вълшебства на любовта. Примамливата усмивка в очите ѝ, създадени да отразяват прелестта на небесата, прикрива безсрамието ѝ, а в зениците им се отразява образът на развратница. Жена! Сплав от месо и нагон, която крещи: купете ме! Парче хляб, от което за пари всеки може да си отхапе и да остави по него своята слюнка. Единствената цел на тази красота е да блудствува и ограбва! Затова ли я е създал бог? Затова ли ѝ е дал чар?

— Да, да — вика Паскуал. — Жената е извор на грехове и гибел!

— Спрете — крещи Николас, — не хулете това момиче! Ако няма невинност, сигурно има чувство. Не я обиждайте...

Ала Мигел, обзет от своето фанатично пристрастие, е забравил и рицарство, и човечност.

— Погледнете! — продължава той разпалено. — Тази тук и онази там — нима това са жени? Девојки? Създания на любовта? Мислят, че като окачат молитвената броеница над своето ложе, ще скрият позора си от божия взор? Махни се! — вика с пренебрежение на Марселина. — Махни се от очите ми, развратнице!

Марселина изчезва. Залата стихва и внимателно слуша.

— Бог е безпределно милосърден — продължава Мигел. — Ала как искате да бъде милосърден към вас, които участвувате в тези мръсни оргии?...

— Аз не участвувам! — вика боязливо Николас. — Аз си гледам само виното, господине...

— ... и да бъде благосклонен към вас, които удавяте в пиянство последната капка на разума си?

— Боже мой! — ужасява се Николас. — Разума си удавям, да, да.

— Вие сте плевели, безделници, които бягат от своето предназначение и цел и затъват в алчност и извратеност — негодува Мигел с думите на Трифон.

— Мигел — намесва се Алфонсо, — стига толкова, моля те.

Ала викът на Николас Ферано прекъсва думите му:

— Не! Оставете го да говори! Този мъж говори истината! Той е светец, господа! Светец е дошъл между нас и аз го познах. Краката ще ти целувам, свети човече!

Николас пада пред Мигел на колене, удря челото си в земята и вика разплакан:

— Ах, негодникът аз! Пропих всичко, което имах. Прогулях хиляди ноци и забравих бога. Но аз ще се променя. Ще се поправя. Господи на небесата — реве пияният, като скубе косите и къса дрехите си, — виж моето покаяние и спаси моята недостойна душа!

Мигел не обръща внимание на думите му. Той е съкрушен от вестта за лицемерието и блудството на архиепископа. Припомня си как негово високопреосвещенство често целуваше ръката на майка му. Отвращението му отново се променя в гняв. Обръща се към изхода и хвърля шепа жълтици върху масата.

— Отивате ли си? — пристъпва към него Руфина. — Жалко. Необикновено ме заинтригувахте, ваша милост. Надявам се, че пак ще дойдете.

— Никога — рязко казва Мигел и си отива.

— Довиждане — усмихва се подире му Руфина.

Приятелите на Мигел го следват.

— Хей, спасителю мой! — вика Николас, без да става от пода. — Не си отивай! Почакай! Не оставяй моята слаба душа сама в тази лъвска бърлога! Чуваш ли? Не си отивай, спасителю мой, моя опора, моя надежда!

Ала възобновеното веселие заглушава риданията му, а русокосата девойка пляска с ръце и вика:

— Вино за господин Николас Санчес Ферано!

Вечер. Мигел отвори прозореца и изведнъж звън на китара нахлу в стаята, затанцува около него с нежните си акорди. На улицата, залята от лунна светлина, покрай стената на отсрещния палат се мярка сянката на певец.

*Хубавице моя,
на кого ли да изплача аз
жал и обич,
ако не на вас,
дивна Соледад?*

Зад красивата решетка на прозореца затрептя свещ. Над нея се появи лице на девойка. Тя за миг погледна към певеца и веднага се отдръпна. А когато погледът ѝ прелиташе над улицата — зърна застаналия на прозореца Мигел.

„Какво прелестно създание“ — каза си Мигел.

Девойката изчезна и улицата потъмня — дори песента не можеше да ѝ върне очарованието. Каква сила има красотата! Как вълнува!

Ала по-могъща от всички сили е молитвата!

Мигел коленичи пред разпятието и започна да се моли. Но в молитвите му непрестанно се натрапват образите на архиепископа и на проститутката. Моли се дълго и въпреки това молитвата не помага. Не завладява мислите му. Смразява го лицемерието на постоянно повтаряните слова и фрази.

„Самоотрицание ли, отче Трифоне? Колко малко дава то, а колко много изисква! Та дори дон Викторио не се самоотрича!“

Мигел отново пристъпва към прозореца.

Певецът е допял своята серенада и си е отишъл. На балкона, залят от лунната светлина, е излязла девойката и гледа към Мигеловия прозорец, скрит в сянката.

Мигел разбира, че трябва да избяга от прозореца, да се избави веднага от изкушението, ала стои като прикован.

Той е смутен. Чувствува как кръвта му бързо тече, как мисълта му се потапя в усещане, което не е изпитвал досега. Страстта

увеличава многократно силата на това усещане, чак до задъхване. „Искам да разгледам девойката, искам да я видя отблизо, да я докосна.

Ужас! За какво мисля? За какво копнея? Господи, спаси душата ми!“

Отдръпва се от прозореца и пада на колене.

Моли се упорито, моли се горещо, ала архиепископът, балконът и девойката непрестанно се връщат в мислите му, молитвата не помага, страстно изричаните слова са безсилни да прогонят видението, което се мярка пред очите му, което е толкова близко, че е достатъчно само ръка да протегнеш...

„Боже, аз, който трябва да ти бъда слуга цял живот, искам отново да видя тази девойка, не мога без нея да съществувам, да дишам, да живея! — стене отчаяно Мигел. — Какво трябва да сторя?

Помогни ми, боже, води ме и не позволявай да загине душата ми!“

Душната нощ притиска тялото на Мигел върху постелята, тегне като оловен облак и му пречи да заспи. На разсъмване става недоспал, раздразнен и неспокоен.

Лекциите в университета не възприема, забравя молитвите, а привечер се изскубва от приятелите си и бяга към дома.

Соледад! Соледад! Какво особено име има тази девойка! Нежното светло лице — изваяно от въображението му — се мярка пред очите му, върви с него, след него, обгражда го от всички страни. „Да можех да падна на колене пред теб, Соледад, да целувам края на дрехата ти, да гледам лицето ти, да се моля за твоята чистота и да седя покорно в нозете ти с единственото желание да дишам въздуха, който ти дишаш.

Простирам ръце към вас, звезди, поднасям сърцето си вам, небеса! Помогнете ми да ме удостои със своя поглед, моля ви! Може би е нереална, безтелесна, може би е само аромат и лунен лъч. Не искам дори да се докосна до тази белота, до тази неопетнена чистота. Няма да те взема в обятията си, за да не изчезнеш, не ще се допра до теб, за да не те оскверня, не ще ти продумам, за да не те изплаша с грубостта на гласа си.

Ще стоя на колене пред теб като пред олтар и мълчаливо, благоговейно ще гледам лицето ти.

Не, не! Господи, забравих те! Какво да сторя? На теб ли да служа? Нея ли да обичам?

Какъв живот ме принуждават да водя майка и Трифон? Да бъда свещеник и да се наслаждавам тайно на забранените удоволствия? Не! Никога! Не мога да бъда двуличник! А да се възпротивя? Нима мога? Нима смея?

Смили се, о боже, над мен!“

Времето тече с водите, отлита с ветровете, чезне в неизвестността, без да се обръща ни надясно, ни наляво, влече ни със себе си и ние — грешните андалусци — се препъваме подир неговите следи.

Тичаме подире му, без да разбираме накъде, залитаме, вехнем и стареем, защото колкото и кратък да е животът — пътят през него е дълъг и уморителен.

И човекът, устремен към смъртта, се променя.

Каквото и да правиш, днес не си такъв, какъвто си бил вчера, а утре ще имаш поне една драскотина или една бръчка повече, отколкото днес. Кожата на тялото ти, обвивката на душата ти затвърдяват, за да могат по-лесно да издържат на ударите и раните, с които съдбата ни бележи в трудното време, в което живеем. Нашият господар и крал, негово величество Филип — четвърти поред с това име, слава и предълбока почит към него! — цени изкуството, обича музиката, поощрява художниците (та нали неотдавна художникът Веласкес великолепно го увековечи на платно), но се намира далеко от нас — своя народ. А така говорят и жителите на Мадрид, не само ние, южняците. Освен това негово величество воюва ли, воюва и скоро ще станат тридесет години, откакто нашите синове се бият като наемни войници по цяла Европа.

Дано бог ни помогне един ден поне да разберем за кого и за какво са се били и защо са оставили костите си далеко от милата ни испанска родина!

Негова милост всемогъщият кралски министър дон Луис Мендес де Аро след вуйчо си Оливарес ни управлява с ръка, ласкаво протегната за данък от всичко, което имаме, и дори за това, че изобщо дишаме. А Светата инквизиция, нека три пъти се прекръстим от

уважение към нея, е отворила на всички страни не само дланите, ами и очите си, та нито едно агне на пасбището да не остане незабелязано.

Нашите грешни крепостни се молят богу да ги превърне в къртици, ала бог не чува. Той изобщо не ни чува. Чува навярно само тези, които в брокат и кадифе коленичат върху меката подставка за молене в онова отделение на катедралата, където могат да влязат само знатните.

А аз, бедният капуцин Грегорио, син на перачка и неизвестен баща, все пак не мога да повярвам на майка си, която ми разказваше на смъртния си одър, че мой баща е самият високопоставен господин съдия, комуто тя като млада и угледна девойка е трябвало да носи изпаното бельо чак в спалнята! И аз, синът без баща, твърде често моля небесния отец да види своите гладуващи чада и да им изпрати малко манна небесна, за да залъжат глада си. Ала напразно го моля, небесата са глухи. Богът на богатите не се грижи за нас, а богът на бедните не ни чува...

Какво тогава ми остава, освен да прося у богатите, за да мога на тези дребосъци да отнеса поне парче кравай, който всяка нощ им се присънва от глад. Зли хора твърдят, че заради тях понякога съм и крадял. Какво да се прави, вярно е. От време на време превивам шията на някоя заблудена кокошка от двора на негова милост и я отнасям на старата Рухела, за да нагости своите деветнадесет внучета...

— Е, отче Грегорио, странни схващания имате за частната собственост и имущественото право.

— Ах, синко, нима не знаеш за старохристиянските общини, в които според учението на Христа всички хора са били божи чеда и равни помежду си? Защо да не се върнем към истинското Христово учение?

— Какво говорите, неразумни старче, да не би да живеем в четиридесет и седма година след Христа? Забравихте ли да прибавите към това шестнадесет столетия и Светата инквизиция?

— Светата инквизиция навярно също знае Светото писание, синко.

— Вие сте луд, отче Грегорио, и говорите като еретик. Дръжте си езика зад зъбите! Какво общо има тук Светото писание, наивнико! Би трябвало да се радвате, че след като ви изгониха от Маняра преди осем години, благодарение на дон Томас не ви изгониха и от тоцинския

манастир. А вие непрестанно, през цялото това време, продължавате със своите бунтарски приказки за божие царство на земята!

— А-а, на това недей посяга, млади момко! Царството божие трябва да дойде на земята и ще дойде! Първоначалната апостолска беднотия на църквата в сравнение с днешните църковни палати...

Отец Грегорио се разпали. Започна да проповядва, сякаш се намираще пред огромно множество, ала в този миг бе извикан при игумена и неговите философски разсъждения бяха прекъснати, за съжаление — завинаги...

Игуменът на тоцинския манастир, Естебан, е пълен, петдесетгодишен мъж. Неговите миши очички са остри и пронизателни, ала иначе у игумена няма нищо енергично. И движенията, и мисълта му са лениви. И въпреки това майсторски умее да изкопчи от овчиците си всичко, което му е нужно. За разговора с Грегорио се бе подготвял дълго. Той знае, че Грегорио го обичат в цялата околност, а също и братята в манастира. Ала най-последно трябва да се сложи край на всичко това. Така че бог да му е на помощ! Игуменът е изпълнил огромното кресло, а Грегорио стои срещу него.

— Много грехове си сторил, много — с усилие изрича игуменът, — и неведнъж сме си затваряли очите пред тях. И пред тези еретически и бунтарски писания, които постоянно се появяват между братята...

— Доказано ли е, преподобни отче, че аз съм ги внасял в манастира? — пита учтиво Грегорио.

Игуменът въздъхва. Ох, ама че работа го чака!

— Не е доказано — сухо отвърща той. — Ала ти сам знаеш, че никой друг...

Игуменът изтрива потта от челото си и преценява как по-умело да подхване разговора за кражбите на Грегорио и за това, че разнася плячка на крепостните. Исква му се така неусетно да го подхване, че Грегорио да не може да се измъкне. „Ала той, проклетникът, сигурно ще се оправдава“ — казва си Естебан и изведнъж избухва:

— Крадеш!

Прибърза, не започна достатъчно умело, но я да видим какво ще излезе от това.

— Да, крада! — признава си Грегорио и защитава най-обстойно своите постъпки от гледището на старите християни за всеобщо

равенство. „Колко уморително е да слушаш такива приказки!“ — мисли си отец Естебан, без да се напряга дори да се улови за някоя дума на Грегорио и да го набоде с игличката-еретик като препарирана пеперуда. Той добре знае, че има в ръцете си карта, която Грегорио не може да бие. И след като си почива по време на обширните му обяснения за божите чеда и тям-подобни, хвърля своя коз:

— Тази сутрин в твоя участък на градината е бил намерен над купчина царевична шума човек.

Грегорио пребледнява.

— Това е осъден от Инквизицията човек, който е избягал от затвора в Севиля. Бунтар и еретик, когото очаква клада. Кой го е укрил там?

Игуменът диша тежко след такава дълга реч, а очите му са пълни с отрова.

— Не знам — смело лъже Грегорио. — Навярно е прескочил оградата и сам се е скрил там. Нищо не знам.

— А кой му е носил в скривалището ядене, остатъци от което са били намерени, също ли не знаеш? — гневи се Естебан, доколкото тлъстините му позволяват.

— Не знам! Нищо не знам! — държи на лъжата си Грегорио.

— Очаквах да отречеш. И се радвам, защото иначе трябваше да те предам на съда на Светата инквизиция. А аз, брате, те обичах!

На игумена му се удаде да изцеди изпод дебелиите си клепачи две крокодилски сълзи.

— Ще се съгласиш обаче, че подозренията срещу теб се съгъстват. А това е твърде опасно за моя манастир. Ето защо, като преценихме доброто и злото, ние решихме, уважавайки белите ти коси, да ти наложим най-малкото наказание. Ще тръгнеш пешком за Рим, още днес, като каещ се, бос и изпълнявайки напълно светите указания за каещите се. Това ще бъде твоето публично покаяние и твоето наказание.

„Уф, свърши се най-последно“ — отдъхва си тежко Естебан и се заглежда през прозореца в лазурното небе.

Грегорио също гледа в синия небосвод, поразен и тъжен.

„Ах, мои мили Рухела, Антонио, Енсио, Агрипина, Барбара, Педро, Петронила и вашите бедни дечица. Трябва да ви напусна, и то

завинаги, защото аз, старият човек, сигурно вече не ще се върна при вас от Рим.“

Грегорио сложи в торбата си няколко ечемичени питки, прости се с братята, свали сандалите от краката си, предаде по Енсио своите благословии за приятелите си, за да избегне сълзите на раздялата, и пое безкрайния път към Рим.

И където минеше, срещаше познати и непознати лица, овчари, търговци, рибари, наемници, крепостни и просяци, и ги молеше да не го забравят в молитвите си.

Със сърце покорно, бос, крачи отец Грегорио към Севиля и раздава на минувачите остатъците от питките си и добри слова, които отново клонят към това, за което светата църква забранява да се говори и да се мисли.

Маркиз Хайме де Еспиноса и Паласио приближава осемдесетте, а маркиза доня Амелия е преминала седемдесетте. Соледад е единственото дете на сина им, загинал от мор в навечерието на деня, в които така рано угасна животът на младата му жена. Соледад расте при дядо си и баба си, които безмерно я обичат.

Маркизът бе вложил преди време по-голямата част от богатството си в един кораб с кожи от Новия свят. Корабът обаче се разби някъде при Азорските острови и морето погълна състоянието му. Малката рента стигаше едва за прехрана на семейството, а фамилният дворец увенчаваше явната мизерия. Маркизът бе твърде горд, за да признае пред обществото, че е обеднял. Едва когато недоимъкът ги притисна, когато момичето порасна, той се съгласи най-после да даде под наем половината от двореца или да го предостави временно на далечни роднини, както сам казваше.

Една вечер, когато Соледад се прибра в стаята си, след като двамата старци я прекръстиха за лека нощ, маркизът извика Лусия:

— Ти знаеш ли кой живее в двореца срещу нас?

— Как да не знам, милостиви господарю? Граф Мигел де Маняра — отговаря тя.

— И това е всичко? — пита маркизът.

— Всичко, милостиви господарю.

— А че е студент в Осуна, не знаеш ли? Че родът му е основният стълб на андалуската аристокрация, не знаеш ли?

Доня Амелия поклаща доволно глава:

— Грижи се за бъдещето на внучката си нашият господар, грижи се...

— О-о — възкликва дуенята Лусия, — жених за милостивата госпожица! О!

Лусия започва да хвали Мигел, но в същия миг от улицата долита звън на китара и любовна песен.

Старицата се усмихва:

— Пак някой пее серенада на Соледад. И на мен ми пееха така, когато бях млада...

Дон Хайме изтичва с дребни стъпки до прозореца, след миг се връща и казва с насмешка:

— Така и предполагам, Родригес. Нула, гладен идалго с незначителен герб. Нашата Соледад не цъфти за него. Аз вече знам на кого ще я дам, по-точно на кого бих я дал...

Мигел довърши първото си любовно писмо и го изпрати на Соледад.

Най-трудна е първата стъпка, а тя вече е направена.

— Отец Трифон моли да го приемете, ваша милост.

Мигел се стъписва, кръвта нахлува в лицето му като на човек, хванат на местопрестъплението.

Трифон влиза. Покланя се дълбоко и чака.

— Ах, отец Трифон! Добре дошли! Седнете, отче. Какви новини ми носите?

Трифон оглежда неспокойно великолепието на стаята и скръства костеливите си ръце.

— Дойдох просто да ви поздравя, ваша милост. Нищо повече. Да ви кажа добре дошли в Севиля и да ви предложи услугите си.

— Благодаря за готовността да ми служите — казва Мигел сдържано. — Но засега от нищо не се нуждая. Какво да ви предлага, отче? Вино? Каква закуска предпочитате?

Лицето на Трифон става пепеляво. Той впива горящ поглед в лицето на Мигел.

— Бих ви молил, ваша милост — подхваща той тихо и с настойчива нотка в гласа, — да не виждате в посещението ми светска

визита. Миналото, което ни свързва, и фактът, че заради вас дойдох в Севиля, ми дават основание да вярвам, че вие можете да видите в мое лице...

— Божи пратеник — допълва Мигел, подбуждан от внезапното желание да засегне Трифон.

— Ни най-малко, аз съм просто покорен слуга на бога, но дойдох тук като ваш възпитател и, ако разрешите, като ваш приятел.

Мигел гледа Трифон, който стои пред него с наведени очи, и в главата му нахлуват всички мрачни възпоминания. „Този ненаситник изсмуква цялата радост на моето детство и юношество. Той съгласно майчиното обещание ме окова във вериги, които и до днес така ми тежат.“

— Нейна милост, вашата благородна майка, и аз — казва Трифон, сякаш прочита мислите на Мигел — желяхме само вашето добро. Моля ви да си припомните, че се борехме за благото на вашата душа, макар че понякога ви беше тежко да се подчините на молбите ни.

„На заповедите ви — поправя го мислено Мигел, у когото негодуванието с всеки миг расте. — На вашите заповеди, строго следене и затвор.“

Трифон отпи мъничко вино от чашата, която му поднесе Мигел.

— Самият бог бе онзи глас, който ви говореше чрез моите уста. И днес, на прага на вашия нов живот, идвам да ви припомня неговото свято име, милостиви господарю.

„Тази змийска твар отново се увива около мен — казва си Мигел. — Този ласкаещ глас отново се мъчи да ме спечели. Не, отче. Този път не! Гласът на Грегорио звучи в мен сто пъти по-силно, отколкото вашият. Всичко в мен се бунтува срещу вас и — нека бог ми прости! — против майка ми и против обета, който е дала за съдбата ми. Навярно и аз имам както да кажа в случая?“

Мигел става:

— Не забравям бога, отче, и няма да го забравя. Но пътя си сега ще определям сам. Благодаря ви за посещението, отче Трифоне.

Трифон излиза от стаята, олюлявайки се, и се потътря надолу по стълбите.

„Изплъзва ми се — казва си той отчаяно. — Изплъзва се от ръцете ми. Ала аз няма да се дам така лесно!“

Соледад седи в креслото на баба си и чете на глас. Старците стоят пред нея в мълчаливо напрежение.

— „... вие не знаете колко е тъжно да се скиташ сам дни и нощи, обкръжен от делничност и посредственост, как тежи празното сърце, колко е нещастна душата, познала само скръб и мрак.“

— Да, скръбен и мрачен е човек, докато в него не се пробуди любовта — потвърждава дон Хайме.

Соледад отпуска ръцете с писмото на коленете си и загледана в тавана, продължава наизуст:

— „... но стана чудо — в моя мрак нахлу светлина, изгря зорницата на моя ден, луната на моите нощи, появихте се вие, доня Соледад...“

Старицата е трогната, дон Хайме смяя:

— Той знае името й!

— Не я прекъсвай, мой драги — моли доня Амелия.

— „Чакам вашия отговор. Поне една-едничка дума — продължава наизуст Соледад, — че сте съгласна и мога да зърна отблизо вашето лице и склоня глава пред нашата красота. Ваш Мигел граф де Маняра“

— Покажи ми писмото, Соледад — казва развълнувано маркизът и поема с разтреперани ръце листа. — Наистина. Подписал се е с цялото си име.

— А ти, Соледад, какво ще му отговориш? — пита старицата.

— Харесва ми, харесва ми — вика Соледад и скрива в шепи лицето си.

Старците се споглеждат усмихнато.

— Всъщност богатството не е толкова важно — разсъждава на глас дон Хайме. — Ние не сме богати, но това намалява ли достойнството ни? Не казвам обаче, че златото на Маняра би ми навредило. Нашите бедни грънци биха добили друг звук и друг мирис. Нашият род отново ще блесне, аз, тъстът на Маняра, бих се наредил в процесията веднага след архиепископа и херцог де Мендоса, рамо до рамо с граф Сандрис — но не! Това е само външната страна на нещата. Дори ми става срамно, че говоря глупости. Честта и целомъдрието са достойнства, които не могат да се равняват с богатството. Твоего

целомъдрие и красота, Соледад, ще изгладят всички различия между нашите родове — обръща се дон Хайме към девойката.

— Веднага ще му отговоря — решава Соледад.

— Не, не, недей — съветва я старицата. — Не бива веднага да се издадеш, че държиш на него.

— Остави го да почака няколко дни — съветва я дон Хайме. — Дори на прозореца не се показвай, нека се разгори нетърпението му...

Соледад скланя глава:

— Ще ви послушам.

И дните се нижат, нетърпението на Мигел расте, гордостта му се бунтува, по десет пъти на ден пита няма ли отговор от момичето, но отговор не идва.

Мигел е преизпълнен с копнеж като облак с огнени светкавици. Язди часове наред ту галоп, ту бавен тръс извън града, ала не се разтоварва от гнетящата го тежест. Писмо не идва. Прозорецът е празен.

Скита по улиците, срещайки от време на време закъснели минувачи с фенер в ръка. Кръвта му ври и кипи, бучи в слепоочията, трещи като водопад.

Да докосне, поне да докосне бледната гладка кожа на Соледад. Целият се тресе от тази представа. Не, това не е кожа, а лебедов пух.

Изтичва в катедралата. В страничния кораб на храма служат нощна литургия. Зад решетките пее хорът на послушниците:

— О, най-сладка, най-мила Дево!

Пламъчетата на свещите блуждаят из храма като души на удавници под водата и всяка от тях наподобява грубо издялана, светеща женска фигура. Огромните колони, подпирани свода, имат надиплени женски одеяния, а къдрокосите им глави се губят високо в тъмнината.

Единствено статуята на Мадоната на олтара е обляна в светлина.

Мигел коленичи и започва страстно да се моли, ала от всички кътчета, от всички почернели от столетията сводове на катедралата чува глас, който се смее тихо и нежно и трепти от възбуда — глас на жена. Молитвата се изплъзва от съзнанието и устните му.

— О, пресладка Дево Мария! — пее хорът, а ехото връща до слуха на Мигел една-единствена, стократно повторена дума: жена!

В екота, от който стените на черковния кораб тътнат — жена, в пеенето на послушниците, чиито екзалтирани гласове треперят — жена, от всички кътчета бучи, от всички пламъчета на вощениците съска и кръвта в жилите му креци все тази дума — жена...

Миризмата на тамян раздразни ноздрите му и пред очите му притъмня.

Избяга от храма. След малко се озова под прозореца на Соледад.

— Соледад! Соледад!

Девойката отдавна спи, а душната нощ мълчи.

— Соледад, за бога, покажете се, произнесете думата, която ще ме спаси от ноктите, впити в гърлото ми. Ще загина без вашата дума, Соледад.

Вместо девойката му отговаря градът. От далечината долита звън на китари, трептене на струни и любовни песни.

Отново хуква в тъмнината. Тича без цел, прескача веригите, с които нощем затварят улиците, знойната нощ го души, цяла Севиля ухае на ароматични подправки, трепти от любовна песен, шепотът на влюбените е хорал, който се издига към небесата като бушуващ океан, под булото на мрака целият град пламти от любов като горяща борина.

Изнурен, Мигел се опря о портала на нечий дворец. През отворения прозорец долита глас, сякаш паяжинна мрежа.

Познат му е този глас. Фелисиана! Та това е нейният дом. Гласът слади като мед и страст разтърсва Мигел. Той заудря с юмруци по вратата, прелетя покрай портиера, покрай слугите в коридорите и нахлу в стаята. Спря се лице срещу лице с развеселена компания, която убиваше скуката си над чаши вино.

— Ах, нов компаньон! Който и да сте — седнете и пийте. За красотата на доня Фелисиана!

— Един хубав младеж — казват жените — е винаги добре дошъл. Да живее задъханият Афродитин пратеник!

Мигел стои на прага, по-бледен от атлазената рокля на домакинята, разчорлен, с полуотворени уста. Гледа втренчено Фелисиана и тежко диша.

— Добре дошъл, братовчеде — казва Фелисиана. — Защо си толкова бледен? И така развълнуван? По лицето ти личи, че се е

случило нещо лошо. Ще ме извините ли, уважаеми гости?

Компанията стихва и се сбогува.

Фелисиана хвана Мигел за ръка и го поведе към стаята си, където той падна разплакан в краката ѝ, обсипвайки я с несвързани възторжени излияния, изпълнени с копнеж.

Фелисиана го вдигна и в нейните обятия Мигел позна за първи път насладата от човешката любов.

Тъмните багри на нощта вече бледнееха, когато Мигел, олюлявайки се, излезе от дома на Фелисиана.

Най-напред го обзе чувство на гордост.

Облада жена. Първа любовница. Блажено усещане за собствената сила и мъжественост. Чувство на покорител. Опиянение на победител.

Ала след това го обзе страх.

Обречен на бога — измами бога.

Мигел влезе в храма и падна на колене.

„Какво направих? Горко ми, ах, горко ми! Сатаната ме подтикна, сатаната ме подведе. Сатаната ме победи... Колко съм виновен пред тебе, господи!“

В същия миг го прониза мисълта за Соледад.

Потръпна от отвращение към себе си.

„Обладах жена, а измених на любовта си.

Сега, да, именно сега, в този миг бих искал да чувствавам любовта в сърцето си и с всичките пори на тялото си. Та нали сега, тъкмо сега, бих искал да взема любимото лице в дланите си и да го обсипвам с целувки, нежни като дихание. Бих искал да целувам дланите, притиснали слепоочията ми, бих искал, притихнал, да отпочивам на ръцете, които са ме прегръщали, и да се вслушвам в ударите на сърцето, което тупти само за мен.

А какво чувствавам вместо всичко това? Подир краткотрайната страст — само погнуса и отвращение. Към самия себе си и към тази жена.

Не, не — това не беше любов. Това, за бога, не можеше да бъде любов.

Каква празнота ме лъхаше от нейните очи. Копнеех, в мига на прегръдката да зърна нови светове и вечността с цялата ѝ безпределност, ала нищо такова не видях.

Горко ми, ах, горко ми!

Проклинам мига, в който прекрачих прага на този дом, погубвайки се със своята долна измяна.

Как се унизах пред себе си. Какъв съм жалък, нищожен и отвратителен.

Измених на теб, господи, и на нея — най-прелестното момиче.

Прошка! Прошка!

Кълна се пред теб, господи, пред нея и пред себе си: никога вече!“

Отец Грегорио влиза в Севиля през Кордовската порта, измъчен, гладен и окъсан. Босите му ходила са изранени до кръв и старческите крака го болят от дългия път. Но покаянието си е покаяние и затова болката трябва да се изтърпи.

Ще се спре в града, тук живее сестра му. Само че няма нищо за нейните дечица. Но все ще изпроси нещо, нали е просещ капуцин. А освен това — в Севиля е Мигел! И старецът с удоволствие би го видял след осем години раздяла. Да отиде ли при него? Не. Няма да го пуснат. А може би случайността ще му помогне.

Пладне е. Обедна почивка. Рибари, носачи, надничари, товарачи, пристанищни момичета и скитници приседнаха край реката със своето парче хляб, лук и глътка вино. Миризма на риби, оливия и мръсотия. Разположиха се между бъчвите, количките, чувалите и сандъците — ядат, пият, подремват.

Когато Грегорио се приближи към тях, един моряк с татуирана на гърдите мълния се приповдигна на лакти и се засмя:

— Я гледай ти! При нас идва господин абатът! И то бос! Какво търсиш тука, отче? Душички или аншоички? Душички няма да ти продадем — аншоичките сами ще си доядем...

Изад бъчвите и сандъците се разнася смях, подават се разчорлени перчеми и обгорели лица.

„Една аншоа в оливия в този миг ще ми е по-мила, отколкото две невидими души“ — мисли си Грегорио пресметливо, но като вижда, че

се е събрала доста голяма тълпа, вдига ръка и благославя, описвайки голям кръг.

— Господ да ви благослови, братя и сестри!

Едър носач се разкикоти:

— За господа недей ни и напомня, капуцине! Ние гледаме да сме по-далечко от тях!

— Този кръст също можеш да си го оставиш за себе си — вика девойка с коси и очи, черни като смола. — Стигат ни кръстовете, които си имаме!

Хапливите думи летят из въздуха като стрели, пробождат всичко свято и свещено, ала отец Грегорио не се обижда. Отдавна е свикнал на подобни приказки при подчинените на дон Томас.

Изчака малко, докато се пошегуват с расото и коремчето му, огледа лицата им и видя, че и тук всички са добри чеда на могъщата испанска земя и че по нищо не се различават от тези, които остави в Маняра.

После приседна срещу тях върху една малка бъчва, без да обръща внимание на плъховете, които сновяха наоколо, и като реши да започне тъкмо тук своето публично покаяние, подхвана:

— Чуйте ме, граждани на Севиля! Аз съм капуцин Грегорио от тоцинския манастир край Кантиляна, манярско владение. Бог повели да му бъда слуга и пазител на неговите заповеди. Послушах го и му дадох обет. О, колебливост и слабост на човешката воля! Ето, стоя сега пред вас недостоен за своето послание, недостоен за калугерското расо, тъй като измених на дадения обет. Искам публично да се покая пред вас, да ви изповядвам греховете си и търпеливо да понеса, когато започнете да ме плюете в лицето...

Пристанищните работници и момичетата се натрупаха около него, обзети от любопитство.

— Хайде, казвай, какво си направил?

— Как ще те плюем, като не знаем още за какво?

— Казвай де, не ни изкарвай от търпение!

Грегорио наведе глава и рече просто:

— Крадях, приятели.

— Пфуй! — извика морякът с мълнията. — Крадец! Тогава не се навирай сред нас, човече! Ние не обичаме крадците.

— Чакай! — викна му черното момиче. — Важното е какво си откраднал! Накити? Злато? Пръстени?

— Не, мила дъще. Птици крадях. Кокошки и пуйки от двора и колбаси, сладкиши и пастет от килера.

Гръмогласен смях заля крайбрежието.

— Затова ли имаш такова хубаво коремче, а? — попита през смях един носач.

— Благославяй господа бога за тези колбаси и пастети! В манастира нямаше да те угоят така!

— А от кого си крадял? — писка девойка, тъпичка като дръжка на камшик.

— От негова милост граф Томас де Маняра...

Нова вълна смях.

— И това ми било грях?!

— Няма да обеднее.

— Добре си правил, отче! Продължавай да крадеш!

— Една молитва и всичко ще ти е наред пред господа бога!

Ала този път Грегорио повиши разсърдено глас:

— Нищо няма да е наред! Ти си мислиш, простако, че такъв тежък грях, какъвто е кражбата, при това кражба, повтаряна много пъти, се опрощава с една молитва? Само нищожествата се стараят да баламосат господа бога с думи. Делото може да се поправи само с дело.

— Не викай, не сме глухи, пък и защо да събираме шпионите? По очите ти познавам, че си стар добряк, и ще е жалко да те хвърлят на кладата. Само че си голям мераклия на печено, просто срамота — там е работата!

— Грещиш — тихо казва Грегорио, — аз не крадях за себе си.

— А за кого? — извикаха учудено хората.

Когато Грегорио започна да обяснява кому е изпращал кокошките и пуйките на дон Томас, всички насядаха в кръг около него и внимателно го заслушаха.

— Ти или си побъркан, или пък си златен човек — каза след малко носачът сериозно.

— И защо тогава се каеш? Та това кражба ли е?

— Добро дело си вършел, отче. Мъж на място си.

— Плюй на покаянието и си пийни с мен! — предложи му морякът.

Грегорио не се отказа от глътката вино, но продължи сърдито:

— Ама че сте паплач! Искате дори да ме оправдаете! Грехът си е грях и кражбата — кражба! Вместо да ме оплачете и да се помолите за мен, скривате позора ми! О вие, страхливци, о вие, безбожници, почерни и от дявола!

Безбожниците се развеселиха. Развесели се и калугерът.

— Какво имаш за хапване? — надникнаха в торбата му.

Грегорио обърна наопаки празната торба:

— В нея имаше питки. Вкусни питки от ечемичено брашно. Но вече ги няма. Много хора срещах по пътя. И сега нямам нищо друго освен бълхи и болки в краката. Това се казва божия благословия, а?

Смехът на бедняците, които нямат грижите на богатшите, щастливо сближи стареца с новите му приятели. Разказа им още как е укривал избягалия от Инквизицията затворник и с това напълно ги спечели. След малко стана вече техен човек, назоваваше ги по име, един му предложи парче риба, друг — къшей хляб, трети — глътка вино и Грегорио се нахрани като на празник.

После се разговориха за пътя, който му предстои да извърви до Рим като каещ се.

— Да не си полудял, отче? Какво ще правиш там? Пеша през цяла Каталония, Франция и кой знае още през къде? И дума да не става! Оставаш при нас!

— Ще живееш при мен под сайванта — реши морякът. — Имам там цял куп чували и ще спиш на тях като крал. Тъкмо ще ми ги пазиш, тъй като аз постоянно се скитам по крайбрежието от Кадис чак до Барселона.

— В Севиля живее сестра ми Никодима — каза им монахът.

— Сигурно е графиня, нали? — блясват зъбите на черната Йоланта.

— Перачка. Каквато беше и майка ми. Но аз трябва да отида в Рим...

Не му дадох да се доизрече. Показа се, че знаят Никодима, живеела наблизко, мъжът ѝ загинал във войната, едва се справяла с трите си деца. И накрая се разбраха. Нека монахът живее при нея, но все пак ще пази чувалите на моряка Фернандо.

Корабната сирена свири, мъжете скачат. На работа!

— Довиждане, отче, до довечера! — викат те и приятелски потупват монаха по рамото. — Ще отпразнуваме твоето пристигане и ще се погрижим за тебе. На бедните никой не помага. Сами трябва да си помагаме.

Разотиват се. Грегорио седи самичък между бъчвите и сандъците. Трогнат е. „Достатъчно е да направя няколко крачки, и отново си намирам синове и дъщери като в Маняра. Пак ще има за кого да се грижа. Казвате, че вие ще се грижите за мен? Хе-хе-хе, ще видим кой кому ще бъде полезен. А Рим наистина е далеко. Ще се кая в Севиля“ — казва си старецът и се усмихва, загледан в бързоструйните води на Гуадалкивир, както някога, когато го изгониха от Маняра.

Сапунът се разпенва по лицето на Мигел, издува се като пухкава бяла възглавница, покрива го цялото и само очите тъмнеят посред бялата маска.

Бръснарят точи бръснача върху парче гладък камък и говори:

— На нашия крал, бог да ни го поживи, всичко му е малко, та гледа откъде какво може да докачи. Благоволете да прецените, ваша милост, как може да си оправи хала с данъци? Аз, нещастният бръснар, дето цвиля като кон над празни ясли, трябва да плащам около петдесет реала данък. Според ваша милост възможно ли е това?

— Абсолютно невъзможно — съгласява се Каталинон, който прислужва.

Мигел отваря уста и двамата напрегнато очакват какво ще каже негова милост. Ала негова милост се забавлява с разни гримаси, от които се изменя изразят на сапунената маска, и продължава да мълчи.

— Нечовешко е така да се изсмукват хората — подхваща отново бръснарят.

— От краля ли се оплакваш или от граф де Аро? — проговаря най-после Мигел.

— Кралят е виновен за всичко! — извиква бръснарят.

— Де Аро! — избухва Каталинон и двамата се споглеждат враждебно.

— Съвсем ясно е, че кралят е виновен — държи на своето бръснарят. — Празненствата и ловджийството му са скъпо развлечение, и то за наша сметка.

— Де Аро е мошеник — казва Каталинон, — също такъв мошеник, какъвто беше и Лерма. Неговите бездънни джобове се издуват, а ние стягаме колана.

— По-бързо — казва сухо Мигел, спомняйки си за писмото на Соледад, което днес най-после дойде, без да го интересува нито кралят, нито де Аро.

— На услугите ви, ваша милост — кланя се бръснарят. — Но твърдя, че всеки, който иска да прехвърли вината от здравата глава на болната, само налива масло в огъня. Моят шурей е лакей в двореца и аз имам най-точни сведения. Де Аро е само параван, зад който негово величество си разиграва коня, както иска.

— Как можеш да говориш така за краля, негоднико! — избухва Мигел.

— Млъквам, ваша милост, млъквам! — заеква уплашено бръснарят.

Бръснарят работи ловко и разлепената маска постепенно се смъква. След малко обаче пак заговаря клиента:

— А моля ви, ваша милост, кой непрестанно изпраща наши наемници в подкрепа на Фердинанд в Чехия? Пак ли де Аро? Виждаш ли, Каталинон, колко ти е плитък умът? А войната е страшно скъпо развлечение. Не съм ли прав, ваша милост?

— Прав си — казва Мигел. — Но забравяш, че бързам.

— Свършвам, ваша милост. Виждаш ли? — хили се бръснарят на Каталинон. — И негова милост е на моето мнение. Разбира се, кой е луд да мисли за доброто на обикновените хора? Нека си живуркат. Да са благодарни и на това, че изобщо живеят. Ваш покорен слуга, ваша милост.

Каталинон мърмори нещо и подава на Мигел медния съд с вода. Бръснарят си прибира принадлежностите, получава си парите и изчезва.

— Дано се задавиш с този свой пенлив сапун — възмуцава се подире му Каталинон. — Самата мъдрост. Не знам защо е така, ваша милост, но всеки глупак е убеден, че той е прав във всичко.

— А ти не си ли същият? — казва Мигел и Каталинон остава с отворена уста. — Стига приказки, дърдорко. Шпагата! Ръкавиците! Шапката!

Мигел отново плъзга поглед по писмото на Соледад.

Да, тя със собствената си ръка, единствено за него, е написала: „Ще отида утре със своята дуеня по крайбрежието...“

Когато Мигел, съпровождан от Каталинон, излезе от двореца, по петите му тръгна сянка на човек, подобен на прилеп или какавида. Черен плащ чак до устата, две коварни очи като остриета на нож шарят дебнещи, пронизвателни и пронизващи под широката периферия на шапката. Какавидата се прокрадва неотстъпно подир Мигел.

Мигел, облечен в дрехи от черно кадифе с бели дантели, с букет от портокалови цветове в ръка, очаква появянето на девойката. Очаква чудото на любовта, дъхът му спира, а сърцето бие чак в гърлото му.

Ето, задава се! Ясна като утринна звезда, дълги златни ресници увенчават свенливо сведените клепачи. Пристъпва, облечена в коприна, накичена с всички фамилни накити, сред чиито отблясъци бледнее детската ѝ кожа.

Мигел сваля шапка и дълбоко се покланя. Дуеня Лусия се отдръпва.

Соледад му се усмихва и отново свежда поглед, очаквайки порой от вежливи слова.

Но Мигел не говори.

Девойката изненадано вдига очи.

— Вземете! — въздъхва Мигел и ѝ подава цветята.

Девойката поема портокаловите цветове — символ на любовта — и лицето ѝ поруменява.

Вървят един до друг, без да говорят.

Къде е потокът от изискани слова, които предричаше дядо ѝ?

Вървят мълчаливо, на известно разстояние от тях — слугата и дуеня Лусия, а най-отзад — какавидата.

— Защо мълчите, дон Мигел? — пита боязливо девойката.

— Искях да ви кажа много красиви слова — хрипти гласът на Мигел, — но не мога. Вие сте прекалено красива.

Соледад го поглежда в лицето. Вижда широко отворени очи със сериозно изражение, очи смутени и вторачени.

— Чаках с нетърпение нашата среща — усмихва се девойката, пренебрегвайки съветите на своите старци. — Облякох се като за литургия...

— Вие приличате...

— На кого приличам?

— На моя сън, Соледад.

— Вие ме наричате вече Соледад? — казва девойката поразена.

Ала Мигел продължава да извайва своята представа:

— В очите ви се отразява бог и цялото негово царство. Търсех път и го намерих. Чрез вас ще тръгна към бога. Вие сте моят път към небесата.

— Не ви разбирам, господине — говори смутено девойката, която не така си представяше първия разговор с Мигел.

В този миг Мигел си спомня своята измяна с Фелисиана и го обзема чувство на погнуса към самия себе си.

— Да пречистя душата си чрез вашата светлина, Соледад. Да стоя тих край вас като здрач около кипарис. Да дишам вашата невинност. Да не се отлъчвам от вас нито на крачка...

— Но, дон Мигел, ние се познаваме толкова отскоро...

— Години наред ви познавам, Соледад — избухва страстно Мигел, — вече години наред ви обичам...

— Какво говорите? — сепва се девойката. — Всичко е твърде неочаквано, за да мога да ви повярвам.

— Вие не ми вярвате? — пита Мигел обиден.

Какъв чудноват и невъздържан човек. Соледад не го разбира. Обзема я смут. Не е сигурна. Страхува се.

— Вярвам ви, дон Мигел — произнася неспокойно. — Но съм объркана от това, което казвате.

Мигел гледа устните на девойката, къдрите, които се вият около лицето ѝ, и го обзема див копнеж да я грабне в обятията си. Да не бъде само стихнал като здрач, да не диша само детската ѝ нежност, а да я обладае! Да я има!

Соледад погледна лицето му и се изплаши. Колко е бледно. От вторачените му очи искри огън, който не грее, а изгаря.

— Лусия — вика девойката своята дуеня в пристъп на страх и безпомощност. — Трябва да се прибирам.

— Вие вече искате да си отивате? — пита Мигел почти враждебно.

— Трябва, дон Мигел. Не е прилично да говоря тук с вас.

— Кога ще ви видя, Соледад?

— Не знам — потреперва девойката.

— Утре! — казва Мигел повелително.

— Да, да, утре. Отново тук. Сбогом, дон Мигел.

Мигел не промълвя ни дума и гледа подир нея със стиснати зъби. Той, утрешният господар на половината Андалусия, трябва да моли за среща внучката на един беден маркиз? На някакво си нищожество? Не! Ще изисква! Ще заповядва!

У дома Соледад избухва в плач.

— Нищо не ми се е случило — казва на уплашените старци. —
Още съм глупаво момиче и плача от радост.

Мигел се завръща бавно у дома, подир него — Каталинон, а още по-назад, по стъпките на Мигел, върви сянката, подобна на какавида.

„Не признавам друга наслада, освен да уча.“

— О, Петрарка, глух ли си бил, сляп ли, без обоняние, или пък си бил стар и недъгав? Наслада да учиш? Що за наслада е това?

— Мъжът предпочита дейността.

— Делото е по-важно от дейността. Дейността чезне, потъва в забвение, бледнее с времето. Делото остава навеки. А делото е плод на усамотението и съсредоточаването, господата.

— Вътрешният свят на човека, неговата божа същност, неговият дух е най-важното.

— Спомнете си Метродор: „Корените на истинското щастие не са около нас, а в самите нас.“

— Покриват ли се тези слова с учението на Христа?

— Безспорно.

— Завиждаме на хората за тяхното имущество, положение и слава. А всъщност достоен за завист е само силният характер, способността да разбираш, копнежът по образованост и умението да изпиташ духовни наслади, които са най-голямото и вечно богатство. Духът над материята! А за да постигнем това, пак ни е необходимо усамотяване. Какво казва по този повод Аристотел, господи?

— „Щастието се състои в това, да си достатъчен сам на себе си.“

— Наред със скръбта, скуката е най-големият враг на човека.

— Какво да предприемем против скуката?

— Необразованите воюват срещу нея с мимолетни удоволствия, които според схоластичните правила трябва да се назоват отровен изкуствен рай.

— Така ли? Изкуствен рай. Кой е той?

— Баловете, маскарадите, борбите с бикове...

— Охо!

— Играта на зарове и на карти, слабостта към пиене, езда, фехтовка и преди всичко жените.

— Жените преди всичко?

— Лесните успехи в тези области пораждаят най-противното качество у човека — суетата.

— А гордостта?

— Това е нещо друго. Суетата много говори, а гордостта мълчи.

Ала и двете са грях.

— Тогава, да мълчим или да говорим, дон Енте?

— Мислете, господа. Мисълта е най-скъпоценното украшение на човешкия род.

— Всякаква мисъл ли?

— Господа! Господа! Естествено, че набожната!

Магистърът по философия дон Енте Галярдо е млад, енергичен йезуит, тялото и умът му са гъвкави и пъргави като жилава пръчка. Той смята, че за днес е раздал достатъчно мъдрост на своите слушатели.

Гледа настойчиво към Алфонсо и неочаквано казва:

— За какво написахте стихотворение, дон Алфонсо?

Алфонсо почервенява:

— Едва вчера съчиних тези стихове. Кой така бързо ви осведоми, дон Галярдо?

— Аз винаги всичко знам — усмихва се йезуитът. — Що за стихотворение е това?

— Не искам да кажа.

— Няма значение. Да напишете едно наистина хубаво стихотворение на каквато и да е тема, е по-добро дело, отколкото да прободете десет бика или спечелите десет жени. А ако е написано за

възхвала на нашия бог, в което не се и съмнявам, щастлив съм, че съм ваш учител.

Дон Галярдо напусна аудиторията и Мигел се втурна към Алфонсо:

— Прочети ми стиховете, Алфонсо.

*Цветовете на небесната дъга са малко
за твоята неземна хубост
в нощта, ухаеща с дъха ти.*

*Пухът даже е за мене груб и грапав
пред изящните ти бели длани.
Колко нежна твоята уста е.*

*Пътникът, преминал нощем планини,
мраз и сняг, е стигнал до реката,
дето слънцето тече и плува твоят образ.*

*Стигне ли човек Аркадия, където
ти си господарка, ще се отрече от рая,
по-чаровна си от звездното небе.*

— Харесват ли ти стиховете ми? — пита Алфонсо.

— Прекалено спокойни и огладени са — казва със стиснати зъби Мигел.

Алфонсо се засмива.

— Тази вечер сме при Руфина, нали?

Мигел го гледа безучастно:

— Тази вечер ли? Тази вечер! Никаква Руфина!

Тази вечер.

„Да, това е жената, по която бленувам от юношески години — мисли си Мигел, впил очи в лицето на Соледад, сякаш иска с поглед да погълне цялата ѝ прелест. — Това е жената, която ще ме озари със светлина, както слънцето простора. Да, най-дълбокото познание е това, което преминава през любовта. Когато притисна в обятията си тази

девойка, ще имам в ръцете си всичките земни блага. Моят живот ще се умножи до безкрайност.“

„Да, това е мъжът, който съм си представяла като свой възлюбен — казва си Соледад. — Усещам на ръцете си печата на целувките му, който го задължава да ме почита като кралица. Колко красив и достоен за възхищение е той в този миг. Ах, дано изразът на очите му остане все, така нежен, както е сега. Дано не пламне, мили мой, с този черен огън, който ме изгаря и от който се страхувам.“

Топлата нощ диша тежко и съзвездията се полюляват отмаляло на тъмния небосвод. Всичко натежава. Онова, което би могло да лети — пълзи по земята, ароматът се втечнява.

„Това е вече десетата такава нощ с нея, красотата ѝ е проникнала във всички пори на тялото ми, целувките ѝ усилват глада ми. Искам повече. Или всичко — или нищо!“

Взе я мълчаливо в обятията си и я отнесе в тъмнината, изпълнена с блаженство.

Съзвездията се завъртяха на свода, това, което може да лети — пълзи, човекът-животно диша възбудено като земята, напила се с обилен дъжд, а самият той, сякаш изгубена пара, лежи в тревата под клоните на хвойната.

— Мигел — шепне боязливо гласът на девойката, готов да заплаче.

— Соледад?

За първи път сама целуна любимия си по устните.

— Страх ме е, Мигел.

Блещукането на звездите раздира тъмнината. Нощта задържа дъха си, колоните на кипарисите се извисяват като черковни кули, комарите заспиват във въздуха вцепенени.

— Моя заветна мечта — целува страстно моминското лице Мигел. — Нека всички горестни пътища ме водят към теб, нека реките на скръбта препречват пътя ми. Готов съм да премина всички земни страдания, за да стигна при теб, само за да стигна при теб! Душата ми се връща в тялото и те обича също както и тялото ми. Моя любима, мое блаженство. Ти — това съм аз, и аз — това си ти.

— Щастлива съм — усмихва се девойката, вдигайки лице към Мигел — и вече от нищо не се страхувам.

— Моя любов — въздъхва Мигел, сам трогнат от изблика на чувството си. — Чрез теб ще намеря бога и живота, по който копнея!

Мигел върви по улиците, приласкал нежно своето самолюбие и гордост. Вижте ме, земни обитатели, вижте ме, небесни и адски величия, мен, мъжа, любовника на най-прелестното севилско момиче.

Мигел отива при Паскуал и тълпата, задръстваща улицата, го влече с потока си.

Гласове, пълни с възбуда, се чуват от всички страни:

— Наистина ли?

— Къде е написано?

— Върху портала на катедралата.

Народът бушува, бучи и се носи неудържимо. Ала посред тълпата Мигел е сам с мислите си. „Моето щастие е безгранично. Не! Пречат ми нейните старци. Тя непрестанно мисли за тях, те винаги стоят между нея и мен. Това не ми харесва. Искам Соледад да бъде само моя. И то веднага! Небеса, как да сторя това?“

Тълпата на площада се превръща в разбунтувано море. Пред катедралата стои йезуит и с ръкомахане моли за тишина. Тълпата притихва.

— Верующи! Бърз вестоносец от Мадрид донесе новина от негово високопреосвещенство архиепископа, че във Вестфалия, на немска земя, е бил сключен мир!

— Мир! Мир!

— Войната, която тридесет години опустошава Европа, свърши — продължава свещеникът. — Вашите мъже, синове и бащи ще поемат обратно към своите домове...

— Слава!

— От наемни войници ще станат отново работници...

— Кой ще им даде работа? Кой ще се погрижи за тях?

— Кой ще им върне загубеното?

Йезуитът се изправя на пръсти:

— Загубеното ли? Та нали проливаха кръвта си за бога и краля!

— Безплатно!

— Честта, която им бе отредена...

Тълпата тропва с крака:

— Ха-ха-ха! За какво им е тази чест?

— Ще се завърнат в семействата си, в огнищата на семейното щастие.

— Моят мъж там остана без ръка! — вика една жена от тълпата. — Не искам едноръко щастие. Искам мъжа си цял, а кралят ми го връща недъгав.

— Дори и двете си ръце да беше изгубил — вика силно, почервенял от гняв, йезуитът, — твое задължение, жено, е на колене да благодариш богу.

— Да му благодаря? — пици жената. — Да му благодаря за осакатения си мъж? Мога само да проклинам. Знае ли някой поне за какво воювахме?

— Тихо! Слава на краля!

— Тази жена е права!

— Позори краля и народа. Набийте я!

— Права е! Права е! Кой ще се застъпи за бедняка? Кой ще й даде да яде, когато грохнат и тя, и сакатият ѝ мъж?

Най-богатият човек на Андалусия обаче върви безучастно сред тълпата сиромаси и мисли само за своите удоволствия.

Върви из квартала на беднотията, където мизерията зее с гладните гърла на вратите и се вторачва в минувачите с изцъклените очи на прозорците, където нищетата капе през продупчените като сито покриви и от всички цепнатини изпъзлява немотията като насекомо и като мрак.

Рахитични деца, царевична чорба, ечемичени питки, измършавели тела, под чиято кожа прозират шевовете на черепните кости, а ръцете се тресат за чашка ракия. Мигел несъзнателно прибира полите на мантията си, за да не се изцапа от мръсотията, и закривайки с погнуса нос, ускорява крачка.

В тази част на града живее Паскуал.

На каменния дом, прастар като легенда, е изсечен знак: голяма пеперуда. Каква ирония за дома, чиято мръсотия и всевъзможни миризми притискат душата.

Мигел пресече двора, изкачи се по скърцащите стъпала на чардака, стар, олющен като километричните камъни по испанските пътища, и почука на вратата, върху която с тебешир е написано: „Овисена“.

— Кой е там? — обажда се женски глас.
— Маняра.
— Влезте, ваша милост.

— Аз съм Мария, сестрата на Паскуал — казва девойката, застанала до свещта.

Мигел бавно се обръща към нея.

Стройна, добре сложена фигура, бледно, с правилни черти лице, сериозен поглед, плахи движения, спускащи се на вълни кестеняви коси, спокойствие, скромно достойнство и мълчалива увереност. Девойката изглежда по-възрастна, отколкото може да бъде, и напомня гора, която нощем и денем вярно нашепва едни и същи мъдри и красиви слова. Човек леко диша редом с такова създание, ала Мигел днес нищо не възприема.

— Не си ли сама? — чу се писклив глас отвън и в стаята влезе възрастна жена, спечена като клон от изсъхнала върба.

— Граф де Маняра — каза Мария.

— О-о, граф де Маняра — стърже гласът на жената, която се кланя. — Каква чест за нас! Аз съм леля на Паскуал, Летисия и Ебреро, ваша милост.

Буквата „р“ дрънчи в почти беззъбата ѝ уста като бастун по пръчките на желязна ограда, движенията ѝ са забързани и отсечени.

— Щастлива съм, ваша милост, че се запознавам с вас. Много съм слушала за вас.

Думите на Летисия текат като водопад, но в този миг се чуват стъпки.

— Лош човек е този, който кани гост, а сам не си е у дома! — вика възбудено Паскуал още от вратата. — Прости ми, Мигел. И бъди добре дошъл сред нашата мизерия. Една маса с четири крака — обърни внимание, че и четирите ѝ крака са на мястото си! — пет стола, сандък за празничните дрехи, подставка за молене и няколко саксии с цветя. Не е ли достатъчно това?

Разговорът се развързва над чаша вино.

Ласкателни и угоднически слова на Летисия, къси и тихи фрази на Мария и разгорещени обяснения на Паскуал за приключилата война.

Ала височайшият гост става все по-мълчалив и по-разсеян. Седи като глух, очите му шарят по старите попукани стени и премисля как да откъсне Соледад от нейните старци.

Посред речта на Паскуал Мигел става и се сбогува. Паскуал и Мария го изпровождат на чардака, над който плуват звездите.

„Все едно каква ще му бъда, ала да съм по-близо до него“ — казва си Мария, загледана подир Мигел, който изчезва в тъмнината на двора.

ДОН ПЕДРО КАЛДЕРОН ДЕ ЛА БАРКА
„LA VIDA ES SUEÑO“^[6]

Разпоредителите бършат праха по столовете за знатната публика, слугите запалват огромните свещници в залата, а на сцената протича последната репетиция. Артистите в пъстри костюми повтарят шепнешком ролите си, за да си запазят гласа за самото представление.

Жените, които в антрактите ще продават вода, портокали, маслини и фурми, се крият в тъмнината зад седалките.

*Ориста на небесата,
що върху скрижали сини
бог е някога написал,
никога не ще излъже.
Мами, лъже само оня,
който в ориста се рови
или пък я проповядва...*

Първа жена: Колко е красиво!

Втора жена: Не разбирам какво говори.

Трета жена: Аз също не разбирам, но все пак е красиво.

Втора жена: Той ли е синът на оня крал?

Първа жена: Сехисмундо? Да, той е! Чак сега ли го позна?

Втора жена: Аз не видях всичко.

Трета жена: Не е хубаво, че принцът е почти гол и привързан на вериги като зло куче.

Втора жена: Така разголен никой не бива да се показва. Безсрамие.

Първа жена: Това е театър, тук може. Той е прославен артист от Мадрид.

Трета жена: Артистът си е артист. Артистите са мръсна сбирщина, също като скитниците.

Първа жена: Глупачка, този обядва на една маса с краля.

Втора жена: Репетицията свърши. Трябва да си вървим по местата.

Пред театъра са побити редица колове, за които се завързват конете на посетителите. Двайсетгодишен момък с руси развети коси и нежно лице обикаля с фенер и проверява дали са в ред металическите халки за юларите. После вика в тъмнината:

— Хей, Чико, къде си?

— Тук съм — отговаря глас и от тъмното излиза десетгодишно момче. — Какво има, Вехоо?

— Запомни добре какво ще ти кажа. След малко ще започнат да пристигат благородниците. Те ще викат: „Хей, къде е пазачът на конете?“ Аз ще отговоря: „Тук съм, милостиви господарю.“ Те: „Вехоо! Добре те знам, момко! Пази ми коня и вземи един реал.“ А аз...

— Ти ще вземеш реала — подсказва Чико.

— Правилно — поклаща глава Вехоо. — Ще взема реала, но няма да пазя.

— Защо? — чуди се Чико.

— Защото също искам да гледам театър.

— А кой ще пази конете?

— Как кой? Ти!

— Аз? Аз? Защо пък аз?

— Защото ще изкараш някоя пара. За всеки кон ще ти дам половината, ако пазиш добре.

Чико пляска радостно ръце:

— Дадено, Вехоо! Ще пазя.

— Внимавай, започва! Стой до мен и мълчи!

Приближават се няколко души.

— Хей, има ли тук пазач на коне? — чува се глас.

— Има, ваша милост — вдига фенера Вехоо. — Официално назначеният пазач на коне Вехоо е на ваше разположение, милостиви господарю.

— Вехоо ли те наричат? Странно име — отбелязва Мигел.

— От Естремадура съм — пояснява Вехоо.

— Мога ли да ти поверя коня си?

— Можеш — казва Алфонсо, прегръщайки Вехоо през рамената.
— Познавам този момък и го обичам.

— Вземи — казва Мигел, скачайки от коня, и подава на момъка юлара и два реала.

Студентите отминават.

— Даде ти два реала, не един — проговаря Чико, сгушен в тъмното.

— Откъде знаеш? — учудва се Вехоо.

— В ръката ти дръннаха две парички.

Вехоо се смее:

— Прав си и уговорката си е уговорка. Ето ти единия реал и завържи коня.

Театърът тъне в блясък.

Като ресисти плодници на пъстри цветя върху прическите на жените блестят диадеми, от които се спускат дантелени мантили. Кавалерите са облечени в кадифе и дантели. Редиците свещи пламтят и кавалерите се поздравяват с ритуални поклони.

Мигел чувства върху себе си вторачен поглед и търси откъде идва. Ах, оттам! Изабела! Седи в ложата насреща заедно с баща си и Фелисиана, която му маха с ветрилото. Смути се и отвърна с хладен поклон. А досами тях вдясно седи Соледад с дядо си. Мигел поздравява Соледад толкова явно, че девойката поруменя и цялата зала се загледа в нея.

— Видя ли? — усмихва се блажено дон Хайме. — Поздравява те открито пред целия град. Той е почтен мъж и благородник.

Мигел наблюдава възхитено любимата си, която му изпраща усмивка.

И от всички страни ваят поклони, усмивки, ласкателни думи, шумолене на коприна, докато прозвучава тиха музика и прислугата загасва свещите. Сцената потъва в полумрак, хората се превръщат в

сенки и в този миг спокойно зарежаният нагоре към галерията поглед на Мигел съзира лицето на пазача Вехоо. Но вече е късно, Мигел няма кога да се занимава с опасения за коня си, тъй като завесата се вдига и на сцената между скалите на неравната планинска местност се показва Росаура, преоблечена като мъж.

*Жребецо див, подплашен,
ти бърз си като буря, гръм си страшен!
Далеч къде изчезна?
Нима под тебе се отвори бездна?*

*Тук или там си? Аз сама ли
към непознатото да препълзя превали?
Ще ме бележиш с кръв ли?
Това ли е, чужбино, образа ти първи?*

Стихът на Калдерон се лее стегнат и мелодичен. „Нежен като аркадска идилия, звучен като ренесансова тръба, съдържащ предвещанието на митологически епос, образността на мистиците и херкулесовската сила на страстите на своята родина“, мисли си Мигел.

Той е възхитен. Преживява заедно със Сехисмундо цялата му мъка, носи заедно с него оковите и гарваните на скръбта се слитат около пронизаната му от хиляди съмнения глава, която обсипва с упреци и ридания злата съдба.

*Само питам се унил:
бог с какво съм изкушил?
А една ми е вината —
че са хубави вината.*

Болката на Сехисмундо става болка на зрителите.

И на птици, риби, спори,

*боже, сладка свобода си дал,
а на мен затвор и горест.
Нрави ти се мойта орис.
Туй е твоят божи дял.*

Калдероновият стих ту бичува, ранява и терзае, ту изведнъж става нежен, примамлив и прославящ. След лютата схватка между сина и бащата настъпва главният антракт.

Дълги, нескончаеми ръкопляскания и ликуващи викове. Артистът, изпълняващ ролята на Сехисмундо, е аплодиран като герой от старите романси.

Мигел изтичва във фоайето с надежда да види там Соледад. На вратата се сблъсква с някакъв нисък на ръст, дебел и червенобузест мъж, облечен малко небрежно, но богато. Мигел влетява право в обятията му.

— Хей, заплес, така ли се държи един кавалер в театъра? — сърди се мъжът.

— Вие искате да ме учите на изискани маниери, господине? — изрича злобно Мигел, посягайки към шпагата си.

— Спри! — дърпа Паскуал за ръкава Мигел. — Неправи глупости.

Мъжът се усмихва.

— Не искате ли да се дуелираме с четки, момко? Тогава ще приема — иначе не си заслужава трудът.

Мъжът добродушно се усмихва, оправя омачканата си от сблъскването яка и отминава.

Паскуал задържа Мигел, който се тресе от ярост.

— Знаеш ли кой е това?

— Който и да е... — вилнее Мигел.

— Той е знаменит човек — присъединява се Алфонсо към Паскуал. — Велик художник. Мурильо^[7]. Само това му е дотрябвало — да се бие заради някакви си глупости.

Във фоайето се разхождат обикновените граждани, благородниците са останали в ложите си и Мигел видя любимата си едва когато се върна в своята ложа.

Пред очите на целия град той я гледа с нескривана любов, но гневът срещу дон Хайме помрачава зора му. „Ако не беше той, можех да говоря с нея. Постоянно ми се изпречва на пътя. Ненавиждам тези нейни старчета.“

Представлението клони към своя край.

Всемогъщата сила на целомъдрието увенчава драмата, гордостта се ломи в покорство и подир безмилостната жестокост идва опрощението.

След като завесата пада, Мигел се замисля. Чувствува как е далеко от онзи чист планински въздух, който облъкна финала на пиесата, как ден и нощ страстите го душат, а гърдите му се разпъват от копнежи по един живот, пълен с богати чувства, по един живот, за какъвто мечтае.

„Знам вече какво ще направя — казва си Мигел, излизайки от театъра. — Ще отведа утре Соледад в Сиера Арасена, в татковия ловен замък край Ел Ронкиля, там ще живеем двамата като в истински рай, сам-сами със своята любов между небето и земята. Така искам! Така трябва да стане!“

Мигел отива за коня си. Вехоо му подава юлара, кланяйки се дълбоко:

— Ето ви коня, ваша милост.

— Ти беше също в театъра — казва Мигел, гледайки го в лицето, силно осветено от фенера, чиито мрежички хвърлят квадратни сенки върху страните му.

— Бях, ваша милост — признава си Вехоо. — Обичам театъра повече от всичко.

— А кой пазеше конете? — пита Мигел строго.

— Моят помощник и светият дух, който закриля ентузиастите.

Мигел отново го погледна и пое юздата от ръцете му. Сбогува се набързо с приятелите си, метна се на коня и препусна в нощния мрак без факла.

Соледад се усмихваше на своя образ в огледалото. „Как се страхувах аз, глупачката, че след това вече няма да ме обича. От ден на ден ме обиква все по-силно. Ще се срещнем у братовчедката му, графиня де ла Роса, искам по-скоро да ме види, имал нещо важно да ми каже. Повече нищо не съобщава. Но аз се досещам. Ще ме попита

искам ли да му стана съпруга. Дали искам! Пресвета Дево, дали искам!“

Мигел изпълни задължението си да представи Соледад на новото общество и колкото можа по-бързо я замъкна в съседната стая, там, в еркера, до прозореца, където никой не ги виждаше. Днес е необичайно ритуален, днес е по-сериозен от друг път.

„Любими мой — казва си Соледад, загледана нежно в своя възлюбен, — знам към какво се стремят мислите ти. Не се колебай, скъпи, чакам твоя въпрос и ще ти отговоря на него с възторг.“

Стаята е потънала в дълбока тишина. Чува се само как шипят фитилите на свещите и как съзряващите мисли едва уловимо вълнуват пространството.

Мигел целува ръцете на Соледад, слага ѝ пръстен с голям рубин. Трогната, Соледад благодари на любимия си с целувка. Двата са щастливи, мълчат и се гледат в очите.

— Още утре, Соледад, ще бъдеш с мен в рая — казва Мигел тържествено. — След малко напускаме града и при изгрев-слънце ще бъдем там. Всичко е готово за нашето заминаване.

Соледад се стъписва. Да напуснат града? През нощта? „Ах, разбира се! В неговата Маняра ще отидем. При родителите му...“

Соледад сияе от щастие, свят ѝ се вие от блаженство, целува поривисто младия мъж и Мигел покрива раменете на девойката с брокатена мантия, обшита с кожи.

— По пътя няма да ти бъде студено, но в планината винаги е хладно.

— В планината ли? — смайва се девойката. — В каква планина, Мигел?

— Аз реших, Соледад, че трябва да бъда сам с теб и с нашата любов. Тук всичко те отнема от мен. Твоите старчета, градът, следването, а аз искам да те имам за себе си от сутрин до вечер и от залез до изгрев. И искам това веднага. Ще заминем за Сиера Арасена, в ловния замък на баща ми. В планината. След малко потегляме.

Сърцето на Соледад замира. Едва си поема дъх, придържа се, за да не падне.

Ах, ето какво искал! Да я отвлече, а не да се ожени за нея. Трябва му любовница, а не съпруга.

Човешката и благородническата гордост надделява, девойката се изправя рязко и лицето ѝ пламва от разбунтуваната кръв:

— Не! Никога!

Мигел стои пред Соледад като ударен от гръм.

— Какво говориш? — заеква той.

— Никога! Никога! — крещи девойката оскърбена.

Лицето на Мигел става бледно, синкаво:

— Добре ли те разбирам? Ти не искаш да заминеш с мен? Нали само преди миг искаше?

— Ала вече не искам — вика Соледад, смъквайки мантията от раменете си. — Никога!

Мигеловият блян рухна като сразен от мълния, в миг се разби на парчета.

— Да, исках — хлипа Соледад, — ала не по този начин. Исках, ах, не мога да го изрека, аз — нещастната — мислех, че... ала ти си искал само любовница и нищо повече! Какъв позор за мен!

Мигел не възприема нито дума от това, което Соледад говори. Разочарованието му е потресаващо. „Не осъществи моя блян. Измами надеждите ми. Разби всичките ми мечти. Така ли ме обича? Не, аз не искам такава любов! Това е по-малко, отколкото нищо. Предложих ѝ се целият, а тя се колебае. Не ме обича. Обиди ме. Край! Край!“

И в този миг любовта на Мигел към Соледад е мъртва. Угасва безвъзвратно, нищо не може да я възкреси.

Мигел стои като вбит в земята и ушите му заглъхват от гръмотевичния грохот на продънващите се светове. Мрак забулва съзнанието му и празнота се разлива около него.

Край. Край на всичко.

Краката му сами поемат и той излиза от стаята.

Девойката остава да риде от горест, която изгаря слепоочията ѝ като трънен венец. След малко вдига глава. Сама е. „Нима си е отишъл? Отишъл ли си е? Боже, та аз и в този миг го обичам. Даже и тази тежка обида му прощавам.“

— Мигел! Къде си? Къде си, любими? Ще ти простя, само ела при мен! Само не ме оставяй самотна — плаче и заклева тя Мигел с думи, изпълнени с всеотдайност и любов, ала всичко е напразно.

А в това време в двора на Мигеловия дворец ратаите изпрягат от каретата четирите коня, по-черни от нощта.

Стиснала зъби, с душа раздрана от болка, стои Соледад пред своите старци.

— Ти си плакала? — ужасява се бабата.

— Какво ти се е случило, Соледад? — пита уплашен дядото.

— Аз съм прекалено щастлива — произнася тихо девойката и се старае да не гледа нетърпеливите им лица. — Обичам го безкрайно!

— А той? — пита дон Хайме и не откъсва очи от устните на внучката си.

Соледад преглъща сълзите си и с усилие се усмихва.

— Погледнете — казва и протяга ръка към свещта, в чиято светлина огромният рубин пламти като червения диск на луната в дъждовни пари.

— Каква прелест! — възкликва дон Хайме.

— Ах ти, моя щастливке! — просълзява се старицата.

И Соледад вцепенено усмихната отива в стаята си.

Мигел стои у дома край прозореца и гледа към двора. Прислужниците изнасят от каретата завивките, пакетите с храна и се подхилват.

Отвърща се разярен и се хвърля към прозореца, от който се вижда къщата на Соледад. Затваря с трясък капациите и спуска завесите.

Самотата, примесена с гняв и накърнена гордост, го стиска за гърлото.

Мигел бързо грабва наметалото и шапката си и излиза от двореца, изпълнен с мъка, злост и горчивина, че жената, на която искаше да отдаде живота си, се възпротиви на неговата страст, разби мечтата му и се осмели да се противопостави на себелюбивия му копнеж.

— Бях в храма на вечерна литургия, дон Мигел — казва Мария усмихнато.

— Но нямате късмет, доня Мария — бълва гневно Мигел, — защото, излизайки от лоното на божията милост, се изпречвате на пътя

на един грешник, комуто е опротивял храмът и всичко, на което той служи.

— Ваша милост! — уплашено произнася девойката.

— Искам да сторя хиляди грехове, да извърша хиляди несправедливости, да изсека техните названия по скалите, да ги разпилявам около себе си като зърна за кокошки, та да може всеки да си зобне и утоли глада си. Да разсявам зараза, та грехът да избуи и на лехата, напоена със светена вода...

— Какво говорите? Какво ви се е случило? — стъписва се Мария. — Вие ме плашите.

— Искам да угася светлината, да стъпча и задуша всяко пламъче, за да възтържествува мракът и всичко, което пъпли в мрака — от червея чак до копнежа на хората, отдаващи се изцяло на голямото чувство. Да заложиш всичко на една карта, е красиво, и ви казвам, кълна ви се, доня Мария, че и да загубиш, е красиво, щом като поваленият може да заглуши болката и гнева си във възглавници, меки като вашите очи, доня Мария! Не ви ли се струва, че всеки от нас си има свой бог? Че моят бог е различен от вашия?

„Какво говорите, дон Мигел?“ — с ужас мисли Мария.

— О, да, всеки си има свой бог. Снощи аз загубих моя — казва с горчивина Мигел и изведнъж избухва в злъчен смях. — Ще си купя нов господ-бог! Не искате ли да се приобщя към вашия бог, доня Мария? Ще се приобщя, ще се приобщя, стига да пожелаете това. Нужна ми е днес неговата опора. Аз залитам. Не желая да бъда сам. Искам да разбия самотата на стотици късчета, да се облегна на каквото и да е, на когото и да е...

— Зло ли ви е причинил някой, дон Мигел?

Мигел гледа в очите на девойката под фенера на ъгъла.

— Нима може някой да ми причини зло? — смее се той гордо и дръзко. — Мен може някой само да ме обиди. И ако това е мъж — кръв, а ако е жена — презрение и безразличие.

— Страх ме е от вас — шепне Мария. — Изгаря ви някакъв огън, който унищожавя всичко около вас.

Мигел обаче не я слуша и избухва:

— Ако ви предлага да избягате с моята любов от брат си, от приятелите си в неизвестността веднага и независимо къде, какво бихте ми отговорили?

— Независимо къде! — въздъхва девойката, без да мисли.

Мигел гледа мълчаливо, с възторг лицето ѝ.

— За какво мислите, дон Мигел? — пита Мария тихо.

— На небесните простори открих нова звезда, Мария — казва тихо Мигел.

— Мога ли да знам коя е тя? — изрича Мария и гласът ѝ има тъжен призвук.

— Нарича се всеотдайност — казва Мигел сериозно.

Мигел и Алфонсо минават по моста към Триана и хлътват в малките улички. Над входа на кръчмата „При антилопата“ виси фенер, полюляван от вятъра. О каменната рамка на вратата се опира мъж и прегръща камъка, сякаш е взел в обятията си самата вселена.

— Хей, господа, спрете се и ме чуйте! — вика той на Мигел и приятеля му. — Аз съм Клементе Рива. Какво? Нищо ли не ви говори това име? Искате да минете край мен като край камък? Спрете, кавалери, тъй като Клементе Рива, юнга от кораба „Санта Сесилия“, е човек с испанска кръв и безсмъртна душа.

— Здравей, капитане — смее се Алфонсо и потупва пияния по рамото. — Внимавай да не ти се изплъзне земята. Току-виж, ти отплува изпод краката и се озовеш, върху вълните на океана.

— Сред вълните аз съм като у дома си — ораторствува морякът, — триста и петдесет дни в годината плувам по море...

— От вино — допълва Алфонсо, — и при това се държиш за мачтата.

— Да, за мачтата се държа — клати глава юнгата, — но това не е обикновена мачта, понеже на нея се вее — благоволявате ли да видите? — испанското знаме. И аз ви се заклевам — кълне се пияният, удряйки се с юмруци в гърдите, — че няма нищо по-възвишено от това! Аз и нашата империя плуваме по вълните като останки от разбит кораб.

— Как да не плуваме — отблъсква Алфонсо моряка, минава покрай него и влиза в коридора, следван от Мигел.

Кръчмата ги приветствува с дима на свещниците, а кръчмарят — с много поклони.

— Дон Диего е вече тук. Вървете подир мен, благородни господа. На масата до Диего седят Паскуал и още двама мъже.

Дребен, слаб мъж скача и се кланя на Мигел така, че едва не удря челото си о масата:

— Капароне, артистът Капароне, ваша милост, е на услугите ви.

Младежът, седящ отляво на Диего, става и се покланя мълчаливо.

Мигел го поглежда любопитно.

— Ваша милост не ме позна — казва юношата учтиво. — Аз съм Вехоо, пазач на коне, и имах честта...

— Спомням си — казва Мигел.

— Моля за извинение, че седнах на масата при благородните господа, но дон Алфонсо пожела това — казва Вехоо.

— Бъдете добре дошъл — отвръща Мигел, — дори само заради това, че обичате театъра повече, отколкото пазенето на конете.

— Този пазач на коне е продал душата си на поезията за вечни времена — казва Алфонсо, — пише стихове също като мен.

Мигел гледа юношата, чиито очи са пълни с вдъхновение.

„Ето я страстта — казва си Мигел. — Страстта като същност на човека, като първична сила, която блика от подсъзнанието му, подземна река, която напират към повърхността на земята, повличайки с дивия си порив всичко на пътя си.“ Мигел чувства нещо сродно с този момък, ала артистът, останал дълго незабелязан, размотава кълбото на учтивото бърборене:

— Благоволихте ли да присъствувате, милостиви господине, на нашето първо представление? Ах, какво говоря аз, глупакът, естествено, че господинът...

— Какво играхте в Калдерон? — прекъсва Мигел думите на подлизуркото.

— Четвъртият воин, милостиви господине. В третата сцена на първо действие излизам и извиквам...

— „Господине“ — и ролята ти е изиграна — подсмива се Алфонсо.

Капароне заема важна поза:

— Моля, понякога и от малката роля може много да се направи.

— Това обаче не се отнася до теб — усмихва се Вехоо.

— Няма що, много добре ги разбираш ти тези работи, ти — метачът на конски фъшкии.

— Имаш грешка, Капароне — казва Диего. — Вехоо разбира от театър. Сам пише не лоши работи. Отличен момък е, само че се застъпва за този побъркан Гонгора^[8].

— Гонгора ли е побъркан, милостиви господине? — обръща се Вехоо ужасено към него. — Вие се шегувате.

— Той е еретик — държи на своето Диего. — Умопобъркан човек с език на пияница, който бръщолевни никому непонятни изречения.

— Не, не! — вика Алфонсо. — В този безумец има ядро, приятели. Какво са в сравнение с него Кеведо^[9], Ерера^[10] или Леон^[11]?

— Бил труден за разбиране... — продължава Вехоо. — Какво позорно има в това? Нима поезията е делничен ден, а не празник?

— Смешно — казва Паскуал. — Гонгора — това не е поезия. Игра на думи. Занаятчийство. Стихоплетство. Празни приказки.

— Какъв могъщ дух е спрямо него Калдерон — поддържа сега Паскуал и Алфонсо.

— Разбира се, разбира се! — вика Паскуал. — Калдерон — ето, това е поет!

Вехоо се приповдига и рецитира:

*И кон ми дай! И чуй дъха ми ясен,
светкавица ме шибна, гръм разнасям!*

— Кой е написал тези стихове, Капароне?

— Кой друг освен твоя вятърничав Гонгора? — отговаря Капароне.

Избухва смях.

— А, хвана ли се, Капароне — смее се Алфонсо. — Твоят Калдерон ги е написал. Това са думите на Астолфо в седма картина на вчерашната пиеса.

Смехът се усилива.

— Виждаш ли, четвърти воине — подсмива се победоносно Вехоо. — Падна ли ми в ръцете? И сега виждаш как и великият

Калдерон се оказва под влиянието на още по-великия Гонгора. Можем да установим това в голям брой стихове на Калдерон.

— Вехоо, знаете ли наизуст някои стихове на Гонгора? — пита Мигел.

— Зная, милостиви господине. Зная наизуст почти цялата легенда „Акид и Галатея“^[12].

— Бихте ли ни издекламирали един откъс?

— С удоволствие, милостиви господине — отговаря Вехоо и наблягайки на всяка дума, декламира:

*И се изгубва нимфата-видение
там, дето лавър ствол на сянка крие;
и на жасмина, с клони заснежени
от цвят, тя връща своите магии.
А славеите са едно трептене,
хармонията е унила, трие
очите си за сън, не диша знойно,
да не подпали пладнето със слънце тройно.*

В кръчмата е тихо. Слушат низши благородници и работници, извърнали се от масите си към Вехоо. Обаче словото на Гонгора е сложно и неразбираемо и след като е отзвучало, подире му продължава да лети светеща диря, която бележи огнения му и неуловим път. Диего вдига ръка за отрицателен жест, ала Вехоо вдъхновено продължава да декламира:

*В изплетената кошница постави
избистрения сок на небесата,
бадеми пресни, гладки и корави,
и масло, мраморно от хладината,
а на месала с ивици кафяви —*

— Ха-ха-ха! — избухва в смях Диего.
Смее се и половината кръчма.

*... детето русокосо на цветята,
благата пита мед...*

— Това наистина е само за смях — казват Паскуал и Капароне едновременно, но Вехоо упорито продължава:

*где пролет дръзва
нектара си със восъка обвърза.*

— Ха-ха-ха, пролетта нектара си със восъка обвърза, ха-ха-ха! — превива се от смях Капароне.

Но вече всички наоколо са махнали с ръка и са престанали да слушат; кръчмата кънти от бурните вълни на присмеха; твоята объркана глава, Гонгора, се търкаля под масата и твоят предан почитател, Вехоо, изгубил опора под краката си, повален от лавината на смеха, попада в ада и само зъбите му безсилно скърцат сред общото веселие.

Мигел не обръща внимание нито на глъчката, нито на насмешките и мълчи замислен.

— На вас харесват ли ви тези стихове, милостиви господине? — пита Вехоо.

— Да, въпреки че не ги разбирам.

— И защо ти харесват, ако мога да попитам? — казва Диего присмехулно.

— Бушуват като разпенена кръв във вените, звучат страстно, властно, покоряващо, безогледно летят подир своята представа...

— Виждаш в тях самия себе си! — смее се Алфонсо.

Мигел не отговаря.

— Да не си откачил, приятелю?

Кръчмата междувременно се разприказва и гласът ѝ се раздвоява.

— Два и половина реала не са малко, но и здравата трябва да се бъхтиш. Опитай се да вдигнеш на ръце една от онези бъчви вино или

да сложиш на гърба си чувал царевица и ще видиш — чува се от масата на работниците.

— Тука изобщо тежко се изкарва хлябът. Земята е изпосталаля и занемарена, а чифликчията ти брой залците. На пристанището поне ще се наядеш срещу своите „филипики“, ала те, дяволските, се изкарват с голям зор, просто се съдираш от работа. Какво тогава ни остава?

— В тези стихове има много малко живот, но поне има поезия — замечтано говори Мигел. — Да се възвисиш над посредствеността, да превъзмogneш всекидневието и да изразиш със слова неоткрити досега прелести, да нарисуваш със смесица от линии красиви и неземни образи като светците на Ел Греко, да бъдеш различен от останалите...

— Знаех, че има работа в Кадис — казва едър широкоплещест носач с космати гърди под разкопчаната риза. — На пристанището трябваше да се стоварват огромни чували царевица от кораба. Не беше трудно и при това с половин реал повече на ден. Ала що за севилец ще съм, ако ида за някакъв си мизерен половин реал в града, който се смята, че е нещо повече от нашия, нали?

— Остава ни само едно — да се преселим някъде — казва един надничар и оглежда с недоумение огромните си длани, които тук не могат да изкарат достатъчно пари.

— Да, така е — добавя друг, — но питам ви, защо? Защо трябва да напуснем земята, където сме се родили, и да идем по чужди краища между индианци и човекоядци? Защото нашият крал и неговата женичка водят разсипнически живот — само тържества и веселия, — затова ли?

— Изкуството трябва да бъде разбираемо и ясно — казва Алфонсо. — И да не се нуждае от разясняване.

— А не се ли разяснява и Светото писание? — пита Вехоо.

— Ще си сложа в един вързоп новата дреха, две ризи, няколко ечемичени питки и ще се преселя с жената и децата отвъд морето — казва надничарят.

— По-добре да станеш войник — продължава носачът. — Нашият крал обича да воюва и бас държа, че с францюзкия Людвик ще се ръфат още много години.

— Да станеш войник, да, това е мъжка работа. Но да се преселваш? Не! Тук съм си у дома и моята земя трябва да ме изхрани. Та Испания няма да ме остави да пукна от глад я!

— Ако можеш да ядеш камъни, няма да пукнеш. Кастилия се е запасила на вечни времена с тях. За бедняка тук няма кой да се погрижи. Господата си гледат властта — ние мизерията.

— И ние трябва да се примиряваме с това?

— Поповете и калугерите ни подяждат, братле. Чух от един учен господин, че в Испания има десет хиляди манастира за калугери, а за калугерки — още повече. Над триста хиляди попове и към половин милион калугери. Знаеш ли ти, че у нас гъмжи от паразити, заради които ние се съдираме от работа? Ами войниците? Те са като мухите!

— Как ще се опазиш от войниците?

— А от Инквизицията?

— Светата инквизиция има хиляди очи и уши. Навсякъде са плъзнали — тихо разказва носачът. — Чичо ми има син, момчето още няма двацет години. За пет дуката предаде на Инквизицията собствения си баща, уж бил еретик. Здравата съм се уплашил, защото всеки ден чакам и мен да предаде за нови пет дуката. Слава на бога, днешният ден мина, пия за него, здрав и читав съм. Ала какво ще бъде утре, никой не знае. Май е по-добре човек да се махне от тази страна.

— Под позлатения свещник на Инквизицията се разстила гладен мрак, който поглъща всичко, осмелило се да мисли разумно и да живее човешки. А ние се печем на два огъня — изедниците благородници и кръвожадната Инквизиция. Накъдето и да се наклониш, все ще се опариш.

— Мили хорица, струва ли си да се живее? — пита носачът.

— Испанци! Испанци! — еква пиян глас откъм вратата, в чиято рамка се показва разчорлената, подобна на мокър сом глава на Клементе Рива, моряка от парахода „Санта Сесилия“. — Кажете, не е ли нашата велика земя корона на целия свят? Не е ли истински рай и част от самите небеса? Заклевам ви, испанци, в името на светлите и тъмните сили, пийте с гордост за славата на Испания и за нейните славни синове, които нямат равни на себе си по цялото земно кълбо!

Палмови алеи в кралските градини, чемширени плетове покрай банановите храсти и шафрановите лехи, портокалови тумби с оранжеви плодове, а между тях лъкатушни поточета — пулсиращи жилки на движението и свежестта, спящо гладко езерце с метално

бляскаща повърхност, в която плува следобедното слънце. Соледад, забулена в плащ, следи Мигел.

Мигел присяда върху каменната скамейка край статуята на самодивата. Соледад едва успява да се скрие зад банановия храст и в същия миг съзира как се приближава стройна девойка с кестеняви коси, миловидна и сериозна.

Мигел става и целува ръцете на девойката.

Тя му се усмихва.

По-добре би било да избяга оттук, но ще се издаде. Соледад се гуши зад банановия храст, затваря очи, та нищо да не вижда, ала за съжаление чува всяка дума.

— Нека вашите коси бъдат наметало, което ще скрие лицето ми от очите на света, Мария.

— С радост бих ви скрила в себе си, стига да поискате — отговоря приятният глас на момичето. — Ще бдя над вас, ако ще гръм да ме удари, мълния да ме ослепи, огън да ме изгори или потоп отвлече.

„Как говори тази девойка! — ужасява се Соледад. — Аз никога не съм му казвала толкова красиви слова.“

— Мария, Мария, не умея да изразя колко ви обичам.

— Вашата любов е моето щастие, Мигел, ако мога да ви назова така. И на своето щастие ще остана вярна, докато дишам.

Соледад изскача от укритието си и хуква; тълпа смеещи се джуджета тичат по петите ѝ; препъва се, бяга, ридае, стене...

Мигел хваща Мария за ръка и без да обръща внимание на любопитните очи на града, я отвежда в своя дом.

Отдавна бе превалила нощта, когато Мигел изпроводи любимата си до нейното бедно жилище и пое към двореца.

На ъгъла на улиците „Змийска“ и „Камбана“ го спира нечия сянка.

— Вашата любов днес тежко прегреши — казва му сянката с глух глас.

— Кой си ти, човече? — пита намръщен Мигел и ръката му се плъзга към дръжката на шпагата.

— Какво значение има дали съм светец или убиец — говори сянката, скрита в расо чак до очите, които святкат в предутринния сумрак. — Все едно е кой съм, бог е изпратил пророци и им е дал

имена. Изпратил е и бесове и е забравил да им даде имена. Аз съм този, който четете мислите. На челото на вашата любов е написано, че е съгрешила. Със смъртен грях е белязано вашето лице, което пред мен трепери от уплаха.

— От уплаха? Глупак! По-скоро от гняв, че си позволяваш да ме спираш насред път. Пази се! Махни се или ще те пробода!

Сянката се изсмя глухо, сякаш свистене на криле раздвижи въздуха.

— Душата, която се готви да умре, те проклина, бележи челото ти с явния знак на проклятието и единствено с отшелничество се изкупва смъртният грях!

Мигел скочи и замахна силно с шпагата си...

Острието се счупи в камъка на стената, пред която вече нямаше никой.

Соледад стои до прозореца, гърбом към своите старци, и разказва, овладявайки с все сила гласа си:

— Чакаше ме при статуята на самодивата. Целуна двете ми ръце.

Соледад вдига белите си длани и отчаяно вижда, че тяхната красота никому вече не е нужна.

— Ах, рицар. Истински рицар — хвали дон Хайме Мигел.

— Да. А след това? — изгаря от любопитство старицата.

Соледад тихо въздъхва:

— „Нека вашите коси бъдат мантията, която ще скрие лицето ми от очите на света, Соледад“ — каза ми той.

— Прекрасно! А ти какво му отговори?

Соледад впива зъби в устните си:

— Казах му: „С радост бих ви скрила в себе си, стига да поискате. Ще бдя над вас — ако ще гръм да ме удари, мълния да ме ослепи, огън да ме изгори или потоп отвлече...“

— Мое умно момиче — казва нежно старецът и я прегръща през раменете. — Ти си му отвърнала с още по-красиви слова от неговите.

— А после какво ти каза? — продължава да я разпитва баба й.

— „Соледад, Соледад, не умея да изразя колко ви обичам!“

В същия миг обаче Соледад се строполи на пода.

Старецът вдигна припадналата девойка, отнесе я на кревата и започна да я свестява.

— Какво ти стана, Соледад?

— Научих, че моята приятелка Кристина е нещастно влюбена. Много е нещастна. Любовникът ѝ я е напуснал.

— Как така? — ужасява се дон Хайме. — Любовник, казваш? Била му е вече любовница?

— Да — шепне Соледад, стискайки с все сили очи. — Навярно и дете ще има, горката...

— Горката?! — крещи възмутено маркизът. — По-скоро трябва да кажеш мръсницата. Не този, който я е напуснал, а тя е виновна. Девойка, която до такава степен се забравя, не е достойна за съжаление. Ако бях неин баща, бих предпочел да я видя мъртва, иначе сам бих умрял от срам и мъка.

Лицето на девойката е по-бледно от дамаската, върху която лежи главата ѝ.

Соледад бавно става, целува старците за лека нощ и отива в стаята си.

Прекръства се, ляга и изпива съдържанието на едно малко кристално шишенце. Ръката ѝ се отпуска и шишенцето пада на пода.

В онези времена, когато огромната част от испанския народ обикаляше като гладен пес около трапезите на богатите и събираше падналите трохи и огризки, Холандия, по силата на Вестфалския мир, се отдели от Испания и стана самостоятелна.

Но тази загуба не стресна негово католическо величество крал Филип IV. Яростта, която понякога събужда тщеславие у вождовете на държавите, им нашепва обикновено мания за величие и ги води от малките към по-големи беди.

Блясъкът на трона на Людовик XIV ослепяваше целия свят и своеволно засенчи самозабравилия се двор на Филип; Париж сияеше в такъв разкош и помпозност, каквито Мадрид не можеше и да сънува, въпреки че кралят пилееше стотици хиляди дукати, за да позлати трона си със слава и главозамайващо великолепие.

Ами парижките перуки, тази мода, на която испанските дами и кавалери се присмиват, показвайки белоснежните си зъби, ами

напудрените щраусови пера, под които напразно бихте търсили човешко лице, ами къделите, посипани със златен прах, които само скриват жалките хорица?

Как е възможно днес тези перуки да дават тон в Европа?

Ние, с божията милост католически крал на Испания, по примера на своя велик дядо Филип II не ще превием врат пред никого, а особено пък пред перуката на Людовик! Няма да сключим мир, който би бил благоприятен, ала недостоен за нас. Ще продължим войната и ще слоим мощта на Людовик и неговите кардинали-подстрекатели. Тъй като към нас и само към нас е благосклонен бог.

И стълбовете на Светата църква и Инквизиция подтикват Филип IV към война, като благославят войските му и с нетърпение очакват поредните имения, които ще се конфискуват у протестантите.

И стихналата война отново се разразява на границата между Испания и Франция, а бог за нещастие не е благосклонен към негово католическо величество, когото сполетяват загуба след загуба.

Граф Гаспар Оливарес де Гусман и Пиementел вече е мъртъв. Прокуден от негово величество, той се бе уединил преди пет години в имението си и две години след това умря от незачитане и мъка.

Хайде, маркиз де Аро, давайте сега вие съвети!

Управниците скупчват глави и техният единствен съвет е: пари, пари и пак пари! Само парите ще спечелят войната!

И затыга се данъчният обръч до краен предел, джобът на Испания изтърсва последните си мараведи за войната и краля, за отечеството и честта, кесиите на хората шумолят празни и животът става мизерен и мъчителен. Кралят и църковните му съветници свличат и кожата от гърба на народа, как може да се търпи това!

В Арагон и Каталония непрестанно избухват бунтове против кралските наредби, богатата Андалусия, разорена от прогонените преди четиридесет години мавританци, неокопитила се до ден-днешен, изнемогва, обеднява и кипи от възмущение. Ала властта е в ръцете на краля и църквата.

И затова мъжът мята торба през рамо, жената хваща за ръце измършавелите от глад деца и срещу последния си реал напускат своята родина, за да намерят земя, която ще дава повече, отколкото взема — обратното на това, което сега прави тяхното изсмукано и окаяно отечество...

Две големи тримачтови гемии, на които вятърът развява испанското знаме, стоят в севилското пристанище и поглъщат в утробата си изселниците.

Носачите товарят на корабите мехове с вино, сушена риба и бурета с вода за пиене.

Изселниците се сбогуват с роднини и приятели и им изпращат от кораба последни поздравии, корабната камбанка звъни ожесточено, подканвайки закъснелите да побързат, и сред този шум и вик, сред скърцането на котвените вериги и ударите на чуковете, поправящи в последния миг нещо на палубата, се извисява глас на човек като глас в пустиня.

Отец Грегорио стои върху грамада чували с царевица на брега — току над самата река, и проповядва.

Старецът гледа съчувствено изпитите лица на изселниците, хлътналите очи на гладуващите деца, доброто му сърце се свива от жал при тази мизерна картина и вдигайки ръце към небето, вика:

— Господ да ви е на помощ, бедни братя! Дано отвъд морето намерите поне малко по-лек живот от този, който имахте тук.

— Бъхтенето навсякъде е еднакво, отче Грегорио — вика от палубата носачът, — ти само се моли да не пукнем от глад.

— Ще се моля всеки ден — обещава Грегорио. — Ала от вас зависи как ще се браните, та от непосилния ви труд да не е богата само господарската трапеза, а за вас да остават отпадъците.

— Как можем да се браним, скъпи отче, с голи ръце срещу алебардите?

— Хиляди голи ръце и правдата тежат повече, отколкото петдесет алебарди — говори разпалено Грегорио. — А който хляба си брани — господата брани, защото бог е благосклонен към бедните, а богатите ненавижда!

— Да, да, ще се браним, отче — обаждат се гръмогласно и от двата кораба. — Не искаме да мрем от глад.

— Страхувам се, отче — обръща се към Грегорио една жена, застанала до него на брега, — страхувам се да не те чуе някой доносник...

— Сто доносници нека ме чуят — бунтува се калугерът, — аз говоря само това, което се казва в Светото писание. Всички хора са божи чада!

— Да, прав си, отче, и ние ще те послушаме! — вика носачът от кораба.

Двете палуби посрещат с одобрителни възгласи думите на Грегорио.

— А ако ви се падне някакъв надменен господар, който не ви дава да се наядете до насита, както това беше тук, той ще е безбожник и аз още отсега призовавам бога да го накаже!

— Така е, отче — одобрява нечий глас от брега.

— Кой ви е дал право, достойни отче, да искате за някого божие наказание? — обажда се тих, мазен и притворен глас зад гърба на Грегорио.

— Моят орден, моят дълг на божи слуга, моята съвест! — вика Грегорио, без дори да се обръща.

— Ах, това не е достатъчно — промъква се гласът в пролуките на тишината. — Църквата предоставя това право единствено на епископите и свещениците или на отците, равни им: по ранг, следователно на игумените, абатите...

Грегорио се обръща и се оказва лице срещу лице с Трифон.

— Вие ли сте, отче Трифоне? — смайва се добродушно Грегорио и подава ръка за поздрав.

Трифон не се помръдва — с ръце, скръстени върху гърдите, и очи, бляскащи злобно под йезуитската шапка.

— Севиля в последно време е възмутена — говори отмерено Трифон. — Свещеничеството е разтревожено, защото народът се бунтува от речи, които минават за философски, а всъщност са червиви от ерес. Хората изповядват странни учения, говорят безнаказано, че молитвите не били потребни...

— Остави калугера на мира, отче — обажда се рязък глас от брега. — Разбира ни той нас и господата-бога по-добре, отколкото самият архиепископ! И си върви по пътя!

— Отивам си — казва Трифон, опипвайки с очи говорещия, за да го запомни, но на мястото му вече стоят десет човека, които приличат на него. — Вие, преподобни отче, май имате съмнителни познанства. Само неприятности ще ви създадат те.

— Какво говориш, черни уроде! — извисява се друг глас откъм чувалите и всички виждат, че гласът принадлежи на мъжага — едър като планина и чиито ръце тежат по няколко фунта. — Какви ги

дрънкаш? Калугерът е бедняк, ние също. Затова е наш човек. А ти, лицемернико, се омитай оттук, защото, както си вярвам в бога — ще ти дам да се разбереш!

Трифон бързо изчезва.

— Пази се, отче — съветва мъжагата Грегорио. — Нали знаеш, тези птици обичат месото.

Камбанката звънка ожесточено за последен път, котвите се вдигат с веригите от Гуадалкивир върху кърмата на кораба и жълти, оранжеви и червени платна с ликовете на корабните патрони се изпъват по мачтите.

— Сбогом! Сбогом, отче Грегорио! Не ни забравяй, старче!

Грегорио благослови всички хора на корабите и на брега и бавно пое към града. Изведнъж той се озова лице срещу лице с Мигел...

— Синко, как се радвам, че те виждам! — сияе старикът и го прегръща. Ала веднага се стъписва и се покланя: — Простете, ваша милост!

— Отче Грегорио! — прегръща Мигел сърдечно калугера.

И след малко Грегорио повежда госта към своята бърлога, както той я нарича, разказвайки му по пътя патилата си.

— Ще видиш, Мигелито — преминава накрая отново на „ти“ старият наивник, изпаднал във възторг, — ще видиш моята къщурка в Триана — миша дупка. Бърлога за развъждане на бълхи. Но какво да се прави? И там може да се дочака вечното спасение. Живея при сестра си. Ето че пристигнахме, синко. Вече сме у дома.

— Хей Никодима, сестричко, пригответи масата, нека все пак бъде хубаво у нас, водя знатен гост — вика Грегорио, водейки Мигел за ръка по главоломните стъпала в подземната дупка.

Тук по стените сълзи влага и въпреки че дните са сухи и топли, мизерията тече като поток, а някъде в полумрака буха кашлица.

Мигел стиска ръката на Грегориовата сестра, преждевременно състарена четиридесетгодишна жена.

— Солана, душичке моя, запали свещта!

От пламъка на свещта злите сенки избягват в ъгъла и се сгущват върху сламата, а в сиянието на светлината се бялва нежното личице на едно дванайсетгодишно момиченце. Двете му братчета се разпъзват

полуголи по пода, бели като брашнени червеи, с телца измършавели и прозрачни, само кожа и кости.

Отец Грегорио поставя на масата шише евтино вино и две чашки.

— Ето тук живея сега, ваша милост, и се чувствавам съвсем добре. Това момиченце — притегля той към себе си Солана — е моята радост. Четем заедно Светото писание и аз ѝ го разяснявам.

— Това ли е господин Мигел, когото си учил? — пита девойчето.

— Как ме позна? — учудва се Мигел.

— Чичо често разказва за вас и аз тъкмо така си ви и представях.

Мигел настоява пред Грегорио семейството да напусне това гнусно и влажно мазе.

— Не, не, милостиви господине — брани се Никодима. — Така живеят много хора. Тук умря другият ми брат и щом на него е било добре тук, защо да не бъде и на нас? Та нали ние, бедните, трябва да се задоволяваме с това, което имаме?

Мигел разбира що е мизерия и е просто потресен. Ужасява се, че някой трябва да живее така. Ала Грегорио е щастлив от срещата.

Те седят, пият и Мигел с учудване чувствава, че и до днес с никого друго не му е така добре, както с този стар калугер. Но не може да се избави от ужаса, който го обзема, като вижда в какви дупки живеят бедните. Насила дава на Грегорио пари, за да измажат помещението и застелят пода, и си тръгва.

Грегорио го изпраща чак до моста, който свързва Триана с града.

Там се спират и опрени о перилото, наблюдават как тече кафявата река.

Мигел, без да гледа стареца, говори тихо:

— Казвахте ми, отче: „За какво ще живея, ако не съм полезен на другите? За да има някаква цена животът ми, трябва да бъда нужен на хората...“

Грегорио едва диша. „Виж ти за какво мисли моят ученик! Моят мил Мигелито!“

— Да, това ти казвах, Мигел — отговаря също тихо калугерът и не откъсва очи от устата на младия мъж.

— Вие, отче — заеква Мигел, — и тук ли си намерихте хора, на които сте полезен?

— И то колко много! — произнася гордо калугерът. — Ако в имението на твоя баща те бяха стотици, тук са хиляди и... и... ме обичат. А ти, Мигелито, тоест вие, милостиви господарю, също ли си намерихте?...

Мигел се взира във вълните на реката и мълчи. Пред очите му се мяркат лицата на приятелите от Осуна, на които е полезен само със златото си за гуляи и забавления.

— Не, аз не съм намерил — отговаря мрачно.

— Мое мило момче — казва меко старецът и бързо, за да не забележи никой, погалва ръката му, — не бива да си нетърпелив. Ще намериш! Ще намериш много хора, на които ще помогне не само златото ти, ала и твоето слово и твоето сърце.

— Моето сърце ли? — сопва се грубо Мигел. — Тъкмо тук е нещастieto. Да позная истинската любов, както вие ми казахте, да позная щастieto...

— Още си млад, Мигелито. Още си дете — ала същевременно не си вече дете. Внимавай само никого да не нараниш!

Плиткото дъно на широката река се проваля пред очите на Мигел в главозамайваща дълбочина. Но се обажда гордостта. „Какво дрънкам тук със стареца? Достатъчно! Аз съм господар!“ Подава ръка на калугера:

— Навестете ме, отче. Ще ми доставите удоволствие да ви видя. Грегорио гледа подир него със сърце, свито от тревога.

„Соледад е мъртва, Соледад е мъртва!“ — повтаря си Мигел.

„Умряла е по моя вина. Как ли ме е проклинала преди смъртта си!“

Мигел излезе от двореца, купи на тържището огромен букет бели цветя и влезе в дома на маркиз Еспиноса.

На площадката над стълбището е поставен ковчегът, по стъпалата се тълпят приятели и любопитни. Отдръпнаха се, когато влезе. Някой прошепна името му.

Мигел пристъпи до ковчега и засипа девойката с цветя. Лежи тук бяла и прелестна като дете на самодива, само край малките ѝ устни се е врязала болезнена бръчка. Избавено от земната тежест, прозрачното

и тяло плува сред цветя, светло като утро и бяло като току-що паднал сняг.

Мигел коленичи:

— Соледад, моя Соледад!

Дон Хайме пристъпи към Мигел, но той стана, избягна плахо погледа му и без да продума, изтича навън като крадец или човек със злобно сърце.

Мигел прекрачи прага на стаята си и се стъписа — пред него стоеше жена, забулена във воал.

— Мигел.

— Ах, Мария, Мария! Вдигни воала си, покажи ми лицето си, заличи в мен всяко възпоминание, искам да знам само теб, вече никога не искам да виждам лицето на друга жена.

— Ела — казва нежно Мария, повдигайки воала си. — Ти ще седнеш тук, аз — в твоите крака и наоколо няма да има никой освен тишината и ние двамата — в неин плен. Искаш ли?

— Да, да, Мария.

Мигел милва къдрите на Мария, двамата седят така дълго и мълчаливо, ала мисълта е червоточец, който не знае покой, прокрадва се в мозъка и гризе.

— Горко ми — скърца със зъби Мигел, заривайки пръсти в косите на девойката. — Със своя егоизъм аз убих Соледад.

Ала девойката вдига към него предани очи:

— Не, не, Мигел, не тя, а ти си бил оскърбеният.

— Откъде знаеш, Мария?

— Не може да бъде иначе — говори девойката уверено. — Това, което правиш ти, е винаги добро.

— Моя любов — произнася Мигел, — ти си самата доброта и снизходителност. Би трябвало да ме упрекваш, а си така ласкава към мен.

„Ето едно прозрачно чисто същество. Вярва и обича като предано куче. Каква чистота има в пристрастието ѝ към мен.“

— Моя любов — повтаря Мигел, ала изведнъж му се дощява да впие ноктите си в тази бяла душа: — Ако бях обидил теб, и тогава ли щеше да кажеш, че всичко, което правя, е добро?

Мария се усмихна, както се усмихва изгревът над морето:

— Да, Мигел. И тогава.

Зли бръчки изскочиха по челото на Мигел:

— И не би се бранила? Не би се възпротивила?

— На теб, моя любим? — с ужас произнася девойката.

Жестокост като кървав дъжд залива мислите му:

— А ако те бях изоставил?

Усмивката изчезва от лицето ѝ. Тя слага глава на коляното му и казва тихо:

— Това ще бъде най-голямото нещастие за мен. Ала не бих посмяла ни най-малко да протестирам. Ти можеш да постъпиш с мен, както искаш. Твоя съм до края на живота си и никога не ще принадлежа на друг освен на теб.

— Така ли? — скача Мигел. — Ти твърдиш така, но това е преструвка, игра на покорство, а всъщност ще си мислиш нещо друго. Кажу ми, кажи ми, какво ще си мислиш?

— Ще си мисля — преценява девойката отговора си, — че ти си мой господар. Че ще приема от теб всичко...

— Но в сърцето си ще ме ненавиждаш.

— Не! Никога! По-скоро бих те съжалявала...

— Какво? — гневно вика Мигел. — Да ме съжаляваш? Мен да съжаляваш! Вие ще ме съжалявате?

Мария се олюлява, ужасена от гневния тон, с който бе произнесено това „вие“.

— Лицемерие и състрадание. Състрадание над мен? Каква обида е това за мен!

Мигел нервно ходи из стаята, а Мария следи стъпките му с тревожен поглед.

— В името на божията любов те моля, любими, да не ми се сърдиш. Искам да ти бъда полезна. Искам да бъда такава, каквато ме направиш. Искам да те утешавам...

— Нищо не ми е нужно — казва Мигел и всяка негова дума пада като камък. — Не държа на вашата утеха.

Мария се задушаваша от ужас.

„Какво говори, за бога? Какви са студени очите му! Къде ли гледа в далечината през мен? Вижда ли ме изобщо? Или не иска да ме види?... Боже, какво означава това?“

Последната фраза извиква гласно.

— Това означава — казва Мигел с леден тон, — че не желая повече тук вашето присъствие.

— Ах! — изхлипва девойката. — Ти ме гониш?

Като съкрушена жертва коленичи Мария пред Мигел, неспособна да промълви дума, и не вижда, че тъкмо с покорността си губи любовта му.

Мъжът стои и мълчи като скала, от която не ще бликне вече струя жива вода.

Жената става с наведени очи и без да пророни дума, си тръгва, олюлявайки се. Плъзга се като сянка го коридорите, стъпалата и двора към изхода.

Върху вечерното небе е изплувал лунният сърп, символ на раздора и страданието.

Пред очите на Мигел се появява образът на мъртвата Соледад. За Мария той не мисли, Мария сякаш никога не е съществувала. „Никого да не нараниш, казваше старецът, а как само нараних Соледад!“ Вижда пред себе си всемогъществото на смъртта и чува тътена на развихрящия се божи гняв. За миг се съпротивява, ала после пада на колене и прегръща дървения кръст, без да съзнава, че и сега е наранил жестоко една предана и вярна душа.

Под пурпурните гънки на балдахина, които се издуват като червени вълни около главата на архиепископа, звучи неодобрение.

Дълбоко долу, прилепен към земята, пресипнало диша Трифон.

— Това не е моя вина, ваше високопреосвещенство — стене отчаяно той.

— Чия тогава?

— Не знам.

— Как смееете да казвате „не знам“?

— Смилете се над мен, ваше високопреосвещенство! Правя, каквото мога. Следя го на всяка крачка.

— Да се следи, е малко.

— Какво тогава, какво, моля ви, трябва да правя?

— Да се намесваш.

Тихо е, само брокатът шумоли от движението на пръстите на всевластния.

— Мога ли да говоря, ваше високопреосвещенство?

— Говорете.

— Пречи тук и едно друго влияние. Зловредно влияние, което руши и проваля моето дело. Един човек, който сигурно насочва дон Мигел към светските удоволствия, който и гражданството подбужда с еретически слова, който е причина Мигел да се отдалечава от нас, да забравя своето свещеническо послание и по такъв начин безчетното му богатство се изплъзва от нашата света църква...

— Кой е този човек?

— Капуцинът Грегорио.

— Ставате смешен, Трифоне, с този Грегорио. Още в Маняра го преследвахте. Изглежда, че това е плод на въображението ви. Калугерът не бива да ви пречи. А ако пречи — ще го отстраним!

— Мога ли? — извиква Трифон непредпазливо.

— Ето каква, била работата! Нищо няма да се предприема с този калугер. Само вие ще подобрите работата си.

Ресните по края на броката зашумоляват.

— Онази умря ли? — обажда се спокоен глас от висините.

— Доня Соледад, внучката на маркиз Хайме Еспиноса и Паласио.

— Сигурно ли е, че се е отровила заради Маняра?

— Сигурно е, ваше високопреосвещенство.

— И сега?

— Виждам го с някаква девойка от простолюдието. Много красива.

— Много красива? — присмива се гласът под балдахина.

— Но това е важно, ваше високопреосвещенство...

— Естествено, Трифоне.

Отново пауза. После коприната и брокатът се раздвижват.

— Да се следи на всяка стъпка. Колкото може по-скоро го навестете. И ме дръжте в течение на всичко. Също така трябва да напишете подробно писмо на родителите му. Нищо да не се скрива. Вървете си.

Бялата ръка описва нехайно кръст във въздуха и Трифон се заклатушка навън.

И сега отец Трифон стои вече няколко часа в нишата срещу двореца на Мигел, без да откъсва поглед от вратата.

Излиза девойка, скрита под плътен воал.

„Ето, дойде и моят ред! — тържествува Трифон. — Ще се втурна при него, ще намеря разхвърляното ложе подир нечестивите милувки, чаши, вино, маса, отрупана с лакомства за двамата забавляващи се любовници, стая, пълна с цветя и аромат...“

Трифон се втурва в двора на палата, не обръща внимание какво го пита Висенте, отблъсква застаналия горе на стълбището Каталинон и нахълтва в стаята на Мигел.

В обстановка строга и скръбна Мигел е коленичил пред разпятието и прегръща страстно дървото на кръста.

Трифон се стъписва.

— Как смееете да влизате така, отче? — строго се обръща Мигел към свещеника.

— Прощка, ваша милост! Обзе ме някакво предчувствие — някакво подсъзнателно предчувствие, че съм ви потребен... — пелтечи Трифон. — Затова влязох без предупреждение, простете, моля...

— Коя е молитвата за мъртвите? — пита тихо Мигел.

Трифон е смаян.

— Всемогъщи боже, смили се — отговаря, шарейки с очи из стаята, Трифон. — Най-много обаче помага на човек светата изповед и причастието.

— Не искам да се изповядам — произнася Мигел властно. — Искам да се моля за мъртвите, казах вече.

Трифон се покланя, преглъща приготвената реч и коленичва върху молитвената подставка до Мигел. Изговаря гласно молитвата и Мигел повтаря подир него:

— Всемогъщи боже, смили се над душата, напуснала грешното тяло и поела пътя към теб.

Като пръскаше искри под копитата си, черният кон на Мигел прелетя за миг през улиците от Кордовската порта до тясната уличка „Торехон“.

Мигел скочи пред кръчмата „При херувима“, хвърли поводите на прислужника и влезе вътре. Помещението тъне в мътна мъгла от дима на свещите, мирише на вино и оливия. Редицата алени завеси се полюляват от течението и зад тях се чуват сподавени гласове.

Мигел минава намръщено между масите, сякаш търси някого. Девойките отблъскват нахалните ръце на мъжете, опипващи бедрата им, и гледат предизвикателно към благородника, който преди време бе проповядвал тук за чистотата на тялото и душата.

— Кого търсите, милостиви господине? — пита гордо Лусила, която ощастливява с присъствието си един измършавял студент.

Мигел се вглежда в нея. Девойката, черна като нощта и греха, има нещо от красотата на хищник.

— Теб — казва Мигел.

Лусила става и потупва студента по хлътналата буза.

— Сбогом, врабчо — казва му тя.

Врабецът обаче решава да отбранява своята девойка.

— Момичето е мое — цвърчи той. — Кой е този нахалник, който иска да ми го отнеме?

— Той е знатен господин, а ти си фукара — казва безцеремонно Лусила. — Мой постоянен гост, разбираш ли? — шепне му на ухото.

— Постоянен — непостоянен, при мен ще останеш! — вика студентът.

— Все пак дойдохте, милостиви господине? — обажда се зад тях дълбок, напевен глас.

Мигел, без да снема ръка от дръжката на шпагата, се обръща и вижда Руфина. Облечена в черна, дълга рокля от коприна и дантели, затворена чак до врата, без всякакви украшения, госпожата стои пред него.

— Знаех, че ще дойдете — казва тя полугласно на Мигел.

— Трябва да ме пуснеш, миличък — дърпа се Лусила от студента, който я държи около кръста. — Негова милост ме желае.

— Избрали сте си Лусила? — усмихва се госпожата.

— Да, негова милост ме избра, но този щурчо не иска да ме пусне.

— Не съм я избрал — казва разсеяно Мигел, впил поглед в Руфина.

— Как така не сте ме избрали? — възразява Лусила. — Нали казахте...

— Но вече не го казвам — произнася Мигел като в полусън.

— Тогава изберете си друга, милостиви господине — ласкаво го подканя Руфина.

— Мога ли да избира вас, госпожо? — пита задъхано Мигел.
Жената, пристегнатата чак до врата в черна рокля, се усмихва.
— Моля, заповядайте.

Тук, отвъд червените завеси, свършва потопаът с цвят на кръв и вино. Те стоят пред плътна, дъбова врата. Руфина я отключва и Мигел влиза в малка стая, където освен синия диван и двете сини кресла всичко е бяло и всичко блести в светлината на седемте свещи.

Мигел стои посред стаята, а в главата му бушува ураган от мисли. Стои, разтърсван от желание, отчаян, трескав. Каква необикновена е тази жена! Като гранитна колона, подпираща бял балдахин. Като Хеката на кръстопътя в пролетна нощ. Всевластна Хеката, явяваща се в уединени и мрачни места. Сянка на гергина върху светещия диск на месеца. Силует на птица върху фона на белоснежни облаци.

— Искам вас, госпожо — казва буйно Мигел, — вас искам! Вие сте по-прелестна от всички девойки тук — добавя страстно той.

— Може би — усмихва се тя. — Ала не всеки вижда това. Но те имат нещо друго, в което аз не мога да им съпернича, дори и да съм най-очарователната. Младост.

— Да — казва Мигел замислено, — младост. Глупава, зелена младост, която не намира изход! Младост с разбунтувано сърце, което копнее по нещо, но не знае по какво...

— Самият вие сте млад — усмихва се Руфина.

— Като твърдя това, аз не изключвам себе си, госпожо — продължава разпалено Мигел. — Хуля сам себе си, защото не разбирам какво ми казва този глас, който ме буди посред нощ от сън, не знам защо ме тресе посред жарък ден, не знам накъде ме водят стъпките ми, когато излизам от дома, не знам, госпожо, дори защо съществувам, какво търся между вас и дали изобщо търся нещо. Млад съм, а ме спхождат мисли за смърт. Така ли трябва да бъде? Редно ли е това?

Руфина сяда на дивана и притегля Мигел до себе си. Милва го по косите, докосвайки ги съвсем леко.

— Отпочинете си малко, момко. Отдъхнете си, нощта е тиха и топла... На разсъмване върху тревата и плодовете ще блести роса, нали? Вие пламтите по-силно, отколкото болен, измъчван от треска. Прекалено бързате подир образа, който сам сте си измислили, мили мой.

Мигел рязко вдига глава:

— Откъде знаете това?

— Тичате подир видение, преследвате миражи, ала сам не знаете какво искате.

— Искам щастие.

— Това иска всеки.

— Искам изключително щастие.

— И това всеки човек желае.

— И красота!

— Много хора копнеят по нея.

— Любов!

— Ах, това е толкова обикновено, мой мили.

— Не, не! Искам жена, неповторима жена, най-красивата и най-възхитителната.

Руфина се усмихва:

— Но всяка от нас е такава.

— Не — казва Мигел рязко. — На всяка от вас не достига по нещо, за да бъде истински красива и съвършена.

— Това обаче не искаме да си признаем, макар и да ни е известно.

— Но не можете да го отречете!

— Аз не отричам, мой господине. Не ви ли казах например, че ми липсва младост? Виждате.

Тихо е, сякаш двамата се намират посред вечната нощ, в която не трепва нито лист, нито буболечка, нито тревичка.

Руфина милва слепоочията на Мигел.

— Мислех — говори тихо тя, — че копнеете за слава и власт, че жадувате или за кръв, или за святост, че искате да се издигнете до главозамайващи висоти; че искате да направите плодородни каменистите равнини, че искате да превърнете пясъка в злато, а златото — в цветя по лъките...

— Да, имате право — страстно избухва Мигел. — Всичко това го исках. Исках да се добера до божия трон, да покоря тълпите небесни величия, да се сдобия с божия сила, да бъда вечен...

— О-хо, успокойте се, момко, прекалено много искате.

— Ала най-страшното е — трескаво говори Мигел, — че вече не искам това! Искам само жена, само жена, само жена!

— Това е едно и също, мой мили — говори Руфина, — тъй като любовта е небесна порта. Тя не е венец на онова, което вашето пламтящо въображение си е измислило, ала е път към него. Някой търси бога посредством храма, друг — чрез изучаването на стотици томове с мъдрости, трети — чрез чародейства и черни магии, а пък вие — чрез жената.

— Да, но аз не искам само да търся и да намеря бога, искам да премеря силата си с неговата...

— Или да се слеее в едно цяло с него — казва жената.

Мигел изненадан трепва и се заглежда в пламъчетата на свещите. Подир малко казва тихо:

— Как се досетихте? Да се преборим и да се слеем в едно. Колко близки са тези понятия!

— Как прилича това на любовта — проронва Руфина.

— Ах, да намеря жена — извиква страстно Мигел, — която да съчетава в себе си цялата нежност на майките в цялата страст на любовниците, жена, която да е едновременно изгарящ огън и охлаждаща вода, мъдрост и глупост, наивност и опитност. Жена, знаеща като старица и безпомощна като дете, нежна и твърда, жестока и предана, жена, от която да лъха на кръчмарски дим и църковен тамян, която да е едновременно ложе и надгробна плоча, човек и звяр, светица и дявол; да намеря жената, превъзхождаща всички жени с човечността и любвеобилието си, с тялото и духа си!

Руфина се усмихва мълчаливо и снизходително пред широко отворените очи на Мигел.

— Кажете ми, госпожо, има ли такава жена? Ще я намеря ли?

Усмивката изчезва от лицето на Руфина, тя става сериозна и вдига глава.

— Ще я намерите — казва уверено Руфина.

Мигел скача, целият разтреперан.

— Коя сте вие? — извиква той. — Каква всъщност сте вие? За какво мечтаете? — пита Мигел задъхано.

Руфина се заглежда някъде в пространството и бавно произнася:

— Мечтая за спокойствие, за тих уют, за самота...

— А за щастие не копнеете ли?

— Това е за мен щастиято, момко — казва просто жената и го гледа в очите. После изведнъж се размива: — Не забравихте ли целта

на вашето посещение? И своите първи думи, че ме искате?

Мигел падна на колене и прегърна краката на Руфина.

— Ах, да! — извика възбудено и възторжено. — Искам ви, ала искам да слушам вашите слова, искам да положа глава на коленете ви, искам да чувствавам вашите длани на челото си!

Руфина го помилва по страните и го изпроводи през другия изход до улица „Торехон.“

Дон Флавио де Сандрис седи в стаята на Мигел и го упреква, че е забравил старата дружба между баща си и дон Флавио, който е готов да се жертвува за своите приятели. Че е забравил обещанието, което им даде със слово и ръкостискане, и толкова време вече не се е вестявал у тях. Защо, за бога? Заради следването ли? Не вярвам. По-скоро заради вино и момичета, нали?

Преди Мигел да успее да отвори уста, в стаята нахлува Паскуал. Той се стъписва, виждайки госта, ала гневът, който бушува в него, е неударжим:

— Негодник! Подлец!

— Не виждаш ли, че имам гост? — мръщи се Мигел.

— Гостът ще прости — скърца със зъби Паскуал.

— Граф де Сандрис — казва Флавио надменно.

— Овисена — процежда Паскуал и се обръща отново към Мигел: — Какво си направил с Мария?

— Върви си и не ме безпокой — произнася сухо Мигел.

— Говори за теб и плаче. Защо? — крещи Паскуал истерично.

— Върви си — повтаря Мигел.

— Знаеш ли какво искам от теб? Да се ожениш за нея! — съска Паскуал.

— Знам, но никак не ме интересува — отсича Мигел. — Сбогом!

— Какво? — крещи Паскуал, гласът му пресеква, юмруците му се свиват, лицето се налива с кръв. — Какво? Ти дори няма да ми дадеш обяснение, подлецо?

— Няма какво да обяснявам — отвърща Мигел с пренебрежение. — Може би я е привличало моето богатство, но е разбрала безсмислието на домогването си.

От обида Паскуал не може да намери думи.

— Да — вмесва се в разговора дон Флавио, — има такива хора. Те са като врани, подушили плячка, като кръвожадно око на звяр или капан за птици.

— Как си позволявате? — хрипти Паскуал, треперейки цял.

— Да — казва дон Флавио, — това прилича на изнудване. Твърде евтин начин за успяване в живота.

— Аз не съм дошъл тук за пари, а заради нейната чест! — крещи Паскуал.

— Ще си идеш ли? — пита Мигел, застанал пред Паскуал със стиснати устни.

Паскуал се вглежда в мрачните му очи и усеща страх. Отстъпва.

— Ще си ида — казва пресипнало той, — ала стократно ще ти отмъстя за обидата.

Раменете му се отпускат безсилно, пребледнява и излиза съкрушен.

Край портата на двореца го спира йезуит с широкопола шапка, спусната над очите.

— Извинете, уважаеми господине, господарят на Маняра у дома ли си е?

— У дома си е този подлец, ваше преподобие, и жалко, че сте свещеник, а не палач, който да отсече безчестната му глава.

— Защо го обиждате така? — пита Трифон. — Господарят на Маняра е свършен благородник...

— Аз ще ви кажа нещо за неговото свършенство — казва Паскуал, повличайки със себе си свещеника на улицата.

Дон Флавио се смее гръмогласно:

— Думите на този умопобъркан ме размиват и не ме интересува какво се е случило. Жалбата на плебея нищо не означава. Но виждам, че ти умееш да живееш, момко, и това ми харесва. При нас ти е мястото, да оживиш дома ми. Чакаме те в най-скоро време!

Летисия и Паскуал не са у дома и Мария се възползува от миговете на самотата. Взема от сандъка синята си рокля, облича я и сяда пред огледалото. С тази рокля беше облечена в градината, където той й каза, че я обича. Тук, на ръкава й, скъса дантелата, тук се закачи ръката му.

Кандилото дими, фитилчето съска и светлината е убога. Образът на Мария в огледалото е матов и неясен.

Жената и кандилото са сами.

Образът на жената се отразява в огледалото, ала красота, на която никой не се възхищава, е неплодна. О, къде си ти, мой мили, който ме измами? Сключени ръце, извор на мъка и плач. Как болят ръцете, които напразно се сключват! Как сивее и вехне лицето ми без твоя поглед, далечни мой!

Аз съм изгорял дом, изпепелена гора, покосено пасбище, пожъната нива. Извор съм — затрупан от скала, филиз — стъпкан в праха на пътя.

Ще седна до скръбните жени в сянката на храма, но няма да плача. Седем дни радост ми даде. Малко ли е това? Та то е повече от цял век! Ще благодаря на небесната царица и за това. Та нали има хора, които никога не са били обичани?

Божията овчица плаче и трудно е да се каже дали от мъка, от щастие или от греховната любов, на която се поддаде. И така я наляга дрямка.

Паскуал стои над спящата си сестра и мисли. Изглежда щастлива. Усмивва се, ала в ъгълчетата на очите и още не са изсъхнали сълзите. Кой смее така безнаказано да смаже човека? Кой смее така грубо да стъпче човешката душа и да се отвърне от нея? Възмездие ще бъде само твоята гибел, господарю на Маняра, и аз ще се погрижа за това. Ти ми се присмиваш, горделивецо. Знаеш, че ще треперя пред шпагата ти, знаеш, че пред съда ще бъде безсилен безименният ищец срещу Маняра, и презираш удар из засада. Ала тук грешаш. Ударът из засада е единственото нещо, което ще те срази. Не с кама, не с нож, а със слово. Да станеш доносник, е отвратително, коварно и престъпно. Но няма ти не извърши престъпление срещу нея? Господ ще ми прости.

Мария се усмивва на своето съновидение и Паскуал се заклева да отмъсти.

На Свети Лазар в Севиля има събор — ромериа. Още от ранни зори градът се отправя през Кадиската порта към поляните, прострели се чак до Коре дел Рио и Дос Ерманас.

Зад Кадиската порта е хорски мравуняк — тук са всички касти, от аристократите до джебчиите; зад Кадиската порта е ден на развлечения и лентяйство.

Пелте от дюли, понички, андалуски курабии, фурми, сладки питки, солени питки, овнешко печено, месо от питомни зайци, колбаси, пастети и вино, вино...

Вълни от веселие и смях, смях заради хубавия ден или заради белотата на зъбите, или просто от радост, че дишаш под това небе.

Пъстроцветни торбички с шафран, мускатови орехчета и чер пипер — скъпоценни подправки, иконки и молитвени броеници, игри на топки и изрисувани със звезди мантии на астролози.

Пред магазинчето за платове, посред рояк от моми и момци, стои девойка, угледна като млада юница, и си избира парче плат.

— Препоръчвам ви тази батиста, уважаема госпожице — увещава я напевно продавачът. — А ето тук и атлаз, от чист сняг изтъкан, заповядайте, охлажда тялото като арасенски повей, госпожице, нищо по-фино от това не са носили дори любовниците на халифа...

Есперанса купува шест лакътя атлаз и напуска магазинчето заедно с рояка момичета.

Есперанса е единствената дъщеря на Хосе Енрике, най-богатия селянин в Дос Ерманас. Тя е девойка със снажна фигура, пълни устни, алени страни, разкошни руси коси, сиво-сини весели очи; облича се богато, държи, се гордо и с удоволствие показва своя усет за хумор и дар слово.

Ето там стои господарят на нейното сърце, Луис Бегона, годеникът на Есперанса — висок момък с енергични и резки движения, а се приближава и дон Валерио, алкалде^[13] на Дос Ерманас, патрон, по-съсухрен от стар кедров дънер, ала издокаран повече, отколкото се полага на мъж с неговото положение и с неговите петдесет години.

Дон Валерио и Луис Бегона се присъединяват към момичетата и вървят с тях от магазинче на магазинче.

Ромерия!

Звън на чаши, пълни с вино, мирис на печено, дрънчене на китари, ек от пастирски пищялки, песни, барабанчета, струи вино, течачи от меховете направо в гърлото, врява, веселие...

Междувременно се мръква и наоколо пламват факли и огньове.

И изведнъж човешките страсти, приглушавани от дневната светлина, се развихрят с пълна сила. Пияниците ненаситно надигат калаените кани и пелтечат стихове за своите видения. Момците влекат към близките храсталаци момичета, отчаяните играчи приклякват над заровете и развързват кесиите си, които ту се сплескват, ту се издуват, според това, дали богинята на щастието се обръща с лице или с гръб към играча.

Посред панаира гори клада и на нея виси парцалена кукла на грешница с надпис върху гърдите: „Omnia ad maiorem dei gloriam“^[14] — девиз, който нашият земляк дон Иниго Лопес де Рекалде, наречен Лойола, издигна над всички слова от Светото писание.

Вижте, хора, как заради вашите грехове тук се пържи парцаленото тяло на девойката-еретичка, докато вие можете да си поразпашете пояса. Проклинайте с пълен глас тази вещица и си пийнете за изкуплението на душата ѝ, която ще премине през чистилицето на пламъците.

Наказаната еретичка догаря, маската на лицето ѝ се хили сред пламъците с неизменна гримаса и актът на справедливостта свършва.

Пред кладата, на мястото, утъпкано за харман, започват танците.

Звън на китари и тътен на барабани. Буйната мелодия се развихря в енергичен ритъм.

— Фламенко! Дяволски танц!

Една девойка се стрелва във въздуха като водно конче, притичва момък, тропайки с крака. Ръцете литват над главата, очите блясват, устата се полуотваря в дръзка и сладострастна усмивка над вратцата от светещи зъби. Все по-бързо и по-бързо звънтят китарите и бият барабаните.

Белите ръце на девойката описват зигзагите на падащи мълнии, хълбоците ѝ едва уловимо потрепват, обувките тропат по земята, полите ѝ се въртят разперени? Танцът се превръща в страстен унес на ръце, крака и тела.

Фламенкото свършва и двамата танцьори изнурено падат на столовете.

Групичката младежи от Дос Ерманас се приготвя за път.

— Впрягай, Мауро, впрягай! — вика дон Валерио.

Мауро впряга конете в колата, над която се извиват тръстикови арки, окичени с розички, и девойките се качват.

В този миг пристига в галоп ездач. Колата препречва пътя му.

— Дай път! — вика Мигел.

Дон Валерио познава Мигел и дълбоко се кланя.

— Извинете, дон Мигел. Задръстили сме ви пътя, ей сега ще го освободим.

— Коя е тази девойка? — пита Мигел, приковал поглед в Есперанса и нейните пълни устни.

— Есперанса Енрике, дъщеря на Хосе Енрике от Дон Ерманас, ваша милост — отговаря Валерио.

Мигел се приближава с коня си плътно до колата. Девойките уплашено се притискат една о друга.

Колата потегля.

— Аз ще ви намеря — вика Мигел на девойката и обръща коня си.

Негово превъзходителство ректорът на университета премрежва проницателните си очички и наблюдава Мигел. „Значи, заради този млад мъж ме извика вчера негово високопреосвещенство! Красиво създание е на вид тоя момък, ала в него има нещо неуловимо. Гледа непрестанно някъде през мен, очите му пламтят, мълчи сто пъти повече, отколкото говори, и човек трудно би могъл да го разбере. Освен това е горд и дързък.

Ала трябва да стане свещеник и ще стане. Трябва!“

— Виждате ли нещо необикновено в мен, ваше превъзходителство? — пита предизвикателно Мигел, издържайки погледа на ректора.

Ректорът примигва и откъсва очи от лицето на Мигел. Престорва се — което впрочем прави често, — че не е чул дръзкия въпрос, и започва да разяснява:

— Философската школа, която наричаме схоластическа, разцъфтява в началото на единадесетото столетие при Пиер Абелар^[15], според когото понятието дух, така нареченият концепт, стои над предмета и словото. Днес думата концептус се среща с друг смисъл в литературата и означава съществено стилистично изтънчване и

облагородяване на литературния език. Основоположник на концептуализма е Алонсо де Ледесема^[16], а неговият най-голям привърженик е великият Кеведо и, разбира се, Лопе де Вега. Преди няколко години славният привърженик на този стил и член на нашето Исусово братство, Балтасар Грасиан^[17] издаде своя труд „Agudeza y Arte de Ingenio“^[18] — надявам се, вам известен, където е обобщена науката за концептуализма. Но да се върнем към схоластиката. Необходимо е да разберем какви начини на познание различава Юг дьо Сен Виктор^[19]. Те са три: cogitatio, meditatio и contemplatio, т.е. — мислене, размишление и съзерцание. Нашият обичан ангелоподобен доктор, светият Тома Аквински, се присъедини към това схващане, като допълни тезата с мисълта, че най-висшата цел на живота е познанието, и то преди всичко — познанието на бога.

— Ала Роджър Бейкън^[20] твърди, че... — подхвърля Мигел.

— Да — прекъсва го ректорът злобно и иронично, — доктор мирабилис Роджър Бейкън, член на ордена „Свети Франциск“, се осмели, подчертавам, осмели се да даде преднина на изучаването на природата пред изучаването на схоластиката, а познанието на природата постави над познанието, постигнато чрез мислене. Този прибързал хуманистичен любител на новостите издигна дори такъв лозунг: „Sine experientia nihil sufficienter sciri potest“^[21]. Не е нужно да подчертавам, че принципът на такъв „опит“ е греховен и че четиринадесетгодишният затвор, на който е бил осъден Бейкън, е било твърде леко наказание; по моя преценка е трябвало да бъде изгорен също както римският пантеист Джордано Бруно.

— В такъв случай ваше достолепие отрича каквото и да е експериментиране във философията — казва учтиво Паскуал.

— Безусловно — казва ректорът. — Не можем да се отклоняваме от вековните мъдрости, грешно е да се издига опитът над съзерцанието.

— „Философията ни учи да действваме, а не да говорим“ — цитира Мигел Сенека и Паскуал очаква с напрежение всяко негово слово.

Брадата на ректора потрепва нервно и той бавно се обръща към Мигел:

— Трябва да ви кажа, дон Мигел, че смятам вашето увлечение по римските философи за прекалено, а пристрастието ви към гръцките,

където иначе проявявате удивителни знания и начетеност, хм... хм... просто за нездраво, да не кажа — вредно. Забелязал съм, че прибягвате към тези философи особено тогава, когато в разсъжденията стигаме до границата на съгрешението чрез наслади и удоволствия. Аз отново ви повтарям, че най-дълбоката наслада е душевната наслада, а сетивните и материалните наслади и удоволствия са мимолетни и на всичко отгоре безнравствени.

— Доброто според Епикур е идентично с удоволствието — подхвърля Мигел.

— Ала и Епикур има пред вид състоянието на душевно блаженство, когато говори за удоволствието. Вашият любим Сенека сам е признал, че тялото е препятствие за всевластието на душата.

— Тогава какво да предприема със своето тяло — избухва рязко Мигел, — ако искам душата ми да достигне всевластие, а при това тялото ми пречи? Трябва ли да се лиша от него? Трябва ли да се самоубия, за да постигна блаженство? Трябва ли да се пробода пред вашите очи, за да можете да проследите полета на моята душа във вечността?

— Дон Мигел! — строго вика ректорът. — Внимавайте какво говорите! Човек, който е обзет от дяволско изкушение, трябва да умъртви тялото си, трябва да го лиши от всички блаженства на сетивата и други земни удоволствия, трябва да се покори пред другарите си, да се отрече от гордостта си и да презре златото.

— Но нали със златото мога да си купя опрощение, когато съм съгрешил? — казва Мигел присмехулно.

— Богохулствува! Богохулствува! — вика Паскуал, който непрестанно дебне случай да улови Мигел в еретически речи и да доложи.

— Златото е проклятие! — гневно вика негово превъзходителство. — То е змийско гнездо, от което избуява леността, разсипничеството и сластолюбието. Спомнете си вашия Сенека: златото няма да ни направи достойни пред бога. Милосърдните богове са от глина. *Deus nihil habet!*^[22]

Мигел се мръщи. Грегорио бе разузнал и бе му казал, че архиепископът е викал при себе си ректора и му е наредил строго да бди над душата на Мигел, който на всяка цена трябва да се подготви за

свещеническият сан. Затова Мигел вижда в ректора свой заклет враг и го напада с откритая ярост:

— Във вашето пренебрежение към златото, ваше превъзходителство, не мога да повярвам напълно...

— Въздържайте се, Мигел! — вика ректорът. — Къде е почитта, която ми дължите...

— Да направим опит — дръзко продължава Мигел. — Ще поставя тук хиляда златни дублона. Кой от присъстващите не би продал за тях непорочността на душата си?

— Еретик! Еретик! — съска Паскуал, а Алфонсо не откъсва очи от торбичката.

— Достатъчно! — крещи ректорът, повдигайки се на пръсти. — Допускате грубо богохулство, обиждате ме, ще пострадате зле, изпитите няма да си вземете...

Ректорът млъква, виждайки, че Мигел наистина поставя върху катедрата торбичка, пълна със звънтящо злато.

В аудиторията е тихо като в морга.

Ръцете на ректора се тресат и мускулите на лицето му нервно потрепват.

— Искам да поднеса това злато — произнася Мигел хладно — като дар на йезуитския орден. Моля, ваше превъзходителство, да го приемете.

Продължителната тишина угнетява присъстващите, едва се диша. Паскуал стои навъсен като тежък облак в безветрен ден, с очи, впити в ректора.

Ректорът изтрива изпотеното си чело с опакото на дланта, взема бавно торбичката злато и казва със заекващ глас:

— Приемам вашия дар за ордена, дон Мигел, и ви благодаря от негово име. Ала заради вашите богохулни и обидни слова ще предложа на докторския колегиум на Осуна да бъдете изключен от университета.

Негово превъзходителство си тръгва с торбичката в ръце сред дълбока тишина. Когато излиза навън, студентите си отдъхват свободно.

— Колко имаше в торбичката? — пита пресипнало Алфонсо.

— Запомнете еретическите приказки на Мигел — шепне Паскуал на съседите си.

— Какво направи? — ужасява се Диего. — Ще те изключат.

— Няма да ме изключат — казва Мигел. — Ала не можеш да си представиш, Диего, как съм смаян от това, че ректорът взе златото. Ами Осуна не струва пукната пара, щом тук има хора с такива характери! Ще видиш, че няма да ме изключат. С втора торбичка ще изкупя грешната си душа, която не искам да избавя от още погрешното си тяло.

— Подлец, мошеник, дявол! — скърца зъби Паскуал и мършавите му рамене се отпускат безпомощно.

Мигел минава покрай Паскуал, без да го погледне дори.

— Хей, приятели! — вика Алфонсо. — Хайде с мен в катедралата! Ще видим голямо тържество. Сватба.

— Чия сватба?

— Днес художникът Бартоломе Естебан Мурильо се жени за знатната доня Беатрис де Кабрера и Сотомайор от Пилас.

— Да живее Мурильо и неговата Беатрис! — вика Диего. — Напред към катедралата!

*На длъж и шир
край Гуадалкивир
няма равна на теб!*

Празнично пременените селски момци, хванати през раменете, се полюляват и потропват в такт с песента. Горе, на балкона на бащиния си дом, Есперанса плува сред облаци от ефирни дантели. Ветропоказателят е обърнат на юг, а зад красавицата трепти Полярната звезда. Нощният страж тръби пет часа, стариците отдавна спят и в съня си мъркат приспивна песен на децата. Ала старците, патриарсите на селището, будуват над каните с вино и великански сенки блуждаят из селото.

На площада горят огньовете и димът от чемширените дървета дразни муцуните на бездомните кучета. Месецът, жълтеникав сърп, е заседнал посред Млечния път и поглъща белите цветя.

— Звезда падна!

— За твое щастие, Есперанса!

Пияниците юнашки надигат чашите. Виното е пропито с влагата на тъмнината и сгряно от кръвта. Девойки с цветя в косите жадно

вдишват аромата на нощта, а очите на момците се премрежват, потъмнели от сладостта на виното и от възхищение пред красавицата горе, на балкона.

*Надлъж и шир
край Гуадалкивир
няма равна на теб!*

Нощта има бавен и полюляващ се ритъм като полет на ангели над лъкатушни поля, като червен книжен фенер, закачен в кестените, като пощенска кола, пъплеца по тревиста планинска пътека, като хълбоците на кон, който отмерено крачи.

Нощта топли като разпалено огнище и нещата в нея са загубили своята земна тежест. Есперанса и Луис празнуват годежа си на двадесетия рожден ден на момичето.

Годежната вечер, която започна с борба на петли и завърши, както се полага, с победата на белия петел на Луис, сега се точи като вино в гърлото и сладни в кадифената тъмнина.

Пред очите на всички Есперанса целува своя годеник и той слиза, олюлявайки се, при пеещите момци...

— Вече сте пияни, а? — вика Луис.

— Мъничко, Луисито, мъничко.

— Пийте! Пийте за моя сметка. Пийте за мое здраве!...

— За Есперанса прием, Луис!

— Та това не е ли все едно, че пиете за мен? — изпъчва гърди годеникът и залита. — Аз съм тук господарят! Разбирате ли? И на нея също.

И гласовете разлюляват нощта:

*Надлъж и шир
няма равна на теб.*

Всичко се олюлява — гъстата тъмнина зад гумната, фенерите, хълбоците, звуците на китарите, копнежът и ръката, вдигаща каната.

Селото се готви за сън.

Девоиците с цветя в косите махат на Есперанса, отминават и пеят:

*Сънят е край мене,
живота се пени
в шепот на листи
и с техния шепот
заспивам.*

Момците се влачат в редица подир момичетата и преплитат крака. Старците вървят последни, тъй като те са солта на селището и техните мъдри слова са завършек на всяко начинание. Ароматът на балсам се носи като тих приспивен напев.

Умора. Дрямка. Селото се унася в сън, огньовете на площада изтляват, нощният страж духва пламъчетата в книжните фенери; Есперанса угасва свещите на балкона, разресва с костен гребен гъстите си руси коси и се вглежда в мрака.

Досега нощта има бавен и вълнообразен ритъм, ала, изведнъж всичко се променя.

Кучетата подуват чужденец и залайват.

Селският площад пресича нечия сянка и в миг Мигел се озовава в стаята на Есперанса, където край свещта се белее приготвеното за сън легло.

— Дай си устните! — произнася властно Мигел, който е закопнял да угаси с насилие болката си по Соледад и гнева си от Мария.

— Не! — отбранява се Есперанса. — Влезли сте насила. Без мое разрешение. Какво искате от мен, господине?

Мигел се мръщи.

— Дай си устните! — повтаря кратко и девоицата уплашено отстъпва, ала той я сграбчва и целува.

Есперанса се изтръгва от прегръдките му и тежко диша.

— Как си позволявате, милостиви господине? Аз не съм продажно момиче.

— Харесваш ми — казва Мигел.

— Тъкмо днес се сгодих... не бива... вървете си...

Напразни са словата, напразна е съпротивата.

Пламъчето на свещта трепти, Мигел лежи до девойката, гледа в тавана, а Есперанса скланя глава над лицето му.

Мигел се изплъзва от погледа ѝ, става от кревата, който от чувство на горчивина и провинение му заприличва на ковчег.

Мигел мълчи. Девойката плаче.

Мигел посяга към плаща си.

— Вие искате да си отидете? Без нито една дума? Сега — след всичко това?

Мълчание.

Девойката пламва от гняв:

— Ах, разбирам. Дошъл крадецът, ограбил каквото искал и бърза да изчезне! Боже мой!

Девойката ридае, а Мигел бързо излиза.

Междувременно селото се пробуди от лая на кучетата и наостри уши.

И когато Мигел препусна на врания си кон, подире му се изсипа дъжд от камъни.

Един ден, след нощно скитане, Мигел, съпровождан от Каталинон, се прибира в града.

При изгрев-слънце стигнаха пред Кадиската порта. Тя бе задръстена от наемници, които се връщаха от нескончаемата война. Идващи от Ханова, те се спираха за малко в Малага и оттам се разделяха на групи според това кой къде живееше.

Грубите мъже, с брадясали и подивели лица, обрулени от дъждове и бури, наобиколиха Мигел.

— Хей, господинчо, какво ново има по нашите краища? — викат войниците. — Години наред не сме били в родината си. Още ли се точи в Триана манзаниля, четвърт реал каната?

— Вече поскъпна, половин реал стана, но е екстра, момчета — отговаря Каталинон вместо Мигел. — Бързайте да си смажете гърлата!

— А пари откъде? — викат окъсаните наемници.

— Казват, че сме загубили войната, вярно ли е? — пита един предводител от коня си.

— Точно така, загубихме я! — казва Каталинон. — Хубава работа, сами не знаете дали сте я спечелили, или загубили! Короната стана по-лека, господа, отпадна цяла Холандия.

— Плюя аз на Холандия — вика предводителят. — На мен ми трябва да се изплюскам, кана вино и едно момиче. А на намеренията на негово величество — плюя!

Мигел си проправя път с коня през тълпата мръсни и вонящи наемници, през мизерията на хората: Години наред те са се били по чужди земи, навсякъде ненавиждани, навсякъде проклинани. Кръв и вино са се стичали между пръстите им през тези дълги години. Навярно съвестта им е по-черна от перата на гарван и въпреки това са невинни като гълъбици, тъй като нищо не са правели по своя воля, а само са изпълнявали заповедите на господарите си. Години наред са убивали войници, които са се отличавали от тях само по цвета на перата върху шапките си, ала инак у дома също като тях са, имали майки, жени, деца.

„Да спечелим безсмъртие и слава“ — така изразява Сервантес нашия копнеж. Ала те се завръщат, без да са станали нито безсмъртни, нито славни. Завръщат се грохнали, жалки и по-стари, отколкото са били, когато са потеглили на война, и техният предводител, предводител на поразена войска, си посипва сега главата с пепел.

„От всички страни си заобиколен от мизерия, несигурност, колебание. Да намериш себе си в тази световна суматоха, да окачиш на щита си свое собствено знаме, да откриеш и осъзнаеш своето послание, своето предназначение и щастие — истинско безкрайно щастие, каквото досега никой не е изпитвал, — ето моята цел — разсъждава Мигел.

Ала по кой път да тръгна към тази цел?

Вие, блюдолизци при стъпалата на олтара, никога няма да се измъкнете от блатото на робското си покорство. Вие, дебели и съсухрени лицемери, никога няма да успеете да изпълзите по планината, която ви дели от божия трон. Вие, умни глави, ще намерите хиляди околни пътища в полумрака на своите библиотеки, ала вашите умопостроения ще се превърнат в пух и прах на дневна светлина. Вие, големи и малки чародейци, които ровите под земята проходи, уж спояващи ада с небесата, никога не ще запалите в душите си огън

колкото пламъчето на свещта, тъй като мракът, в който ловувате, задушаваша всяка искра.

По кой път да тръгна към своята цел?

По пътя на страстта ли, която не пресъхва и блика непрестанно от хиляди нови извори? По пътя на въодушевлението ли, чрез което един ден ще ми се удаде да намеря бога-любов? Защото любовта е бог, а бог е любовта?

Любов! Зная ли аз що е любов? Не, не, изглежда, досега още не съм разбрал какво е любов. Намирам само греховни връзки, които погубват моята представа. Как ненавиждам посредствеността и незначителността!

Ала постоянно се натъквам на тях. Боже мой, колко ми е тесен светът, който си сътворил! Копнежът ме изгаря, изсмуква кръвта и мозъка ми. Цялата земя, от едното море до другото, е малка за безкрайния ми копнеж!“

Мигел се промъкна между наемниците при портите, препусна по улиците и в този миг си спомни за Изабела.

Полетя в галоп из страничните улици и нахълта в двореца на Сандрис.

Завари Изабела да се моли. Ранното слънце пада косо върху кръста над поставката, на която е коленичила девойката.

Тя става, за да посрещне госта.

— Какво ви води при нас толкова рано, дон Мигел?

— Закопнях да ви видя, Изабела.

— Навярно лошо сте спали — казва тихо девойката, потрепвайки от радост, че я назовава само по име. — Бледен сте.

— Изобщо не съм спал. Половината нощ прекарах на седлото и едва дочаках да съмне, за да ви зърна.

— Ала прекъснахте молитвата ми — упреква го Изабела с мек тон.

— Бог ще ми прости заради вашата набожност.

— Може би — казва замислено девойката. — Трябва да вярваме в неговото милосърдие.

— Аз вярвам във вас — избухва Мигел.

Кръвта нахлува в лицето на Изабела, но трябва да се престори на сърдита:

— Богохулствувате.

— Знам, грешен човек съм, но... — Мигел млъква.

Изабела леко се усмихва:

— Бог се нуждае от грешници, за да има светци, е казал Лойола.

Настава тишина. Девојката си играе смутено с молитвената броеница. „Колко ми е близка нейната страстна заблуда и съсредоточеност. Мисли също като мен. Чувствува също като мен. Ето, приближавам се към любовта. Приближавам се към великата любов-бог.“

Навярно Изабела наистина мислеше също като него, защото рече:

— Бих казала, дон Мигел, че вие обичате бога прекалено осезаемо, твърде по човешки. На вас ви се струва, че ако протегнете ръка, можете да го докоснете, нали?

— Да, Изабела... И пътят ми към него минава през вас.

Двамата седят един до друг.

От тази девојка лъха едновременно на лилии и бръшлян. Мирис на градина и на гробища. В нея се сливат слънцето и нощният мрак. Вее от нея свежест и африканска сухота. Устните ѝ ще имат привкус на кръв.

Край на мрачното блуждаене сред суетни измами.

— За какво мислите? — пита Мигел.

— За нас — казва девојката, преди още да е осъзнала смисъла на думите си.

Мигел скача. Изабела пребледнява от смущение и срам.

Мигел стои над нея, трепери и чувствува, че и девојката го обича.

Изабела се мъчи да придаде спокоен израз на лицето си, съсредоточава се като изповедница, ала краката и ръцете ѝ се тресат.

— Изабела! Моя любов!

И в този миг Изабела отхвърля срама като воал, вдига пламналото си лице към Мигел и зашепва стихове от поемата „Силва морал“ на Лопе де Вега:

*Бе всичко обич нежна, чиста и почитена
и вярна, истинска любов,
като едно-единствено съзвучие*

*от хармонията на небето и хармонията на земята,
която се стремеше да се слее с небесата...*

Когато Мигел целува девойката, от вълнение дори не усеща, че устата ѝ наистина имат привкус на кръв.

Къде сте, златни времена, когато на Гуадалкивир близо до Торе дел Оро спускаха котви кораби, грамадни тримачтови кораби, чиито огромни търбуси бяха натъпкани със злато, което испанските конквистадори, подобни на грабещи рицари, обираха от храмовете на инките и ацтеките? Къде е потокът на жълтия метал, който течеше щедро по улиците на Севиля и осигуряваше на господарите разкош и благоденствие? Къде си, славно време на Карл V и Филип II?

Жалко, че след стоте години, преминали над златното корито, толкова неща се измениха. Нашият крал и господар Филип IV, едва свършил една война, пълни със злато гърлото на втора; позлатява удоволствията и ловните си пирове, бърка все по-дълбоко в джоба ни, а беднотията и гладът се разрастват до такива размери, че сянката им покрива цяла Испания.

Горкото лице на земята се набръчка и състари, докато времето, препъвайки се от глад, се довлече най-сетне от оная славна епоха до нашето летоброене. Днес край Торе дел Оро хвърлят котви кораби, натоварени с цветен дървен материал и кожи, но в техните издути търбуси няма нито следа от злато. Дори тъкмо обратното: сега тези просторни кораби се натъпкват с човешка неволя и мизерия, която бяга от мащехата си родина отвъд океана.

Доброволните изгнаници купуват с последните си реали на севилския четвъртъчен пазар разни вехтории, с които ще започнат нов живот от другата страна на морето. А пък тези, които са решили да стягат колана в родината си, докато са живи, снабдяват пазара с всичко, от което могат да се лишат бедните им жилища, та с припечелените пари да си купят малко оливия, брашно и вино.

На тържището може да се купи какво ли не. От пресни сладкиши до почти нови обувки. Стари мебели от домовете на обеднелите аристократи, оръжие, небрежно почистено от кръв и ръжда, чекръци,

бухалки за лен, книги безупречни и книги еретически, изплъзнали се от бдителното око на Инквизицията, съдове, клетки за птици и щурци, китари, молитвени броеници, цветя, картини, светена вода, маймуни и стари дрехи.

Почтени търговци и хитри мошеници се блъскат и надвикват, а градските бирници в такива дни затъват до гуша в грижи и работа.

Между магазинчетата за стари дрехи и шишета с три пъти светена вода е поставена на статив картина, изобразяваща две момчета, които си играят с кученце. Художникът, среден на ръст, възпълен мъж, с разчорлени къдрави черни коси, с очи и нос, хлътнали в месести бузи, и дебели устни, човек градски, с вид на еснаф, се разхожда около своето творение и търси с поглед сред насъбралата се тълпа купувач. Кученцето и момченцата се харесват на зяпачите, те коментират картината и се смеят. Но мине ли оттук някой интелигентен човек, покланя се на художника и бързо изчезва.

Времето тече, а купувач не се намира. Художникът пляска с ръце и вика към тълпата:

— Знатни аристократи, благородници и заможни чифликчии, заможни граждани, обичащи изкуството, кой от вас ще си купи тази картина за гордост на своя дом и радост на очите?

Мигел се спря пред картината.

— Харесва ли се картината на ваша милост? — пита го художникът.

Мигел го погледа.

„Я виж ти, та това е онзи художник, с когото неотдавна се сблъсках в театъра.“

— Бартоломе Естебан Мурильо — покланя се художникът.

— Мигел де Маняра, господине. Струва ми се, че вече се познаваме.

Мурильо гледа известно време внимателно Мигел, изведнъж си спомня и започва сърдечно да се смее.

— Ах, това сте вие, милостиви господине! Да, вие сте. Тогава връхлетяхте върху ми като метеор. Бяхте готов да се дуелирате. Не исках да ви обидя, милостиви господине!

— Нека не говорим за това, господине — казва любезно Мигел. — Сега става дума за картината. Нямате ли тук и нещо друго?

Художникът се навежда под статива и взема свитък по-малки платна.

Мигел ги разглежда едно след друго.

— Много ли купуват, дон Бартоломе?

— Малко, съвсем малко, милостиви господине — признава си художникът. — Преди три години се върнах в Севиля от Мадрид и едва свързвам двата края. Ако не беше цикълът, който рисувах за манастира „Сан Франциско“, щях да мизерствувам. Това ми помогна и да се ожена. Мизерията се понася по-леко, когато сме двама — усмихва се той просто.

Мигел разглежда скицата на някаква светица, която му напомня Изабела.

— Това е скица на света Варвара — обяснява Мурильо. — Не ми се удаде. Фигурата е твърде удължена, лицето не е достатъчно изпипано, а също и пейзажът на втория план. Прилича на хаоса, сред който Христос се е възнасял над водите, нали, милостиви господине?

— Ще ми я продадете ли, дон Бартоломе?

Мурильо се стъписва. „Такава несполучлива работа? За колко да му я продам? Най-много за двайсет реала. А може би за десет, та непременно да я купи.“

— Ще ми я дадете ли за десет ескуда? — пита Мигел.

Мурильо ококорва бледните си очи.

— Навярно искате да кажете: десет реала, милостиви господине?

— Не, десет ескуда. Харесва ми. Ще ми я продадете ли?

— Защо не? — вика възторжено художникът. — Глупав е този, който не взема това, което му се предлага. Ще имаме весела Коледа.

Мурильо поема жълтиците и се покланя. Мъжете си стискат ръце.

— Привет, знатни господа! — вика Николас Санчес Ферано, чието настроение е винаги с една степен по-високо, отколкото на всички останали в кръчмата „При херувима“. — Дочувам, че чакате дон Мигел де Маняра?

— Да — отговаря Диего. — Трябва да се срещнем тук.

— Слава! — ликува Николас. — Ще го чакам заедно с вас, тъй като дон Мигел е свят мъж, който за малко не ме вкара в правия път на

добродетелта и християнското покорство. На косъм бях от светците! Аз го обичам, въпреки че това не стана.

Николас сяда до Диего и Алфонсо и пие заедно с тях. Алфонсо е мълчалив и угнетен, защото вече знае за увлечението на Мигел по Изабела.

— А наистина ли ще дойде моят предобър покровител? — съмнява се Николас.

— Сигурно ще дойде — казва Диего.

— Нищо на този свят не е сигурно — подмята Николас — освен пъкъла. Благоволете да прецените дали е така. Деветдесет и девет надежди предлага светът нам, грешните червеи, ала една-единствена истина е сигурна, че нашата почерняла като греда над свещник душа я чака пъкълът.

— Аз пък очаквам с нетърпение какво ще ни разкаже Мигел за своята нова любов — подхвърля Диего.

— Има какво да очакваш! — сопва се Алфонсо.

— Ревнуваш ли, Алфонсо? — подсмива се Диего. — Ревнуваш ли?

— Ти не би ли ревнувал, ако някой ти вземе годеницата?

— Не преувеличавай — смее се Диего. — Изабела никога не ти е била годеница. Тя не те искаше и това е известно на всички.

— Аз, дон Диего — вмесва се Николас, който както цяла Севиля вече знае за новата любов на Мигел, — аз съм уверен, че Мигел ще се ожени за Изабела. Неговият живот ще се измени коренно. Да, той е в състояние да направи това. Ще преустрои из основи живота си и ще заживее честно сред уютата на семенното огнище.

Смях.

— Обзалагам се — казва Диего, — че Изабела ще бъде само негова любовница и нищо повече.

— Толкова по-зле — мръщи се Алфонсо, — аз никога не ще позволя да стане подобно нещо!

— Защо не идва моят мил брат, моят приятел и спасител? — вайка се Николас. — Ах, навярно за това, че съм прав. Ще се ожени и ще ни забрави. Стори онова, което ти харесва, но не забравяй своята вярна овчица, своя привърженик Николас! Аз съм душа от твоята душа ти си аз и аз съм ти, патроне мой!

— Срегнах го днес, когато излизаше от Изабелини — разказва Вехоо. — Стори ми се по-сериозен, отколкото всеки друг път, а на лицето му беше изписана някаква решимост. Изглеждаше щастлив. Каза ми, че утре заминава, но не обясни къде и защо.

— Чувате ли? — вика разстроен Николас. — Утре навярно ще тръгне по пътя на новия живот. О, моя нещастна глава! Отново иска да ме хвърли в лоното на добродетелността със своя блестящ пример. Каквото направи той, трябва да го направя и аз!

— Къде ли иска да замине? — разсъждава неспокойно Алфонсо.

— Но нали е казал „утре“ — зарадва се изведнъж Николас. — Едва утре нашите два живота ще станат олицетворение на достопочтено благородство, както е решил моят светец. О, благодаря ти, мой премъдри Басилио, дай по-скоро вино!

— Страхувам се — понижава глас Алфонсо, — че наистина ще се ожени за нея.

— И днес вече сигурно няма да дойде при нас — добавя Николас. — Да пием за неговото благородно решение! Басилио — удря Николас с юмрук по масата. — Какво става с виното? Моят любимец е в състояние да смята утрешния ден още от полунощ, а тя скоро ще настъпи. Побързай, Басилио! А няма ли да е добре, ако му изпратя заръка, утрешният ден да започне чак по пладне?

Доня Клара слуша внимателно думите на сестра си Барбара:

— Знам какво означава да се встъпи в роднински връзки с Маняра. Пожелавам ти, моя мила, такава чест. Това би било чест и за мене. Ала се страхувам за милата Изабела. Ах, колко сълзи проля старата маркиза Амелия! Колко клетви изсипа върху този млад мъж заради внучката си.

— Некрасиво, некрасиво — мънка доня Клара, — ала доказано ли е всичко това? Наистина ли момичето се е отровило заради него?

— Дон Мигел има някакъв колега Овисена. Казват, че съблазнил сестра му и после я оставил. И още много други момичета — дори едно селско...

— Младите благородници си позволяват подобни неща с обикновените момичета — разсъждава доня Клара. — Това е младежка необузданост и прибързаност. — Тя се усмихва леко. — Спомняш ли

си, Барбара, своя мъж? Когато Клаудио е бил на двадесет години, преди още да се запознае с теб, също е ходил при някаква селска красавица и после бягал под дъжд от камъни.

Барбара трепна обидено и стана.

— И все пак Клаудио не е съблазнил девойката, няма защо да се подсмиваш, знам добре, че не я е съблазнил.

И това не може да се сравнява с постъпката на човек, когото майката е обрекла, обещала с клетва живота му на бога, човек, който е определен за свещеник и който очерня бога и цялата аристокрация с постъпките си... Доня Клара пребледня и скочи:

— Какво говориш, Барбара? Нима той трябва да стане свещеник?

— Да — казва Барбара тържествуващо, виждайки, че най-после е попаднала в целта. — Неговият живот принадлежи на бога. Ала той изменя на бога, като дава воля на страстите си. Убиец и злосторник е този, който му предлага убежище под своята стряха. Опозорена завинаги е девойката, която само се приближи до него...

Доня Клара вече нищо не чува и изпровожда сестра си до стълбите. Нейните зеленикави очи светят с особен блясък, бялото на очите ѝ се покрива с кървави жилки мъгла се спуска около прошарената ѝ глава, в която бушува гняв и се мяркат сенки на зли видения и предчувствия.

Доня Клара влезе в стаята и завари там Изабела и Флавио. При нейното появяване те изведнъж млъкнаха.

Тишина.

— Дон Мигел вече никога не бива да прекрачи прага на нашия дом — казва тя строго.

Тишината се сгъсти.

— Какво говориш, моя драга? — пита подир малко ужасеният дон Флавио.

— Душата на този човек е черна, цялата е проядена от грехове — говори доня Клара престорено като вещица, с очи, впити в пространството. — Където влезе — унищожава всичко, откъдето мине, оставя подире руини и плач.

— Не, не, мамо — хлипа Изабела. — Той не е такъв.

— Ти го защищаваш?

— Аз го обичам, мамо.

Клара ходи из стаята с неуверени движения на лунатичка, безшумно като сянка.

— Неговият живот е обещан на бога. Кой има право да кощунствува и да се противопоставя на това?

Флавио възразява:

— Много мъже са се вричали да служат на бога, а после са ставали съпрузи и бащи...

— Моята дъщеря и моят дом са моята чест — заявява категорично доня Клара. — Те никога няма да бъдат осквернени от дъха, гласа и стъпките на човек, който заради страстите си иска да измени на майка си и бога!

Мигел минава с каретата си през голямото тържище и съзира Грегорио сред тълпата, пред едно магазинче, където е вързана малка маймунка.

Слиза от каретата и се приближава.

— Дай ми тази маймунка за десет реала, човече — настойчиво моли Грегорио.

— Двайсет, достойни отче. Бог ми е свидетел, че за по-малко от дваайсет не мога да я продам.

— Ще ти прибавя и една светена броеница — уговаря го Грегорио.

— Не мога, ваше преподобие, бога ми, не мога!

— Защо ти е тази маймунка, отче? — пита Мигел.

Грегорио се обръща, лицето му грейва от радост и изведнъж старият философ се променя в дете. Ясните, му очи засияват и той с младежка усмивка трие ръце:

— Знаеш ли, Мигелито, Солана, моята лудетина, иска да си има маймунка. Ще ми се да ѝ купя това животинче, ала — Грегорио понижава глас до шепот — изпросих само петнайсет реала и затова трябва здравата да се пазаря.

Монахът весело подрънква парите в шепата си и простодушно се усмихва.

Мигел купи маймунката, както и гривни, пръстенче, играчки — цял куп подаръци и храна и двамата с монаха отнесоха всичко в каретата.

— Сядай тук до мен — нарежда Мигел.

— Как може такава нещо, синко? — съпротивлява се старецът.

— От къде на къде, аз...

— Бързо, бързо, отче!

Монахът внимателно присяда на плюшената седалка, сгушва се и не е на себе си от неудобство.

— Какво ще помислят хората за мен, Мигел?

— Казвал си ми, че човек няма защо да се интересува от чуждото мнение, когато върши добро дело. А освен това кой те познава тук?

— Грещиш, душичке. Всички ме познават. Цял ден ходя между хората и проповядвам.

И наистина, като виждат своя проповедник в графската карета, хората го приветствуват, а към Мигел мятат враждебни погледи.

„Ах, какво уважение към просещия капуцин! — казва си Мигел с ужас. — Мен не ме поздравява дори една десета част от тези хора...“

Отправиха се към Трианския мост.

Недалеко от Торе дел Оро забелязват каретата Паскуал и отец Трифон, които са станали вече приятели.

— Видяхте ли ги, милостиви господине? — шепне Трифон.

— Видях, отче. Това онзи, уличният проповедник ли е?

— Да — произнася враждебно Трифон. — Това е човекът, който ни отнема граф Маняра.

— От кого го отнема, отче? — не разбира Паскуал.

— От мен, от бога и от светата църква. Ала монахът не бива да има последен думата в това дело.

И двамата събраха глави в предателски шепот.

— Само Грегорио ли? Нима Мигел не грещи с всяко слово и с всяка постъпка?

— Само Маняра ли? Нима Грегорио не насъсква набожните хорица в Севиля?

— В никакъв случай единият. Двамата. Двамата!

Междувременно каретата мина през моста, навлезе в Триана и от всички краища на квартала започнаха да се стичат жени, деца и старци.

Солана стои пред маймунката и подаръците като прикована, само сълзи на изненада и радост се търкалят по бледото ѝ лице.

— Благодаря ви, господин Мигел — заеква момичето и му целува ръка.

Докато Солана разглежда подаръците си, Грегорио донася вино и двамата с Мигел сядат.

Започват да разговарят за положението в града. Грегорио с ужас напомня на Мигел, че на Коледа Светата инквизиция ще изгори тридесет еретици и му разказва за своите проповеди пред народа в Севиля.

— Бъдете внимателен, отче — предупреждава Мигел стареца. — Имате понякога твърде свободолюбиви и бунтарски схващания, които Инквизицията не обича да слуша.

— Говоря само истината — казва старецът. — Никога не лъжа, никога не клеветя и никому зло не желая. Тогава какво лошо може да ми се случи?

— Инквизицията следва непрестанно показалеца на доносниците. Ако имате неприятели, отче...

— Аз ли? — искрено се учудва монахът. — Неприятели? Зло и на животното не сторвам, камо ли на човек, и то на човек добър и беден. А тези, високопоставените, които не обичам, не ме забелязват.

Мигел положи длан върху ръката на Грегорио и гласът му прозвуча нежно, както някога, в детството:

— Да, така е, аз ви познавам, стари добряко, но не всеки идва при вас с добро намерение. Спомнете си за Трифон, отче.

— Бог да му е на помощ — казва Грегорио. — И той иска да работи за прослава на бога, както и аз. А какво ново към теб, синко? Вчера те видях да излизаш от двореца на граф Сандрис. Сияеше.

— Да, отче. Влюбен съм в доня Изабела.

Грегорио стана сериозен и се състари от бръчките по челото си.

— Майка ти искаше да станеш свещеник, Мигелито.

Мигел се мръщи, готов да избухне.

— Нищо не ми казвай — изпреварва го монахът, — аз те разбирам. От семката на кипариса не можем да искаме да израсте жасмин. Твърде гореща кръв имаш, за да може само любовта към бога да ти донесе пълно удовлетворение. Пламтиш като огън, същински ураган си, непрестанно си в полет и такъв трябва да бъдеш.

Грегорио въздъхна, помилва плахо Мигел по ръката и добави:

— Ти не се задоволяваш с малко, синко. Дано бог ти помага и не се ожесточи към теб. А ти наистина ли обичаш доня Изабела?

— Обичам Изабела така, както никой никога не е обичал.

Когато портиерът в двореца на Сандрис му каза, че по заповед на графинята не може да го пусне, на Мигел му притъмня пред очите. В първия миг искаше да влезе въпреки забраната, ала гордостта спря стъпките му.

Той изпрати по Каталинон писмо до Изабела и нейната дуеня, Луиса, бързо му донесе отговор:

„Мигел, обичам те — нека бог ми прости това! — както обичам божието име. Твоя съм. Тази нощ, когато мама заспи, ще сляза в градината.“

В нощ тъмна — без звезди и месец — дойде Изабела при Мигел. Между целувките, оглеждайки се плахо при всеки звук, Изабела разказа на Мигел за ненавистта на майка си. Между целувките се уговориха, че през следващата нощ Мигел ще отвлече Изабела. Ще избягат с любовта си в Сан Лукаро.

„Когато стана негова жена — каза си Изабела, — мама сигурно ще отстъпи.“

С целувка се заклеха във вярност и Изабела се върна у дома.

Още същата нощ Мигел отправи свои хора в Сан Лукаро, за да приготвят там убежище.

Пратениците летят на коне в черната нощ. Мигел крачи замислен из стаята, а долу на стълбите в тъмното седят Каталинон и Висенте.

— Ще има отвличане, управителю — шепне Каталинон. — Ала никому нито дума, инак бог да ти е на помощ.

— Господи Исусе Христе — трепери старецът. — Отвличане! Какво ли ще излезе от това? И ти ли ще участвуваш в тази работа?

— Разбира се — гордо отговаря Каталинон. — Та господарят без мен нищо не предприема. Ти още ли не си разбрал това, празна катуно?

В същото време Изабела, измъчвана от страх, довери на баща си плана за отвличането и го помоли да ѝ помогне. Дон Флавио изпадна във възторг:

— Мигел е истински мъж. Вече го обичам като собствен син. Само че внимателно, да не подразбере майка ти.

После извикаха Луиса и след като я накараха да се закълне много пъти, я посветиха в тайния план, тъй като тя щеше да съпровожда Изабела.

След това се заеха с подготовката на отвличането. Отец Грегорио, който щеше да пристигне подир тях в Сан Лукаро, щеше тайно да ги венчае.

Във въздуха витае нещо дяволско. Нощта е тъмно стъкло с драперии от саждени облаци. Насам-натам летят прилепи и под „Кулата на плача“ има локва кръв и захвърлена кама. На изток от време на време святка и жълти зигзази прорязват небосвода, сякаш чертаят неуловимите следи от полета на хищни птици. От манастирската градина се разнася езическият мирис на джоджен.

Богобоязливите спят, престъпниците излизат да си търсят плячка, в смълчания град тихо шуртят водоскоците и земята се вълнува от дъха на русалките, изпълнили градините.

Двама мъже, увити в мантии, се притискат до стената, на ъгъла на улицата чака друг мъж с оседлани коне.

— Чувате ли, милостиви господине — шепне Каталинон, — чувате ли този странен звук? Сякаш плясък на криле, призраци летят наоколо.

— Прилепи — тихо казва Мигел.

— Не, призраци. Свети Якове...

— Мълчи!

Нощта стои на кръстопътя със сведени очи като молителка пред манастирски порти. Горе в прозореца затрептява светлинка.

— Тихо!

По стената като змия се плъзга въжена стълба.

— Дръж здраво — шепне Мигел на Каталинон и се покатерва по стълбата. Поема Изабела през парапета на балкона и слиза с момичето в прегръдките си.

После бързо се изкачва нагоре Каталинон. Там чака забулена девойка. Лицето ѝ не се вижда. Ала в същия: миг Каталинон зърва

нечия ръка, която подава на девойката иззад завесата наметалото на Изабела. Каталинон едва не извиква от учудване.

— Луиса? — шепне Каталинон.

— Да — отговаря девойката.

— Да бързаме — казва Каталинон и забравя веднага; това, което е видял.

След миг са на седлата и не забелязват, че стълбата се вдига обратно нагоре и изчезва в тъмнината.

Конете, с омотани в парцали копита, препускат тихо към градската порта, кесия злато затваря устата на стражата и отваря безшумно портата.

Понасят се в галоп на юг. Нощта е тъмна, дъхава и ветровита. Венецът от облаци се сгъстява в плътна маса над пътя и заплющява дребен дъжд.

Мигел скрива лицето на Изабела от дъждовните капки, прегръща я с едната ръка, а с другата направлява коня.

При третия километричен камък чака затворена карета. Изабела и Мигел сядат в нея, Каталинон и Луиса — отвън, на задната седалка. Камък след камък се губят в мрака подир тях, четирите коня, впрегнати в каретата, летят като птици право срещу обедното слънце, което се валя в облаци.

Селяните в лозята се извързват подир разкошната карета, в простора отеква камбанен звън, сенките на стрелките на слънчевия часовник върху странноприемницата показват, че е настъпило пладне.

Каталинон храни и пои конете, а Луиса се навърта около него.

Каталинон подпитва Луиса чия е била ръката, която бе зърнал зад завесата на балкона при отвличането.

— Сам господин графът ни помагаше — признава девойката.

— Какво? Помагал? Свети Якове — това е новина!

— Отвличането трябва да бъде тайно, нали? — шепне Луиса.

— Да. Така е по-удобно. Да не си посмяла зъб да обелиш.

— Дала съм клетва, че няма да говоря, и ти трябва да мълчиш като...

— Също и ти, яребичке — смее се Каталинон подир отдалечаващата се Луиса.

Междувременно дъждът е престанал, из мъглата се търкулва светложълт и влажен денят, а слънцето, полузабулено от воала на

изпаренията, излъчва ослепителен блясък.

Четири коня отново се понесоха в галоп на юг...

Каталинон обаче не възприема вече чуруликането на Луиса. Червеят на страха го гризе. Намръщен е, брои четните пътни камъни, нечетните пропуска и чувства във въздуха нещо злокобно.

Привечер стигнаха в Сан Лукаро. На хълма край града над самото море хората на Мигел са наели прелестен летен дворец.

Влюбените стоят опрени един до друг и гледат как долу се разбиват вълните, гледат параклиса, в който утре Грегорио ще благослови техния брак.

Трапезата е приготвена за угощението и блюдата са покрити с листенца от рози. Вятърът носи откъм морето африкански аромати.

Изабела се отправя към стаята си.

Мигел целува мълчаливо ръката ѝ.

Не може да говори от щастие. Не откъсва очи от вратата, откъдето подир малко Изабела ще се върне още по-красива, отколкото влезе.

В този миг Каталинон, комуто бе поверено да пази дома от преследвачи, се промъкна в стаята като дух.

— Какво търсиш тук? Трябва да пазиш отвън, на вратата.

— Не се бойте, милостиви господине. Тука сте в пълна безопасност.

— Какво дрънкаш? Сигурно ни преследват.

— Положително не, милостиви господине, понеже изобщо няма кой да ни преследва.

— Граф Сандрис...

— Господин графът Сандрис, с ваше разрешение, е знаел за отвличането също така добре, както целият негов дом, и когато се върнете, още веднъж ще ви благослови. Няма от какво да се страхувате. Радвайте се на своето щастие при пълно спокойствие...

Мигел изтръпна.

— Какво говориш, човече?

— Самата истина, милостиви господине, бог ми е свидетел. Не само че ми го каза дуенята на госпожицата, но и аз самият със собствените си очи видях ръката на дон Флавио, който подаваше от балкона наметалото на нейна милост. Всичко това е доказателство,

че... Какво ви става, милостиви господине? Защо така пребледняхте? Какво ви е, за бога?

— Излез — казва Мигел през зъби и гласът му е скрипящ и нечовешки, също като скимтене на измъчвано животно.

Каталинон изчезва ужасен.

Пред очите на Мигел изведнъж притъмнява. Сводът нажежен до бяло, се сгромолясва над главата му, огъва се и трещи и той има чувството, че сред ураган от огнени езици земята под нозете му пропада в бездните на ада. И над руините на неговата мечта стърчи жестоко наранената му гордост.

— Аз съм тук, мой възлюбени — обажда се гласът на Изабела като от безкрайна далечина.

Любимият до преди малко глас сега стърже противно в ушите на Мигел и оставя подир себе си в пространството празнота.

— Знам, че обичаш белия цвят. Харесвам ли ти?

Ала пред очите, ослепени от оскърблението и измамата, пред сърцето, изпълнено с наранена гордост, се кълбят само черни сенки. Мигел не я вижда.

Изабела, усмихната любовно, подобна на бяло цвете от дантели, стои пред мълчащия Мигел в ужас:

— Защо мълчиш, любими? Бързо ме целуни. Татко навярно вече ни преследва.

Преди малко Мигел все още изпитваше безкрайна мъка, ала чувайки новата лъжа, новото притворство, той се вцепени. Копнежът се превърна в безразличие. С властен жест прекъсна девойката и каза хладно:

— Не бойте се, милостива госпожице, от преследване, което знаете, че е измислено. Ще се върнете у дома сама в моята карета. Моите хора ще ви придружат.

После изтича навън, метна се на коня и без да каже нито дума, препусна към Севиля.

Далече зад него се полюлява каретата. Лицето на Изабела е побледно от възък и неподвижно като месеца, който съпровожда каретата.

Доня Клара е коленичила пред кръста и духът и плува между бреговете на разума и халюцинациите, мислите ѝ имат свой ход, различен от този на другите хора, и госпожата се гърчи в клетви върху подставката за молене.

— Закриляй ме, боже! Помогни ми да се справя с този грешен човек. Освободи детето ми от насилника.

Дон Флавио ходи из стаята с големи крачки, дрънчи с шпагата си, ала под гневната маска се крие усмивка.

— Гръм да го удари този негодник. Да отвлече дъщеря ми! Каква дързост. Ще го прониза!

Доня Клара удря чело в подставката и протяга сключените си ръце. Ала изведнъж скача и крещи:

— Защо непрекъснато се въртите около мен, господине? Защо не хукнете подир дъщеря си, чиято чест е застрашена?

— Ала накъде? В каква посока?

— Вървете! Тичайте! Предприемете нещо, ако сте благородник!

Вратата се разтваря с трясък и влиза Изабела в бяла атлазена рокля, смачкана от дългия път.

Дон Флавио стои като гръмнат, неспособен да изрече нито дума.

Доня Клара избухва във възторг и прегръща дъщеря си:

— Ти си избягала от този негодник! О, бъди благословен, боже, който виждаш в дъното на всички пропасти и бдиш. Нищо ли не ти се случи? Не те ли обиди?

Изабела не отговаря.

— Какво ти се е случило, скъпа дъще? — питат настойчиво родителите.

Изабела стиска жадните си за отмъщение устни, тонът на думите ѝ е зъл, неумолим и непреклонен.

— Отвлече ме, опозори ме и след това ме изостави! — лъже Изабела.

Отчаяният вопъл на Клара се слива с гневния вик на Флавио:

— Ще го убия!

Отец Грегорио седи срещу Мигел и внимателно се взира в лицето му.

Какви ужаси крие в себе си този разглезен велможа, когото съдбата е избрала да наследи корсиканската страстност!

Устни, стиснати до болка, очи, хлътнали и мътни, а зад тях чернота, в която бушува неукротима буря, пръсти, впити в облегалката на стола.

— Мислех, че в Изабела съм намерил своето щастие. Своето предназначение. Летях подир представата за съвършенство и разбих челото си в лицемерието и лъжата.

— Всъщност само твоята гордост е била наранена, Мигелито — казва старецът, милвайки ръката му. — Тя сигурно те е обичала. Сигурно те обича. Ала посвоему. Помни, синко, че всеки човек е различен!

— Не мога да обичам някого, който не е като мен! — яростно избухва Мигел. — Ако аз ходя по земята, то и жената, която обичам, трябва да крачи редом с мен. Летя ли в облаците — трябва да ме последва. Готов ли съм да рискувам живота си за нея, и тя трябва да рискува своя за мен. Не искам да спя с никого друго освен с любовта. А тя трябва и двама ни да изпълни и залее, трябва и двама ни да разтърсва до мозъка на костите. Ако аз имам сто мъки, не може моята любима да има деветдесет и девет, ако аз имам сто радости — и тя трябва да има също толкова. Ако аз оследея...

— И тя ли трябва да ослепее? — ужасява се Грегорио.

— Да, да, и ако аз умирам — трябва и тя да умира!

Грегорио е обзет от ужас. Какво себично изчадие! Ала любовта на стареца е по-силна от ужаса и отвращението му. Може би все още не е късно Мигел да се промени.

— Синко, опомни се, моля те. Това, което казваш, е жестоко, нечовешко...

— Или всичко, или нищо — скърца със зъби Мигел. — Давам ли аз всичко — и другият трябва да дава всичко. А лъжата никога никому няма да простя!

— Страхувам се, момчето ми, че искаш повече, отколкото човек може и има право да иска. Страхувам се за теб, Мигелито...

— Дон Флавио, граф Сандрис — съобщава слугата и в стаята веднага влиза дон Флавио с лице, изкривено от гняв.

Грегорио се покланя и отива в съседната стая.

— Дон Мигел, вие сте отвлекли дъщеря ми?

— Да — казва Мигел, — но...

— Замълчете! Вие я опозорихте и ваш дълг е да я вземете за жена.

— Никога!

— Отбранявайте се! — крещи дон Флавио и измъква шпагата си.

— Ще заплатите с кръвта си!...

Шпагите блясват.

Стоманата звънти, летят искри, сипят се удар след удар, мълния след мълния и изведнъж дон Флавио пада като покосен, с лявата ръка притиска сърцето си, а между пръстите му шурти струйка кръв.

Дон Флавио изохква и сърцето му спира.

Мигел стои над мъртвия с широко отворени очи.

Грегорио влиза, проверява пулса на Флавио и поднася огледалце към устата му. То обаче остава чисто, не се замъглява.

Коленичва до мъртвия, помолва се, а после става и отчаяно вдига ръце към небето:

— Какво направи, Мигелито! Уби човек и погуби себе си!

Грегорио запалва свещ край главата на мъртвия.

Пред очите на Мигел се кълби мрак и в него просветва лицето на Изабела. То е странно изкривено, сякаш го гледа през пречупена светлина.

— В беда си, Мигелито — казва Грегорио и гласът му натежава от мъка. — Добре знаеш какво означава това. Ще те осъдят. Трябва да избягаш.

— Ще избягам — произнася решително Мигел. — Никому не ще позволя да ме съди. Няма да се оставя да ме разпитват и наказват.

— Може би баща ти и негово високопреосвещенство ще ти помогнат, Мигел. Тяхното влияние...

— Никого няма да моля да се застъпва за мен. Не искам ничия помощ. Ще напусна Севиля, ала пред никого няма да се покоря. Уведомете за това баща ми лично вие, отче, моля ви...

— Момчето ми — започва Грегорио, ала плач прекъсва думите му.

Севиля е развълнувана от всевъзможни слухове:

— Значи, дон Флавио не е паднал от ръката на коварен убиец, а на дуел?

— Да, всички казват, че това е било дуел.

— С кого? С кого?

— Това не се знае със сигурност.

— Знае се, приятелю! За последен път са го видели, когато е влязъл в двореца на Маняра.

— Глупости. Дон Томас беше най-добрият му приятел...

— Ами синът на Томас, уважаеми господине?

— Аха! Дон Мигел ли? Ето каква била работата!

— Какво общо има той, гражданино?

— Не знаете ли, че дон Мигел и доня Изабела...

— О, да, това е известно на всички, ала какво общо има то с дуела?

— Дявол знае, но сигурно има някаква връзка, казвам ви.

Кълбото на злословието от шепот и намеци пъргаво се търкаля от уста на уста и се размотава с невероятна бързина.

Нищо не пречи мълвата за дуела да се съедини с мълвата за прелъстяването на Изабела и още на другия ден някакъв нехранимайко запява на улица „Сиерпес“ песен за Мигел де Маняра, който е втори дон Жуан Тенорио, прелъстява жените и се дуелира с бащите на любовниците си.

И понеже светът е лекомислен и податлив на злорадство, особено когато става дума за знатни господа, певецът спечели със своята оскърбителна и присмехулна песен цял джоб мараведи.

Преди изгрев-слънце Грегорио изпровожда Мигел и Каталинон отвъд градските стени.

Едва минали през Кордовската порта, те се натъкват на някакъв човек, забулен в дълъг плащ.

— Високопочтени господине, ваша милост, толкова рано на разходка? — говори забуленият и изпод капишона звучи тих смях. — Това май е бягство на съгрешил човек.

Мигел посяга към шпагата, ала Грегорио хваща ръката му.

— Купете си опрощение от мен, милостиви господине — казва с плачлив глас забулената личност. — Купете си света реликва и си

осигурете прошка и спасение на душата. Само срещу четвърт реал можете да целунете кост от ръката на свети Яков. Тя носи радост. А тук имам и нещо за щастие. Само за два реала. Въже от обесен.

Мигел го отминава мълчаливо, ала старият философ, от любов към грешника, макар и да не е суеверен, се връща.

— Дай ми това въже, човече — казва Грегорио и подава на забуления два реала.

После догонва Мигел, пъха тайно въжето в торбата на седлото му и се разделя с младия мъж като баща със син.

---

[1] *Artes literares* (лат.) — литературен факултет. ↑

[2] *Hospicio* (исп.) — убежище за поклонници, монаси и др. ↑

[3] *Тереса де Авила* (1515 — 1582 г.) — испанска мистична писателка, реформаторка на Ордена на кармелитите. ↑

[4] *Fiesta de toros* (исп.) — борба с бикове. ↑

[5] *Франциск Асизки* (1182 — 1226) — монах, основоположник на просяшкия францискански орден. ↑

[6] „*Животът е сън*“ — една от най-известните трагедии на знаменития испански драматург Калдерон (1600–1681) ↑

[7] *Бартоломе Естебан Мурильо* (1618–1682 г.) — прочут художник от испанския барок. ↑

[8] *Луис де Гонгора и Арготе* (1561–1627) — известен поет-формалист на испанския барок. ↑

[9] *Франсиско Гомес де Кеведо и Вилиегас* (1580–1645) — известен испански поет и прозаик. ↑

[10] *Фернандо де Ерера* (1534–1597) — бележит испански поет-лирик. ↑

[11] *Луис Понсе де Леон* (1537–1591) — испански писател-мистик и поет. ↑

[12] „*Акид и Галатей*“ — антична легенда за двама влюбени, преработена от Гонгора. ↑

[13] *Alcalde* — кмет (исп.). ↑

[14] *Всичко за по-голяма слава на бога* (лат.). ↑

[15] *Пиер Абелар* (1079–1142) — френски философ и богослов. ↑

[16] *Алонсо де Ледесема* (1532–1632) — испански поет. ↑

[17] *Балтасар Грасиан* (1584–1058) — испански писател и философ-моралист. ↑

[18] *Остроумие и изкуство на изтънчения ум* (исп.). ↑

[19] *Юг дьо Сен Виктор* — френски философ и теолог. ↑

[20] *Роджър Бейкън* (1214–1294 г.) — английски философ, францисканец, влязъл в спор със схоластическата теология. ↑

[21] *Без опит не можем да знаем нищо с увереност* (лат.). ↑

[22] *Бог няма нищо* (лат.). ↑

ТРЕТА ЧАСТ

Мократа, студена вечер прониква чак до костите, снежните парцали кръжат из въздуха в долините, извиват се във вихър и накрая, полепнали като пух върху земята, бавно се стопяват и от белите цветя на мраза не остава нищо освен капки вода и влажни петна.

Планините се простират отляво надясно. Светлината се мени всеки миг. Мъглявата тъмнина придобива жълтеникавосив отблясък, когато месецът разкъсва облаците върху мрачното небе, Сиера Арасена трепери в зимна дрямка.

Месецът подушва човешка миризма в безлюдния край, ококорва студеното си око иззад облаците и вижда двама ездаци на коне, които пъплят нагоре по каменистия път. Вижда ги откъм гърба. Забелязва как конете преплитат от умора крака, а ездачите с дълги наметала се свиват върху седлата прегърбени и отпуснати.

— Ще спрем ли вече някъде, милостиви господарю? — прецежда през зъби Каталинон. — Устата ми е така вкочанясала, че дори не мога да говоря. Един ден и две нощи яздим почти без почивка и дявол знае какво ни очаква днес.

— Трябва да се издържи — казва кратко Мигел.

— Аз открай време предпочитам тихия и скромен живот, открай време съм против бързането и обичам да си похапна добре, а сега какво става? Съгласете се, ваша милост: по петите ни — стражи, преследване, просто дъх не мога да си поема, и от два дни само сирене и лош хляб. Обичам топличкото, а тук ни замръзват носовете и говорът. Не че се оплаквам, милостиви господарю, но съгласете се — никак не е приятно. Но сега, честна дума, време е вече да се погрижите за нас. Пари имате достатъчно, фалшиви паспорти — също, както и писмо от отец Грегорио до някакъв си господин, и от всичко това няма никаква полза. А зъбите ми тракат от студ...

— След малко ще бъдеш на топло и над пълната чиния вече няма да има нужда да оплакваш мазните севилски блюда.

— Това е вече друга приказка, милостиви господарю, но съм любопитен какво чудо можете да направите върху това ледено плато, където освен сняг и вятър нищо не вирее, нищо не расте, няма жива душа — ни човек, ни птица...

Мигел го прекъсва с вдигната ръка и Каталинон се заглежда натам, където сочи.

— Я виж ти — приповдига се той на седлото, — светлинки! Това ще е някакво градче, а?

Препуснаха галоп. Светлинните блещукат пред тях в тъмнината, а една, усамотена, е вече съвсем наблизо.

Уединена каменна къща стои на открито посред пущинака като кутия, изхвърлена на бунище, и стене от вятъра. Само дяволско свърталище, но не и място за живеене на хора би могло да бъде това.

Зад кованата порта се разлайват кучета.

Каталинон удря с все сили по нея.

Прозорчето се отваря, лице не се вижда.

— Кой е там? Какво искате?

— Тук ли живее негова милост дон Матео Павона? — пита Мигел.

— Кой се интересува?

— Приятел на отец Грегорио — казва Мигел.

— Влезте — измърморва гласът и вратата се открява.

Слугите отвеждат конете и Мигел влиза в къщата.

— Добре сте дошли, ваша милост — кланя се стопанинът. — Приветствувам ви в името на бога. Аз съм дон Матео Павона.

— Дон Мигел Ибара, бакалавър на университета във Валенсия — покланя се Мигел. — Това е моят слуга, а ето и писмо до ваша милост от отец Грегорио.

Дон Матео опипва с проникателен поглед посетителите и техните извехтели дрехи, а русата му брадичка непрестанно потрепва над смачканата надиплена яка, която стърчи около тънкия му и жилест врат. Матео се осведомява за здравето на Грегорио и чете писмото.

— Нужно ни е убежище, дон Матео — казва Мигел.

— Хм, разбирам. На господина е нужно да изчезне за известно време.

— За около месец — добавя Мигел.

— Твърде много — потрепва брадичката на Матео. — Значи, жилище, храна, отопление, постеля...

— Включете в сметката и Коледа — ухилва се Мигел.

Старецът охотно кимва.

— Колко? — пита Мигел.

— Наистина не знам — трие си брадичката старият хитрец.

— Десет ескуда, дон Матео?

Матео изтръпва. О, той мъжага не смята в реали, а направо в злато! Дръж се, Матео!

— Десет ескуда? — сплита костеливи пръсти той. — Сам бог вижда, че не мога да услужа за по-малко от сто ескуда. Но поради това, че ви изпраща отец Грегорио, с когото сме земляци, ще се съглася на осемдесет, ала нито на мараведи по-малко не мога...

Торбичката тежко тупва на масата и златото иззвънтява.

— Това са... това са... — заеква Матео.

— Сто ескуда — казва Мигел.

Матео преглъща и речта му отново става гладка:

— Вашето благородство, милостиви господине, ме задължава. У мен ще се чувствувате като у дома си. Смя ли да ви предложи за вечеря печен петел или кокошка на шиш?

Помещението, избрано за скривалище на гостите, няма прозорци, вратата води на балкона и горящите цепеници в огнището излъчват топлина и сияние.

Каталинон легна върху вълнената постеля на пода и занарежда с благодарност:

— Ах, мой мили господарю, вие ме наситихте, напоихте, стоплихте, добро легло ми осигурихте... вие сте благороден и всемоушен, нищо повече не желая, само да спя... да спя...

Мигел излезе на балкона.

От долния етаж се чуват стъпки, из обширния двор се мяркат хора, увити в наметала с капишони.

„Бегълци от затворите на Инквизицията“ — мисли си Мигел и потреперва.

Връща се в стаичката и капнал от умора, пада на леглото.

Непонятно е словото на лудата жена, сякаш е написано върху вода, сякаш е разпиляно из облаците или потопено в тъмнина, а вятърът поглъща образа, който тя вижда.

— Кажи ми, Изабела, кой стой там в сянката?

— Никой, майко. Така ти се струва.

— О, не, дъще моя. Това е твоят жених. Ще се жениш, мое хубаво момиче. Когато излезеш от храма, всичко наоколо ще засияе от красотата ти. Кажи ми, дъще, кога ще дойде твоят жених за сватбата?

— Няма да дойде, майко. Неговото тяло е обречено на кладата. А черната му душа — на дявола — казва Изабела, която се измъчва от майчините думи.

— Кажи ми, дъще, божието наказание ще стигне ли този, който така се провини?

— Палачът вече го чака...

— Кажи ми, Изабела, ненавиждаш ли го?

— Ненавиждам го. Ненавиждам го.

— Сълзи има в гласа ти, чедо мое. Обичаш ли го?

— Обичам го, майко.

Лудата влече момичето под светия кръст.

— Прокълни го тук, на това място, дъще!

Изабела скланя глава и мълчи като черния дворец от гранит и мрамор. Нощта удря с крилата на вятъра в прозорците.

— Проклинам те — вика лудата, — проклинам те пред божието лице за вечни времена. Дано не видиш любов, докато си жив. Дано се мяташ от прегръдка в прегръдка все по-нещастен и по-нещастен. Дано се измъчваш от самота посред тълпи от хора, дано самотата гризе душата ти, както червей гризе труп!

Девойки с глинени амфори, опрени на хълбоците, отиват на чешмата за вода.

— Дон Мигел избягал от града, знаеш ли?

— Къде ли ще отиде?

— Казват, че в Кордова.

— Горките кордовски момичета!

— Да, да, да.

Мъжете седят върху бъчвите и пият вечерната си чаша вино.

— Вече се е намесила Инквизицията. Светите братства ще го преследват.

— Не, Инквизицията не се интересува от това. Стражата на префекта го преследва.

— Дано го уловят, подлеца...

— Ех, да бях млад и богат като него, да не се боях от никого и...

— ... и би ли правил това, което прави той?

— Нима съм казал такова нещо?

— Ала го мислеше ти, грешна душице! Мислеше го!

Жените коленичат върху молитвените подставки и протягат склучени ръце, молейки се на глас:

— Като уловят този развратник, дано го накажат жестоко.

А тихичко прошепват:

— Дано им се изплъзне. Дано се върне тук. Дано му се харесам поне за малко.

Тропот на конски копита, врява и удари по вратата на дон Матео. Стража!

Груби непознати гласове:

— Казват, че идвал насам, към вас.

Гласът на Каталинон:

— Как се казва? Дон Мигел де Маняра? Хм. Стар? Млад? Висок? Нисък? Аха, значи, млад. Да, да, видях такова конте, но не беше сам. Бяха двама — така че това ме може да ви интересува.

— Двама? Това са те. Вторият е слугата му, разбираш ли? — вика стражът.

— Така ли? Е, те минаха по онзи път, към португалската граница. Както ми се стори, здравата бързаха.

— Това са те, това са те! — крещи стражът. — Подир тях!

Ала предводителят на стражата се мръщи:

— Защо е това бързане, глупако?

— Ако го хванем, всеки ще получи по ескудо.

Предводителят се накланя към него и шепне:

— А ако не го хванем, ако ни се изплъзне с божията милост, всеки от нас ще получи от баща му по десет ескуда, глупако!

„Казвахте ми, мой мили Грегорио, че когато образованият човек е уединен, става мъдър — обръща се мислено Мигел от своето скривалище към монаха. — Сега съм тук сам, старче, и въпреки това не съм щастлив. Дори трябва да ви призная, че подир месец премисляне в самота пак се чувствавам притеснен и тъжен.

Да, отче, притеснен. А вие знаете, старче, как не обичам думата «притеснен». Как винаги съм копнял по простори, по-широки от самото небе, както в сърцето, така и в мислите или в живота.

Сядам тук на челно място на масата заедно с такива изгнаници като мен, не си вярваме, а сме помежду си прекалено учтиви и внимателни. И от тези изгнаници дон Матео обира последния реал! Долу под нас градчето преживя като свещена крава своето спокойствие и в него гъмжат твари, които или бързат, или имат много време, но винаги правят нещо!

И това, отче, е изворът на моята печал.

Накъдето и да се обърна — виждам хора, които имат някаква цел. Да просят, да орат, да печелят, да крадат, да се молят, да пият, да играят, да воюват, да се грижат за някого — и по двайсет ръце да имаха, всичките биха използвали за нещо.

Аз имам само две ръце и нямам работа за тях. Трифон и майка ми ме учеха как да склучвам ръце за молитва. Колко малко е това за мен! Бездействувам и ръцете ми тежат! Накратко казано, Грегорио мой, изпитвам срамното чувство, че моята младост отива напусто, че мускулите и мозъкът ми плесенясват, че не съм годен за нищо.

Имам всичко, каквото поискам. Здраве, пари, младост, само едно ми липсва, това, което не мога да си купя: щастие! Искам да тръгна да го търся. Ала мога ли?

Светът ме отлъчи, университетът ме отстрани като позорно петно от своята почтена среда. Поставен съм наравно с бандитите, крадците и закоравелите убийци. Утре напускам това място, не мога да издържа повече тук, а какво ме очаква? Ще трябва да се укривам по мазета, тавани и пещери, ще тръгна като изгнанник от град на град, обречен на мълчание, самота и бездействие.

А това е прекалено тежка участ за мен, мой стари приятелю, тъй като горя от желание да правя нещо. Какво да предприема с

неукротимата си кръв?

Жадни са сетивата и духът ми. Пламтя. Изгарям от бездействие. Ала никъде няма за мен нито зальк, нито глътка.

«Мисли за бога, когато изпаднеш в изкушение» — казвахте вие.

Мой драги старче, как мога да мисля за неговата доброта, след като ме дарява само с разочарования и болки?

За това, че не му посветих живота си, който майка ми му бе обещала, той ме наказва и ме преследва. Ох, повярвайте ми, отче, аз чувствавам, че бог ме лишава от любовта, за която жадувам, защото ми отмъщава.

Губя почва под краката си, мисълта ми е раздвоена, волята ми отслабва и става несигурна, а вярата ми в бога гасне.

Изпратете ми, отче, изпратете ми поне от разстояние добро слово и благословия! Никога не съм се нуждаел от тях така много, както сега...“

Из тясната уличка в толедското гето звъни китара. В сумрака зад певица са се сгушили две човешки сенки. Лунната светлина пада върху ниския балкон и на него под муселинен воал грее моминско лице.

*Под сянката ти да заспивам приласкан,
от устните ти да пия сладкия ти глас
и миглите ти да целувам аз,
в косите ти да люшкам своя блян.*

Младата еврейка слуша песента, усмихва се, загледана долу в тъмнината, и хвърля на певица цвете. Той го целува и го закичва на гърдите си.

— Естебан, чуваш ли ме? — долита шепот от балкона.

— Да, Естер, чувам те и копнея за теб. Вече цяла седмица не съм те прегръщал. Обеща ми, че тази нощ...

— Ела в полунощ и ще се изкачиш при мен. Искаш ли?

— Благодаря ти, моя любов.

Месецът плува през облаците, времето лениво се влече към полунощ и когато удря дванайсет, под балкона на Естер отново чака

сянката на Естебан, а зад нея са се сгушили две други сенки — Мигел и Каталинон.

„Ще се въплътят в някакъв си Естебан — разсъждава Мигел — и ще вляза при любимата му. Най-после ще узная как се обичат хората, които любовта дарява с непрестанно блаженство, а не с празнота и горчивина като мен. Най-после ще позная истинското щастие. Подир малко, красавице, ще те притисне в прегръдката си нов Естебан и ти ще му откриеш великата тайна. Ако ще като крадец и натрапник, само и само да позная това, което копнея да позная.“

Вратата на балкона се открява, месецът тъкмо се е скрил зад облаците и тъмнината души града.

— Естебан!

— Тук съм, Естер — отговаря Естебан.

От балкона се спуска въжена стълба.

Каталинон улавя Естебан за гърлото, запушва му устата и го притисва до оградата. В това време Мигел се изкачва по стълбата.

— Така хубаво ми пееше, Естебан — шепне девойката и води Мигел в стаята. — Обичам те. Ела.

Девойката се притиска до мъжа и подава устни за целувка.

Мигел я целува.

— Любими мой — шепне девойката, — никога не си ме целувал така. Свят ми се вие.

— Целувам те винаги еднакво — шепне разочаровано Мигел.

— Не, не, днес много по-хубаво, отколкото друг път.

— Сега ме целуни ти, колкото можеш по-хубаво — казва Мигел.

Девойката го целува продължително и страстно.

„Ах, кръвта ми наистина пламна. Боже мой, ще позная ли най-сетне вкуса на щастие!“

До постелята гори малка свещ и разлива слаба светлина. Мигел пристъпва към нея, загасва я и стаята потъва в мрак.

— Защо загаси, Естебан?

— За да не ограбват очите удоволствието на устните — шепне Мигел.

Високата прическа пада под ръцете му и напоените с ароматични масла коси се разпиляват върху раменете и хълбоците на девойката.

— Когато бях последния път при теб — мънка Мигел, треперейки от любопитство да се добере до своето познание, — какви

красиви думи ми каза, Естер?

— Ти си ги забравил вече?

— О, помня ги! Ала копнея да ги чуя пак.

— Казвах ти, че те обичам, че съм твоя и че мисля за теб по цели дни и нощи.

— Нищо повече? — въздъхва Мигел.

— Нищо повече ли? Малко ли ти е това?

— Не, не, това са най-прелестните думи, които мога да чуя. Ала не ми ли ги каза някак иначе?

— Не, точно както сега.

Мъжът въздъхна тежко. Пак едно и също.

— Обичаш ме все с едни и същи думи...

— Нима това не е хубаво? Словата удвояват любовта.

— А аз какво ти казах, Естер?

— Същото, което и аз.

— Да, да. А какво чувствавах?

— Колко странно ме разпитваш! Ти самият не знаеш ли? Задъхваше се от блаженство, прегръщаше коленете ми и казваше: „Няма по-щастлив човек от мен, Естер!“

— Няма по-щастлив човек от мен — повтаря тъпо, насила Мигел и празнотата се озъбва над него. Но докосването на жената го променя. Моминското тяло пали, вълнението у Мигел нараства.

— Обичаш ли ме, Естебан?

— Обичам те, Естер — шепне Мигел, напрегнат от нетърпение. „Все пак може би завесата на тайнството ще се вдигне изведнъж и аз ще прогледна и ще позная.“

— Естер, Естер — шепне мъжът. — Искам голямо, безконечно щастие.

— Чувам те сякаш отдалеч — също шепне девойката и го привлича към себе си с привичен жест. — Да, искам: да ти дам голямо щастие...

— Тук сме на сигурно място, многоуважаеми господине — обръща се Каталинон към вързопа в краката си. — Тук сме като в някаква беседка, от всички страни градина, от всички страни — нощ. Може би това е градината на вашата Естер? Може би вие познавате

всичко тук по-добре, отколкото аз? Аха, забравих, че когато ви вързах ръцете и краката, запуших и устичката ви и сега не можете да ми отговорите. Вие добре разбирате, че моят господар, който сега прегръща годеницата ви, не се нуждае от викове. Защо се мятате, милостиви господине? Лежете си спокойно, иначе ремъкът ще се вреже в тялото ви. Жал ми е за вас, господине. И ако ми се закълнете, че няма да вдигате врява, ще ви отпуска устата. Да? Съгласен ли сте? Добре, ще опитам, но господ да ви е на помощ, ако само гъкнете. Чувствувате ли острието на гърдите си? Това, милостиви господине, е нож с острие, дълго девет пръста. Така че — умната.

— Кой е твоят господар? — избухва Естебан, щом Каталинон отпуска устата му.

— О, моят господар е отличен мъж. И на вашата годеница ще се хареса, обзалагам се.

— Негоднико! — вика Естебан, ала болката прекъсва думите му.

— Не ви ли предупредих, че ножът е добър?

— Християнин ли е твоят господар? — шепне плененият.

— Разбира се. И то какъв! От стара, славна католическа фамилия.

— О, Адонай! Естер и християнин! Какъв ужас! Какво оскърбление!

— Разбирам — клати глава Каталинон. — Господинът е таен евреин. Моят господар ще бъде доволен: доколкото знам, още не е имал еврейка, защото еврейките живеят в Испания само тайно.

— И никога няма да има — съска Естебан. — Естер навярно е вдигнала на крак цялата къща.

— Едва ли, милостиви господине, наоколо е съвсем тихо, никакъв глас...

— Или го е пробола с иглата, която съм й дал. Твоят господар навярно вече не е между живите.

— Както изглежда — казва спокойно Каталинон, — вие не познавате господаря ми.

— Ще ти дам десет ескуда — стене Естебан, — ако ме развържеш. Имам злато.

— Злато?

— Двайсет ескуда! — настоява вързаният.

— Моят господар има достатъчно злато за себе си и за мен. Моят господар е дон Мигел де Маняра...

— Помощ! — извика Естебан.

Каталинон натисна малко повече острието на ножа и запуши устата на пленения.

— Вие сте неблагодарен човек и си усложнявате положението. Сега вече край на приказките и си мислете каквото искате.

Както преди това, така и сега: разочарование. Нито следа от трайно щастие. Пак две ръце около врата, същите целувки, същите ласки и нищо повече. Горчивина в устата, пустота в душата. Отвращение.

— Сбогом, Естер — казва гласно Мигел.

Девојката изтръпва от непознатия тон на гласа.

— Естебан! Естебан! Любими! Ти ли си?

Ускорено дишане, бясно пулсиране на кръвта в слепоочията, щракане на огниво, пламък и — чуждо лице.

Естер притиска юмруци към устните си и се задушава.

Очите на момичето са разширени от ужас, през техните врати влиза в съзнанието ѝ образът на непознатия, вмъкнал се при нея с измама. Устата ѝ е неспособна да издаде нито звук.

— Аз съм дон Мигел де Маняра, доня Естер — казва тихо Мигел. — Дойдох при вас с надеждата, че ще намеря щастие. Ала отново не го намерих. Вашият Йехова навярно не е по-могъщ от нашия бог и не умее да дари повече щастие... Всичко е винаги еднакво... безвкусно... Сбогом, Естер!

Зад него се чу стон. Обърна се.

Еврейката лежи на кревата, в сърцето ѝ е забодена дълга златна игла, а под гърдата ѝ аленее пламъчето на светла кръв.

Мигел мълчаливо стои над мъртвата и наблюдава бледнеещото лице.

В безумния си бяг подир щастието бе убил невинна жена. Измами я, пъкна се като злодей в обятията ѝ и я уби. Любопитството и егоизмът му струваха живота ѝ...

— Жал ми е за вас, Естер — тихо казва Мигел-убиецът. — Ала не знам кой от двамата ни сега е по-злочастен — вие, мъртвата, или аз

— живият, защото съм по-изоставен и по-самотен, отколкото вие, Естер...

Докато Мигел и Каталинон се плъзгаха като сенки покрай стената, майката, пробудена от кошмарен сън, намери дъщеря си мъртва.

Вцепени се от болка. След това, задавена от плач, събра цялата къща.

Евреите наобикалят мъртвата девойка, вдигат ръце нагоре, свеждат чела, късат дрехите си. Олюлявайки се, те пеят с ридаещи гласове псалми над мъртвата.

Скръбната песен прониква в градината и вързаният Естебан разбира от хора злата участ на годеницата си.

Каталинон оседлава конете и тихо проклина непрестанното скитане.

— Не проклинай — казва Мигел. — Подир нас върви сянката на мъртвата.

— Какво? — ужасява се Каталинон. — Каква мъртва? Да не би тази девойка...

— Да, прободете се с игла в сърцето.

— О, свети Якове! — разтваря отчаяно ръце Каталинон. — Какъв ужас! А защо се самоуби?

Мигел мълчи и пришпорва коня в галоп към Куенка.

Каталинон го поглежда ужасен:

— Господ ще ви накаже, господарю! Човешкият живот не може да се изкупи дори с кола злато.

Ла Манча, платото, по което Донкихотовият Росинант се е препъвал под драгоценния товар на фалшивото рицарство, е широка равнина, покрита с пясък и пасбища, усамотени къщи и вятърни мелници, които се въртят непрестанно от духащия вятър. Обградено от реките Хигуела и Хабалон, платото се простира чак до средното течение на Хукар.

Вече няколко дни Мигел и Каталинон скитат по тези бедни краища и ношуват ту в усамотените къщи с мансарди за бездомници,

ту в разкошните стаи на големи странноприемници, в които от време на време преспиват и велможи, на път за кралския дворец или когато се връщат оттам.

Нощта, която изпревари техните коне, ги приюти под един корков дъб.

— Ставайте вече, милостиви господарю — казва Каталинон и се измъква изпод дебелията вълнена завивка, — здравата намръзнахме тази нощ.

Каталинон започна да подскача и духа на ръцете си, за да се сгрее.

Мигел се изправя и разтрива вкочанясалите си крайници. Той съзира недалече под хълма мандра и край нея стадо овце:

— Бързо оседлавай! Тръгваме.

В мандрата ги посрещна стар овчар и им предложи топло мляко, мазно сирене и ечемичени питки със златиста препечена коричка.

И както седяха край огъня и закусваха, те видяха, че по хълма се спуска висок стар мъж — само кожа и кости, с лице, осеяно с бръчки, на главата шапка, по-широка от колело на каруца, на врата кърпа, почервена от прясна кръв, а около кръста — широк колан с пищов и кама. Подир него — стара жена, също такава слаба и кокалеста като мъжа, поклаща ръце и стъпките ѝ са не по женски тежки.

Зад гърба им изгрява слънцето, порозовяло от съня, върху тревата искри роса и утрото е свежо като момински смях.

Лицето на мъжа е хладно и надменно, недоверчиво затворено, очите изпуцат мънии, а бръчките издават гняв.

— Кой са тези хора? — пита Мигел овчаря.

И старият Антонио обяснява с уважение:

— Това е славният разбойник Рамон Куидо, милостиви господине, и неговата любовница Ексела. Двамата живеят тук кой знае откога в една тясна пещера. Преди тридесет години даваха за главата му сто ескуда, представяте ли си — сто ескуда, но не можах да го хванат и постепенно го забравиха.

Овчарят понижава глас:

— Дон Куидо много се дразни от това и продължава да твърди, че стражата е по петите му, макар и да не е вярно. Но никой не бива да му противоречи.

Бандитът спира на няколко крачки от огъня, поставил ръка на пищова, и оглежда внимателно Мигел с очи, в които иззад строгостта прозира съмнение, умора и глад.

— Добър ден, Антонио — казва бандитът с дълбок поклон. — Безопасно ли е тук?

— Съвсем безопасно, дон Рамон. Това са мои гости, господин... дон... наистина не знам кои са, ала честни хора са.

— Никому не вярвай — мръщи се бандитът. — И под свещеническото расо може да се крие вълк.

После се обръща към Мигел и произнася надменно:

— Рамон Куидо.

Ексела отговори на поклона на Мигел, като тръсна облепената с водораслите на сивите си коси глава и жадно се загледа в лицата с мляко.

— Идвам да закуся с теб, Антонио — казва Куидо.

— Това е чест за мен, дон Рамон — отговаря искрено овчарят. — Ето всичко, което имам. Питки, сирене и мляко. Заповядайте, доня Ексела, и вие, Рамон.

— Навярно сте имали интересен живот, дон Рамон? — учтиво пита Мигел.

— Сега сме като прах, разнасян от вятъра — отговаря съсухрената любима на бандита и костите ѝ изпращават, когато протяга ръка към сиренето.

— Интересен живот — повтаря бандитът замислено. — Да, имах интересен живот — смее се той с двата си жълти зъба, — и досега е такъв. Цели орди стража ме преследват по испанската земя. Ала няма да ме хванат. Никога. Краката ми са все така енергични като на сръндак, а ръката ми е здрава като скала.

— Животът е хубаво нещо — запреживя Ексела с почти беззъбата си уста. — Ала щом веднъж спре — тръгва назад, вехне и крее. Какви времена бяха, какви времена...

— Да — прекъсва я възбудено старият бандит и очите му придобиват нещо от някогашния блясък, а ръцете му довършват с резки и груби жестове думите. — Бяха славни времена: нощ, черна като гарван, път сред скалите, богаташ, съпровождан от слуги с пълни торби. Ех, какъв юнак само бях! Неочаквано нападение, прас-прас-храз

— прерязано гърло, прободена гръд, кесии злато и красива дама, свалена от носилката — великолепна плячка... Това беше живот...

— Дама ли, Рамон? Дама? — вика Ексела, опулила малките си черни очи към бандита. — Лъжеш! Винаги съм била с теб. При всяко нападение съм била и никога никаква дама не си...

— Мълчи — прекъсва я Рамон. — Жената е част от приключението и бандит, който не плякосва жени, не е бандит. Бандитът не е обикновен човек, бандитът е кавалер.

— Ама аз ти бях единствената... — вика старицата и полупразната ѝ уста сърдито се отваря и затваря.

— Глупости! — разпалва се одърпаният крал на пътищата. — Керван от жени имах, това е главната плячка на бандита, господине. Това е истинският живот.

— Лъже! Лъже! — вресци Ексела и размахва костеливите си ръце. — Измисля си. Никога не е имал друга жена освен мен.

— Какво знаеш ти! — пренебрежително казва бандитът и отпива глътка мляко.

— Кълнеше ми се, нещастнико! — пици старицата. — В бога и в свети Яков ми се кълнеше, че съм била и че вечно ще бъда единствената!

Бандитът се наклони към Мигел и върху умореното му лице се изписа насмешка:

— Вярвате ли, благородни господине, в тази — единствената?

Лицето на Мигел е сериозно:

— Вярвам.

Ексела му се усмихва ласкаво, а Рамон се хили.

— Господинът вярва в чудеса — подсмивва се бандитът.

— Господинът е още млад и се надява на чудеса — казва Ексела, но и в нейния глас звучи лек присмех и неверие.

За известно време млъкват.

— Жени — керван, кесии, пълни със злато, мощ, възхищение, слава... това беше животът, господине — казва бандитът и очите му плуват върху вълните на разбудените спомени.

— А какво ви остана от тази слава? — пита Мигел и гласът му е настойчив.

— Останах му само аз и нищо повече — произнася Ексела, предъвквайки залька си.

— Какво ми остана ли? — изправя се старецът. — Всичко. И досега всичко това е в мен. Тук — в гърдите ми. Нищо не е залязло. Всичко е още живо. Всичко се повтаря...

— Да — хили се старицата. — Ама само насън. Кряска насън, сякаш напада на пътя самия крал. А сутринта се оглежда, мига глупаво и е гладен.

— Нима днес има кого да ограбиш? — мръщи се бандитът. — Никой вече няма злато освен високопоставените църковни отци и богатите благородници. А те пътуват, съпровождани от няколкостотин наемници. Тежки времена надвиснаха над Испания. Упадък на империята, благородни господине.

Мигел стана. Какъв ужас е да гледаш подобни човешки останки.

Изпита досада. Крахът на стария разбойник му припомня неговия собствен упадък. Той, единствената издънка на високопоставения манярски род, убива и скита по тайни пътища като изгнаник. Стана му противно да седи повече под тази стряха. „Да се махна оттук!“

— Ние сме като прах, разпиляван от вятъра — казва на ухото му старицата. — Вода в шепите си не можеш да задържиш. Изтича и изчезва.

— Пригответи се за път, Каталинон — казва рязко Мигел.

Бандитът се заглежда в конете.

— Хубави коне имате, милостиви господине — казва. — Изобщо, както виждам, нищо не ви липсва. Нито злато, нито жени.

— Злато сигурно имате цял чувал — добавя Ексела.

— Имам — казва замислено Мигел, — ала не зная защо ми е...

Очите на стария разбойник от Ла Манча светват.

— Пред бандит не бива да говорите, че имате пари — шепне уплашено Каталинон на Мигел.

Но очите на бандита придобиха отново своя уморен и сънлив израз.

— Ние сме прах, разнасян от вятъра — въздиша неговата любовница.

Мигел не може повече да гледа застарелия разбойник. Проскубан орел. Прилича по-скоро на кокошка, отколкото на хищна птица.

— Да ставаме — казва той и подава на овчаря няколко реала за закуската.

— Ако не познавате тези краища, ще ви стана водач, за да не ви се случи нещо лошо — предлага бандитът.

— Срещу малко възнаграждение Рамон ще ви преведе чак до Сиудад Реал или чак до Толедските планини — намесва се Ексела.

Мигел изважда златен дублон:

— Ще приемете ли за спомен от мен този портрет на негово величество, дон Рамон?

— Вземи! Вземи! — скимти Ексела.

Бандитът се бори с гордостта си, ала очите му не се откъсват от монетата.

— Предложихте ми го така учтиво, че не мога да откажа на ваше високоблагородие — произнася той благовъзпитано и грабва дублона от дланта на Мигел. — Ще дам да го продупчат и ще го окача на врата на моята любима за спомен от вас. Благодаря, милостиви господине.

— Чу ли, Антонио, какво каза? — хваща старицата овчаря за ръката. — Каза, че ще ми даде дублона. Ще ми бъдеш свидетел, когато започне да отрича.

Мигел и Каталинон се метнаха на конете и препуснаха на север в свежото и благоуханно утро, летейки в галоп през пасбищата, които искряха около тях с хиляди росни очички.

Отляво на ездачите остана Сераниа де Куенка, отдясно — планината Хаваламбре и след като минаха под Гудар, те се спуснаха сред разцъфналата пролет, потопиха се във въздуха, изпълнен с нежна светлина и аромати. Пренощуваха в Мореля.

Преди изгрев Каталинон оседлава конете, а кръчмарят предлага сметката.

— Толкова много? За една нощ два дублона? — учудва се Мигел.

— Той е изнудвач — добавя Каталинон.

Кръчмарят се суети с фенера по двора и се възмущава:

— Много ли? Боже мой, сам погледни и кажи, че вземам съвсем малко. Та слагам ли в сметката учтивото посрещане и хубавите обноски към вашите милостиви особи? Не се ли държах с вас като с рицари и графове? Включвам ли в сметката кадифето, на което тук седят само херцози и още по-знатни личности? Искам ли да ми платите отделно за това, че ваша милост спа в постелята, в която

спеше дон Мигел де Сервантес Сааведра, вечна му памет? И казвате, че яденето ви било малко, господин слуга? Че не сте се наядли до насита! За бога, какви приказки слушам от благородните господа?

— Стига! — заповядва Мигел. — Ето ти това, което искаш, и се махни от очите ми.

Потеглиха още по тъмно.

Пред изгрев-слънце е. Из мъглите се ражда розова зора, от която ще се разискри денят. Месецът бледнее на запад. Природата е величествена и тихо диша.

Мигел чувствава колко дребно е човешкото създание пред необгледната земна шир.

Пред мисления взор на Мигел прелита собственият му живот. „Вървя по път, белязан със сълзи и кръв.

Соледад... Мария... Изабела... Флавио... Естер.

Три живота унищожих. Три уста млъкнаха, три чифта очи угаснаха. От моята ръка. По моя вина. Трикратен убиец съм. Но защо? Та аз не исках да убия нито един от тримата! А ги убих! Защо е толкова жестоко сърцето ми? Аз, аз, който бях определен от майка си за свещеник! Аз, комуто Трифон сееше в душата ненавист към жените, сега ги унищожавам на всяка крачка!“

Мигел скърца със зъби: „Какво сте посели в мен, че сега дава такива грозни плодове?

А Грегорио? Не, той беше друг, съвсем друг. Да раздаваме любов около себе си, казваше той. Ах, отче Грегорио, защо не умея да бъда такъв, какъвто искахте да ме видите? Защо искам само да вземам, а не умея да давам?

Не, вие сте плебеи, а аз съм господар! Аз имам право — на какво, боже милосърдни, кажи, на какво? Да убивам? Не, не! Право на щастие, на безмерно щастие! Това никой не може да ми отрече. И трябва да го намеря! Трябва! Няма да гния край олтарите на катедралите, няма да се прекланям пред никого, на всяка цена ще тръгна да търся щастиято си!

Егоизъм ли казахте, отче? Може би да. Сто пъти да! Ала аз не мога да бъда друг — и не искам! Но да убивам — не, това не...

О, ти, който си на небесата, защо не ми дадеш поне мъничко трайна радост, както на другите хора? Защо ме притискаш към земята с непрестанни разочарования? Защо ми пъхаш в ръцете шпагата, а в

устата — жестоки думи, които унищожават? Твоята злоба към мен само ме озверява. Горд съм и не умея да отстъпвам.“

Слънцето изплува като сияещо божие лице и блясъкът му залива планини и долини.

Мигел скланя покорно глава.

„Господи, вярвал съм ти, вярвал съм в теб. Не искам повече да убивам! Помири се с мен, о, боже! Дай ми щастието, за което жадувам! Ще повярвам в теб навеки. Ще те почитам.“

Пролетното слънце разпръсна изведнъж ранната мъгла и засия с пълна сила.

„Твоята светлина е добро знамение за мен, господи! Вярвам. Да, ще вървя напред и ще намеря своето щастие! И ти, господи, простирай над мен десницата си!“

Името ти може по-лесно да се избарабани, отколкото да се изговори, Торедембара. То дрънчи като окуви на позорен стълб. Стърже като остра четка, която драци по суха дъска, скрипти като ключ в ръждясала брава, като пясък между зъбите, ала ти си прелестна, Торедембара, като очите на каталонските деца и свежа като техните бузки.

От височината на Иленските хълмове рибарското село Торедембара прилича на разпилян по тревата ориз или на стадо бели овци, пръснати по склона; едната му половина е зарита в пясъка на морския бряг, другата, плъпнала по планинския скат, се припича на слънцето като млада ярка.

Днес обаче Торедембара има сълзи върху хубавото си лице, защото насекоми са нападнали маслините и не могат да ги прогонят нито с опушване, нито със заклинания.

На хълма посред маслинената гора се издига бял параклис и пред него ридае цялото село, паднало на колене и сплело ръце.

Лудият Дааро предвожда процесията и молебена. Той е толкова мършав, че върху ребрата му може да се изсвири цяла песен, краката му са омотани в парцали, а главата — превързана с пъстра кърпа. Гласът му наподобява писък на папагал или врясък на маймуна. Но народът го обича.

Встрани от молещите се, в сянката на маслиново дърво, е седнало хубаво момиче и кърпи рибарска мрежа. Ето че и то коленичи и сплита молитвено ръце заедно с останалите.

Слънцето се е нагорещило до бяло.

Бащата на момичето е коленичил редом с Дааро и нарежда за цялото село:

— В какво сме се провинили, че така ни наказваш, господи? Риба ще има, вино ще има, ала маслини няма да има. О-о-!...

Гласовете се присъединяват към неговите ридания.

В това време от склона слиза чужденец и бавно се приближава.

— Света Богородице, смили се! Спаси нашите маслини.

— Смилете се, всички светии! Ще ви принесем в жертва мрежа риба и бъчва вино.

Езическото слънце бичува земята с пламъци.

Дааро удря чело о стената на параклиса. После се изправя, вдига ръце към небесата и вика:

— Нашите светци са от камък, светата Богородица — от дърво, а божието убежище — от тухли. Не могат да ни спасят. Само аз ще помогна. Само аз!

— Не богохулствуй, луди човече!

— Аз съм дъжд, влага и вода. Аз съм благословеният, който ще прогони насекомите от маслинените дървета.

Чужденецът слезе от коня си, приближи се до девойката и онемя от нейната свежа прелест.

„О, какво творение на земята! По-красива от всички благородни момичета на Испания. Лъха от нея на трева, на море, цъфти като ябълка, сияе като днешния ден, алее като праскова пред дозряване, сочна и налята е с пролетна мъзга. Жена, в която е вплътена цялата маслиненна гора, жена-земя. Това е жена за мен. Нейната прегръдка ще ми даде щастие.“

Очите на момичето се вдигнаха към чужденеца.

„Ах, мъж, какъвто по нашите краища не се среща. Откъде ли идва? Накъде ли отива? Защо ме гледа така втренчено? Ах, харесва ми този мъж! Завладява ме изведнъж. Мечтите ми се сбъдват, Дааро ми предсказа: «Ти си прекрасна и за теб ще дойде високопоставен млад мъж.» О, това е той! Това е той!“

— Мога ли да приседна под вашата сянка, девойко?

— Можете, господине. Сянката не е моя. Тя е божия и за всички. Маслиненото дърво дава сянка за всеки, който дойде.

— Маслинената гора е осквернена — дере гърло Дааро, — защото тук се въдеха змии. Ала бог ме призова да спася целия край, преди брѣмбарите да са изполяли маслините и преди дърветата да са изсъхнали.

— О, Дааро, стори това!

— Коя сте вие, красива девойко?

— Ариана, дъщеря на рибаря Хосе.

— Аз съм божи апостол — вика Дааро. — Аз съм божи пратеник. Ще прогоня злите сили, ще пропѣдя самия дявол. Виждам през вековете назад и напред.

— Какво ще стане с маслините, Дааро?

— Вашите дървета ще оздравеят! Аз ще ги спася.

— О, стори това, Дааро!

Задухът стиска човешките гърла, земята мирише на билки, палецото слънце изпича хора и земя.

— Имате прелестни ръце, Ариана.

Момичето поруменява, ала оставя ръцете си склучени.

Мъжът стои зад жената и отровните думи на съблазънта капят в слуха ѝ.

— Вие сте създадена за любов, Ариана.

— За любов ли казвате, господине?

— Слушайте ме, маслиненни дървета! Слушайте ме, кичести корони! Ще проникна във вас. Ще премина през вашите дънери, клони, листа и плодове. Ще проникна във вас, ще се слей с вас, маслини. Хора! Чудото приближава!

— Стори това чудо, Дааро!

— Не ви ли е тъжно в това малко село, Ариана?

— Не, господине. Грижа се за колибата, за татко и за пчелите, преда, моля се и кърпя татковата мрежа.

— Ще дойдете ли с мен, Ариана? — пита Мигел, впил горящи очи в девойката. — С мен ще ви бъде добре. Ще дойдете ли?

— Ще дойда, господине.

Девойката става и пристъпва към чужденеца.

— Огнена птица излетя — вика Дааро. — Крилете ѝ ще развълнуват морето и въздуха. Настъпи моят час. Огънят от нейния клон ще се слее с горещия ми дъх. Вижте: добро знамение — орли над планините, ластовички над морето. Людете ги чака саван, а злите насекоми — огън. Хора, чудото приближава!

— Дайте ми ръката си, Ариана. Така. Не искате ли да знаете накъде ще ви поведеа?

— Варвям ви, господине.

— Ела! Искам да бъда щастлив с теб.

— Да, господине.

— Ставам вихрушка! Ставам огън! В името на бога — огън за дявола в маслиновата гора!

— Стори чудото, Дааро!

Мъжът и момичето се изкачват нагоре между храстите. Черното наметало на мъжа блести на слънцето като металическо, а карминовата пола на момичето пее с червения си цвят.

Целуват се.

— Ариана!

— Ах, господине!

— Погледнете как насекомите гинат в моя вихрен дъх — вика с цяло гърло лудият. — Бръмбарите попаднаха в пламъка на устата ми. Ето! Виждате ли? Виждате ли там, горе между храстите, онази черна фигура? Това е дяволът. Дяволът, когото прогоних от маслиновите дървета. Отдалечава се. Бяга. Изгорих го. Ликувайте, хора!

Рибарят Хосе впива поглед към височината и изведнъж с болка извиква:

— Това е дъщеря ми! Моята Ариана с някакъв чужденец! Ариана! Ариана!

— Ариана! — викат селяните, защото момичето е любимка на цялото село. — С кого си тръгнала?

Ариана не чува. Очите на мъжа я държат в плен, ала в сърцето ѝ затрептява боязън. Мъжът обвива с черния си плащ раменете на момичето и червената песен млъква.

— Страх ме е, господине.

— От какво се страхуваш?

— От греха. От божието наказание. Той направлява света.

Мъжът се мръщи и маха с ръка:

— Не господ, а аз направлявам съдбите на хората.

Момичето му разтвори обятията си и примижа от блясъка на яркото слънце.

— Виждате ли? — крещи лудият. — Маслинените дървета ще живеят. Дяволът избяга. Изчезна. Вече не се вижда!

— Ариана! — тревожно вика рибарят Хосе.

— Вече няма да се върне! — крещи Дааро. — Никога няма да се върне. Отиде в пъкъла, където му е мястото. Това е антихрист, хора, антихрист!

Селяните ужасени скланят глави в праха:

— Антихрист! Антихрист!

През нощта Ариана се върна у дома и от този миг лицето ѝ, преди винаги мило усмихнато, се обливаше в жални сълзи.

Кубообразна кръчма, честа картина по испанските пътища. Просторно помещение с нарове, на които и под които хъркат хора.

Непоносим задух и смрад. Пот се стича по лицата на спящите. Хъркането ту се засилва, ту стихва в дълбоки тонове. Два мъждукащи фенера хвърлят кръстати сенки върху заспалите на пода пътници.

Редом с Мигел лежи търговец, а над него — стар монах-францисканец. И двамата не могат да заспят и се впускат в приказки. Монахът се навежда отгоре, за да вижда човека, с когото говори, и бодливата му глава прилича на пукнат маков семенник.

— Тежки времена настанаха, брате божи — казва францисканецът. — Лека-полека съвсем ще изгинем в нашата Испания.

— Вярно е — отговаря търговецът. — Хвърлят ни от една война в друга, за да не ни се схванат жилите от седене на едно място.

— Големи злини носи неуважението към бога — продължава монахът. — Рядко се срещат истински набожни хора. Ти не си ли евреин, човече? — добавя той шепнешком, като оглежда внимателно съседа си.

— Тихо! В името на бога, не ме издавай, отче. Господ ще те възнагради с любовта си.

— Няма да те издам — казва монахът. — Мързи ме да се занимавам с доносничество. Но каква е тая набожност от теб?

— Ние, евреите — шепне търговецът, — сме много набожни. А каква полза от това? Непрестанно сме изложени на опасност — и телом, и духом.

Монахът прибра главата си и замълча. Мигел лежи тихо и слуша.

— Какво, не съм ли прав, отче? Защо нищо не отговаряш?

— Мисля — чува се отгоре — дали трябва да говоря с теб, щом като си евреин.

— Нищо няма да ти стане, отче — ядосва се евреинът. — Само дано никой не ни слуша. И аз навярно имам толкова бълхи, колкото и ти, и ме хапят по същия начин, както и теб.

Монахът мълчи, а евреинът продължава:

— Нашият бог е бил баща на вашия. Да не би бащата да е нещо по-малко от сина? „Почитай баща си“ — се казва и в нашите, и във вашите заповеди.

— Реших да говоря с теб — казва монахът и отново накланя главата си в светлото. — Твърде възможно е разговорът с пренебрегнат човек да се счита за добро дело.

— Вижда се, че и за моя сметка искаш да припечелиш малко вечно спасение — гневи се евреинът, — а пък казвате, че само ние, евреите, сме хитри търговци.

— Хитри сте, но сте и побъркани — подхвърля добродушно францисканецът.

— Защо побъркани?

— Защото въпреки хитростта си чакате вече не знам колко хиляди години своя месия. Това не е ли лудост?

— Не е — сериозно отговаря евреинът. — Това е надежда.

— Надявайте се, ако си нямате друга работа — смее се монахът. — И кога най-сетне ще дойде този ваш месия?

— Никой не знае. Може би тази вечер, може би след месец или след година. А може би след още хиляда години.

— А откъде ще дойде? Ще се спусне със светкавица от небето ли? Или ще изскочи от пъкля?

— Нищо подобно — мръщи се евреинът. — Ще се роди от смъртна жена, както всички хора.

— А кой ще е бащата? — нахалствува монахът.

Евреинът мисли.

— Не знам. Аз няма да съм, стар съм вече. Ала може би моят син...

— Да, да, тъкмо твоят, непременно — присмива му се монахът. — Ще видиш, че и синът ти ще се скита като тебе с вързоп на рамо от село на село.

— Нека, това няма значение. Но ти ще се смаеш, ако видиш какви господа скитат от село на село. Например графът Маняра от Севиля. Казват, че скитал някъде из околността. Води ли този човек честен живот, а?

— Не — казва монахът. — Този мъж навярно изобщо няма чест. Щом срещне жена — съблазнява я или я убива. Той е страшилище за всички. Но ще му дадат да се разбере. Самият крал бил разгневен от неговата разюзданост и заповядал да го уловят. Светите братства го дебнат из цялата страна.

— Какво мислиш, че може да направи? Ще се остави ли да го хванат?

— Едва ли — разсъждава монахът. — Пари има достатъчно и навярно ще избяга в чужбина. Там ще бъде в безопасност. Тук ще му се

търкулне главата.

— Може би този Маняра е нещастен човек — казва евреинът замислено. — Що за живот е това без любов? Аз си имам у дома жена и с радост се връщам при нея. При кого може да се връща той? При никого. Той всъщност си няма никого на този свят, отче! Това не е ли страшно?

Двамата мълкват. Мигел слуша.

След малко монахът казва:

— Мене този ваш месия никак не ме интересува, ала си мисля, че ако ще спасява света, трябва да се роди от голяма любов.

— Откъде ти дойде това наум, след като говорихме за Маняра! — учудва се евреинът.

— Не знам — казва монахът, — просто така. Хрумна ми. Да не би човек да мисли винаги последователно?

— Да, освен господ-бог никой не мисли правилно — тихо казва евреинът. — Той единствен мисли, знае и може. Да пребъде името му!

Евреинът започва да мърмори еврейски псалми, а монахът нарочно повтаря „Отче наш“, за да си запази достойнството.

Привършиха молитвите си в тишина, помълчаха малко и накрая потният сън ги притисна върху твърдите нарове.

Рано сутринта Мигел заповяда на Каталинон да оседлае конете и се понесоха в галоп към Барселона.

— Ще напусна Испания — каза той. — Ти веднага ще заминеш за Маняра с писмо за баща ми. Ще те чакам в Барселона. Ала побързай, не обичам да чакам!

Мигел се укрива няколко дни в Барселона, докато Каталинон пристигна и донесе от Маняра злато и препоръчителни писма до влиятелни хора в Италия, Фландрия, Германия и Франция.

„Нищо няма да ти липсва по пътя — пишеше баща му, — само, за бога, живеј като благородник, а не като някакъв скитник. Не забравяј своята фамилна чест!“

„Мисли само за бога“ — пишеше майка му и словата ѝ нещастно ридаеха от писмото.

Мигел чете думите, ала не възприема смисъла им. Прощава се с родната си земя, която едва диша в сянката на чудовищните крила на

Църквата, Инквизицията и ненаситния министър на Филип — де Аро.

„Презирам ви, владетели на тази земя, защото сте грабители и лицемери! Презирам вашето аутодафе, което изгаря живи хора, чиито имоти ви се харесват. Здрачът и тъмнината, от които като пипала на октопод протягате алчните си ръце към имуществото на хората, тайните ви съдилища, мъченията над разпитваните, алчността, ненаситността и двуличието ви — всичко това ми е противно и гнусно.

Та нали ако баща ми бе изсипал във вашите ненаситни ръце няколко торби злато, веднага щях да бъда пречистен и освободен. Но аз плюя на такава свобода! Навярно ще изнудвате баща ми и за моето бягство, както изнудвате всички за всичко. Ах, моя пъстроцветна земя! Обичам твоите бели градове, твоите градини и изворчета с бликащи води, твоето гаснещо рицарство и цъфтяща поезия! Обичам твоите тихи, красиви патиа, замрежените прозорци на балконите и еркерите, зад които трептят сенките на красавици в дантелени мантили. Сбогом, Севиля, с хилядите градини, Гренада, с каскадите бучащи води, гордо Толедо — над завоите на река Тахо, с кованите фенери, накити и мечове! Твоето черно и златно вино, отечество мое, танцът на твоите жени и красивите гласове на певиците аз обичам така, както ненавиждам мрака, из който като плъхове изпълзят доносниците. Не искам мрак и лъжа, искам светлина и слънчево щастие и ти не ми ги даде, моя родна земя, земя на Лойола!

Грегорио мой! Как копнея да намеря такава любов, каквато вие ми предсказахте! Ала къде ще открия такава жена? Къде ще намеря любовта, която би пренаситила гладното ми сърце? Ще я намеря ли в чужбина, след като не я намерих в отечеството си?“

— Време е да се качваме на кораба, милостиви господарю — прекъсна Каталинон разсъжденията на Мигел и скоро след това двамата се озоваха на тримачтовия кораб, който караше товар от благовонни дървета за Неапол и заради Мигел щеше да спре на Корсика.

Корабът се отделя от брега, дишайки енергично с опънатите си платна.

На палубата стои Мигел и гледа към земята, която чезне пред очите му.

Напред, към люлката на родовете Маняра, Лека и Анфриани. Напред, към Корсика!

В Калва те слязоха от кораба и преседяха цяла нощ в кръчмата с моряците. Сутринта се качиха на магарета и поеха към планината, към родното място на Мигеловите деди.

На времето, когато Мигел бе осемгодишен, дон Томас пожела синът му да получи кръста и одеждата на ордена „Калатрава“ и трябваше да изпроводи пратеници от Маняра на Корсика, за да съберат доказателства за благородническия произход на Мигел. Хановският сенат възложи на своя комисар в Калва да проучи въпроса и тогава петдесет и четирима свидетели доказаха, че „дон Мигел де Маняра е законен и истински син на благородника Томас, син на благородника Тиберио, който от своя страна е син на благородника Гуидичо и внук на благородния Франческо ди Лека, граф ди Чинарка“, и че тази верига, в която бяха изброени премного звучни имена, свършва с „благородника Уго ди Колона, велик мъж от славния римски род Колона“.

Свидетелите потвърдиха още с клетва, че „всички членове на тази фамилия, както и техните жени, майки и прамайки, са се ползували с предимства, привилегии, свобода, почит и достойнство, определени на Корсика единствено за благородните лица“, и по-нататък, „че никога не са упражнявали занаяти, нито търговия, а винаги са живеели благородно от доходите на именията си и никога не са били обвинявани, нито обследвани от Светата инквизиция, и че са стари християни с чиста кръв, без примеси“.

Коляно от този род, благородниците ди Чинарка, са владеели Корсика в продължение на двеста и петдесет години.

От коляното Лека произхожда прочутият Матео Васкес. Под покровителството на кардинала Диего де Еспиноса, председател на кралския съвет, и върховния инквизитор на Испания, който бе забелязал таланта на Матео и значението му за ордена, Васкес бе достигнал изключително положение сред духовенството на страната. Най-напред секретар на Еспиноса, после помощник-епископ кармонски, след това каноник севилски и член на най-висшия съвет на Светата инквизиция и най-сетне бе определен от негово величество крал Филип II за главен секретар на Испания и „през ръцете му са минавали всички най-важни световни въпроси“. Сервантес, молейки Матео да се застъпи за християните, държани в робство в Бурбония, му е писал: „За вас, господине, е възможно да се каже — и аз казвам

това, ще го казвам и вярвам в него, — че ви ръководи самата добродетел.“

Вторият Матео Васкес де Лека събрал писмата на своя славен дядо и ги издал под названието „За безсмислието на славата в този свят“ през 1626 година — годината, в която се бе родил Мигел.

Мигел си спомня славните страници на фамилната хроника и цялата гордост и чест на рода дефилират пред въображението на този, който сега идва сред своите праотци като изгнаник.

Вече се вижда край на пътя, възлизащ покрай скалите срещу тъмносиньото небе, и целта на пътуването е вече близка.

Сред скалите, изсушени и превърнати от слънцето на прах, лежи селото Монтемаджоре и тук, в сянката на своите стареещи стени, скромно и тихо живеят потомците на прадедите на Мигел.

Дворецът Лека — Анфриани е обикновен, скромен, но направен с вкус; под негова власт е цялото селище.

Слугата съобщава цялото родово име на Мигел. И по стъпалата вече слиза господарят на дома и разтваря прегръдките си за високопоставения гост и роднина.

Месер Джовани, наричан у дома „дзио^[1] Анфриани“, братовчедът на дон Томас, е мъж слаб, с побеляла брадичка и горди жестове. Той приветствува племенника си с гръмки думи и го прегръща:

— Добре дошъл у нас, моят дом и аз сме твои слуги.

А след това — щедро гостоприемство.

— Заколете овца! — оглася месер Джовани празните коридори на двореца. — Заколете най-тлъстата овца за госта!

— Заколете овца! — повтаря заповедта измършавелият майордом на прага на кухнята.

— Заколете овца! — разнася се ехото по коридорите и двора.

Готвачът изтичва в селото, изтръпнало от ужас:

— Да заколим овца, добре, ала откъде да я вземем? Ще се намери ли в цялото Монтемаджоре тлъста овца? А какво ще даде господарят на притежателя ѝ в замяна, след като гостът си отиде?

„Овца, овца за клане — звучи глухо из селото. — Месер Джовани има скъп гост.“

Пред изгасналото огнище седят гостът и домакинът.

— Да, драги Мигел, ние бихме казали „Микеле“, нашият род е бил винаги между първите в цялата страна. Почит до небесата... бойна слава... ах, меч и кръв... времената са лоши — няма с кого да се воюва, бог ни е възненавидял... мечовете ни ръждясват... управляваме именията... аз... а, ето че идва дъщеря ми Рокета, която преде, моли се и се грижи за нашия дом...

— Вие сте по-красива, отколкото дъщерите на Испания, доня Рокета — казва Мигел.

Рокета му подаде ръка за целувка с жест на кралица и поруменя — тя е нежна и бяла девойка, с потоци тъмнокестеняви коси, с малко строги устни и големи очи.

— И у вас ли девойките непрестанно предат и подреждат къделите в сандъка? — пита Рокета.

— У нас девойките се гиздят и пеят.

— Набожни песни?

— И безбожни, доня Рокета.

— Ужас! — клати глава дзио Анфриани. — Разпуснаха се нравите в Испания. Нашите братя се отдалечават от бога.

— Живеят — възразява Мигел.

— А ние не живеем ли? — надменно пита месер Джовани.

Простота и красива строгост на домашния живот, съчетание на покорство и гордост, бедност и превъзходство, недоимък и чистота на мислите.

Тихи стъпки на девойката, която с движения на жрица помага да се приготви масата в чест на госта.

Слова чисти и убедителни, без умисъл и хитрост, реч волна и искрена като ясения ден над сиво-белите скали.

Кана вино, кана планинска вода, ечемичен хляб и печено месо от мършава овца.

— Отче наш, благослови тези дарове, на които се радваме с твоя милост!

— А ти, драги Мигел, си у дома си. Твоите дуели, заради които бягаш от родината си, не те унижават. Твоите победи те красят. Кръвта е цветът на славата. Остани у нас година или десет. Чувствувай се като у дома си.

И дзио Анфриани гордо приема подаръка на Мигел — торбичка със злато.

Докато господата разговарят, Каталинон седи сам в своята стаичка и си гледа на карти.

„Седмица, деветка, двойка... бррр... само слаби карти. И вече за седми път е така. Лошо знамение. Струва ми се, че и тука всичко ще свърши зле, както и другаде. Я се заеми, приятелче — казва си Каталинон, — я се заеми да огледаш прозорците, през които ще бягаме, когато загазим. Да се ориентираш в тези скали, ще бъде дяволски тежко.“

Нощта се завъртя дванадесет пъти над скалите, настъпи тринадесетият ден, а подир него тринадесетата нощ и в живота на жената тази нощ стана пределът, отвъд който течението на живота ѝ ще има друг, тъжен пад.

Тринадесетата нощ е олицетворение на измяна, престъпление и изгубена чест.

Месер Джовани, няма ли да остържете ръждата от шпагата си? Няма ли да дадете плячка на оръжието си, което толкова дълго бездействува? Няма ли да призовете кръвната мъст срещу негодника?

Дзио Анфриани, стиснете зъби и юмруци. Вашият племенник отне честта на дъщеря ви. И на всичко отгоре този злодей, пренебрегвайки задължението, произтичащо от обществените нрави, не ще се ожени за Рокета, тъй като още днес се ужасява от мисълта, че утре би трябвало да зърне лицето ѝ при дневна светлина.

Мъжът мълчи, девойката плаче и тринадесетата нощ се изтърколва бавно над скалите.

Мигел и Каталинон летят като дяволи с конете на месер Джовани в тъмнината към брега. Скалните балвани висят над главите им и ветровитата нощ ги изпровожда със зловещо зазоряване.

В малкото пристанище Червионе те седнаха в една рибарска лодка и Мигел напълни със злато шепите на рибаря, за да ги прехвърли в Ливорно.

Мътно утро е прихлупило корсиканските скали, месер Джовани скубе побелялата си брада и призовава хорската и божията мъст върху главата на Мигел.

Мигел скита по италианската земя.

Около него звучат унили стихове, звънтят мандолини и струят песни.

Мигел обаче подчертано се отличава от новата среда. Мрачно сериозният, навъсен и мълчалив мъж наподобява зла сила на фона на светлото небе. Черната му душа, която непрестанно воюва с божите закони, се развява около него като крилата на ангела на смъртта.

Тук, на брега на любовната нега, се разкрива с целия си ужас трагизмът на живота и съдбата му като човек, който е жертва на своята привлекателност и комуто е предопределено да бъде Ахасфер на любовта.

В сумрака под платницата на каруците Мигел открива по аромата и по блясъка на очите моминската свежест, в прозорците на домовете зърва лица на цветущи жени, край кладенците и чешмите се възхищава от грациозни походки, от балконите ваят върху му сияещи усмивки; животът е кратък, уловете каквото можете.

Славата на Мигел е зла и го изпреварва по пътя.

И ето картината:

Двамата ездачи се носят в галоп. Подир тях плач и клетви, пред тях градче — като стотици други.

Идва Микеле ди Маняра!

Градчето се задъхва от страх, заравя глава в пясъка, гърчи се на скалите или край скалите, пожелава си да стане невидимо, вратите се затварят с железни прътове, ключовете се обръщат в ключалките, майките спускат пердетата и хлопват капациите на прозорците, мъжете точат шпаги и ками, а момичетата и жените крадешком долепват око до пролуките на капациите, за да зърнат това страшилище за хората.

Край на спокойствието в градчето, което кипи, шуми, мята се в ужас, разтърсено от мълвата, летяща от град на град.

Шищникът се втурва в селището. Грабва плячката си напук на всички стражи, оставя подир себе си плач и кръв и двамата ездачи отново летят в галоп на конете си все напред и напред, през разбити семейства, през разкъсани любовни връзки, през осуетени сватби... Сеячът на зло е предизвикал ново нещастие и чезне в праха на пътищата...

Това е картина, която се повтаря с твърдоглаво упорство и в нея се мени единствено лицето на жената.

Вечно преследваният безделник, човекът, чиито джобове са пълни със злато, лентяят и насилникът се носи стремглаво напред, без миг покой, подмятан от непрестанния двубой между силния си копнеж и нищожността на постигнатото — носи се към пропастта на блудството, все по-надолу, все по-дълбоко и по-дълбоко...

Започва ново приключение, преди още да е завършил предишното, хвърля се настървено, постига целта си и отминава хладнокръвно.

Себелюбецът минава през трупове, търсейки бленуваната жена, унищожава живота и спокойствието на девойки и жени и разбива семейни огнища. Изоставя жени, в чиито очи блестят жални сълзи и от устните им се отронват ридания и проклетия.

Не знае що е смях, не знае що е веселие, не знае що е радост. Роб на страстта си, на ненавистното си влечение, той се хвърля от прегръдка в прегръдка, откъсва се от обятията на жените, разочарован, незадоволен, още по-гладен и още по-нещастен.

Люби се с жените, ала не ги обича. Не обича нито една.

Неговите ласки са без любов и радост. Покорява жените с хитрост, измама, обещания, злато и насилие. От него лъха ужас, ужасът е в самия него, ужасява се сам от себе си, ала за да заглуши празнотата в душата си, напада непрестанно, ломи препятствията, бие се, пролива кръв — и отново се впуска стремглаво подир целта, която неизменно му отвръща с разочарование. Пътят на Мигел е белязан със сълзи и кръв.

Само по изключение оставя подир себе си благодарност и обич у жени, които от мимолетното му пламване са получили представа за голямата любов.

Годините се нижат, след Италия се редуват Гърция, Триполи, Тунис, английските земи, Германия, Фландрия и Франция и Мигел все напразно очаква вест от баща си, че може да се върне.

Годините се нижат, изпълва се вече пета година, откакто е напуснал Испания, и Мигел загрубява, става безчувствен.

Нима това е син на испански велможа, студент от севилската Осуна и бъдещ господар на Маняра?

Този хищник, който не обича хората, но който се задушава от самотата, който бяга от собствената си сянка и нощем, когато спи сам, се гърчи от неувереност, копнеж и безпокойство? Лицемерното възпитание на Трифон дава страшни плодове, то уби човека у Мигел-детето и го противопостави на всичко около него.

В края на петата година от своето скитничество Мигел почувствува неудържим копнеж по родния си край. Пропълзля като контрабандист през френската граница, премина за една нощ Пиренеите и подобно на крадец, се промъкна в своята страна.

И тук, в градчето Памплона, където някога разпуснатият благородник Иниго Лопес де Рекалде стана по божия воля страстен привърженик на Христос под името Игнасио Лойола, Мигел научи вестта, че е помилван и че пътят му за връщане е открит.

Още същия ден той се метна на коня и препусна към Севиля, с пет години по-стар и с планина провинения по-тежък.

Завръщането на блудния син.

Колко вода е изтекла в руслата на реките за тези пет години, колко бръчки са се появили за това време по лицата, колко мечти са се разпуквали, разцъфтявали и увяхвали...

Майката гледа с насълзени очи сина си. Колко злато разпиля дон Томас за опрощение греховете на своя син! Колко светски и църковни велможи си закръглиха имуществата с парите на Томас! И ето, най-сетне единственият ѝ син е тук.

— Плача от радост, че се върна, Мигел — казва майката и се мъчи да се усмихне. Ала мислите ѝ се преплитат с нявгашните — уви! — напразни мечти да види сина си божи слуга.

Печалната майка обаче мълчи, не упреква сина си и го приветствува от все сърце.

— Нещастният ти баща! Измина точно година, откакто го погребях.

Мигел е смазан от удара.

Мъжът, който му бе дал живот, човекът, който бе добър, щедър и ласкав, бащата, който обичаше сина си с проста, но голяма обич...

Мигел блуждае с очи из стаята, в която вече няма да прозвучат тежките бащини стъпки. Стаята е обедняла, посивяла, стихнала и

смалена.

„Отново съм самотен — мисли си Мигел с горчивина, — отново съм изоставен. По-беден съм с едно сърце и ласкави слова.“

Доня Херонима увива зиморничаво тялото си във вдовишкия шал, макар че денят е топъл.

— Едва след неговата смърт ми се удаде да измоля от съдията съгласие да се върнеш. Да се върнеш като наследник на бащините си имения и да можеш да живееш в Маняра и да управляваш своите имоти.

Мигел гледа нейните черни, но вече силно прошарени коси, красотата на лицето ѝ не е оцетена от няколкото бръчки и е друга, потрогателна, по-углъбена. Стаила скръбен вопъл.

— Боже мой, колко си възмъжал, Мигелито! Какъв сериозен мъж си станал! Слаб и жилест си като баща си. Строгото лице и движенията ти са като неговите, само очите ти са все същите...

„Искрящи, урочасващи с вторачения поглед, който сякаш всичко поглъща — довършва мислено своята фраза майката. — Ах, този висок, обгорял от слънцето мъж е мой син! Скитник ли? Блудник ли? Побойник ли? Какво ли не измисляте вие, завистниците! Лъжете. Злобно лъжете. Това е моят единствен син.“ Усмива му се и милва черната му коса.

Мигел сравнява сегашния образ на майка си с този, който е останал в паметта му, и е трогнат. Нежност, която милва и не укорява, не упреква, не се гневи, само тихо плаче и скрива сълзите си.

Срам свива гърлото му.

— Ела, мамо — прикрива чувствата си Мигел, — ела, ще се разходим из къщи и ще отидем на татковия гроб.

Вървят и около тях се въртят къщата и дворът.

Как всичко тук е малко, тясно, ограничено и сковано от строгите привички, които се повтарят ритмично и неизменно. Подчинените още отдалеч избягват Мигел. Не е ли синът по-лош от бащата? Тиранинът Нарини ги измъчва все повече и повече, а самият той разбогатява. За разточителството на Мигел е нужно много злато и те го заплащат с непосилния си труд.

Гробищата. Под гранитна плоча спи господарят на Маняра. Вятърът разресва туйте над гроба и шумоли в царевичното поле зад оградата на гробищата.

Новият господар на Манаря е коленичил лице срещу лице с гроба на баща си. Но щом зърва при главата на мраморната плоча кръста, намръщва чело и рязко става.

Отново той!

— Да тръгваме, мамо — казва и хваща майка си за рамото.

— Ще останеш ли в Маняра? — пита кротко майката.

— Не, майко — отговаря Мигел и избягва да срещне погледа ѝ.

— Сега ти си тук господар. Ти си наследник на баща си. Би трябвало да се грижиш за именията си — тихо го уговаря доня Херонима.

— Ти си тук господарката — измъква се Мигел. — Аз ще се върна в Севиля.

— Защо, Мигелито?

— Искам да следвам — излъгва Мигел. — Искам Осуна отново да ме приеме.

— Не бива да ти преча — шепне майката.

— Благодаря, мамо.

— Поне няколко дни няма ли да прекараш тук?

— До утре ще остана. Ала утре... трябва...

Целуна ръцете ѝ и в тъглчетата на очите ѝ отново се появиха сълзи.

Вървят и майката не откъсва очи от сина си.

— Къде гледаш?

— Не знам.

— Сякаш гледаш в празното пространство, момчето ми. Какво виждаш?

— Нищо, мамо.

— Липсва ли ти нещо, Мигелито?

Обърна към нея зачервените си до кръв очи и с усилие потуши в тях страстния блясък.

— Не, нищо не ми липсва, мамо.

— Жена? — тихо пита майката.

Изправи се и лицето му се вцепени.

— Не, нищо подобно — отвърна рязко. — Имам всичко, което желая.

— Бледен и мрачен си. Не те ли измъчва нещо?

— Не, нищо.

— Не забравяш ли бога, сине? — изведнъж пита строго майката. Лицето на Мигел се сгърчва болезнено.

— Не. Той сам се грижи да не го забравям. Той самият непрестанно ми напомня за себе си. Не, не го забравям. И няма да го забравя.

Майката учудено го погледна, долавяйки в гласа му зъл оттенък, ала Мигел изведнъж забързва.

— Дон Жуан се връща в Севиля!

— Дон Жуан ли?

— Ами че да, Маняра. Не знаете ли?

— Да, знам, знам.

— Може би вече е тук. Целият град говори. Пазете жена си, господине. Пазете дъщеря си, ако имате дъщеря.

— Нашите жени, приятелю, са гранитна скала.

— Дяволът и скалата надвива, а Маняра е самият дявол.

Тревожната вест за завръщането на Мигел лети из града като ек на камбани и тръби при избухнал пожар. Градът е възмутен до краен предел. Благородникът, който опозори благородническото съсловие, човекът, който не принадлежи към никого. Изгнаникът. Защо се връща тук?

— Голяма работа — казват мъжете гласно, а от ъгълчетата на душичките им наднича призракът на страха.

— Как ли изглежда? — питат се тихо жените.

Трифон обикаля около двореца на Мигел, забулен в плаща си чак до очите. „Колко години от живота си, пропилях заради този човек? Ах, какво ли не бих дал да можех да го върна на църквата!“

Трифон, станал за тези години още по-сух и по-костелив, ожесточено плете мрежа за златната рибка. Не губи вяра. Ами ако все пак се хване?

— Няма да отидеш!

— Ще отида! Трябва!

— Ще се омъжиш за сеньор Нуниес. От три години ти е предан, три години те чака, три години мълчиш. И днес казваш, че няма да се омъжиш, и си готова да хукнеш подир негодника, който те опозори — съска Паскуал.

Ала Мария се изплъзва и тича към Хереската порта.

Тя е все така красива, дори е по-нежна, и вярна, както преди.

„Искам поне да зърна своя любим!“

„Не, нищо не е забравено и след толкова години — свива юмруци Изабела. — Времето нищо не е изличило. Някогашната болка сега е станала още по-силна. Ненавиждам го за това, че още го обичам. Какво да правя? Да живея в уединение и да гледам как бог го наказва заради моите клетви!“

В кръчмата „При херувима“ се говори само за завръщането на Мигел.

Николас Санчес Ферано стои срещу вратата, сякаш тя всеки миг ще се отвори под натиска на Мигеловата длан.

— Той трябва да ми обясни защо измени на своите възвишени принципи. Можеше да ми бъде спасител и закрилник, а се завръща като подлец. О, моята нещастна глава! За какво ще се уловя сега, щом като ме изостави този, за чиито слова мисля денонощно цели пет години? Затлъстявам. Пълнотата ми пречи да дишам, остарявам и ми е нужен пример за почтен живот. Кой ще ми го даде, щом като вече не мога да разчитам и на дон Мигел?

— Млъкни, пияницо — хока го Вехоо. — На теб никой с нищо не може да ти помогне.

— Непрестанно вярвам в него, кълна се — кръсти се Николас. — Вярвам в него като във Витлеемската звезда.

Девоите избухват в смях.

— Чувах, че ще се върнете, ваша милост. Ала и през ум не ми е минавало, че ще ме потърсите.

— Защо ми говориш на „вие“, Грегорио? — пита Мигел навъсено.

— Не се осмелявам...

— Лъжеш. Срамуващ се от мен, отче.

Монахът мълчи.

— Моето първо посещение е при теб — казва Мигел тихо.

— Защо, ако смея да попитам?

„Защото изгубих баща си. Защото изгубих самия себе си — мисли си Мигел. — Защото само при теб, невзрачно старче, имам чувството, че не съм сам, че някой ме интересува, че някого обичам...“

— И аз не знам — казва Мигел — защо идвам при теб. Просто ми хрумна.

Старецът долавя срам зад преструвката и вдига ръка, за да помилва лицето му. Ала ръката му се отпуска и очите на стареца отбягват Мигеловите.

— Ти наистина не умееш да се преструваш — с възхищение и горчивина казва Мигел. — Е, не ме отблъсквай преждевременно, старче.

— Боли ли те нещо, Мигелито? — променя се изведнъж монахът и в гласа му звучи човешко съчувствие.

— Не, нищо — отговаря хладно Мигел. — Днес нито дума за това. Отбий се за малко при мен, отче. Да си поговорим. Може би ще ми се прииска и да ти се изповядам.

— Ще дойда — съгласява се монахът. — С радост ще дойда.

„... че ваша милост се е върнал в нашия град, наистина ме радва. Ще бъде чест за мен, ако навестите скромния ми дом и видите моя син, комуто ваша милост бе кръстник.

Приятелю мой, пожелавам ви от глъбините на сърцето си да бъде благословена от бога вашата благородна глава.

Бартоломе Естебан Мурильо“

Угощение в двореца на Мигел.

— Ние, твоите стари приятели, те приветствуваме в града на градовете. Бъди щастлив тук, Мигел! — ораторствува Алфонсо, който — отдавна отблъснат от Изабела — е забравил вече за съперничеството на Мигел.

— Щастлив — тихо повтаря Солана, която е станала много красива девойка и с възторг гледа Мигел.

— За щастieto! — вика Диего и се чука с жена си Кристина.

— Да избягаме от старостта — смее се Вехоо, вече знаменит севилски артист, на чиято някогашна длъжност — гледач на коне — капризната съдба е поставила бившия артист Капароне.

— Не можете да избягате от старостта, драги мои — усмихва се Грегорио. — Живеем в седемнайсети век, в столетieto на мизерията и страха. Някои гаснат от недоимък, други — от страха пред утрешния ден. Нашата империя, която владее света, вехне и ние — заедно с нея.

— Забравяме бога — говори жълтото и изпито лице на Паскуал, който поради бедност е напуснал университета и е станал писар в градската митница.

— Ала бог няма да ни забрави — продължава да ораторствува Алфонсо, вече здравата пийнал. — Ще ни остави да си живеем, както си искаме.

— Да живеем! — вика пияният Диего. — О, да живеем, това не означава само да работим, но и да се радваме.

Диего и Алфонсо са вече бакалаври в Осуна.

— Щастлив ли си? — пита Мигел Диего.

— Повече от щастлив — повишава глас Диего. — Погледни, ето извора на щастieto ми — моята жена. Жена красива, добра и вярна.

Завист пробужда сърцето на Мигел. Пияните очи на Диего долавят това.

— Завиждаш ли ми, Дон Жуан? Радвам се, че ми завиждаш. Погледнете: господар е на всички и всичко, пътят му е постлан с рози, половината свят му е подчинен, но не може да си купи щастие и ми завижда.

— Престани, Диего — шепне му Кристина.

— Ала човешко сърце не може да си купи — продължава Диего. — Неговата мрачна слава стига чак до небесата, гордостта му още не е срещнала отпор, но ще срещне, ще се спъне. Ето, насам погледни, моята Кристина погледни, безбожничко, тук ще се опариш. Искат ти се да я имаш. По очите ти виждам, че би я пожелал, ала тя няма да ме измами. Тя е непревземаема крепост. И на теб ти остава само да завиждаш, да завиждаш...

Алфонсо и Вехоо извеждат Диего, уплашената Кристина тича подир тях.

Солана гледа с тревога Мигел, чието лице е мрачно и зловещо.

— Най-жестоката борба, приятели, е тази, която човек води със самия себе си — казва кротко Грегорио. — Това е борба между страстите и духа на човека. А всички пътища са осеяни със страдания и болки, които единствено водят до истинското познание. Спомнете си, мили мои, стиха на поета Фернандо Ерера: „Вече мина болката; вече знам що е живот.“

В черната нощ към градската порта се движи двуколка. В нея е завит трупът на Кристина.

Висенте блъска двуколката, за да бъде мъртвата пред очите му, а не зад гърба му. Каталинон тегли отпред.

Вятърът свисти под стрехите на къщите.

На портата ги спира стражата.

— Вие сте хора на господин граф де Маняра? Това всеки може да твърди. С какво ще ми го докажеш? Сребърник за всеки пръст на ръката? Е, това е вече доказателство. Това е достатъчно. Но аз имам две ръце. И за двете? Отлично. Ясно е, че сте хора на господин граф де Маняра. Хей, момчета, отворете портата.

Двуколката изчезва в тъмнината зад крепостните стени.

Началникът на стражата скрива среброто в кесията си и се окопитва:

— Хей, вие там! А какво карате?

Тишина. Само отдалечено, забързано дрънчене на колела по кралския път.

Тъмнината е гъста като каша. Полепва от всички страни. Страхливият Висенте стене от ужас.

— Каталинон, може би сме вече достатъчно далеч?

— Не. Трябва да я откараме чак в кариерата.

След малко свърнаха от пътя, хвърлиха мъртвата в пясъчната кариера и набързо я затрупаха с пясък.

Двуколката се връща през портата.

— Какво сме карали? Всевъзможни вехтории. Не им е мястото в града.

И подир тази гнусна работа се отбиват на чаша вино. Висенте пие, както никога досега не е пил. Страхът пресушава гърлото му и боязливата му душа трябва да се освободи от искрите на угризението.

— О, това е твърде много за моята съвест — фъфли Висенте. — Да отвлече жената на приятеля си в своя дом, да я изнасили, съпругът ѝ да я намери там и прободее, а този проклетник да заповяда да я изхвърлим извън града като смет... Боя се, плаша се, ще умра от страх, Каталинон.

— Пий, старче. Виното ще ти помогне да забравиш за пробудената съвест.

Ала пред очите на стареца се мяркат видения и изпълват веселата кръчма. Много очи се обръщат към него.

— Виждаш ли, Като, как ме дебнат? Всички гледат само мен. Какво искате от мен, момчета?

— Ха-ха-ха, по ръцете ти има кръв, дядо!

Старецът вдига ръце към очите си и забелязва, че върху опакото на едната аленее петно.

— Небеса! Спасете ме! Спасете душата ми!

— Убил ли си някого, дядо?

— Какво говориш, побъркани човече?

— Или си помагал?

Каталинон удря заканително стареца по рамото, ала сърцето на Висенте пърха като птичка в длани, овладява го желание да се изповяда и крещи:

— Моят господар, Маняра, я съблазни, дон Диего я уби, ние трябваше да я изкараме отвъд градските стени... о, нещастният аз, о, грешният аз...

Каталинон изтласква стареца на тъмната улица.

Вятърът свисти под стрехите, а от кръчмата долита песен:

*Злодеят прелъстява всяка,
на сутринта е тя без свян.
Главата му награда ще дочака,
ще прати чума бог за Дон Жуан.*

На статива стои картина на светата Дева.

— Моята последна работа — казва Мурильо и се усмихва на Мигел. — Мадоната.

— Доня Беатрис — отбелязва Мигел и жената на Мурильо се смее радостно.

— Да, рисувам Мадоната според теб, нали, моя драга?

Мурильо пригладва с привичен жест тъмните си вълнисти коси, очите и носът му са потънали в тлъстината на цъфтящото благополучие и от месестата уста излиза гръмък глас.

— Ето вашия кръщелник — казва Мурильо и слага ръка върху къдравата главичка на по-малкия от двамата си сина.

Доня Беатрис се усмихва и взема на колене момиченцето си:

— Господ ни благослови, дон Мигел.

— Полага ми се — казва Мурильо. — Служа му честно. В манастира „Сан Франциско“ нарисувах цял цикъл картини в негова прослава. Едвам успявам да нарисувам всичко — толкова се търсят картините ми — хвали се Мурильо. — Реших да открия ателие и да си взема помощници.

Мигел го поглежда със съмнение.

— Иначе не върви, дон Мигел — казва художникът. — Моят учител, вечна му памет, Хуан де Кастильо, точно така правеше. Помагахме му, а той само поправяше.

— Няма ли да загуби от това вашето изкуство, дон Бартоломе?

— Ни най-малко. Аз също ще рисувам. Ала всичко не успявам.

— Изменили сте се — разсъждава Мигел, гледайки Мадоната.

Художникът заговори вдъхновено:

— Омръзнаха ми моите стари прийоми — противопоставянето на светлините и сенките. Знаете ли картините ми в манастира „Сан Франциско“? Там тези прийоми още личат. Отдолу едноцветна основа, а върху нея ярко контрастиращи светли и тъмни цветове. Спомням си как някога не ви се харесаха моите момченца с кученцето. Днес разбирам защо. Картината трябва да има в себе си поезия, не сте ли съгласен, ваша милост?

— Безспорно — казва Мигел.

— Аз изразявам това иначе — продължава Мурильо — И в случая, когато рисувам Мадоната, тоест своята представа, а не

действителността, тя трябва да бъде действителна, ала трябва да се смекчат цветовете, за да се получи по-топъл и мек израз. Това е поезията. Не ми ли вярвате? О, да. Да се отнеме на Мадоната от божественото и да ѝ се придаде нещо човешко, да се отнеме на жената от човешкото и да ѝ се придаде нещо възвишено, неземно. Всеки добър човек носи в сърцето си мечта, бяла и чиста, и за нейното изображение...

Мигел стана и се намръщи.

— Боже мой, навярно ви обидих с думите си, дон Мигел? Простете ми, моля ви. Изглежда, засегнах някой ваш спомен...

— Вас ви възмущава животът, който вода, нали?

Мурильо почервения още повече и не знаеше какво да прави от объркване. Ала думите сами напират на езика му с привичната откровеност:

— Знам, че няма да обърнете внимание на моето мнение, ала аз се страхувам за вас. Обичам ви, дон Мигел, искрено ви обичам и ме боли от всяка дума, която хвърлят по вас какви ли не хора.

„Ето един човек, който се отнася към мен просто и по човешки. Без причини. Та днес аз вече не съм му нужен. Ето това е човек.“

Мигел с благодарност стиска ръката на художника:

— Защо се страхувате за мен? Аз самият не се боя от никого.

— Нито... нито — заеква Мурильо — от силните на този свят, нито от бога ли, дон Мигел?

— Нима го обиждам с нещо?

— Човек трябва да се подчинява на неговите заповеди...

— Никому не се подчинявам.

— Човек трябва да се подчинява. Иначе...

— Иначе?

— Иначе бог наказва. Рано или късно, но наказва — прошепва художникът и в очите му се чете безпокойство.

Мигел му стиска ръката:

— Вие сте загрижен за мен, приятелю. Благодаря. Няма да забравя. Но не мислете за това. Аз не знам що е страх и късно е вече да позная страха.

Вече трета година сеньор Нуниес въздиша по Мария. Неговото прозрачно бледо лице има матов перлен отблясък и е обагрено с тъмна мрежа от трескави петна.

Проседява до късна нощ в библиотеката на херцог Мендоса, обрекъл своите четиридесет години на буквите, пергаментите и каталозите; пролет след пролет минават незабелязано край него и тъжният му копнеж лети към прозореца на Мария всяка нощ вече три години подред.

Днес архиварят на херцога набра смелост и се изкачи по скърцащите стълби.

Мария изслуша мълчаливо признанието му, като гледаше в пламъка на свещта, и после му отказа любезно, но категорично.

Нуниес отпусна рамене, петната по лицето му набъбнаха от треската, погледът му стана унил и краката му се насочиха към изхода.

Спря го приглушеният глас на Паскуал:

— Изчакайте малко, Нуниес — каза той и го поведе за ръка към балкона. — Виждате ли как сияят точките на звездите над земната нищожност? Не се отказвайте от надеждата си. Нуниес.

— Три години не се отказвам — прошепна Нуниес, — три години, моля. Ала вече губя вяра. Нямам сили.

— Не се отказвайте още — настоя Паскуал. — Скоро нещо ще промени възгледите на Мария. Нещо ще промени живота на всички ни. Една кадяща свещ ще бъде угасена и светлина и спокойствие ще залеем всичко. О, аз ще ви бъда полезен, Нуниес. Аз ще бъда полезен на цяла Испания, ще видите!

Нежната душа на Нуниес се мята в мрежата на неясните думи на Паскуал.

— Не ви разбирам, приятелю — казва Нуниес и уплашено отстъпва.

Паскуал си представя ненавистното лице на Мигел и шепне, святкайки с очи в полумрака:

— Аз, Нуниес, ще променя порядъка в света. Ще раздвижа слънцето и ще изменя пътя на звездите. Архидяволът ще се разпадне в пламъци и пепел и от севилските чешми ще потече щастие вместо вода. Това означава щастие и за вас, Нуниес. То е вече близко. Издръжте докрай и вярвайте.

Стисна силно ръката на Нуниес. Но архиварят изтръгна десницата си от горящата длан на Паскуал и заслиза по скърцащите стъпала с объркани мисли.

Паскуал влиза при сестра си и ѝ казва:

— Нуниес е знаменит мъж. Нежен и приятен. Верен в любовта.

— И аз съм вярна — тихо отговаря Мария, склучвайки ръце на коленете си.

— Не говори така, сестричке! — избухва Паскуал.

Пада на колене пред нея.

— Не познавам жените и не искам да ги позная. Единствената жена за мен си ти, сестро. Ти си за мен всичко, в теб е моята радост, твоето щастие е моето щастие...

Девојката милва лицето му.

— Но аз съм щастлива, братко. Аз живея със своята любов, която е за мен повече, отколкото въздухът и храната.

— Обичаш подлец, разбираш ли? Твоята любов е нездрава! — вика Паскуал и скача. — В срам и позор си затънала.

— Не, не. Аз се гордея, че го обичам. И съм щастлива от тази любов...

Паскуал беснее и съска:

— Няма какво да се гордееш с нея. В името на вярата ми в бога, в името на това, че живея и ходя по земята, в името на всичко, което ми е свято, се кълна: ще го премахна. Стотици хора хвърля в нещастие и отчаяние. Целия край потопа в безнравственост. Ала аз ще избавя света от това чудовище. Ще го убия.

Ужасът върху лицето на Мария се сменя от лека насмешка:

— Ти?

— Мислиш ме за страхливец? — отбранява се гордо Паскуал. — Мислиш, че нямам смелост да го унищожа?

Мария променя тона и хваща брат си за ръката:

— Да не си посмял да му сториш нещо лошо, Паскуал. С това най-много ще нараниш мен.

Паскуал гледа в пода и мълчи.

— Донасям за еретично злодеяние...

Гърлото на Паскуал пресъхва и той мълчи известно време.

Писарят на Светата върховна инквизиция се прозява и чака.

— Донасям за граф Мигел де Маняра.

Писарят смаяно вдига глава при споменаването на това име и незаинтересоваността изведнъж се изпарява от лицето му.

— Донасяте за граф Мигел де Маняра?

„Я гледай ти — казва си писарят, — седми донос за граф де Маняра. Предишните шест всемогъщият инквизитор премълча. Не му се ще да се залавя с тази работа. Но какво ли ще направи със седмия?“

Писарят помоли Паскуал да почака малко и забърза към инквизитора.

Паскуал разтрива челото си, оросено от хладна пот.

Доносник. Доносникът вече не е човек. Затънал в позор и срам, той е по-нищожен и от краставо животно. Живее как да е — презрян от всички. Донос срещу приятеля си. Ужас. Паскуал скача и се затичва към вратата.

— Обратно! — вика стражът и му препречва пътя с алебардата.

„Вече няма връщане назад, ще остана на всяка цена, да, ще остана — сключва Паскуал ръце. — Заради Мария ще остана. Какво значение има моята личност? Презрян като доносник, ала прославен с великото дело, което ще освободи Севиля. Никой не се осмелява да се опълчи срещу него, но аз — посмях. Ето, не съм такъв слаб и боязлив, какъвто ме смятате.“

Инквизиторът се колебае.

Маняра! Ах, как привлича това име. Пречи ни. Но да се опълчиш срещу Маняра, означава да настроиш срещу Инквизицията цялата високопоставена аристокрация в Андалусия. Затова ще се включим в тази игра внимателно. *Omnia ad maiorem Dei gloriam*. Шест пъти му простихме, шест пъти — между нас да си остане — се побояхме от този човек. Но не може иначе. Твърде силен е. Сила срещу сила.

Инквизиторът заповядва нищо конкретно да не се предприема. Да бъдат следени на всяка крачка Маняра и доносника. За всички събития да бъде неотложно уведомяван самият инквизитор.

— Върховният съд на Светата инквизиция прие вашия донос, господин Овисена, и ще го обсъди. Ще се намеси в подходящ момент, когато това стане нужно. Бог да ви закриля!

Паскуал излиза от влажните коридори под яркото слънце и мига със заслепени очи. Подир него се прокрадва съгледвач.

Със страх, че подлата постъпка е белязала челото му с позорен знак, и същевременно изпълнен с гордост, че той единствен се е осмелил да се опълчи срещу велможата — с раздвоени чувства, — Паскуал се олюлява по улиците на града.

Вехоо днес за първи път ще се представи в ролята на дон Жуан Тенорио в прочутата пиеса на Тирсо де Молина „El Burlador de Sevilla“^[2] и Мигел му е обещал, че ще дойде да го види.

— Искам да видя образа, на който ме оприличава моят град — мръщи се Мигел. — Искам да видя как изглеждам отстрани.

Мигел сядва в ложата заедно със Солана. Солана е красива в роклята от синя коприна, обшита със сребро, която той и е подарил.

Обществото е изумено от компанията на граф де Маняра и всички погледи са обърнати към ложата му.

— Извратени прищевки има този Маняра — шепне доня Урсула на доня Хустина. — Сякаш иска да докаже на целия град, че някакво си момиче от предградията му е по-мило, отколкото севилските благороднички.

— Всички жени гледат само към вас, дон Мигел — казва Солана.

— Днес моите очи виждат само вас, Солана.

— Днес — произнася тихо девойката. — А утре?

— Утре? Не знам, Солана. Съветвам ви като добър приятел да не вярвате на моите обещания за утре.

Солана сдържа плача си, усмихва се насила и шепне:

— Е добре, тогава поне за днес. Благодаря и за това. Благодаря за всичко.

В залата става тъмно и на сцената херцогиня Изабела, прелъстена от дон Жуан Тенорио в кралския дворец в Неапол, ридеа и вика за помощ. Идва самият крал и дон Жуан е заловен.

В следващата сцена чичото съветва Жуан да избяга и му помага при бягството, а в същото време нещастният годеник на Изабела излива в трагични фрази своето отчаяние.

Завесата пада, гръмват аплодисменти. И веднага след това погледите на зрителите се обръщат от прелъстителю на сцената към прелъстителю, седящ в ложата, и ги сравняват.

Тук-таме из залата се чуват гласове „Дон Жуан“ и недовършеният жест сочи към Мигел.

Солана усеща нещо зло в атмосферата.

— Не искате ли да си отидете, дон Мигел? — пита тя. — Пиесата не е хубава, нали?

— Искам да я видя до края — казва Мигел замислено. — Какви глупаци са тези, които ме сравняват с дон Жуан. Та той е бил лъжец, измамник и лицемер.

— Мисля, че би трябвало да си отидем, дон Мигел — шепне Солана, ала ръката на Мигел милва рамото на момичето и това е няма заповед.

На сцената показват приключението с рибарката Тисбеа, второто действие бързо струпва заплахи и закани върху главата на дон Жуан.

Смяна на наметалата. Жуан напада доня Ана, дуел между Жуан и командора на рицарския орден, прелъстяване на селската красавица Аминта и заключителният стон на нещастния годеник Патрисио: „Нося смърт в сърцето си!“

В антракта напрежението се увеличава. От разни страни на залата се чуват викове по адрес на Мигел:

— Ето там е истинският дон Жуан!

— Не Тенорио, а Маняра!

— Сатана!

— Развратник!

— Прелъстител!

— Антихрист!

Очите на всички са впити в Мигел.

— Да си вървим — настоява Солана, — да си вървим!

Но Мигел махва пренебрежително ръка към кресльовците:

— Няма да отстъпя!

Антрактът е съкратен, звънецът пронизва тъмнината и ругатните. Бързо минава третото действие.

Божиято отмъщение приближава, а дон Жуан се присмива на бога: „Какъв срок ми давате за покаяние?“

Ала облаците се сгъстяват над главата на развратника, явява се мъртвият командор и го кани на вечеря върху своя гроб. Дон Жуан обещава и изпълнява обещанието си, надсмива се и над заканите на

командора, яде с него отвратителна храна от скорпиони и змии и пие оцет и жлъчка.

„Подай ми ръката си — заповядва духът на дон Гонсало. — Не трепери! Дай ръка!“

„Какво говориш? — отвръща със смях Жуан-Вехоо. — Аз да треперя?“

Ала в мига, когато подава ръка на мъртвия, пространството еква от уплашения му вик:

„Горя! Ах, не ме изгаряй с такъв огън!“

Кънтящият задгробен глас на статуята на командора отговаря:

„Това е нищожен огън в сравнение с кладата, която е приготвена за теб. Непостижими са божите чудеса, Дон Жуан. Той е решил чрез ръката на мъртвеца да ти изпрати възмездие. Това е божията присъда: каквито дела, такова и наказание!“

Дон Жуан се гърчи от болка:

„Горя! Пусни ми ръката! На място ще те убия с меч!“

Дон Жуан бодне с меч в пространството.

„Беда! Беда! Всичко е напразно. Моят меч пробжда само въздуха. Аз не съм опозорил твоята дъщеря. Тя навреме откри моята измама със смененото наметало.“

Духът на командора гърми в отговор:

„Злият умисъл се равнява на зло дело.“

Дон Жуан крещи отчаяно:

„Извикай свещеник, за да ме изповяда и ми опрости греховете!“

Ах, как мъжът се превръща заради някаква си болка в баба — мисли си Мигел. — Бои се, трепери от страх. Покорява се. И в този миг, навярно несъзнателно, извиква гласно:

— Засрами се, Тенорио! Да молиш за свещеник! Опълчи се срещу мъртвия и бога! Нима не си благородник!

Ушите на седящите близо до Мигел заглъхват от оскърблението срещу бога.

— Еретик!

— Ерес!

След малко завесата пада и зрителите напускат театъра.

Мигел повежда Солана към каретата, за да я отведе до Триана.

Но едва пристъпил до каретата си, стражата на Светата инквизиция го обкръжава и арестува, преди да успее дори да извади

шпагата си.

Вмъкват го в каретата и новият кочияш удря конете.

Подир каретата, която се отправя към затвора на Инквизицията, тича приповдигайки дългата си рокля, Солана и ридае.

Мигел крачи из своята килия.

Нощ. Затворническите килии са тихи.

Мигел е тук вече няколко часа сам. Друг вид самота. По-съсредоточена, ала по-угнетяваща.

От коридора, през голямата решетеста врата на килията, прониква слаб отблясък на светилник. В отсрещната килия е тихо. Като че ли е празна. Но не е. Тук е затворен вече трети ден Грегорио. Той седи върху нара, моли се и шепотът му чезне в сводовете на затвора.

Грегорио изведнъж вдига глава от молитвената броеница и се вслушва в крачките на затворника. Със старите си очи вижда само сянката на мъж, ала шестото чувство му подсказва, че това е Мигел.

„Глупости — укорява се той. — Мигел — в затвора!“ Сянката се приближава до решетката.

— Мигелито — казва тихо монахът, въпреки че не вярва на очите си.

— Отче! Това сте вие, отче Грегорио!

— Как си попаднал тук, синко?

— Глупост. Не заслужава да се говори. Кажете ми защо са те затворили, отче? Какво си направил?

— Проповядвах на площада и ме прибраха. Но пак ще ме пуснат, ще видиш. Нали никому нищо лошо не съм сторил?

— Не, ти наистина не си сторил — казва Мигел.

Разговарят. Грегорио се страхува за Мигел. Идва пазачът и им заповядва да млъкнат. Мигел му хвърля жълтица и пазачът изчезва.

Продължават да разговарят и накрая Грегорио казва:

— Хайде да спим, Мигел. Време е.

Лягат, ала нито единият, нито другият заспива.

Нощта се влачи. Времето лениво тече.

Мигел става, пристъпва до решетката, и я сграбчва с две ръце:

— Цялото пространство от земята чак до звездите е пусто. Освен тревога и самота — няма нищо друго.

— Грешещ, синко. Бог е в тези простори.

— Виждаш ли го, отче?

— Не го виждам, но знам. Там е.

— Няма да повярвам, докато не го съзра.

— Ще го съзреш един ден. Сега още не можеш да виждаш, синко.

— Защо?

Грегорио бави отговора си и пристъпва към решетката.

— Говори! Защо? — настоява Мигел.

— Прекрчаваш границите, определени от него — казва тихо монахът. — Не си още достоен за него. Не вървиш по добър път, Мигелито. Съсипваш живота на хората, разваляш семейства, убиваш, синко — простенва тъжният глас на монаха, — а това е голям грях.

— Нима трябва да изграждам щастието на другите, след като сам съм нещастен?

— Егоист си. Мислиш само за себе си. Ала при това забравяш да търсиш в себе си...

— Какво? — извиква Мигел.

— Бога — отговаря монахът.

— В мене няма вече нищо — изрича Мигел мрачно.

— Не, не, синко. И в тебе има частица от божията милост. Христос е казал: „Царството божие е във вас.“ Ада ти си го потъпкал с упорството си. Вървиш не само против хората, ала и против бога. Бунтуваш се против божите заповеди.

— Заповеди? — тресе Мигел злостно решетката. — Кой има право да ми заповядва?

— Бог — казва тихо монахът.

Мигел млъква за миг.

— Защо едно време архиепископът идваше в Маняра и целуваше ръцете на майка ми, отче?

Грегорио мълчи.

— Греховна любов, така ли? Ах, аз наивникът! И затова те, двамата, ме определиха за свещеник. Сега вече разбирам. По този начин са почитали бога.

Дълга пауза.

— Има бог — казва след малко Мигел упорито. — Понякога чувствавам неговото дихание около себе си. Струва ми се, че ме следи. Дебне ме. Оплита ме в мрежите си. Където и да отида, навсякъде ме

преследват символите на неговата мощ. Цялата земя е белязал с тях. Храмове, кръстове, разпятия, статуи, параклиси, камбанарии — навсякъде се е разпрострял! Да, има бог, Грегорио, ала той е мой враг.

— Не се ли страхуваш от неговия гняв, Мигел? — пита монахът и гласът му тътне и бучи в ушите на Мигел като буря, звучи отдолу, отгоре, отстрани — отвсякъде, заглушава всичко, сякаш говори самият бог.

— Не се боя от никого. Сила срещу сила — казва упорито Мигел, ала гласът му е уморен, губи се под сводовете на затвора — малък и човешки, макар и изпълнен с димяща кръв.

— Но един ден, когато протегне ръка и юмрукът му се стовари върху теб, тогава горко ти, горко ти...

— Нека направи това, ако иска — предизвиква човешкият глас, — ала аз няма да се покоря! Няма да се покоря докато съм жив!

— Твоята гордост, Мигел — казва тихо старецът, но смисълът на думите му треци в ушите на Мигел като гръмотевица, — твоята гордост ще угасне като комета. Когато дойде твоят час, той ще те покори...

— Стори това веднага, ти, недостъпни! Не се колебай! Не отлагай! — вика Мигел, но викът му се чупи като стъклена играчка в човешки пръсти. — Когато дойде моят час? Няма да има такъв час! Ще се изплъзна от твоя порядък, всемогъщи! Да се родиш, да страдаш, да остарееш и да умреш? Не, не! Да се родиш, да живееш, да се радваш и да съществуваш! Да познаеш всичко! Да откриеш извора на вечното блаженство. Да надживееш света! И — теб — бога! О, заповядай нощта да развихри стихииите. Нека падат от небето горящи звезди върху мен, нека ме връхлетят всички сили на мрака, залей ме с дъжд от огън и сяра — аз няма да трепна, няма да се покоря. Искам своето щастие. Пълно, истинско, човешко щастие! Или всичко, или нищо! Аз искам всичко!

Грегорио мълчи, но тишината бучи като океан.

— Синко, синко — вайка се монахът подир малко и в гласа му има сълзи. — Каква болка ми причиняваш!

После замълча и отиде при нара си, където коленичи и тихо започна да се моли:

— Ти, боже, който си навсякъде около нас — в камъка, върху който съм коленичил, в ръцете, които сплитам, във въздуха, който

дишам, не осъждай човека заради неговите слабости и грехове. И в него има частица добро от тебе, господи, и заради тази частица смили се над него!

Настана продължителна тишина. После се обади гласът на Мигел — обуздан и смирен:

— Ти, отче, виждаш бога някак различно от черквата, нали?

— Всеки от нас си има свой бог. Всеки го вижда посвоему. Ала това няма значение, това не е лошо. Лошо е, ако не го виждаш, ако го нямаш.

И отново млъкнаха.

— Ти, отче, си единственият човек, когото обичам — казва тихо Мигел.

В душата на Грегорио се разля блаженство и покой.

— Много ме радваш, Мигелито. Дано бог е милосърден към тебе.

Скоро старецът заспа тихо върху нара.

Мигел е застанал до решетката на килията и се вслушва в спокойното му дишане.

„Ето, това е човек справедлив, човек свят“ — мисли си Мигел, удивен, и отива към нара си. Ляга, но сънят дълго не го спохожда.

В съзнанието му се мяркат призраци и клокочещата кръв не му дава покой. Едва призори се унася в неспокоен сън.

Грегорио се събуди на разсъмване и чу ускореното и хриптящо дишане на Мигел.

— Нещастни ми синко — казва Грегорио развълнувано през решетката, — винаги искаш повече, отколкото човек може да иска. Ти още от малък винаги искаше или всичко, или нищо.

През тези два дни инквизиторът непрестанно се съветваше с архиепископа за съдбата на Мигел. И когато настана третия ден, хората излязоха от домовете си и се събраха под прозорците на Светата инквизиция.

*Докопах звер свиреп
и в клетката го хвърлят,*

*ще го отупат от праха,
след туй ще го опърлят.*

Синчетата на севилските граждани свирят и пеят стихчетата, които народът е съчинил за Мигел след затварянето му.

Занаятчи, търговци, духовници, граждани, продавачи, слуги, перачки — цялото простолюдие на града се втурва из улиците към сградата на Светата инквизиция, бучи, размахва ръце, заканва се и очаква дали ще се появи някой на балкона, за да оповести присъдата.

— Казвам ви, че ще го изгорят.

— Или ще му отсекат главата, понеже е благородник.

— Благородник — не благородник, кладата под него също хубаво ще гори.

— Само че тук имат работа с безчетно богатство.

— Е, и какво от това?

— Просто може да му се размине. Ще даде солиден откуп и ще го пуснат на свобода.

— Наивник! Инквизицията ще излапа богатството му като мед. Разбойникът е вече осъден. Никаква женичка повече няма да види.

— На прах и пепел ще стане, слушайте мен.

— Иска ми се да видя една великолепно езекуция! — вика пълен гражданин.

— Аз също.

— Аз също. Аз също.

Чакаха, но нищо не дочакаха.

Никой не излезе на балкона, никой нищо не съобщи на народа. Вратата се отвори и господарят на Маняра, обкръжен от почести, полагащи се на един благородник, излезе свободен, с презрителна гримаса на лицето. Ненаказан! Непобеден! Оправдан за своето безчестие!

Хората с ужас започват да роптаят, но после изведнъж стихват. Непонятен страх обзема тълпата.

Хората мълчаливо се влачат по улиците, не смеят да кажат мнението си, нито да стоят повече тук, и смаяни клатят глави.

Разотиват се унили, онемели, оглеждайки се непрестанно кой върви подире им, и се мушват плахо в къщите си като в дупки.

И едва там, между четирите стени, проклинат с приглушен глас негодника, който открито позори целия народ и бога, ала когото и Светата инквизиция закриля.

Негова непогрешимост светият кардинал е могъщ.

Негово величество кралят е могъщ.

Негово високо преосвещенство архиепископът е могъщ.

Ала най-могъщ е великият инквизитор, който води и тримата за синджирче към една и съща цел.

А каква е тази цел?

Да угнетяват, да поробват, да грабят, да изгарят!

На колене, нищожни хорица — нищожни за това, че нямате злато и благороднически гербове, а само две ръце за работа!

Послушание и покорство?

„У мен няма покорство — разсъждава Мигел — и сега, когато съм отново на свобода, не изпитвам нищо друго освен отвращение, погнуса и презрение към всички властници на този свят, които ме щадят заради герба и златото ми. Ах, страхливи лицемери, как ще постъпите с Грегорио? Щом като освободихте престъпника, ще освободите ли и невинния?“

Още същия ден Мигел получи известие, че заради еретическите си проповеди и бунтуване на народа Грегорио бил осъден на изгаряне.

Кръвта на Мигел застина и дъхът му секна.

„Не, не, това няма да стане, това не бива да стане, защото, щом беше освободен такъв грешен човек, какъвто съм аз, как би допуснал бог да умре един праведник?“

Мигел обаче не разчита на божията помощ и се явява при инквизитора заедно със слугите си, които носят ковчеже със сто хиляди златни ескуда.

— Негова милост великият инквизитор е болен и няма надежда да оздравее до една седмица.

А Грегорио трябва да бъде екзекутиран вдругиден?

Мигел забързва към архиепископа.

Негово високопреосвещенство седи намръщен под атлаzenia балдахин на кардиналския трон.

— Не мога да направя нищо за монаха, дон Мигел. Не забравяйте, моля, че неотдавна трябваше да направя много, за да спася вас самия.

— За мен, недостойния, се застъпихте, ваше високопреосвещенство — казва сурово Мигел, — а за невинния не можете?

— Съдът намери монаха провинен в най-тежки злодеяния...

— Грегорио и злодеяния? Ваше високопреосвещенство, кълна се в паметта на баща си, че няма по-набожен човек от него на тази земя.

— За него има донесение, че е еретик. Подстрекавал е народа, учил го е на непокорство и езически нрави. Подбуждал го е да се бунтува срещу господарите. Това малко ли е?

— Ах, донесение! Колко низко стои доносникът, па макар и самият крал да е той, в сравнение с честния Грегорио. Човек добър, човек необикновено добър...

— Кой от нас е добър? — скептично се усмихва архиепископът.

— Да — повишава глас Мигел, — кой около нас е добър? Отдавна не вярвам в принципа на доброто, ваше високопреосвещенство, и ви казвам, че поради това твърде често ми е трудно дори и в бога да вярвам. Ала този старец вярва в бога, този старец го обича и почита, той е олицетворение на добротата. Той единствен измежду всички тези лицемери, които се преструват на набожни, а тайно грешат, той единствен измежду всички хора, които познавам, е човек без пороци, свят човек...

— Стига, дон Мигел — казва строго архиепископът и става. — Инквизицията е произнесла присъда над човек, който го е отказал да се отрече от своите еретически възгледи, и всички трябва да се подчиним на нейното решение. Тук никой с нищо не може да помогне...

— Дори и бог?

— Бог? — усмихва се леко архиепископът. — Не знам. Може би...

Ала Мигел и този път не разчита на бога.

Грегорио бе анатемосан и отлъчен от църквата, предаден на светската власт и прехвърлен в Кулата на плача.

Мигел подкупи стражата, за да помогне на монаха да избяга през нощта. След полунощ Мигел и Каталинон чакат с коне затворника, ала вместо Грегорио дойде самият пазач.

— Ваша милост, монахът отказва да избяга. Трябва да ви предам неговата благодарност, благословия и молба да го предоставите на съдбата му.

— Защо отказа да избяга?

— „Аз съм нищо в сравнение с божията воля — каза той, — нека бъде неговата воля.“

За първи път подир толкова време Мигел коленичи у дома върху подставката пред разпятието и гордият му глас затрепери от страх:

— Знаеш, че се съмнявам в теб, господи. Днес се обръщам към теб и те моля: спаси този човек. Не допускай да изгорят твоя най-предан син! Спаси го от смъртта и аз ще повярвам в теб за вечни времена!

На разсъмване улиците се задръстиха с хора, които бързаха към голямото тържище. Там бе приготвена кладата и помощниците на палача я обикаляха със запалени факли. Наемни войници отблъскваха напирещата тълпа.

Под звуците на тръби, съдебните органи, духовенството, ордениите и светите братства заеха определените им места.

Екват барабани, обвити в черен плат, и приглушените им удари предизвикват ужас.

Обграден от свещеници, се приближава Грегорио в жълто санбенито, на главата — книжна шапка, изрисувана с дяволи.

Ето го еретика!

Той върви спокоен и уверен, крачи бавно, смазан от разпитите върху уредите за измъчване, но очите му излъчват мир и яснота. Помощниците привързват осъдения към кола, а в това време надзирателят на затвора чете с висок глас присъдата.

Мигел стои до кладата и от цялата си душа моли бога да стори чудо.

— Ти, господи, ще го спасиш. Ти трябва да го спасиш! Та той бе слънцето на детството ми и ако има у мен поне капчица добро, това е негово дело. В последния миг ще изтръгнеш от смъртта праведника, тъй като за теб казват, че си самата справедливост!

— Освободете го! — разнася се от тълпата вик, който се подема от всички страни.

— Освободете праведника! — крещи Мигел колкото сили има.
Барабаните забумтяват.

Великият инквизитор става, прави с ръка кръст над осъдения и префектът дава знак на палача.

Факлите се наклоняват и подпалват кладата от четири страни.

— Убивате невинен! — екват викове сред тълпата и дъжд от камъни полита към членовете на Светата инквизиция.

Барабани.

Арести сред тълпата. Удари с мечове. Гръм на мускети, кръв по плочника и вик от хиляди гърла.

Пламъците ближат жълтото санбенито на монаха, което започва да се топи. Мигел се моли сред тълпата:

— Спаси го, господи! Стори чудо и го спаси!

Гласовете на мъжете се бунтуват:

— Убийци! Убийци! Божие наказание за вас!

Жените викат през сълзи.

— Грегорио, не ни оставяй!

— Какво ще правим без тебе?

Грегорио се изправя. Гласът му е спокоен и твърд:

— Не плачете за мен, чеда мои! Умирам за правдата — това не е тежка смърт... Не ме забравяйте, приятели!

— Милост за отец Грегорио! — обаждат се отчаяни гласове.

А Грегорио им отговаря:

— Вярвайте в справедливостта! Тя трябва да победи! Когато хората прекатурнат троновете, на земята ще настъпи само радост и любов...

— Барабани! — крещи префектът, почервенял от гняв. Ала гласът на монаха звучи мощно, глас на човек, който вече няма какво да изгуби, а само може нещо да даде:

— Не се оставяйте да ви тъпчат! Не давайте да ви взимат това, което е ваше! Полята... горите... всичко... целият божи свят е ваш...

Грегорио се задушавя от дима, барабаните млъкват и старецът шари с очи в тълпата.

— Отче Грегорио! — вика отчаяно Мигел, който се е промъкнал чак зад редицата стражи.

— Синко — усмихва се монахът и за последен път извисява глас:
— Избави се от егоизма и ще намериш своето щастие, Мигелито!

Помни...

Лицето на монаха изчезва в облак дим, гласът му замира. Народът се вкаменява, смълчан пред грозната гледка.

— Боже, боже, спаси го! — вика Мигел отчаяно.

Ала бог не чува. Мълчи неподвижен във висинето. Не стори чудо. Не спаси човека, от когото се боеше църквата и държавата.

Пламъците лумват с все сила, огненият вихър буйно се разразява и поглъща Грегорио, както мнозина други, които са вървели ръка за ръка с народа.

Мигел, посинял от ужас, съзира в пламъците лицето на безмилостния бог.

В същия миг и последната издънка на човещина и доброта, която бе останала в душата му се прекърши.

Не плаче. Не ридае повече.

Тръгва си гневен, със стиснати юмруци, а в това време кладата догаря и хоралът на монасите възхвалява божията мъдрост.

Дни наред Мигел не излизаше от къщи и не приемаше никого.

Черни мисли го терзаеха. Мъка го раздираше.

Всички го разочароваха: университетът, приятелите, любимите, църквата, светът и бог. Преди всичко църквата и бог, който можеха да помогнат, а не помогнаха.

Няма добро. Има само зло.

Тогава нека бъде само злото!

Няма чест, гордост, човечност, вяра.

Има само лъжа, измама, лицемерие и малодушие.

Архиепископът е първият лицемер и блудник.

Тогава — зло за зло. Така да бъде!

Или ти, господи, или — аз.

От следващия ден Мигел промени живота си.

Той пресея редовете на приятелите си. Прогони хората, в които имаше дори искра почтеност, и се обкръжи с орда развратници от кръга на висшите и низшите благородници и от всички слоеве на гражданството, като си избираше преди всичко грешни, отмъстителни и зли люде.

Обграден от леки момичета и гуляйджии, Мигел с всяка своя дума и постъпка се гаври с бога и света. Хвърля се чак на дъното на блудството.

Вече не търси щастие, не вярва в него, не вярва в нищо. Вилнее, изнасилва, отмъщава си на жените за това, че не е намерил любов, изтезава и убива.

И от приятелите му мнозина се ужасяват и боязливо странят от него.

Мигел събира останалите „При херувима“ и тук обявява своите закони:

Що е свято? Моето удоволствие и нищо друго.

Що е божие? Нищо на земята. Другаде е неговото царство.

Що е мое? Всичко, което ми се харесва и което успея да взема.

Кой е над всичко? Аз, пак аз, и още сто пъти — аз.

За какво е създадено всичко на света? За да бъде подчинено на моите прищевки.

Кой може да ми попречи в това? Никой и нищо!

Кръвта? Нека се лее на потоци тази помия.

Бог? Не разбирам тази дума. Може би става дума за мен?

Мигел стои до прозореца и гледа към улицата. Зад него прислугата приготвя разкошна трапеза.

„Празнота чувствавам в себе си, когато съм сам, празнота ще чувствавам и когато дойдат моите гости. Обречен съм на празнота, на изоставеност, на самотност.“

Мигел изтичва на улицата. Спира го колона наемници. В гъсти редици, удряйки крак, те вървят към Митническата порта.

Към Памплона! Срещу французите! Да живее кралят!

Градът кънти от марша. Тръбата врещи. Барабаните бумтят.

*Облякох жълта броня,
закичена с шибой...
Ако загинем всички в бой,
ти ще получиш броня
с изсъхнало цветче
и ще познаеш, че
не ще се върна аз,
ай, ай, не ще се върна аз.*

Барабаните бумтят.

„Тези хора отиват да се бият. Отново отиват на смърт — мисли си Мигел, — ала знаят къде отиват. Знаят своята цел. Памплона. А къде отивам аз? Отивам ли някъде? Или нещо ме носи, влече... Не, не, аз влека, аз съм потокът, аз съм силата... Ала накъде? Защо? Какъв е смисълът на моите копнежи?

Празнотата ми досажда. Да се обкръжа с хора, с шум, с блудство, да оглушея, да си залепя очите пред студената тъмнина...

Жени. Летят насреща ми като мухи към пламъка на фенера. Как ги презирам. Как ги ненавиждам. Вече знам, че не могат да ми донесат щастие. Ала от инат искам да ги имам. Искам да ги притежавам, от първо виждане. Да ги изтезвам, да ги измъчвам...”

Мигел тръгна обратно към двореца.

Заобиколи го рояк просяци:

— Милостиня, милостиви господине!

Огледа лицата им — зли, добри, нещастни, алчни и хищни, — потръпна от отвращение и им метна шепа сребърни монети.

Нахвърлиха се върху тях с викове и благословии.

— Велик, велик е господарят на Маняра, щедър и великодушен господар.

Пресече бързо двора и се заизкачва по стълбата.

Изведнъж до него се появи Каталинон.

— Милостиви господарю, днес пак ли ще имаме угощение?

— Да, ще имам гости.

— Хубави гости — намръщи се Каталинон. — Недостойна за вас сбирщина от пияници и безделници, която ви ласкае, която ви се подмазва заради златото, продажни жени, човешки отрепки, вонящи на Велзевул...

Мигел впери очи в слугата.

— Вече млъквам — запъна са Каталинон. — Отивам да подготвя музиката, щом като искате да ви бъде весело.

— Да, весело! — повтори глухо Мигел и гласът му потъна в кадифето на завесите без ехо.

Тежко болна, доня Херонима едва диша. Влачи се към молитвената подставка и сплита измършавели ръце.

— Господи премилостиви, не ме щади, не щади моя живот, повикай ме при себе си, ала бди над сина ми. Спри неговите крачки, устремени към пропастта на греховете. Освети мисълта му, проясни душата му и озари духа му. Изведи го из тъмнината, господи, под слънцето на своята милост. Спаси душата му, спаси душата му!

Коварна болест подрива здравето на Херонима. Лицето ѝ посивява, страните ѝ се сбръчкват и хлътват. Тревожна тишина поява над двореца и имението.

Старата Рухела се промъква от човек на човек и шепнешком, с ужасени очи разказва, че в полунощ видяла насън как ангелът на смъртта прелита над Маняра.

Лицето на града се набръчка от грижи.

Всяка нощ — някаква низост, всеки ден — зловеща вест, че дон Мигел де Маняра отново...

Севиля би била щастлива, ако можеше да се избави по какъвто и да е начин от Мигел. Скупчват глави — обмислят какво да правят, както гражданите и подчинените, така и благородниците и църковните сановници.

На думи всички са готови да го унищожат, ала на дело — треперят от страх.

Не, не, никой на се осмелява да се опълчи срещу Мигел, никой не може да възпре злодеянията му, дори Светата инквизиция се огъва пред него и се страхува от него. Човекът, пропит от пороци като гъба с вода, владее целия град.

И хората вървят из улиците и напяват:

*А твоя Бурладор е нула, Тирсо де Молина
с вода обикновена го кръщава всеки хан.
Севиля, майката на любовта, си пие чисто вино,
а пък наскоро е родила своя Дон Жуан.*

*Злодеят прелъстява всяка,
на сутринта е тя без свян.
Главата му награда ще дочака,
ще прати чума бог за Дон Жуан!*

Върховният съд на Светата инквизиция затваря пред тези песнички своите непроницаеми прозорци, крие се и дипломатично мълчи.

Народът се гневи, стиска юмруци, но също така нищо не предприема. Волята му намира израз само в пожелания към бога и надежди:

— Все пак бог ще го намери и накаже!

Мигел лети на коня си към селото Еспирту Санто и близо до Кория дел Рио спира пред моста, повреден от пороищата.

Групички селяни застанали край реката се обзалагат доколко трябва да преброят, докато мостът се срине.

— Не стъпвайте на моста — викат те на Мигел. — Всеки миг ще падне. И двете подпори са подмити, погледнете!

— Дайте ми път! — мръщи се Мигел. — Ще премина.

— Недейте, господине — крещи старейшината. — Не поемам отговорност за живота ви. Не минавайте по моста.

Ала докато се опомнят, Мигел стисна с колене коня и се понесе към моста. Всички чувствуват как земята се люлее под копитата на коня му, искри летят от камъните, но ездачът с дива скорост преминава моста и е вече на отвъдния бряг.

В същия миг подир него изпращаят стойките на сводовете и мостът с грохот рухва в придошлата река.

След малко хората се окопитват от уплахата, зейналите им уста се затварят и ужасени се питат:

— Кой беше това?

— Някакъв светец или самият дявол.

— Не, не, това беше Маняра, познах го.

— Да, това беше Дон Жуан.

— О-о-о! Дявол!

Ужасът се разраства.

— Видяхте ли? Чудо!

— Смъртта не го иска!

— Градът се страхува от него, църквата се страхува от него, Инквизицията се бои от този злодей...

— И бог се бои от него!

Настъпва мълчание и след малко се обажда нечий благоразумен глас:

— Не, бог го щади!

Подир коня, на който Мигел се носи към своята зломислена цел, се вдигат в далечината облаци прах и хората се кръстят, сякаш са видели лицето на сатаната.

В салона пред пурпурните завеси на прозореца, стои Мария. Лицето ѝ, прозрачно от страданието, сега сияе от любов и нежност.

— Простете ми, дон Мигел, че дойдох при вас — обръща се тя тихо към влизащия.

Мигел стои пред девойката и с безразличие гледа сияещите ѝ очи.

— Мислех непрестанно за вас през всичките тези години, когато бяхте в чужбина. И от мига на вашето завръщане следя внимателно живота ви...

Мигел се мръщи:

— Преследвате ли ме, Мария?

— О, не, следя с обич и със страх вашия живот. Повярвайте ми, моля ви. Не искам да ви упреквам за нищо в миналото, не се безпокойте. Миговете, прекарани с вас, са най-красивите в живота ми.

Мигел се ужасява от нежността на момичето. Каква сладост лъха от това същество. „Как е възможно да не съм забелязал това, когато съм минавал край нея, когато съм я държал в обятията си?“

— Е, Мария? — казва Мигел меко.

— Обичам ви, Мигел, все така вярно и предано, както някога.

— Девет години. Девет дълги години. Възможно ли е това?

— Не идвам при вас, за да ви безпокоя и да ви хленча за любов. На мен ми стига моята любов към вас. До края на живота си ще бъда щастлива с нея.

Девет дълги години кучешка вярност.

— Мария — казва Мигел и гласът му трепери от умиление, — вие идвате да ми кажете, че ме обичате, в този миг, когато цяла Севиля ме ненавижда и се бунтува срещу мен?

— Да, Мигел.

— А защо? Обяснете ми, защо дойдохте да ми кажете това?

— Страхувах се, че сте нещастен — шепне девойката. — Искях малко да ви зарадвам, да ви помогна...

Слепоочията на Мигел се оросяват от пот и той скланя глава. Ето това е човечно. Просто, искрено, прекрасно. Ето я любовта, за която е мечтал години.

А като вдига глава и забелязва каква пламенна любов излъчва лицето на девойката, просто потреперва.

„Какъв просяк съм редом с нея. Как ѝ завиждам за това богатство и постоянство на чувствата. Как се срамувам от нейната страст.“

Девойката чувства вълнението у Мигел и в очите ѝ се появяват сълзи. В този миг тя наистина е прелестна.

— Очите ти са красиви, когато плачеш — едва промълвя Мигел, протяга ръце и взема девойката в обятията си.

И изведнъж страстно притиска устните си върху нейните.

„Да, щом я целуна, пламъкът на любовта ѝ ще се прелее в мен и аз най-после ще бъда щастлив!“

Но той внезапно прекъсна целувката, отвърна лице.

Студ, мраз и тъмнина изпълват гърдите му. Подир целувката е пак така хладен и празен, както преди. Няма щастие за него.

Завист залива сърцето му, за това че сам не е способен на такава любов, на каквото е способна тази девойка. Край тази ясна и чиста жена той чувства колко е бедно сърцето му и съска от гняв и омраза:

— Искате до края на живота ми да играете ролята на мой ангел-хранител? Не държа на това, Мария! Не ви искам!

Крачи из стаята, забил поглед в земята, и дори не забелязва, че Мария, без да продума си, отива.

— Не умея да обичам като вас — бълва той гневни слова. — Вашата вярност ми се струва смешна. Не искам да бъда омотан в мрежата на нежността, не искам да бъда гледан като болен и превързан с усмивките на тази ваша, твърда като скала любов, ненавиждам ви, презирам ви... Не, не — клюмва той изведнъж и гласът му заскрипява от болка, — лъжа, това не е вярно, завиждам ви, Мария...

И едва сега разбра, че девойката си е отишла и той говори напусто.

Тълпите подчинени се ужасяват от безграничното високомерие на господарите. Колко зло може да стори човек, който има чували

злато, стотици хиляди роби и скупае от безделие. И като товарят със стоки корабите на Маняра или берат маслините и царевицата от манярските латифундии, подчинените произнасят с отвращение името Мигел, името на своя господар.

Затова пък стареещите феодали има с какво да убиват скуката си.

В патиата на дворците, край огнищата на знаменитите идалго от Памплона чак до Малага, те обсъждат всяко събитие в живота на Мигел. Гласно го порицават, а мислено се възхищават от него.

Ето един човек, който е смъкнал маската на екзалтираната набожност!

Ето един човек, който прави каквото си иска и за когото нямат никакво значение нито честта на жените, нито човешкият живот, нито законите, издавани от кралете и църковните сановници.

И тъй като гордостта не позволява на Мигел да скрива своите безобразия, то злото, което сее, става обществено достояние и нравите в града се разпускат.

Младите контета се стараят във всичко да му подражават. Хвалят се открито със своите успехи, обзалагат се за благосклонността на момичетата, демонстрират разврата си, гордеят се със списъка на прелъстените жени и измамените мъже.

Избухливите и бойки петли търсят случай да обагрят с кръв шпагите си. Обличат се като Мигел, наподобяват походката му, навъсения израз на лицето, говора. Престават да ходят на литургия и се присмиват над родителите са, над бога и всичко, което по-рано са смятали възвишено.

Предизвикват скандали и дуели и се стремят — твърде предпазливо — да богохулствуват като еретици.

А в това време Мигел, господарят на половината Андалусия, греши с мислите, чувствата и тялото си, вгълбен неизменно във виденията на своето болезнено въображение.

Ахасфер на неосъществената мечта, която го изпълни с ненавист към всичко красиво, към всичко, което мирно си живее под своето слънце; изпълни го с порочност, която се превърна във вилнеещо зло. Омагьосан кръг, от който Мигел не може да излезе.

„Любов на калугерка, горяща къделя и целувка на проститутка — всичко е едно и също“ — казва една испанска поговорка.

— Пригответи три коня, стълба, фенер и плащ! — заповядва привечер Мигел на Каталинон, като се облича.

— Вие наистина ли искате да отвлечете тази калугерка, милостиви господарю?

— Сестра Анхелика, сестра Анхелика — повтаря си полугласно Мигел.

— Не знаете ли, че тя е божия невеста? — атакува го Каталинон. — Не знаете ли, че неин жених е самият Исус Христос?

— Знам!

— И не се страхувате да отнемете невестата на бога? Да бъдете съперник на самия бог?

— Тъкмо това искам.

Каталинон се кръсти и гледа уплашено господаря си. В същия миг съобщават, че е дошъл бърз пратеник от Маняра.

— Нека влезе — мръщи се Мигел, който в момента си мисли за нежните устни на монахинята.

Пратеникът влиза с поклони. Нейна милост, госпожа графинята Херонима, повалена от тежка болест, съобщава на сина си да я навести. Нейна милост се опасява, че дните ѝ са вече преброени, и не иска да си отиде от този свят, без да се прости с единствения си син.

— Предай ѝ, че ще дойда колкото мога по-скоро.

— Утре ли, ваша милост? — осмелява се да попита пратеникът.

— Не знам дали утре или вдругиден — неприязнено казва Мигел. — Предай на нейна милост моите пожелания да оздравее и ѝ съобщи, че ще дойда.

Пратеникът се оттегля с поклони.

— Нейна милост умира — пелтечи Каталинон. — Би трябвало да тръгнем още днес.

— Да, към манастира за сестра Анхелика — отговаря Мигел. — Побързай с приготовленията.

Каталинон се намръщва и упорито мълчи.

— Е? Защо стоиш още?

Каталинон подхваща бавно и с всяка дума повишава тона и темпото:

— Да ви кажа искрено, милостиви господарю, до гуша ми дойде! Що за живот е това? Непрестанно трябва някого да прогонвам от вашите врати, непрестанно трябва да ви браня от всевъзможни натрапници, които от ден на ден стават все повече, трябва да измислям извинения, за да ви укривам от всевъзможни ваши роднини, от прельстени от вас момичета, от платени убийци; всеки миг трябва да приемам за вас покана за дуел, кошници с отровни плодове и един дявол знае какво още. А време ми е вече да помисля за своята женитба. Петронила ме чака, горката, повече от десет години! Човешко ли е това? Справедливо ли е? Заслужавам ли аз подобно нещо, милостиви господарю?

— Имаш достойни и богоугодни намерения — присмехулно го прекъсва Мигел, — но върху всичко това ще разсъждаваш, когато потеглим на път за сестра Анхелика.

Смелият и винаги весел Каталинон изпада в ужас:

— Вие все още ли настоявате да отвлечем тази калугерка? Дори сега, когато майка ви умира?

— А как иначе? Та нали ти казах какво трябва да правиш?

Очите на Каталинон се свиха, лицето му стана пепеливо и целият се разтресе от ужас пред непреклонната жестокост, която господарят му проявява към съдбата на майка си. Той заотстъпва уплашен от собствените си слова:

— Само че внимавайте, милостиви господарю. Всичко си има граница. Божието отмъщение приближава. А то ще бъде страшно...

*Сълзите ми не можеха
твърдостта му да смекчат
към реката да текат,
в нея те преди течаха.*

*По-корави от скалата
сълзите ми са били,
по дълбаните скали
още им личи следата.*

*И макар че не можаха
твърдостта му да смекчат —
към реката да текат,
в нея те преди течаха.*

Царят на грешниците, царят на развратниците, антихристът,
извергът над извергите седи на челно място.

Дългата маса е залята с вино, в което плават листенца от цветя.
Общество на развратници, чиито мозъци плуват във винени пари.

— Да живее Мигел, нашият крал!

— Пей, Кончита, пей!

*Шуми морето в твойта мида,
разрошена, не трепери,
че Дон Жуан се мръщи от обида,
венеца ти ще свехне до зори,
хей, моя хубавице,
запалена свецице,
венеца ти ще свехне до зори.*

— Хей, хей, „венеца ти ще свехне до зори“!

Танцьорките люлеят бедра, оголват крака в бавен, привлечен,
котешки танц и обръщат нагоре бялото на очите си, потрепвайки
сладострастно с тела.

Магьосници на оргия при Сатаната. Сякаш слушаш врещене на
кози и козели; в измамния полумрак като бели змии се вият ръцете, от
хлътналите очи изпод мрежите на дългите мигли хвърчат искри,
бледни клепачи засенчват за миг кристала на окоето, което тлее и
пламти под тях.

— В памет на сестра Анхелика! Защо ли се хвърли в реката тази
глупачка?

— Да пием! Да пием!

Мигел седи, вгълбен в себе си, и мълчи.

„Анхелика? Съществувала ли е тя? Или не? Отново тишина, пустота и нищо. Мъртвило без вътрешен отзвук. Празнотата в мен отново се разраства, и то все повече и повече. Земята, върху която стоя се срива, дъното пропада все по-надолу и по-надолу. Завинаги ли е отровил Трифон любовта ми към жената?

Ето, около мен всички се смеят и крещат. А аз в тази смесица от гласове чувам чудовищна тишина, над която се извисява силен, свистящ звук. Звук, който непрестанно ечи, заплашителен звук, наподобяващ бръмчене на великански комар под мрежата на ложе.“

Мигел с усилие се изтръгва от своята вгълбеност, отваря сандъка и раздава на гостите си жълтици. В недобри ръце хвърля златото: на хора от най-висшето общество, които прахосват всичко, каквото имат, на обеднели благородници, загубили и малкото, което са имали в разюздан живот, на пияници, паразити и продажни момичета. Взимайте! Дръжте! Всичко за още по-голяма слава и сладост на греха!

И те вземат, алчно се хвърлят върху златото, пълзят по корем за някоя паднала монета и си отиват, за да вършат грехове с лесно припечелените пари.

Ала тези подлеци си оставят отворена вратичка. Какво ще стане, ако все пак един ден небесата се разтворят и бог реши да съди живи и мъртви? Да си оставим за всеки случай в залог поне едно добро делце и една молитвичка.

Но случи се така, че в избраната от Мигел орда от прокълнати имаше и един човечец, прост като издънка на маслинено дърво, с душа, бяла като гълъбица. Попаднал бе нещастникът, без сам да разбере как, на трапезата на порочните.

Той взе жълтиците, поклони се дълбоко, ала не отиде да ги пропие, нито да си купи с тях продажно момиче или източен от двете страни бандитски нож.

Даде златото на жена си, облече децата си и си подреди къщата.

О, ужас! Другите узнаха за това. Стана прицел на присмех и пренебрежение, изгониха го завинаги от кръга на порочните и вече никога не ще се поклони на златния телец.

Душите на тези негодници са окадени и овехтели. Но все пак във всяка от тях би се намерило поне мъничко светлина. Само душата на Мигел — съвсем черна, пропита от мерзост — няма в себе си нищо друго освен мрак, упорство и бунт срещу бога. Той вече нищо не

очаква — нито от света, нито от бога. На света и на бога е обявил война.

В същото време майка му умира и плаче, че синът ѝ не е дошъл.

Мигел вече няма копнежи и мечти, мята се неудържимо в тъпото опиянение на удоволствията и полуугасналият му дух от време на време припламва единствено от омраза и ненавист към хората или от погнуса към самия себе си. Само понякога просветва споменът за отец Грегорио, ала и той бързо избледнява и угасва.

В кръчмата „При херувима“, зад червените завески в стаичката на проститутката Амарилис е душно като в преддверието на пъкъла. Току-що е излязъл недодялан моряк и е оставил подир себе си миризма на трюмове, а на масата — половин реал.

Амарилис кърши ръце и страстно говори сама на себе си:

— Имах родители, герб и право на блажен живот. Искях да живея и да обичам! Невеста преблажена, готвех се за дълъг път с дон Родриго, за да деля с него радост и страх, добро и зло. Проклет да е часът, в който зърнах тебе, Мигел, измамника! Всичко ми отне, ограби ме и ме изостави. И ето какво направи от мен.

Дано потомците ти бъдат проклетни на вечни времена, дано се родят слепи, глухи и неми, заразени от болести, дано ги нашарят петна от мор, дано живеят по-нещастно от мен, в още по-голям срам и унижение.

Само една утеха имам в своето страдание: че не сме малко тези, които той опозори, че не само мене погуби, а цели тълпи жени!

О, нека бъдат повече такива като мен! Нека бъдат безчет!

Дано му паднете в ръцете всички вие, жени — от морето чак до планината, дано ви прелъсти, измами и захвърли!

Къпете се във вино, мои някогашни приятелки от благородни родове, къпете се, докато е време. Защото, след като той премине малкото разстояние от вратата до вашето легло, после вече никой няма да пие вино от вашите обувчици, а вие ще се къпете в сълзи. Защо трябва да страдам само аз? Нека не съм сама! Нека има такива нещастници навсякъде, докдето поглед стига! Нека бъдем безчет!

Една нощ платени убийци дебнеха Мигел иззад дърветата на Аламеда. Той премина спокойно между шест ками, които зад гърба му бяха изцапани с кръвта на невинен.

В местността Ронда Мигел падна от коня си в пропастта. Конят си счупи шията, но ездачът се отърва без нито една драскотина.

В предградието Санта Крус Мигел излезе веднъж от някаква къща, където бе прелъстил петнайсетгодишно момиче. Едва излязъл на улицата, къщата се срути и погребва всички обитатели заедно с жертвата на Мигел, ала злосторникът остана невредим.

Вижда ли бог неговите безчинства? Защо ги търпи? Какво чака?

Градът презира Мигел и се бунтува срещу него. Преди изгрев-слънце целият му дворец е изпонашарен с ругатни и клетви.

Стените са оплоти, изпоцапани с кал и развалени яйца, прозорците — изпочупени.

Хората се отказват да вярват в бога, защото оставя Мигел ненаказан. Други твърдят, че ако има бог, то той е несправедлив.

Каквото и лошо да се случи някъде — всичко се приписва на Мигел.

Изрод. Антихрист.

Посред едно от угощенията — както Мигел нарича оргиите, които устройва — се появява пратеник от Маняра и съобщава на господаря, че майка му е умряла, напразно зовейки сина си.

А синът взема на колене циганката Фернанда и започва да я целува.

Вижда ли бог тази извратеност?

Каталинон седи на стълбите до Висенте и плаче за умрялата си господарка. Изпитва отвращение към господаря си.

— Отивам да се напия. Дай ми някоя пара, старче. Чувствувам, че ми горчи в устата. Ще ида да се напия заради греховете му. Имам нужда да се напия, но не с негови пари. Дай ми някоя пара да си сръбна, старче!

Тя стоеше в покрайнините на моряшкия квартал, опряна о стената. Беше душно, късото вълнено наметало, което носят пристанищните момичета, се бе свлякло в краката ѝ, роклята си бе разкопчала чак до повехналата гръд. Прозяваше се. На колана си

имаше жълта роза. Цвете върху ковчег. В този зной дори прозяването уморява. За цял ден бе спечелила само два реала. Любовта на пристанището е евтина.

Мъжки стъпки — енергични и отмерени. Върви трезвен човек. Трезвеният добре вижда — и от това нищо няма да излезе.

Жената закри лицето си с евтино ветрило и с приглушен глас, за да замаскира липсата на зъби, прошепна:

— Миличък, вземи ме със себе си.

Морякът поглежда жената и плюе:

— Пфу, по-стара си от земното кълбо, мухлясала бабо!

Жената се прозява.

Отново стъпки. Преплитат се, препъват се в паважа.

— Господине, елате да се позаболявате с мен.

— Уф, уф — хълца пияният, спира до старата проститутка, оглежда я с изпулени очи и я опипва.

— Като цепеница си, дявол да те вземе! Сбогом навеки. И едно мараведи не струваш!

Стъпките се отдалечават в тъмното, фенерът мигащо свети.

Жената гледа равнодушно пред себе си.

Отново стъпки. Бавни, бавни. Жената пак се прозява, вдига наметалото си и се изравнява с мъжа.

— Замислен сте нещо, господине. Тъжно ли ви е нещо?

Мъжът гледа в земята и мълчи.

— Ще ви развлека. Елате с мен.

Мъжът не поглежда жената и тръгва подир нея. Жена като жена. Изкачиха се по скърцащи стъпала в една вмирисана дупка. Долу пее морето. Жената запали газената лампа и я покри с кърпа.

— Тук трябва да говориш тихо, разбираш ли? — шепне проститутката.

Без да погледне и тази жена, той легна. Прегърна я буйно, както отдавна никого не бе прегръщал. Мъката разпали страстта. Ала не изпита наслада.

След това тя понечи да сложи глава на рамото му. Той се отдръпна. Прилегна до него.

През отворения прозорец нахлува знойна до задушаване тъмнина, а там, долу, се изпарява морето. Голотата на жената е прикрита от мрака.

— И сега си тъжен. Дай да те целуна.

Целуна го и мъжът се потресе. Устата ѝ имаше вкус на жлъч.

— Животът е празен като пробито гърне. Всичко веднага изтича и нищо не остава — казва жената с уморен глас.

След малко добавя:

— Кажи ми, човече, за всички хора ли е създал бог този свят, или не?

— За всички.

— Исусе Христе — приповдига се тя на леглото, — какво имам аз на този свят?

— Любов — отговаря присмехулно гласът в тъмното. — Само любов. Безкрайно много любов.

Жената се накланя над него, облъхва го с противния си дъх:

— Знаеш ли, че и до ден-днешен не знам какво е това любов?

Мълчание душно и мъртно.

— А ти, ти знаеш ли? — пита жената.

И нощта се смълчава. Тревожни видения се мяркат в тъмнината пред очите им.

Мъжът е вгълбен, жената лежи като камък край пустиня и също мълчи.

След малко тя проговаря:

— И аз съм от месо и кръв. Иска ми се поне веднъж да разбера що е това любов. Още от малка съм копнеела да я позная. Ала бог не ми даде това щастие.

Нейната мъчителна болка изгаря Мигел, защото тя е и негова болка, която го пронизва чак до мозъка на костите. Очите, отворени в тъмнината, виждат пропаст. Колелото на времето се върти напразно, мигът се равнява на век и болката души.

Мъжът се раздвижи и неочаквано попита:

— Вярваш ли в бога?

— Вярвам. Та човек трябва да вярва в нещо.

— Какъв е според тебе бог?

— Могъщ и силен. Сигурно. И строг. Но казват, че обичал нещастните. Когато умра, ме очаква по-добър живот и царството божие — засмя се жената. — Аз сигурно ще отида там, защото на земята живях в ад. Ти как мислиш, кой тук, на земята, страда повече — този, който се измъчва цял живот, или този, който измъчва другите?

Мигел потреперва. Да, той цял живот измъчва другите. И за това ли трябва да страда? По лицето му се изписва гняв.

— Искам да си вървя — казва рязко.

— Какво има? — учудва се жената. — Нещо лошо ли казах?

— Млъкни и стани!

Жената се надига от леглото, като му прави място и той да стане.

— Още си много млад, а очите ти са вече мъртви. Без чувство. Това не е хубаво.

Мигел гневно хвърля жълтица в краката ѝ.

— А-а! Богат господин. Голям късмет съм имала днес.

— Престани да бръщолечиш! — вика той сърдито.

Жената забрави, че тук трябва да се говори тихо, и се разсмя: смехът ѝ, макар и глух, бе най-хубавото, което имаше. Той прониза тъмнината и пръсна светлина из стаята.

— Няма какво да се прави, нали сме хора? Предпочитаме да живеем в позор, отколкото на гробищата — казва тя и се навежда да търси нещо на пода. — Имах на роклята си роза. Жълта. От едно момиченце, на което давам по някоя медна пара. Къде ли е тази роза? Аха, паднала е на пода. Ах, вие, смачкали сте я!

— Сбогом! — казва мъжът.

— Сбогом, господине, и нека се изпълни това, за което мечтаете.

Мигел се спира при вратата, обръща се и тихо пита:

— За какво мислиш, че мечтая?

— Да спите, да спите без сънища, а може би и без да се пробудите...

Мигел изтича в душната нощ.

Маркиз Руис бе поканил Мигел на сватбата на своята племенница. Сватбарите се бяха запили още от обяд, а вече приближаваше полунощ. И едва когато удари дванадесет часът и улиците вече от три часа насам бяха затворени с веригите, Мигел пристигна.

На високопоставения гост се полага челно място край масата, ала Мигел присяда в края, редом със зрялата, красива Антония, жената на писаря Калмерос, човек от простолюдието.

Стройна, снажна жена, с румени и свежи страни, с хубаво носле и месести устни, а в очите — живи пламъчета.

Виното се лее като поток, съзнанието на сватбарите спада като водата на реките през август, в прозорците надничат звездите на горещата нощ. Мигел наблюдава Антония злобно и похотливо с премрежени очи, като хищник жертвата си.

Сред общата суматоха на безкрайните наздравници той хваща Антония за ръка и я повлича.

— Какво означава това, ваша милост? — дърпа се жената. — Аз съм омъжена. Аз съм почтена жена...

Отвежда я навън, на малко площадче, където край кладенеца в бледната светлина на звездите тъмнее петно оскъдна трева.

— Вие ми харесвате, ваша милост — бърбри жената и се притиска към Мигел. — Колко е хубаво с вас под небето, обсипано със звездички.

Мигел прегръща мълчаливо зрялата женска красота.

— Но кажете нещо! Харесвам ли ви се? Какво най-много ви харесва у мен? Устните ми, нали? Казвали са ми...

Ала Мигел не се обяснява в любов на жената.

Не се старее. Не я ласкае, не хвали красотата ѝ. Не я милва. Поваля я на земята, овладява я диво, без красиви слова и целувки, приключва всичко бързо и кратко.

— Ах, какво правите? Тук на площада... какво ще си помислят за мен... аз съм почтена жена... о-о... о-о...

Закъснели пияници пропъзват под веригите и минават през площадчето. А един от тях протяга ръка с дълга пръчка, на чийто край виси фенер чак над любовниците.

— Ехей — вика, — гледайте! Тук двама се любят под открито небе.

— Безсрамие... така, пред очите на всички...

— Кой сте вие? Що за хора сте? — крещи дебел гражданин.

Мигел става и в светлината на фенера върху лицето му се изписва демонска гримаса.

— Кой ли сме? — казва. — Коя е дамата, няма значение, а аз, многоуважаеми, съм дон Мигел де Маняра.

— О-о!

Хората отстъпват, а жената закрива лицето си с ръце.

— Какво се пулите насреща ми? — избухва Мигел гневно. — Защо се умълчахте, страхливци? Дамата ли искате да осветите с тези

фенери, нахалници! Мен осветете. Не се ли решавате? Криете ли се, страхливци жалки?

Мигел измъква шпагата си и крещи в нощта като луд:

— Аз съм Мигел де Маняра. Аз съм Дон Жуан. Хайде, заповядайте, господо!

Любопитните уплашено се отдръпват пред шпагата и крясъка на Мигел.

Отварят се прозорци, хората изскачат от къщите, броят на фенерите и факлите расте, трепкат светлинни както на небето, така и на земята.

— Моята воля е закон за този град и тази земя — крещи обезумял Мигел. — Ако ми се прииска, ще имам жените и дъщерите на всички вас. Аз съм единственият господар тук! Махнете се от пътя ми!

Хората се отдръпнаха встрани, и нито една ръка не се вдигна срещу него.

— Пазете се, вярващи в Христа, от всякакъв допир с проклетия човек, защото той е съюзник на дявола — проповядва Трифон против Мигел в църквата „Сан Салвадор“, ала не споменава името му.

— Похот, злоба и ненавист са същината на неговата черна душа. Той разврати столетните нрави на този град, разтърсва основите на човешкото общество, разкъсва свещените връзки на семействата, не почита и скверни светата църква и се обявява дори против законите на всемогъщия!

Народът със задоволство слуша пламенните фрази на Трифон, които бичуват безбожния развратник. Макар и да не се споменава името на Мигел, всеки знае за кого става дума.

— Чувате ли моя призив, о, майки севилски? — повишава глас Трифон. — Пазете дъщерите си като зеницата на окото си. Мъже, бдете строго над всяка крачка на своите годеници и жени. Жени и девойки, избягвайте дори да го погледнете. И казвам ви, че който се свърже с този продаден на сатаната човек, ще бъде изгорен на кладата. Прекръстете се, когато го зърнете, препречете с пръсти неговия урочасващ поглед и бягайте далече от него. Защото той е антихрист и

клетвата на небесата ще падне върху главата му и ще я превърне в прах, както ще станат на прах тези, които общуват с него.

Трифон си пое дъх и гласът му прерасна във вик:

— Ще дойде и трябва да дойде часът, когато самите небеса ще се сгромолясат върху него, за да го разполовят! Наказващата ръка на бога се свива вече в юмрук?

В червеникавия здрач на газените лампи и сред валма от дим, в синкавата светлина на мътното разсъмване, кръчмата „При херувима“ — ведно е преплитащите се гласове, които приличат по-скоро на хъркане — се върти около Мигел с олюляващи се движения.

Възкисел аромат на вино, остра миризма на индиански тютюн и мускусен лъх на проститутки.

С коси, полепнали по челото, и потъмняло лице, Мигел седи — не пиан, а озверял от виното, олицетворение на безнравствеността, — седи между две момичета. Идва трето и притиска гърди о главата му, скланяйки се над него изотзад.

— Похвалете се, господа! Кой от вас има любовница на всеки квадратен метър като Мигел?

— Хей, земя — казва начумерено Мигел, — ти, прецъфтяла розо, малка си за мен със своята голяма прегръдка.

— А един ден ще ти бъдат достатъчни двата квадратни метра на гроба — обажда се глас от една отдалечена маса.

— Кой каза това? — вика Мигел, отърсвайки се от момичетата. — Кой иска да има продупчен череп?

— Пейте, славейчета — квичи Николас и проститутките заврещават улична песничка.

Като оси върху огризка от круша налитат новите момичета на Мигел — жени без имена, без потекло, без прелест, грозни и красиви.

— Нямах ли други, Руфина? — крещи Мигел. — Какво да се прави? Ще се задоволя и днес с вас, сбирщина безлика! Елате всичките при мен! Елате да ми сгреете сърцето, което мръзне. Дишайте, милвайте, топлете сърцето ми! Какъв студ е тук! Каква празнота има около мен и в мен!

Мигел говори все по-бързо, с лудешко темпо:

— Празно и пусто е като на кастилските плата. Защо мълчите?

Девойките се скупчват около него, усмихват му се, говорят му нежно и страстно, ала Мигел се чувствава самотен като посред мъртвешка тишина.

— Чувате ли ме? Та продумайте нещо! Отваряте уста, а мълчите. Говорете, по дяволите! Нищо не чувам. Крещете! Не чувам! Не чувам! Само собственият ми глас се връща като ехо. Притисни ме до себе си! Бързо! Нека чувствавам, че не съм сам!

Девойка крепко го прегръща.

— Защо не ме слушаш? — скърца със зъби Мигел. — Заповядвам ти да се притиснеш до мен! Чуваш ли? И крещи, за да те чуя! Нима вече никога няма да чувам друг глас освен своя собствен?

Посетителите се надигат от масите и кокорят очи.

Руфина пристъпва към Мигел, отстранява изплашените момичета и нежно докосва с ръка лицето му.

— Успокойте се, ваша милост — моли тя нежно. — Развълнуван сте, но ще ви мине. Ще дойде време, когато ще намерите спокойствие. Вашият живот ще потече в друга посока. Ще положите глава върху коленете на жена, която ще обичате всеотдайно и вярно.

Мигел избухва в смях.

Смее се за първи път, ала смехът му е зъл — демонски.

— Ах, как позна, Руфина — вика той, — аз непременно ще склоня вече глава. И на колене ще пълзя, и локви сълзи ще роня, нали?

Смях, зъл смях, ехти, ала насмешката не обижда Руфина.

— Ще стане така, както казах — произнася тя спокойно. — Аз, господине, съм виждала вече много хора, обзети от страх.

Очите на Мигел се разширяват, сякаш е съзрял видение от друг свят. Надига се, олюлява се и притиска ръце върху гърдите си:

— Друг свят! Онзи свят? Ха-ха-ха... Страх? *Timor fecit deos.*^[3] Ала аз не знам що е това страх. Слизам от небето като пламтящ облак. Как изгаря това мое небе! Горя! Горя! Подайте ми чашата! Искам да пия!

Ала никой от заобикалящите го не се осмелява да му подаде чашата.

Възбудата на Мигел расте, ръцете му търсят опора във въздуха, дъхът излиза от устата му на пресекулки и дрезгавият глас гърми екзалтирано:

— Ти, владетелю на онзи свят! Ти, мой враг, ела да си разчистим сметките! Отдавна съм презрял всичко божествено и човешко, което имах в себе си. А опротивее ли ми нажеженото до бяло ложе, което е приготвено за мен в пъкъла, пригответи ми ти там, горе, своя трон!

Душна тишина.

Изведнъж Мигел се обръща рязко, сякаш някой стои зад гърба му, и измъква шпагата си.

— Хайде, господарю, появи се пред мен! Макар и бог да си — ще те пробода!

Започва да мушка наоколо с шпагата си, жените с писък се разбягват и се скриват.

— Всички удоволствия на света са мои! Всички сладости искам да изпия до дъно! Ще се любя с твоите светици, небесната царица ще зачене от мен бог, тъй като аз, аз съм равен на бога!

Мигел се изпъчва гордо и гласът му прераства в безумен крясък:

— Е, чуваш ли ме? Защо не ме накажеш ти, всемогъщи? Защото не можеш! Защото не съществуваш!

Ужасени викове изпълват кръчмата и всички присъстващи бързо се пръсват.

Мигел остава сам, гърчи се на пода от мъка, а Руфина, коленичила край него, милва челото му.

Напук на града!

На самия Велики петък, точно по време на процесията на каещите се, Мигел посреща гости.

Заповядал е градината на двореца му да се преобрази в зала за пиршество под открито небе. Слугите са постлали с килими плочника, наредили са маси, кресла и дивани и щом се здрачи, над пируващите пламнаха факли.

В най-тържественния ден на постите през годината масите му са отрупани с месо, а каните препълнени с тежко вино.

Напук на всичко!

Плахи и объркани, участниците в пиршеството сядат около масите. Очите им боязливо и крадешком поглеждат към портата, която ги отделя от улицата, а там тълпата в шпалир очаква шествието на каещите се.

Гърлата на гостите едва преглъщат хапките месо, защото е Велики петък.

Гласовете звучат глухо и уплашено. Дори и тези безбожници знаят, че е Велики петък.

— Страхувате ли се от нещо, мили мои? — подсмива се Мигел.
— Ръцете и ресниците на клепачите ви май треперят, дечица мои.

— Ако Инквизицията ни намери тук, ще бъдем изгорени до един — тихо се обажда някой в тъмното от другата маса.

— При мен сте винаги на сигурно място — казва Мигел. — Инквизицията се бои от мен повече, отколкото вие от нея. Плюйте на тези плашила и пийте. За безсмъртието на удоволствията!

Вехоо скача и избухва:

— Не прекаляваш ли, Мигел?

— Не ставай смешен с този свой морал, циркаджийо — прекъсва го Мигел. — Седни си спокойно, яж и пий!

— Не искам! — креци Вехоо. — Отказвам се от вашето гостоприемство, господине! Не искам повече да участвам във вашите бесни оргии. Не държа на вашето приятелство. Не искам повече да се валям във вашата мръсотия!

Вехоо разгневен си отива.

— Да го задържа ли? — пита командирът на оръженосците при вратата.

— Защо? — ухилва се Мигел. — Та ние сме хора със свободна воля.

Едва Вехоо изчезва в тълпата на улицата и се обажда далечен тътен на барабани.

Приближава процесията на каещите се.

Тъмното небе е надвиснало ниско над града и факлите едва разкъсват мрака.

— Ах, барабаните — казва Мигел и се обръща към музикантите: — Свирете танци!

Музикантите се колебаят и треперят от страх.

Шепата жълтици премахва страха им и инструментите заврещават.

Жените с молитвени броеници в ръце започват да танцуват диво фанданго.

Грохотът на барабаните се усилва и над тяхното клокочене се разнася тъжният хорал *Stabat mater*.

— Още по-силно, заглушете ги! — заповядва Мигел на музикантите.

Китарите и лютните енергично задрънчават, флейтите извисяват своя смях. Гуляйджиите запяват нестройно.

Хоралът се смесва с любовната песен.

И в момента; когато процесията на каещите се приближава Мигеловия дворец, Мигел заповядва да отворят широко вратите, грабва чашата си и излиза пред двореца.

— Ах, я вижте как пастирите на блудните овчици водят своето стадо — мята Мигел присмехулни думи към процесията. — Ето ги — с черни тела и черни души. Моето презрение, ваши преподобия!

— Махни се, антихристе! — обажда се глас от шествието.

— Не искате ли чиния свинско и глътка вино в чест на своята фарисейщина? Не искате ли мъртва или жива красавица за вашите лицемерни молитви? Удоволствието на Велики петък е не по-малко приятно, отколкото на Великден! Не искате ли малко злато за вашия свят глад? О, лицемерно племе, твоите възделения ми са ясни като бял ден! Устата ти е пълна с алчни слюнки. Ето ви! Дръжте! Събирайте!

Мигел мята шепа жълтици сред процесията. Тези, които са близо до парите, се хвърлят на земята да събират, а останалите се заканват на Мигел с юмруци и го ругаят. Духовниците издигат кръстовете, правят заклинания срещу сатаната и призовават божия гняв да се стовари върху богохулника.

— Дръжте! — крещи Мигел и хвърля сред тълпата златния си кръст с рубините. — Това е подарък от архиепископа... осветен кръст...

Кръстът изчезва в черния облак на тълпата.

Процесията върви, отминава, последните братства крачат край двореца на Маняра и подир тях се задават гражданите на Севиля.

— Злато ли ви се иска? Имам предостатъчно — за всички. Всички ви ще купя — вика Мигел невменяемо, — всички, от архиепископа чак до последния монах. Цялата процесия ще купя. Ще купя и вашия бог, на когото плюя, и дева Мария ще купя и в своето ложе...

Изведнъж гласът на Мигел секва.

Очите му се срещат с очите на девойка, която, забулена с черно наметало, крачи в процесията със запалена свещ. Потрепващото

пламъче осветява лицето ѝ.

Погледът на девойката е тъжен, ала пълен с искрено съчувствие. В очите ѝ блестят молитвите на великия петък, гори в тях дух, възвисен над всичко убого, дух, излъчващ нежност и мъдрост, всевечна женственост, която те дарява не само с тялото, но и с душата си.

Чашата пада от ръката на Мигел и се счупва.

Закован на място, той гледа в очи девойката, която се приближава към него.

— Коя сте вие, девойко? — заеква Мигел.

Но девойката го поглежда сериозно и мълчаливо продължава пътя си, отминава заедно с тълпата и изчезва.

Мигел се хвърля подир процесията. Яростно разбутва тълпата, поваля грубо тези, които не се отдръпват, и търси девойката.

Търси напразно.

Свещите блещукат, разливат се по площада пред катедралата като море от светещи точки.

„Къде ще я намеря? Накъде да тръгна?“

Дълго я търси, не я намери и уморен се опря о зида на катедралата.

Свива в безпомощен гняв юмруци и в името на всичко, което го свързва още с този свят, се зарича, заклева се в небето и ада, че ще намери, че ще притежава тази девойка.

---

[1] *Zio* (итал.) — чичо, вуйчо. ↑

[2] „*Севилският прелъстител*“ — драма от Тирсо де Молина (1571–1648) — известен испански драматург, автор на повече от 300 пиеси. ↑

[3] *Страхът е създал боговете* (лат.). ↑

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ

О, ти, време, което се влечеш безутешно, о, ти, мрачна тревога, която се валяш през мислите ми, като дима на войната по бойните полета.

Тъмночервената вечерница прилича на моминско око, ладийката на месеца припомня извивката на устни. Тополите край реката наподобяват алеята от кръстове и свещи, сред които тя вървеше.

Пламтете, димящи факли, горете, трепкащи свещи, летете, огнени коне, в облаците и ми дайте знак, когато намерите тази, която търся!

Настанал е третият час по залез-слънце от съботата, и хората, на които Спасителят бе върнат от гроба, седат след дългите пости край блажните грънци.

Вали дребен и топъл дъжд и капките звънтят по реката. Гуадалкивир мощно се валя, набъбнала от пролетните планински води. Реката разперва ръце и дланите ѝ изменят формата на бреговете.

Мигел се спуска към реката и потапя горещите си длани във водата.

„О, как не можах да я настигна тогава в процесията. О, защо не успях веднага да я отведа. Ала ще я намеря. Севиля не е толкова голяма, та да не я открия. Ами ако е дошла на този ден отнякъде в града?

Какво става в същност с мен? Нямам покой ни денем, ни нощем. Съществувам и не съществувам. Залитам като човек с кървава рана в гърдите. Гася светлината и викам мрака. Мракът ме души и запалвам светлината. Какъв глупав човек станах. Не, не. Трябва поне да я зърна. Ала кой ще ми каже къде да я търся?“

Тих смях му отговаря откъм реката и се слива с бавните удари на весла. На няколко крачки от Мигел се люлее лодка и в нея стърчи грубо изсечена сянка на човек.

— Аз — казва гласът от реката. — Аз ще ти кажа всичко, което искаш да знаеш, аз ще ти дам всичко, което искаш да имаш. Аз,

Мариус.

Лодката още повече се приближава към брега.

— Ела при мене в лодката.

Мигел скочи в лодката и седна. Срещу него се сивее тясно бледно лице с редки мустаци и чаталеста брадичка. Тънки устни, костеливи крайници и налудничав пламък в очите.

— Кой си ти? — пита Мигел.

— Нали чу — казва скелетът, — Мариус. Господар на земята, огъня, водата и въздуха. А ти, ако се съди по мъката, която давеше в реката, си нещастник. Довери ми се и ми кажи какво те мъчи.

— Търся едно момиче, което вчера видях за първи път, ала изчезна в тълпата.

— Какъв цвят имаше около нея в този миг? — пита лодкарят.

— Жълт. Светлината на свещта.

— Лошо знамение. Това е зародишът на заника още при рождението. Ала мога да ти помогна и в този случай. Ще те заведа при нея.

— Ти ли, лодкарю? Ти я знаеш?

Мариус загреба с веслата по течението на Гуадалкивир. Накланя островърхата си глава и казва тихо:

— Аз знам всичко. Ако бях жив, както си ти, не бих знаел нищо.

— Ако беше жив? — повтаря Мигел ужасено. — Не разбирам.

— Аз общувам само с мъртвите — казва лудият. — Аз съм сянка и само между сенки бродя. Душа без тяло, тяло без душа — както ти се хареса. Ала моите владения са безпределни и моята мощ е голяма.

Мигел потреперва и млъква.

Тихо е, само дъждовните капки барабанят по водата.

— Накъде ме караш, Мариус? — пита след малко Мигел.

— От нищо не се страхувай — отговаря лудият, — Карам те под знака на кръста. Карам те при жената, която търсиш. Тя ще бъде твоя жертва и ти нейна.

— Не разбирам...

— Обичаш ли тази жена?

Мигел гледа в реката и несъзнателно потвърждава:

— Обичам я. — Ала изведнъж се стъписва от собственото си признание. — Не знам... Любов ли е това?

— Постелята и ковчегът имат еднаква форма.

— Любов ли е това? — продължава да се измъчва Мигел от непознатото понятие.

— Любов ли? Смъртта застава над главата ѝ в мига, в който тя се разпуква.

Мигел говори още известно време неуверено за любовта, а Мариус, отговаряйки му — за смъртта.

Мигел вдига глава и разбира, че се намира в ръцете на луд човек.

„Няма значение. С добро или лошо — ще ме свали на брега.“

Ала лудият лодкар вече сам направлява лодката към брега.

Слязоха.

Лудият хвана Мигел за ръката и тръгнаха.

Вървят по уличките между високите зидове на градините, дребният дъжд трополи по листата на дърветата.

— Отиваме да я търсим, нали? — казва Мигел.

— Да, да търсим. Да търсим. Това е смисълът на живота. Да намерим — това е щастливата случайност. Да загубим намереното — това е божие наказание.

Приближават се до телени врати.

— Ето целта на твоя път, приятелю — казва Мариус.

— Гробищата? — ужасява се Мигел.

— Тук ще дойде всичко красиво на света. Тук е сборното място на прелестите — казва лудият и пресипнало се смее.

Той вмъква насила Мигел в гробищата и го влече по алеята между кръстовете, под които блещукат светлинните на кандилата.

— Твоята красавица още не е тук, ала гробът ѝ вече е приготвен. Ела, ще ти го покажа къде е. Почакай тук.

— Побъркан човек — извика Мигел и грубо отблъсна Мариус. — Пусни ме и се радвай, че няма да те пробода, та да паднеш самият ти в гроба.

Мигел хуква. Изскача от вратите на гробищата и чува зад себе си глух вик:

— Ти си побъркан, човече, не аз! За какво се бърктиш? Търсиш нещо, което не съществува. Вятъра гониш, побъркан човече! Любов! Смъртта застава над главата ѝ в мига, в който тя се разпуква.

О, Дево пречиста, само за миг зърнах лицето му и видях върху него повече скръб, отколкото греховни страсти. Това е човек, който не е познал що е радост.

Ах, от снощи, когато го видях, бледнея и вехна като болна. Единствената ми мисъл е той.

Чуй ме, небесна царице, и ме благослови да му помогна да познае щастието. Да бъда щастлива с него, защото умирам от любов по този мъж, Дево пресвята...

Под статуята на Мадоната е коленичила доня Хиролама Карильо и Мендоса, единствената дъщеря на херцог Мендоса — един от най-знатните аристократи в Испания. Към прадедите на високопоставения род Мендоса принадлежат: маркиз Иниго Лопес де Мендоса и Сантияна — голям испански поет от началото на петнайсетото столетие; Диего Уртадо де Мендоса — държавник в двора на Карл V и Филип II, прославен хуманист, меценат и прочут поет; севилският кардинал Франсиско де Мендоса и накрая драматичният поет Хуан Руис де Аларкон и Мендоса — заспал вечен сън неотдавна.

Под статуята на Мадоната е коленичила девойка, прелестна като майско пладнe. Кожа — сякаш праскова, позлатена от слънцето и пропита от аромати, сериозен поглед под дългите ресници и дъгите на веждите. Устни — сочни и с красива извивка. Чистотата, младостта и откровението на това създание са изписани върху бялото чело, над което се вият коси, по-черни от смола. Осанка, изваяна до съвършенство, ръце и крака — изящни. В очите се таят огънят на омайната женственост, мъдростта и буйният порив. Жена — горест и покой, жена — страст и тиха наслада, ала винаги изпълнена със сърдечност и гореща всеотдайност към този, когото обича. Жена, която няма да те подведе, няма да те разочарова, няма да ти измени, жена — вярна на своето сърце и на своята гордост, жена, която носи в себе си главозамайващо богатство от чувства за този, комуто ще подари тялото и душата си.

Под статуята на Мадоната е коленичила девойката, която от Велики петък Мигел напразно търси.

Тъмнината нахлува в стаята и смесва молитвата на девойката със злите слова:

Сластолюбец, блудник, подстрекател, развратник, убиец...

— Не, не пресвета Дево, не е такъв! Не е блудник, а е заблуден. Той е нещастник с изтерзано сърце, което аз искам да взема в дланите си, за да го прилаская, да го сгрея с дъха си и изцеля. Искам да го променя със своята искреност. Дево пресвята, дай ми любовта на този мъж и аз ще ти върна душата му ясна и чиста като детска усмивка!

Над масата, покрита със зелено сукно, скланят глава църковните отци, разгневени от безчинствата на Мигел на Велики петък.

— Застъпвам се и този път да му бъде простено. Бил е пиян. Впрочем заявявам — казва архиепископът, — че за последен път слагам своето слово на везните в негова полза. Сгреши ли още веднъж, съгласен съм вие да вземете мерки срещу граф де Маняра с всички средства, с каквито разполага Светата инквизиция.

— Ваше високопреосвещенство има ли пред вид, че става дума за главата на бунтаря? — пита инквизиторът.

— Да — отговаря тежко дон Викторио, ставайки. — Не мога да не се съглася. Защото над всичко стои името на бога и неговата чиста и неопетнена слава. Какво е в сравнение с него човешкият червей, макар и свиден на сърцето ни?

А в това време Мигел търси девойката от къща на къща.

Претърси вече цели квартали. Стои на кръстопътищата като зяпач и безделник, оглежда улиците и площадите, взира се безсрамно в лицата на жените, излизаци от храма, скита по Аламеда и Пасео де лас Делисиас, стърчи по ъглите на улиците — търси, търси, но нея я няма.

Връща се у дома съкрушен, отказва да приеме приятелите си, ляга на кревата тъжен и не може да склопи очи.

Мигел се вълнува, както никога досега. Неговата надменност, самоувереност и гордост го подтикват да я намери и да я притежава. Но цялото му същество потрепва от непозната нежност, която пропъжда напора на гордостта и го изпълва с желание поне отдалече да зърне това лице или да бъде близо до нея, да диша ведно с нея въздуха и — повече нищо, повече нищо...

На следващия ден Мигел започва да търси отново. Тича по спящите улици, пробужда от сън стражите, запушва с жълтици устата

им и описва девойката, която трябва да намерят. Стражите го смятат за пиян, вземат златото с две ръце, обещаваат всичко и му се смеят. Благородникът обаче дрънчи не само със златото, а и с шпагата си и им съобщава своето име.

Те се стъписват от ужас, усмивките застиват върху лицата им.

— О, това е друго нещо. Тук става дума за главите ни. Да, ваша милост, ще претърсим целия град и ще ви съобщим.

А когато в тъмнината заглъхват стъпките на този, който им внушава страх, командирът на стражата разтрива челото си и тутакси добавя:

— Не ви ли се струва, че ако ние, стражата на почтения град, сами тикнем невинната жертва в ръцете на този злодей, ще извършим безбожно дело?

Мигел наема тълпи хора, за да търсят непознатата девойка. Цялото общество на севилските просяци бива събрано с помощта на златото, разпределено на групички; дават им се наставления и те плъпват като бръмбари из улиците на града.

Ала реката от пари тече напразно.

Върволицы издирени девойки преминават пред Мигел, но очите му сивеят от безразличие.

„Нечие проклетие ли ме преследва? Или пък съм побъркан, но не съм способен да осъзная това? Ала аз няма да се откажа. Ще я намеря. Трябва да я намеря.“

На десетия ден, откакто бе започнал да търси девойката, Мигел влезе в катедралата по време на голямата литургия.

Опрян о колоната, той следи с очи криволичещия полет на лястовиците под свода на храма.

Словата на проповедника кънтят.

— И завръщайки се, блудният син казал на баща си: „Отче, съгреших против небето и против теб и не съм достоен повече да се наричам твой син.“

Лястовиците се стрелкат ту навън, ту навътре през прозорците на храма и крилете им издават шумолене, като сребърния звън на тръстиките, огъвани от вятъра.

— ... трябва да се радваме, тъй като този твой брат бе мъртъв и оживя. Загубен бе и се намери.

Словата „загубен бе и се намери“ достигат като лек повей до мислите на Мигел, димът на свещите тъжно се стеле и в същия миг Мигел изведнъж почувствува върху себе си нечий прикован поглед.

Енергично се обърна в тази посока и я видя.

Олюля се като разтърсен от гръм, коленете му се разтресоха, зави му се свят и в гърлото му заседна вик.

Там, до колоната, в другия край на храмовия кораб — стоеше търсената жена, вперила в него очи.

О, пламенна радост и тревога, о, кръв, бушуваща в сърцето, о, лице, което ту бледнее, ту гори!

Мигел е трогнат, до дъното на душата си. Трогнат за първи път в живота си. И в същия миг чувствува, че в него нещо рухва. Свлича се, грохоти, бучи. Ала заедно с това и нещо поривисто се въззема, души го, стиска гърлото му. Олюлява се. Краката му не могат да устоят на това неудържимо и едновременно рухване и възземане.

Нещо непознато овладява цялото му същество. Покорява чувствата, мислите и сърцето му. Всяка клетка се изпълва с напора на това непознато вълнение, та чак във върха на пръстите си усеща ледени тръпки, а устата му пресъхва и нагарча.

Опря се на пейката и трескаво впи пръсти в дървото.

Само да не падне. Да издържи. Да не подвие колене под смазващата тежест на това, което неочаквано го връхлетя.

Изчезнаха храмовият кораб, проповедникът, хората и пламтящите свещи. Изчезнаха разочарованията, ненавистта, задоволството и отчаянието.

Изчезна всичко. Само очите останаха.

Мъжът и жената се гледат, стоглавата тълпа между тях също е изчезнала, зениците им пламтят над вълните на човешкия прибор.

Една-единствена мисъл изпълва съзнанието на Мигел: „Съществувал ли съм до този миг изобщо? Ах, а съществувам ли и сега?“

Бавно вдига ръка към лицето си. Усеща докосването на пръстите си. Съществува. А вълната на чувството добавя: „Започваш да съществуваш. Сега. Тъкмо в този миг.“

Какво беше преди?

Като вятър без посока се носеше безцелно по пътищата, преследваше мъгляви илюзии, ненаситно късаше от живота повече,

отколкото можеше да даде, и още в следващия миг унищожаваше, захвърляше, стъпкваше, убиваше всичко това.

Ръката на Мигел се отпуска отмаляла върху украсената с дърворезба пейка.

Литургията свършва, тълпата се разотива, екват обедните камбани.

Девојката не мръдва от мястото си и нейната дуеня излиза навън, за да остави господарката си в съзерцание.

Храмът е празен, само сянката на клисаря се плъзга от икона към икона и гаси свещите.

Мигел бавно се приближава към девојката. Тя стои, чака, устремила в него сияещ и развълнуван поглед. Устните ѝ са полуотворени и малката детска ръка е свита на гърдите ѝ.

Колкото повече се доближава Мигел до нея, толкова по-силно започва да бие сърцето ѝ. Страх? Не. Шемет и някаква непозната нежност се разлива по цялото ѝ тяло.

— Проговорете, моля ви — едва шепне Мигел, проговорете и ми кажете поне една дума, за да се уверя, че не сънувам. Търся ви по цели дни и нощи и се страхувам, че отново ще изчезнете. Мога ли да зная коя сте?

— Казвам се Хиролама Карильо и Мендоса — казва девојката просто.

Клончето от портокалово дърво с бели полуразпукнали се пъпки, което държи в ръцете си, леко потрепва, сякаш диша. Първата тазгодишна клонка, която цъфна в градината на техния дом! Нея трябва да даде на Мадоната. „Ах — беше се зарадвала Хиролама, — тази година ще бъда първата, която ще положи в краката на Мадоната този символ на любовта!“

„Хиролама, Хиролама...“ — повтаря си Мигел името на девојката.

То му звучи като камбана, сияе като утринна заря. Трепти в мириса на догарящите свещи и вехнещите цветя, искри като злато в лъчите на слънцето, които разсичат през готическите прозорци полумрака на катедралата. Име възвишено, гордо и сладко. Би искал да го произнесе на глас, да заглуши с него шумоленето в храма; иска му се да изтича навън и да изкрещи сред тълпата това най-красиво

измежду всички имена. Името на жената, която стои тук, пред него — видението, за което години е мечтал.

Девојката гледа Мигел в очите и изведнџ смутено, но решително му подава клончето. Клончето, обещано на Мадоната.

Мигел е потресен от признанието. Впива обезумял поглед в лицето на девојката и рѣката му бавно, недоверчиво поема символа на любовта.

Хиролама, сякаш изплашена от постѣпката си, поруменява чак до корена на черните си коси и се обрѣща към вратата.

Мигел върви редом с нея и се старае да усмири възбуденото си дишане. Излизат от храма през портата на опрощението и застават под палещото обедно слънце. Мълчат и се гледат в очите.

Тя леко се усмихва и казва тихо:

— Не сте разговорлив, господине.

Мигел е обѣркан, гласът му трепери от смущение:

— О, не, стига да пожелаете... Твърде щастлив съм и не знам... не разбирам... Кога ще ви видя отново?

— Още сте при мен и вече мислите за утре? — усмихва се тя.

— Утре? — избухва страстно Мигел, хващайки се за нейната дума.

Усмивката изчезва от лицето ѝ, очите ѝ пламтят и девојката казва съвсем сериозно:

— Не чак утре. Още днес. Искате ли?

Мигел е бледен и неспособен да произнесе нито дума.

— Тази вечер след залез-слънце ме чакайте при малката желязна врата на татковата градина. Сбогом...

Мигел стои пред Портата на опрощението, в рѣка държи шапката си, украсена с пера, а в очите му проблясват сълзи.

Когато Хиролама изчезна от погледа му, той се окопити.

— Какъв позор! Какъв страшен позор! Стоя тук като просяк. Пелтеча като нахокан малчуган и крѣвта ми не се бунтува срещу такава смешна покорност.

Ала довечера ще се държа по друг начин! Ще те покоря, красавице, както всяка друга!

Тръгва, стиснал зѣби, ала продължава да носи шапката в рѣка — човек, покорен въпреки волята си. Клонката в рѣцете му вехне. Дали от обедното слънце?

— Защо така бързате днес, доня Хиролама? Какво става с вас, за бога?

Дебелата дуеня също бърза със загрижен израз върху добродушното си лице подир Хиролама.

— Защо не ми отговаряте? Почакайте ме!

Но Хиролама забързва още повече. Не вниква в думите на своята дуеня. Кипарисовата алея свършва и девойката вече влиза през вратичката на градината зад бащиния ѝ дворец.

Я виж! Всички портокалови пъпки са се разпукнали под слънчевите лъчи и градината свети с вълнуващата прелест на нежните бели цветове, така прости и омайни като самата любов.

Неочаквана тревога сви сърцето на девойката. Обеща първите цветове на Мадоната, а ги даде на човек. Обиди Мадоната, съгреши. Тази мисъл я помрачи и сърцето ѝ буйно затуптя. Силен страх от нещо, което се приближава, заля душата ѝ. „Да помоля за прошка Мадоната, да падна на колене, веднага, още сега...“

— Донесете ми голям букет от тези цъфнали клонки! — заповядва девойката.

Хиролама коленичва под статуята на Мадоната в стаята си, отрупва с клонките краката на светицата и се моли:

— Прости ми, наша царице! Съгреших... заради него...

Вдига очи към Мадоната, ала вижда неговото лице, чувства неговия дъх.

— Мадоно, прости ми! Смили се над моето сърце!

Сърцето на девойката трепери. Ала не от ужас, че е съгрешила, а от непознатото блаженство на шемета.

Слънцето залезе.

От вратичката към средата на градината води кипарисова алея. Тежки аромати изпълват вечерта.

В далечината на алеята се появява силует.

Мигел диша пресипнало. Тревога свива сърцето му, и той го притиска с юмрук. Мигел обмисля словата си. Тръгва срещу девойката и се покланя учтиво:

— По-ясна сте от луната, по-съвършена от Касиопея, вечерница върху небесния лазур...

Девојката се спира и усмивката, с която приветствува Мигел, чезне от лицето ѝ.

Мигел трепери целият от вълнение. Чувствува как фалшиво звучат думите му. Готов е да падне на колене и мълчаливо да вдигне очи към това лице, ала не, няма да се унижи като някакъв влюбен хлапак.

— Повече от час ви очаквам — продължава Мигел, но гласът му пресекува по средата на фразата.

Лицето на Хиролама е бледно.

Тишина, в която говори ускореното дишане на мъжа и девојката. След малко Хиролама казва:

— Какво е един час? Цели години съм чакала, за да ви срещна...

— Вие сте ме чакали?

— Насън съм виждала лицето ви.

В този миг у Мигел се срива всичко подготвено и завоевателско и тук стои човек покорен, обзет от шемета на любовта.

Не, не е изживял нито един миг, подобен на този? Цялата прелест на земята и небето са се слели в съществуото, което стои пред него.

Ослепяващото чувство блика като от извор от сърцето му и го преобразява! Край на суетата и гордостта, край на старата агресивност и корист!

Неуверен и плах като момче граф де Маняра казва смутено:

— Простете ми, доня Хиролама, аз не разбирам какво става с мен, изпълва ме някакво чувство, което досега не съм изпитвал, сърцето ми се свива от болка, ала искам да усещам тази болка, страхувам се и не знам от какво, исках да ви кажа много красиви думи, а не мога. За бога, простете ми...

Лицето на девојката се прояснява, но две сълзи заблестя вят в тъмните ѝ очи.

— И мен ме изпълва чувство, каквото не съм изпитвала досега. И моето сърце се свива от болка и също искам тя да продължава... — повтаря тихо девојката и дълбокият ѝ глас има цвета на тъмносини сенки... — Не виждам и не чувам нищо... само вас...

Мигел е дълбоко трогнат.

— Хиролама, Хиролама!

Тя се усмихва леко:

— Още не сте ми казали името си, господине.

— Простете — избухва Мигел, но изведнъж млъква и пребледнява.

„Моето име! Как да го изговоря пред тази девойка?“

Цялата чудовищност на миналия живот заваля като лавина съзнанието на Мигел.

— Е, господине? — казва тихо девойката.

„Не, не мога да ѝ го кажа. За първи път в живота си се срамувам от своето име. Да бъде проклето!“

Мигел се обръща гърбом към девойката, диша ускорено, мълчи.

Малка, топла ръка се мушва в неговата длан и глас, напомнящ майчиния му дъх, прозвучава топло:

— Вие дори не можете да си представите колко съм щастлива в този миг, дон Мигел.

— Вие ме познавате? — казва той поразен.

— Не само насън съм виждала вашето лице, ала и наяве. Знам ви от години.

Мигел изтрива потта от челото си:

— Вие знаете кой съм и въпреки това дойдохте...

— Аз сама ви поканих.

— Моята лоша слава... — заеква Мигел. — Не ви ли е страх?...

Тя хвана ръката му и го повежда по кипарисовата алея.

Тъмнината се сгъстява, сенките на дърветата образуват великански шпалир. Месецът е надвиснал над градината неподвижно като замръзнала сълза.

— Още от юношески години нося в сърцето си мечтата за жена, по която копнея тялом и духом. Тя бе за мен като светлина, която спи в мрака. Петнайсет години душата ми се молеше да намеря истинската любов. Не я намерих. Ала дълго вярвах, че ще я намеря. После престанах да вярвам. И едва когато загубих всичко човешко, честно и добро в себе си, аз я намирам. Късно е, късно е! Не мога да се надявам...

— Никога не е късно, дон Мигел — казва тихо Хиролама.

— Кажете, Хиролама, какво трябва да направя? Ще сторя всичко, което искате!

— Наистина ли?

— Кълна се.

— Не се кълнете. Достатъчна ми е вашата дума. Бих искала само...

— Кажете, кажете!

Хиролама навежда глава, гласът ѝ глъхне и тя промълвя на пресекулки:

— Бих искала... да... ме... обичате...

Тишина, Леденото лице на месеца виси над пропастите на света. Ароматите са плътни и зашеметяващи.

Мигел не отговаря.

— Да ме обичате истински...

Ласкавият глас на девойката звучи отдалеч и е пълен с обещания за нещо изумително и невъобразимо чисто. Мигел пада на колене пред нея, разтресен от вълнение:

— Ваш съм, Хиролама. Ще се откажа от всичко на света, освен от вас.

Хиролама го принуждава да стане и го повежда мълчаливо за ръка. Сяда върху оградата на фонтана.

— За какво мислите, Мигел?

— За смъртта, Хиролама.

— Боя се от смъртта.

— Не бива от нищо да се боите. Аз съм с вас. Имам сили и за двама ни. Искам да живея с вас, Хиролама.

— Да — усмихва се бледото лице на девойката. — Няма нищо по-красиво от това — да живея с вас.

— Достоен ли съм за вас, Хиролама?

Вглежда се в лицето на девойката, неясно в полумрака.

— За какво мислите вие, Хиролама?

— За любовта, Мигел — казва тя просто.

Да, да — това е любовта!

Сърцето на Мигел се разбушува, гърлото му се сви. Ала не се осмелява да докосне девойката.

— Мога ли да целуна ръцете ви, Хиролама?

— Да, Мигел...

Повече не проронват нито дума, седят един до друг върху оградата на фонтана и се гледат в очи.

Ефирната дреха на Хиролама се развява от лекия ветрец и докосва от време на време ръката на Мигел. Той потреперва от допира

на коприната, но остава неподвижен.

Занизват се прелестни дни, отронват се волно и меко като дъхави листенца на цвете, слънцето вече грее не само за плодородието в полето, но и за тези две души.

Хиролама възвръща на Мигел младостта, възторга и очарованието на страстния копнеж. Възвръща оня смут на умилението, от който гласът секва на половин слово, а ръката, протегнатата да помилва лицето, спира свенливо.

О, какво блаженство е да притискаш чело о стъклото на прозореца и да виждаш зад него вместо тъмнината любимото лице, да се докосваш до къдрите на смолистите коси и да мечтаеш за нощ посред знойно пладне, да вдъхваш ароматния дъх на любимата и да чувствуваш как в жилите ти вместо кръв тече самото безсмъртие, да умираш сутрин от страх за всяка секунда от времето, отредено да бъдете заедно, и да се раждаш от надеждата, когато пада мрак. О, тъга на самотата и възторг на близостта с любимата, нетърпеливи удари на гладното сърце, опиянение от докосването на дланите и устните...

Градът бързо узнава за всекидневните срещи на Мигел и Хиролама и го обзема ужас и гняв.

Църковният съвет заседава под знамението на ужаса.

Херцог Мендоса трябва да бъде уведомен.

Сам архиепископът се нагърбва с тази тежка задача.

Херцог Фернандо изслушва предпазливите фрази на дон Викторио и се заема да реши въпроса веднага. Извиква Хиролама и доня Тереса, нейната майка.

Хиролама не отрича и не скрива нищо.

— Обичам дон Мигел. Искам да стана негова жена. Искам да дяля с него добро и зло. Искам почтено да дяля с него божията милост.

Ужас! Разубеждаване, предупреждения, заплахи, молби, увещания — слова, слова...

Каква мощ има човешкото чувство! Пред него всичко бледнее, то преодолява всичко.

Архиепископът е трогнат от силната любов на девойката.

Изправя се и я благославя:

— По сълзите в очите ви, доня Хиролама, познавам, че изпълнявате божие желание. Може би вашата любов ще върне Мигел към бога и почитеността. Ако това ви се удаде, самата Дева Мария ще ви благослови.

— Всички от рода Мендоса се женят и омъжват само по любов — казва херцогът.

— Обичам го, обичам го.

— Да бъде твоята воля, дете мое.

Измамените жени, жените, които някога са имали претенции към Мигел, и жените, които не са пряко засегнати — беснеят от гняв. Докато бяха равни в нещастieto си, гражданките и благородничките, които Мигел бе съблазнил и изоставил, понасяха по-лесно болката си. Днес, когато една измежду тях побеждава — те се чувствуват пренебрегнати и омърсени.

Събират се, скупчват глави — гневни бръчки по челата, хули, ругатни и проклетия:

— Боже, накажи го заради всички нас!

В кръчмата „При херувима“ цари възбуда.

Руфина мълчи и бавно разресва ресните на роклята си.

— А вие, госпожо, какво мислите? — настойчиво питат момичетата.

Руфина леко се усмихва:

— Предсказвах му, че ще намери жената, за която мечтае. И я намери.

— Ще бъде ли щастлива тази... тази?...

— Ще бъде — казва Руфина.

— А той ще бъде ли щастлив?

— Не знам. Трудно е да се каже. Той е като огън.

Млъкват. След малко едно от момичетата казва:

— На ресниците ви има сълзи, госпожо.

— И вие ли го обичахте? — пита друга.

— Вино! — вдига глава Руфина и се мъчи да изглежда весела. — Да прием за здравето и щастieto на дон Мигел.

Огненочервеното вино хвърля алени и кървави отблясъци.

Наемните войници на херцог Мендоса се пръснаха из града и околността, за да разгласят годежа на херцогиня Хиролама и граф де Маняра.

Най-прелестният цвят на севилското дворянство ще подаде пред олтара ръка на най-проклинания мъж в Испания.

Гълъбица в лапите на лъв.

Може ли още да се вярва в бога, ако допусне коварният безбожник да закичи гърдите си с тази тъй прелестна и добродетелна роза?

Стотици ръце украсяват двореца на Мендоса. Гирлянди от жълти и алени цветя. Дворецът сияе като кубче кристал, в който е паднала горяща звезда.

Музика в градината и залата. Край портите — тълпа от просяци, чиито протегнати длани слугите пълнят със сребърни монети.

Плътен шпалир от факли обкръжава двореца и димът им се издига към нощните небеса.

В този миг на Хиролама съобщават, че е дошла графиня Изабела де Сандрис.

Девоиците седят една срещу друга, погледите им са предпазливи, жестовете — умерени.

Изабела разказва как се е влюбила в Мигел и как това я довело до двойно нещастие: нейното опозоряване и смъртта на баща ѝ.

Хиролама намира тактични и уместни слова, за да изрази съчувствие.

— Аз не съм дошла да изслушам вашето съжаление над мен, а за да ви предпазя от човека, по чиято ръка е полепнала човешка кръв.

Хиролама се вглежда в далечината над главата на Изабела и казва тихо:

— Аз го обичам.

— И аз го обичах — избухва Изабела. — Колко нощи не съм мигнала, плачейки за него, колко ридания, молби и заклинания е чуло моето ложе, колко мъка и бръчки съзираха утрата върху лицето ми след безкрайните жалби, каква болка къса сърцето ми...

— Вие още ли го обичате? — с ужас въздъхва Хиролама.

Изабела се превръща в статуя, в камък, в лед.

— Ах, какво говорите, мила моя — скрипти фалшиво смехът ѝ, — не става дума за мен. Става дума за вас. За вашия позор, от който ще

се спасите, ако...

Хиролама се изправя:

— Всеки трябва да отговаря за последствията на постъпките си, доня Изабела. Готова съм и да страдам заради него.

— Привлича ви като пропаст. Познато ми е това. Аз обаче не знаех, че той е злодей, а вие знаете.

— Нищо не може да измени решението ми, доня Изабела.

— Проклинам него и вас. Няма такъв срок, който да не изтече, нито такъв дълг, който да не се изплати. Небесата ще ви отмъстят заради мен.

Хиролама гледа към вратата, през която излезе разгневената Изабела. Усмивва се на нещо в далечината и тихо казва.

— Ела вече, любими!

— За щастието на годениците!

— За красотата на годеницата!

— За любовта!

Чашите звънтят.

Хиролама целува Мигел пред всички и гостите надават ликуващи викове.

Край портите на двореца се тълпят бедняци. Подноси с печено месо и бъчви с вино подслаждат горчивия им живот. Пият и възхваляват. Призовават божията благословия над главите на годениците.

Пред двореца върху пиедестала на паметника на кардинал Мендоса са седнали две девойки, които не се познават и едва сдържат сълзите си.

Какво значение има дали се наричат Мария и Солана? Какво от това, че днес безчет момичета са скръбни заради блаженството на този, който се е родил под щастлива звезда?

Наистина ли Сатурн, планетата на Мигел и злите страсти, е щастлива звезда?

Погледнете двореца на Мендоса. Погледнете лицата на годениците и ще склоните глава пред съмненията, които е посяла във вас тази лъжлива наука, на която ѝ е хрумвало да съединява човешките съдби със звездите, мъждукащи на нощното небе.

Някога хората със звуците на лютня са спечелвали приятелството на делфините.

При звуците на флейта Халеският извор, обикновено тих и спокоен, блика високо и прелива от стените на кладенеца.

На атинското крайбрежие самото море свири на сиринкс.

Демокрит и Теофраст са лекували болните с музика и песни.

Със звуците на арфата Давид е укротил побеснелия Саул.

Питагор е усмирил с песни и музика неукротимите страсти на един млад мъж.

В сумрака гласът на Хиролама има тъмносинята багра и дълбочината на планинско езеро. Под нейните пръсти лютнята зазвучава тържествено като орган.

О, музика, одухотворена любов, която удвояваш щастието! И всяко слово на песента се променя в заклинание, придобиващо нов смисъл.

— Пей, мила, пей!

Хиролама пее:

*Живота ни река е,
поглъща я морето
с вълни враждебни.
И всичко, дето ни ласкае
или тиранство е проклето,
смъртта го дебне.*

— Защо пееш такава тъжна песен?

Хиролама отвръща с въпрос:

— Не ти ли се струва, че в любовта има много тъга? Сякаш тя се ражда със смъртен знак на челото.

— Замълчи! — казва рязко Мигел, пребледнявайки.

— Какво ти е, мили? — изплашва се девойката.

— Нищо, нищо ми няма. Пей!

Сяда в краката ѝ, слуша покорен и кротък като дете, но червеят на страха вече гложди мисълта му.

— ... години наред тънех в егоизъм, безделие и престъпления, бях порочен до дъното на душата си.

— Мълчи, Мигел — моли го Хиролама, — не говори нищо.

— Разреши ми да говоря, мила моя! Това ме терзае. Трябва да ти кажа...

— Не, не. За твоето минало не искам нищо да слушам.

— Какво знаеш ти за мен? Само това, което са ти казвали. Ала всички заедно знаят твърде малко. Искам ти да знаеш всичко.

— Не, Мигел, моля те, не.

— Мой дълг е да ти кажа...

Хиролама закрива устата му с длан. Мигел е отчаян, че тя не му позволява да говори.

— Твой дълг, мили мой, е да не мислиш за миналото, си. Какво значение има то? Не искам да знам нищо за него. Не искам нищо друго, освен да ме обичаш.

— Че мога ли да те обичам още повече? — избухва Мигел. — Когато не съм до теб, имам чувството, че съм празен, глух, не усещам земята под краката си. Не съществувам. Говоря ти от разстояние, зова те, викам те. Навярно всяка нощ чуваш моя зов.

— Чувам го, любими мой — накланя Хиролама глава към лицето му. — Посред нощ ме буди и разтърсва, надигам се в леглото си и ми се струва, че си някъде наблизо, иска ми се в този миг да си до мен, да те сгрея с топлината си. Всичко за мен започва и свършва с твоя дъх. Плача от преданост към теб, искам да поема върху себе си всичко, което те гнети. Искам да гледаме света с едни очи, с едни уста да прием това, което животът ни дава, ти да се слееш с мен и аз с теб...

Мигел я гледа възхитен и забравя болката, която го бе пронизала, когато тя му забрани да ѝ се изповяда.

— Ти си като бистра вода, Хиролама. През теб виждам целия свят поновому. Виждам началото на живота, в който вярвам само заради теб.

— Началото на нашия живот, Мигел.

Той потреперва от тревога.

— А не е ли вече късно? Не, не е късно, докато ми светиш ти, моя единствена светлина. Ах, Хирелама, само кажи и аз ще купя кораб, с който ще отплуваме в такава страна, където никой не ни познава...

— Това, което искаш ти — го искам и аз. Ще тръгна подир теб, където пожелаеш, защото за мен е радост да изпълнявам твоите желания — казва девойката и слага ръката си в дланите му.

Той я притиска до себе си.

— Хиролама, досега аз не знаех що е любов. След всички целувки в устата ми оставаше само горчивина! Колко години минаха в копнеж, очакване и вяра! И колко години след това — в ненавист, гняв и бунт! Ала най-после те имам. Държа те в обятията си и никога няма да те пусна. Ти си моя и никой не може да те отнеме от мен.

Един ден преди сватбата Мигеловите приятели са седнали на чаша вино.

— Не мога да го позная — казва Диего. — Изцяло се е променил. Това вече не е той. Друг човек е станал. Подчинил е живота си на една-единствена цел.

— Не му вярвам — съмнява се Алфонсо. — Нищо не е в състояние така из основи да промени човек. В него си остава постоянното напрежение. И сега. Един ден това напрежение ще се отрищи, инстинктите ще изригнат и той отново ще стане такъв, какъвто си беше.

— Опазил го бог от такова нещо — казва Мурильо. — Най-сетне намери верния път.

Алфонсо се размива:

— Ха, ха, верният път на Дон Жуан де Маняра! Да се грее край домашното огнище. Дон Жуан с пантофи и нощна шапчица сипва просо на птичките в клетката, полива цветята в саксиите, обикаля вечер дома си и проверява дали ключовете в бравите са превъртени два пъти. Дон Жуан — да токува като глухар, ха-ха-ха!

— Прощава се със слънцето — заявява Капароне, — доброволно си слага вериги.

— Има право — защитава го Мурильо. — Пилееше всичките си сили напразно. Колко жалко беше, че такъв изключително надарен човек живееше безсмислено, само с мимолетни удоволствия и нещастieto на околните. Сега ще съсредоточи цялата си жизнеспособност в един кръг, в който ще разцъфти...

— Жива скука — прекъсва Алфонсо художника. — Тъй като вие самият, дон Бартоломе, сте в клетката на съпружеството, мамите там и приятеля си.

— Нима не съм щастлив? — отвръща Мурильо.

— Какво мъничко щастие е това, да се въртиш около своята кокошка, да люлееш люлката и да слушаш вряска на децата. Щастие под похлупак, щастие, което столетните привички са продиктували от алфа до омега.

— Струва ми се, че ще му липсват приключения — отбелязва Вехоо. — Какво ще кажеш ти, стари пияницо?

Николас Ферано се приповдига, стиснал здраво чашата в ръка.

— Аз, госпожи и господа, съм дълбоко опечален. Напуска ме този, който ми предначертаваше пътя в живота. Егоистична е моята мъка, тъй като извира от отчаяната неяснота какво да предприема, като виждам как моят бивш спасител си отива безвъзвратно.

— Какви ги говориш, Николас? — мръщи се Алфонсо. — Още не е умрял.

— Ала това прилича на смърт, милостиви господине. Твоят поврат за нас е подобен на смърт, любими — обръща се Николас към неприсъстващия Мигел. — Напускаш своите моряци, капитане. Какво ще стане с тях в бурите на съблазните, от които бушува светът? Кой ще управлява кораба, който оставяш в плен на подводните скали и водовъртежите?

— Отлично — вика Капароне.

Ала Николас продължава с просълзен глас:

— Опечален, дълбоко опечален стоя пред вас, високопоставени приятели. Този, който досега пиеше виното на насладата, преминава — о, уви! — на водата на покаянието. Бил намерил самия себе си, ала губи нас и ние губим него. Каква тъжна гледка! Имам чувството, че стоя над гроб...

— Престани! — скарва му се Вехоо.

— ... и не знам — продължава Николас — за какво да вдигна чашата. За неговия, така да се каже, нов живот ли? За нашата безпомощна изоставеност ли? За гибелта на това, което тук умира, или за благо на това, което тъкмо се ражда?

Буйният патос на Николас изведнъж се превръща в плач. С лице, обляно в сълзи, той вика към далечината:

— Ала винаги ти желая щастие, любими!

— Сам и изоставен си, приятелю — казва Мигел на Алфонсо, който на връщане от „Херувима“ се е отбил при него независимо от това, че е нощ, и му поднася първите благопожелания в навечерието на сватбата. — Единствен ти измежду нас нямаш къде глава да подслониш. Предлагам ти гостоприемството на своя дом, приятелю.

— Не разбирам — учудва се Алфонсо.

— Искаш ли да станеш мой майордом?

— Как така? — казва слисан Алфонсо.

— Не се страхувай — усмихва се Мигел. — Няма да ограничавам свободата ти. Само ще ми помогнеш малко в ръководенето на двореца, искаш ли?

Подават си ръце и Алфонсо сияе.

Край на мизерията и несигурността! Алфонсовата малко продажна душа — не го съдете прекалено строго, иначе той е верен приятел — се разтапя в сладкодумство.

— Няма да те разочаровам, Мигел. Ще сложа в ред всичко — от буквите дърва за огнището до гълъбите по корнизите на дома. Ще се грижа за конюшната и за облеклото ти. Ще бъда такъв майордом, какъвто не е видял нито старият, нито новият свят.

На излизане Алфонсо се сблъсква в коридора с Каталинон.

— Хей, Каталинон!

— Какво ще обичате, милостиви господине?

— От днес съм твой началник, разбираш ли?

— Така ли? — учудва се Каталинон.

— Вече съм майордом на този дворец и от утре започвам своята дейност. Утре сутрин, един час след изгрев-слънце — не, не, по-късно, да кажем, към обяд ще обходим с теб двореца и ще се заема с управлението му.

Междувременно Мигел си ляга.

Утре по това време Хиролама вече ще бъде негова жена. Утре ще започне нов живот. Край на стария.

Светъл ден, начало на стотици наслади, побързай, не ме оставяй да чакам толкова дълго! Затичай се, нощ, не се влачи така мудно, тежка тъмнина!

Ала в същия миг тревога свива сърцето му.

Изведнъж му се сторва, че не е сам в стаята. Сякаш от всички ъгли излизат уродливи чудовища, с изплезени езици, готови да ближат кръв от пресни рани. Сякаш по таблите на леглото дращят с нокти лешояд и или вълци. Сякаш в лицето му дъхат вонящи муцуни, по чиито зъби се стича слюнка, примесена с кръв.

— Хиролама! — извиква Мигел, но тъмнината го обгръща още по-плътнo и полага огромни лапи на гърлото му.

Скача от леглото си и запалва свещта.

Бди, обзет от тревога, че близо до него се намира нещо, от което трябва да се страхува.

Едва след дълго време пропада в мъчителен и неспокоен сън, прекъсван от чувството за страх.

Дванадесет главни стави има човешкото тяло,
дванадесет яйца снася паунът,
дванадесет месеца камилата носи своя плод,
дванадесет съзвездия има зодиакът,
дванадесет са били апостолите на Христа,
дванадесет звезди има на короната си небесната царица,
дванадесет ангели стоят пред вратите на Светия град,
дванадесет е число божие, с което се отброява всичко на небето.
Два пъти по дванадесет, камбани има севилската катедрала.
Ден сватбен.

*Катедралните камбани залюляха
своите мазолести юмруци;
яростно се скълбиха в уплаха
адски звуци и небесни звуци.
Буря с гръм камбанен се извива като птица,
днес се жени грешник и омъжва се светица.*

По ниския хълм над града пасат овце. Пастирите са ги оставили заради сватбеното зрелище.

Кучето, верният страж на овците, подтичва неспокойно около стадото, души нещо недобро във въздуха.

Върху билото на хълма се появяват, сякаш от земята изскочили, два димни стълба — бял и черен.

Сгъстяват се и придобиват очертания на живи фигури. Черният стълб прилича на дявол, белият — на ангел.

Един до друг те заслизаха по склона на хълма.

Кучето се разтрепера и отчаяно зави. Овците хукнаха накъдето видят.

Над хълма увисва кълбест облак и остава неподвижен върху светлото и прозрачно небе като знамение. Целият край трепти в слънчевия зной, само над хълма пада сянка от облака.

Фигурите сядат на два камъка и приковават погледи в града.

— Грешник се жени — намръщено казва белият.

— Светица се омъжва — с насмешка казва черният.

— Дано не почернее от неговите грехове.

— Вашите думи — казва черният иронично — имат седем цвята като гуцера, а всъщност нито един определен.

— Развенчаните ангели се хранят с човешки души и присмех — отвръща на обидата белият.

— Ала и на двамата ни е горещо, въпреки че сме под сянката на облака, нали?

— От страх ли? — пита белият.

— Не знам тази дума — казва черният. — Любопитно е какво ще стане по-нататък.

— Знам какво ще стане по-нататък — отговаря спокойно белият.

— Е, какво, всезнаещи?

— Тя ще го върне към бога — казва белият уверено.

Черният премигва с мътните си очи, но насмешката остава в гръмкия му глас:

— Вие не го познавате. Не познавате и нас!

И двамата млъкват.

На площада пред катедралата се тълпят хора от всички слоеве. Над тях ехтят камбаните на катедралата, които са два пъти по дванадесет, и девойки, пеят андалуски сватбени песни:

*Пътят има розов дъх,
вейки лаврови ухаят.
Ето го жениха,
като крал нагизден.*

*Пътят има розов дъх
и ухае всичко.
Ето я невестата,
цяла в бяла свила.*

Портата на опрощението е залята от слънце, градът пламти в жълто сияние, само черният облак виси над хълма като знамение върху небето.

*Едничка тази хвала заслужава,
едничка тази се накичи с цвят,
едничка тази заслужава обич,
едничка тази от целия свят,
едничка тази и никоя друга.*

Нежните гласове на девойките трептят в следобедната горещина като нажежения въздух. След тях запяват мъжете:

*И колко си прекрасна,
унесена в молитва тиха.
Приличаш ти на роза,
която късат за жениха.*

Ето, архиепископът вдига ръка и благославя съпрузите с голям кръст.

В този миг димните фигури на хълма се изправят и недружелюбно се поглеждат.

— Знам какво си мислите — казва белият трогнато. — Презирам черните ви надежди. Но ако бях човек, не бих заложил на тях нито мараведи.

— Ако бях човек — гневно казва черният, — бих ви повалил с един удар.

— С грубост прикривате страха си. Не можете да търпите кръстния знак и мириса на тамян. Чувствувате, че напразно се противопоставяте на божията милост, която се разпростря над двамата в свещения брачен съюз.

— Късоглед сте — казва черният и се увива в димния стълб като в плащ. — Преди месецът отново да се закръгли, аз ще забогатя не с една, а с две човешки души.

Белият се усмихна леко и тръгна към града. Същевременно се раздвижи и облакът, който стоеше над хълма, и пое подир белия като негова сянка.

Черният стълб се разпръсна.

Часовете минават. Сенките започват да танцуват по склона на хълма. Слънцето залязва, стоманеният цвят на небосвода става златист. Овците се събират, за да се върнат в кошарата.

Пълният месец се появява на небето.

Девичи глас, прозрачен като планинска вода, трепти — сякаш пряпорец над улиците:

*Месецът изгрява,
вятър го люлее,
време е за сън.
Сбогом, бяло лице.*

*Месецът изгрява,
стряхата ни тули,
време е за сън.
Хайде, гълъбице!*

Жалузите на прозорците се спускат, разделят света на две, оставяйки навън тътнежа на нощния мрак, а вътре мъжа и жената — Мигел и Хиролама.

Дни и седмици на медения месец, сякаш заливи по крайбрежие, заслонено от ветровете, градини на тишината, потънали зад високи огради, буйни реки на забрава и вгълбяване в себе си.

„Като брат на усамотеното слънце и на морския безкрай вървя през непознати краища, които някога виждах само насън, запленил от твоята любов, обич моя!

За стотен път те прегръщам и — чудно нещо! — не си отивам от теб самотен и разочарован. Никога няма да си отида от теб. Никога няма да те напусна. Защото ти си единствената жена, на която искам да бъда верен и ще бъда верен.“

Седмиците и месеците на живота се нижат в непомрачено щастие.

— Беше много отдавна, когато те зърнах за първи път, Мигел. Денят бе синкав и студен и ти се връщаше в града от Еспириту Санто в галоп. Спомняш ли си?

Мигел пребледнява и мълчи.

— Какво ти е, мили? Защо не отговаряш?

„Този ден убих човек“ — спомня си Мигел и за първи път осъзнава поведението си като престъпление, назовава го с истинското му име. Потреперва от ужас и пуска ръката на любимата жена.

— Не, нито дума повече за това — казва бързо Хиролама, усещайки нещо зло, и подхваща друг разговор.

Вечерта през отворените прозорци долетя и се смеси с любовните им слова отчаян женски глас, който сипеше проклетия върху главата на Мигел.

„Това е гласът на Изабела“ — позна го Мигел.

Скрит зад дантеленото перде, той наблюдава Изабела, която не откъсва поглед от прозорците, отрупани с цветя.

Проклятията секват.

Мигел вижда как Изабела вдига ръка, в която държи кама, и със силен замах пробожда гърдите си, за да отмъсти на Мигел.

Той извиква.

Викът му става причина и Хиролама да види умиращата в локва кръв Изабела.

Хиролама отвлича Мигел от прозореца.

— Не, не, не мисли за това, Мигел, не се измъчвай — говори настойчиво тя и милва бледното му лице. — До теб съм аз. С теб съм. Това е вече последната спазма на миналото. Отсега нататък те очаква само щастие, вярвай ми, мили мой.

Мигел не е способен да промълви нито дума. Стои като вкаменен и слуша думите на Хиролама.

И в същия миг осъзнава, че той и Хиролама са два човека. Между тях стои планината от престъпления, които е извършил.

Изведнъж пред очите му изплува цялото минало до най-малките подробности.

Ах, Хиролама донася на Мигел освен познанието за човешкото щастие и познанието за безкрайния позор на миналото му.

Каква пропаст се отвори изведнъж в него, когато прогледна и видя зловещите сенки на своите злодеяния. Преживяното в миналото пречи на Мигел да бъде щастлив така, както е щастлива Хиролама. Той се съпротивлява на спомените, на угризенията на съвестта си, но колкото по-енергично ги пропъжда, толкова повече те се роят, стоварват се върху гърдите му и го задушават.

Злото продължава да съществува, злото не си отива, въпреки че Мигел се е отрекъл вече от него.

Хиролама често съзира в очите на Мигел израз на отчуждение, чувство на отдалеченост и вгълбяване, от които не може да го изтръгне и с най-нежни слова. Грижливо се старее да не докосва миналото му, което обаче все по-често и по-често само напомня за себе си.

Мигел се черви от срам, потиска го чувство за малоценност редом с чистотата на жена си, която го възнагради с повече доверие, отколкото заслужаваше.

Миналото заплашва.

Заплашва и разлага душата на Мигел, който, склонен към крайности във всяко начинание, и сега преувеличава и струпва върху главата си все по-тежки обвинения и не признава за себе си никакво смекчаващо обстоятелство.

Хвърля се на колене пред Хиролама и я моли да изслуша изповедите му, залива се с гневен поток от самообвинения, ала тя слага длан върху устата му, бяга и вика, че не иска нищо да слуша, че не чува.

И Мигел изпада в отчаяние, като все по-жестоко и все по-безмилостно се самообвинява, скрива от жена си своята болка, разрастваща се до халюцинации, които бавно разяждат щастието му.

Хиролама, като вижда, че любимият ѝ мъж затъва в мъка и болезнено усамотяване, го обсипва с любов.

Ала само за миг възвръща спокойствието му.

Натрапчивото и гибелно угризение на съвестта унищожава у Мигел блаженството, което му донесе Хиролама.

И на дъното на всяка негова мисъл стои будно едно усещане, попарливо от всички други — страхът за постигнатото щастие.

Какво бе казал онзи луд за любовта?

„Смъртта застава над главата ѝ в мига, в който тя се разпуква.“

Ателието на Мурильо е пълно със слънце и лъчиста светлина.

— Маестро, къде сте?

— Рисувам облак около главата на моята светица.

— Слезте от облаците долу при нас, дон Бартоломе.

— Кой ме вика? Познат ми е този глас, ала не мога да си спомня.

О, Мигел!

Художникът развежда знатните гости из ателието и безкрайно радостен, бърка божественото със светското.

— Ето тук последната ми Мадона. А ето и моите ученици и сътрудници. Това е Гутиерес — добър художник, сприхав момък — не се мръщи, истина е; този е Сарабия — дал съм му да направи задния план на онази там картина. Този пък е Педро Вилявисенсио, а онзи е Себастиан Гомес. Бивш мой роб — понижава глас Мурильо, — купих го евтино в Танжер, всички му викаме мулата. В началото ми миеше четките и стриваше боите. Освободих го и го направих свой ученик. И този освободен роб е вече майстор на четката и съперници по сръчност на Осорио.

— Моят господар е свят дух — покланя се ласкателно Гомес. — Дух възвишен, който...

— ... който не се страхува да бъде краен — казва Осорио. — Обичаме го като господата бога, милостиви господине.

— Не съгрешавай — упреква го Мурильо — и не преувеличавай. Какво те води при мен, Мигел? Каприз или любопитство?

Приветствувам всичко, което идва от теб.

— Искам — казва Мигел — да ми нарисуваш Хиролама.

Художникът почервява от радост.

— Аз? Доня Хиролама? Наистина ли?

Смехът на Хиролама говори за добро настроение.

— Това е голямо щастие за мен — казва Мурильо. — Преди всичко заради благородството и красотата на вашето лице, доня Хиролама, а също и за това, че вие и Мигел така вярвате в мен.

Мурильо е развълнуван от предложението.

Оглежда госпожата от всички страни, моли я да седне при различно осветление, изучава лицето ѝ.

— Аз си представям този портрет...

Мигел енергично прекъсва художника:

— Позволи ми да кажа как аз си го представям: видение от светлина, въздух и материя едновременно.

— Стига, стига — отбранява се Хиролама, но Мигел продължава разпалено:

— Там някъде, долу, в облаци и мъгли е земята, Бартоломе, и над тази облачна сивота се възема като бяло цвече лице с големи, тъмни очи. Погледни само какви очи има.

— Неоскверненото зачатие — неволно казва художникът.

Хиролама поруменява от смущение.

— Кога ще започнете да работите, дон Бартоломе?

— Дните сега са ясни, светлината е отлична, но имам започнати няколко неща. Не! Ще оставя всичко...

— Не, не, не бих допуснала да пренебрегвате заради мен другата си работа — казва Хиролама. — Ще започнем подир Коледа.

— Толкова късно? — мръщи се Мигел.

— Или още по-късно. През март. Тогава светлината е най-прозрачна. Съгласна ли сте, доня Хиролама?

— Съгласна съм — казва младата жена и се усмихва на Мигел.

Мурильо ги изпровожда навън. Вървят.

— Чак през март! Толкова късно — негодува Мигел.

Жената притиска към себе си ръката му:

— Ах ти, нетърпеливо дете! Ах ти, неукротими човече! Мога да очаквам, че ще обичаш портрета повече от самата мен!

— Днес съм безкрайно щастлив, Хиролама.

— Винаги съм щастлива с теб, мили.

Мигел придружава жена си до вкъщи и отива на Пласа де Градас за цветя.

Междувременно Хиролама слиза в градината на двореца, разхожда се бавно по алеите и се усмихва.

Мигел се връща с грамаден букет и бавно се изкачва по стълбата. Отваря вратата.

— Бъди здрава, царице!

Ала стаята е празна, само запалената свещ е жива и гори напразно.

Търси Хиролама в спалнята и вижда, че върху кревата ѝ лежи писмо.

Хвърля се върху писмото, разтваря го и чете:

„Треперете вие, която ми откраднахте обичания мъж. Моето и божието отмъщение ще постигне вас заради неговата измяна.“

Писмото е без подпис.

Пред втрещените очи на Мигел се смесват лицата на съблазнените жени, хаосът от лица се вие и кръжи около него.

— Ах, коя от вас е написала тези думи? — вика Мигел, обграден от тълпа призраци на жени.

Обезумял, в едната ръка със свещ, в другата — с шпага, Мигел тича от призрак на призрак и осветява лицата им. Ала от светлината на свещта призраците изчезват, отдръпват се в тъмните ъгли и оттам коварно се хият.

— Коя от вас е написала това? — крещи Мигел в полумрака.

Но му отговаря мълчанието на главите, които се събират една до друга в чудовищната тишина.

Запалва всички свещи и призраците изчезват.

В този миг чува стъпките на Хиролама и бързо скрива писмото.

Тя влиза и се хвърля в прегръдките му. Целува го, но чувства неговия хлад.

— Мигел, какво ти се е случило? — пита жената и внимателно се вглежда в бледото разстроено лице. Всяка черта върху това лице говори за ужаса на душевно терзание.

Хиролама се тресе от всяка негова мисъл. Иска ѝ се да прогони сенките от челото му и да угаси блясъците на отчаяние в очите му.

Какво да направи за него? Уви, дори чрезмерната любов, с която обсипва Мигел, не е достатъчна, за да умъртви злите духове, завладели душата му.

— Погледни ме. Сложих си новата мантиля. Прилича ли ми? — пита Хиролама.

Мантилята е пленително изделие от бяла коприна и дантели и подчертава с контраста си прасковения цвят на Хироламино лице, обкръжено от черни коси. За миг Мигел е възхитен, но внезапно го обзема ужас от заканата в писмото, която е толкова по-жестока, колкото по-прелестна е Хиролама.

Той хвали дрехата, ала гласът му скрипти, защото под бялата мантиля се редуват озлобените лица, които сипят проклетия и заплахи.

— Не мисли за нищо, мили — успокояващо шепне жената. — Мисли само за мен. За това, че ще направя всичко, за да бъдеш щастлив. Та нали твоето спокойствие е моето щастие...

За миг напрежението у Мигел отслабва, той въздъхва бавно, дълбоко и целува ръцете ѝ. После ляга върху ниския диван и затваря очи. Като човек, водил тежко сражение.

Хиролама коленичва до него и нежно милва пламналото му чело. Връхчетата на дългите ѝ пръсти опипват лицето му, за да почувствува всяка гънка на кожата, всяка бръчка и да ги възприеме с цялата дълбочина на съзнанието си.

Мигел вдъхва топлината и дъха на жената, склонена над него. Чувствува нейната преданост, чувствува нейната нежност. У Хиролама всичко е тихо, сдържано. Докато в душата на Мигел отново започва да се надига буря.

— Пей, пей — хрипти гласът на Мигел, — искам да те слушам.

Хиролама тихо пее андалуски романс.

Ала тихите и нежни звуци бучат в ушите на Мигел като гръм, в грациозно извисяващата се мелодия се преплитат въжета на бесилки, в люлеещия се ритъм отекват стъпките на барабанчици, които удрят с

палки върху барабани, обвити с черен плат, смъртта се хили в лицето му от вечерната музика.

Мигел все по-често изпада в униние. Не може да спи.

Чак до зори лежи в кревата си обезсилен, неподвижен и ледени тръпки пробягват по тялото му. Тогава се надига тежко, блуждае в полумрака на стаята, докосва със студени пръсти стените, тапетите, завесите, опипва мебелите и се промъква в спалнята на Хиролама. Тихо открехва вратата и се вслушва в спокойното дишане на жена си. Влиза бос, на пръсти, прокрадва се до нейното легло и съзерцава с тревога лицето ѝ. Проверява дали вратите в коридора са заключени, въпреки че вечерта сам грижливо ги е заключил, преглежда добре ли са затворени капаците на прозорците.

После тихо се връща, сядна на кревата си и бди, докато не чуе името си от устата на Хиролама.

И денят е преизпълнен със страхове. Струва му се, че Хиролама е преследвана на всяка стъпка от коварни убийци. По сто пъти на ден — вън, в градината, и вътре, в стаята — рязко се обръща, твърдо уверен, че зад гърба му стои злодей.

Не разрешава на Хиролама да погледне от прозореца. Забранява ѝ да приема храни и питиета, които предварително не е опитал. Страхува се да излезе с нея на улицата. Страхува се непрестанно, страхува се от всичко. Цял ден не сваля ръка от шпагата, а вечер я слага до себе си в леглото.

Но през нощта кошмарните видения отново нахлуват и тогава Мигел избухва в ярост, часове води ръкопашен бой с тях, задушават с длани вика си, докато най-сетне изтерзан се свлича на земята.

Хиролама, уплашена от шума, отива при него. Вижда ужаса върху лицето му и се догажда, че го измъчва съвестта. Трепери от страх за Мигел и го утешава:

— Успокой се, любими мой. Аз съм при теб. От какво се страхуваш? С какво непрестанно се бориш? Не се измъчвай и се довери на бога. Бог ще бъде винаги с нас, защото той не познава ненавистта, а само съчувствието.

— Не ми е нужно ничие съчувствие! — избухва Мигел и скърца със зъби.

Произнесеното слово е като насмолен венец, от който пламва буен пожар. Съчувствие. Качество на благородните души. „Ами ако тя

ме обича само от съчувствие към нещастieto ми?“ — казва си Мигел и тази мисъл е по-болезнена от кървяща рана.

„О, да бях всезнаещ! Да можех да проникна в мислите й!“

Хиролама е коленичила под кръста и горещо се моли.

— Моли се заедно с мен! — обръща се тя към мъжа си.

Отчаянието е проникнало до дъното на душата на Мигел, ала не е сломило гордостта му. „Няма да се преклоня. Няма да се покоря“ — казва си той и продължава да се влечи нощем и денем като лунатик, смазан от страха.

Но една нощ, пълна с кошмари, изведнъж го осенява мисъл: „Знам как ще се спасим и двамата! Знам как ще се измъкнем от този ужас! Далеч от града! Далеч оттук! Далеч от хората, които ни проклинат! Ще отведе Хиролама високо в планината!“

На утрото Хиролама изслушва неговото решение. Усмивката угасва на устните й, добива тъжен израз и непонятна тревога свива сърцето й. Но приема на драго сърце желанието на Мигел.

— Ще направя всичко за твоето спокойствие. Защото не искам нищо друго, освен ти да бъдеш щастлив, Мигел.

Мигел е като буен поток, който повлича със себе си и каменни брегове. Той ликува, че ще избягат от града на мъчението, волята му се променя в заповеди, а страхът — в надежда.

Дворецът на Мигел кънти от бързането и подготовката за заминаването.

Тази нощ Мигел успя да поспи малко, ала още на четвъртия час по залез-слънце събуди Хиролама, облече я и скоро след това каретата излезе през градската порта и потеглиха към планината.

Римските пътни камъни бягат в обратна посока, четворният впряг пори въздуха и подир каретата се вие ураган от прах.

Пътят се изкачва по планината, разрита от хилядолетията, и лъкатуши като змия под стръмните скали. Денят е зноен, слънцето се задушавя в ниските облаци.

В долината се мяркат платани с прашни листа, по-нагоре трептят тополи, а още по-високо се зеленяят само ниски борчета.

Между белите балвани на обширните пасбища с жалка острица пъплят черни овци.

Орел замира неподвижно в синевата като черна звезда и после стремглаво се спуща към земята върху своята плячка.

Пътят е тежък. Впрягът ту лети надолу по стръмното като хвърлено копие и сякаш изтърсва душата от тялото по грапавата земя, ту уморено пъпли по стръмнината. По закътаните места е горещо до задъхване, но на открито брули студен вятър.

— Щастлив ли си, Мигел?

— Повече от щастлив, Хиролама. Зад нас остана градът, прояден от страшни призраци. Колко хубаво е, че съм сам с теб посред тези пасбища и скали. Какво спокойствие цари наоколо.

— Чувствуваш ли това спокойствие и в себе си? — пита Хиролама със затаен дъх.

— Чувствувам. Добре ми е до теб в тази самота. Тук ми е приятно и съм спокоен.

— Тогава добре направихме, че заминахме — казва радостно Хиролама и го целува.

Привечер стигнаха до Талавера — малък ловен замък на Маняра, разположен на поляна посред борова гора. Приветствуват ги пъстрите капаци на прозорците и тълпа прислужници.

В малкия замък, украсен с ловджийски трофеи, цари тишина и спокойствие.

Когато пламъците играят в огнището и вятърът пее в комина, тук имаш чувството, че си се скрил от целия свят.

Мигел е преизпълнен с радост, веселие и смях.

— Подмладявам се от твоя дъх, Хиролама. Ти ми възвърна силите, ти ми възвръщаш спокойствието. Ах, смей се, радвай се с мен, моя мила! Колко години не съм бил тук! А виждаш ли, това островче на тишината и покоя е очаквало нас. Ще живеем тук сами, далече от света.

Опряла глава о коляното на Мигел, Хиролама седи на пода върху кожа от пантера.

„Добре, че дойдохме тук — казва си тя. — Тук той е щастлив.“ Радост изпълва сърцето ѝ: „Нашата любов, която така неочаквано се роди, тук тепърва ще разцъфтява. Любов безгранична, от която тялото и душата затрептяват с хиляди струни. С всяка усмивка, с всеки допир, с всяка целувка.“

— Мигел, как може човек да побере в себе си толкова много любов?

Мигел я целува продължително по устните.

Тази нощ сънят им бе дълбок и спокоен.

През следващите дни времето минаваше неусетно в подреждане на стаите, но нощите на Мигел отново почнаха да се помрачават, сънят му стана неспокоен и вездесъщият страх се разля и над Талавера.

Хиролама напразно измисля развлечения за мъжа си, напразно го обсипва със страстни излияния, напразно милва лицето му, напразно целува клепките му. Напразни са любовните й думи, напразни са песните й.

„Ах, искам да сторя нещо необикновено за него, нещо, което би му донесло спокойствие — казва си Хиролама и си представя: — Ще отида на поклонение при светата Дева в Сарагоса. Ще вървя цял ден и цяла нощ и още един ден, и още една нощ, седмица, месец ще вървя боса през тръни и камъни, гладна и жадна, гологлава, в дрипи като просякиня, само и само да изкупя мир за душата на любимия си мъж. И ако тази жертва не е достатъчна, готова съм цял живот да се мъча с него...“ Заклева се на Мадоната. Иска да я умилостиви с най-големи обещания в знак на благодарност... Ала всичко е напразно. Замъкът е отворил вратите и прозорците си за страшните видения, които пълзят из стаите, хилят се ехидно не само през нощта, но и посред бял ден. И човекът, проклинан стотици пъти, отново пропада в ада на своята черна съвест.

Връща се страхът, връщат се сенките на миналото и Мигел, преследван от кошмарите, измисля нов път за спасение.

— Искаш ли да отидем още по-високо в планината, скъпа моя? Ще преспим в колибата на стария Северо и на сутринта ще се изкачим на самия връх.

— Искам всичко, което ти искаш.

Да, може би това ще му помогне. Може би там, горе, където човешката злоба не достига, там, където ще бъдат далеко от света и близо до бога, ще се освободи от кошмарите. Там най-после Мигел ще чуе божия глас, ще му се покори и бог ще му посочи пътя. Там, горе, сигурно ще му се удаде да набере сили от широките кръгозори и чистите планински ветрове. Там навярно ще почувствува тържеството на живота над призраците, които го преследват и притискат към земята. И ще остави на произвола на бурите и вихрите своята жестока болка. Нека я разпилеят на всички посоки! Нека я разбият на пух и прах о гранитните зъбери на скалите!

Хиролама е щастлива. Мисълта, че Мигел ще бъде спасен, прояснява очите ѝ, изпълва с нова надежда сърцето ѝ. Страните ѝ поруменяват и от устата ѝ бликва смях.

Тръгват по обяд, придружени от прислугата, и бавно се изкачват нагоре.

Към колибата на Северо се стичат пастирите, за да посрещнат своя господар, тъй като целият този край заедно с душите на хората принадлежи на господарите от Маняра.

Пастирите предоставят на високите гости цялата колиба, те самите ще нощуват под открито небе, в огнището пращят хвойнови дърва и ухаят.

Очите на Мигел са очи на момченце. Ето, хребетите на планината са съвсем близо и Хиролама е с него! Колко прелестна е тази колиба с овчите власеници и лавиците, сковани от грапави дъски, с малкото прозорче, което гледа към планината и небето!

И Хиролама се е преобразила цялата. От роза се е превърнала в просто цвете върху планински склон. Косите ѝ падат волно около нежното лице и радостта от новия живот, който още утре ще улови в ръцете си, се обажда във всеки удар на сърцето, звъни във всяка нейна дума.

Междувременно слънцето залязва и над долината падат мъгли, море от мъгла залива простора, стъмва се бързо и върху хълмовете потрепват светлините на овчарските огньовете.

Пастирите пеят. Гърлените гласове се извисяват в протяжна мелодия, която ту се понижава с няколко тона и звучи буйно и мощно, ту със стремителна сила изведнъж секва. Ехото предава гласовете им от хълм на хълм и глъхне в далечината.

Млад пастир импровизира песен без думи. Бързото редуване на звуци и възбудени провиквания ритмично клокочи в гърлото му и се излива в трели.

Други играят, олюляват хълбоци и потропват шесттактова форлана, отдавнашен танц, който долу в селищата вече е забравен.

Легнаха си рано.

— Така съм щастлива, Мигел! — казва Хиролама.

Очите на Мигел блестят от радост и той дълго я целува.

Заспиват в тишина. Все по-слабо възприемат гласовете и звуците на нощта, всевъзможните шумоления и пукоти, с които гората говори нощем, и сънят, който затваря клепачите им, е крепък, упоителен, без видения, без тревоги.

На другия ден още от сутринта е душно и горещо.

Хиролама облича лека лятна рокля и ръка за ръка с Мигел, започват да се изкачват бавно, спирайки се често да отпочинат.

— Не различавам вече никакви пътеки, Мигел.

— Аз ще те вода, не се бой от нищо.

Изкачват се все по-нагоре.

Мигел е постигнал това, за което бе мечтал, и се радва като дете.

— Грегорио ми казваше, че единствено в самия себе си ще намеря щастието, но все пак този мъдър старец не е бил прав. Как бих могъл да бъда тук щастлив без теб?

Вече се намират много високо, но продължават да се изкачват, Хиролама се уморява, Мигел я подкрепя.

Върху билото на планината стои кръст, скован просто от две борови клонки.

Зървайки кръста, Мигел се намръщи.

И тук, в този уединен край, където едва ли някога някой ще се изкачи — този враждебен символ?

Хиролама скланя глава пред кръста и се моли.

— Исусе мъчениче — вятърът насилствено къса думите от устата ѝ и ги разпилява в безкрая, — в името на твоите свети рани, в името на твоята любов към хората, в името на живота, който изкупи със смъртта си — смили се над нас, клетите! Помогни му този път да го изведе от лабиринта на ужасите!

— Ела — казва Мигел рязко, — да вървим. Ще се изкачим чак на върха.

Тя се изправя без възражение, уморено. Побиват я студени тръпки.

Ала Мигел я принуждава да върви все по-нагоре, иска да се изплъзне и от този последен кръст, иска да бъдат съвсем сами.

Подир изнурително изкачване стигат върха на планината.

Застават на билото, високо над околността, която се скрива от взора им сред изпарения и мъгли. Край тях се гонят тежки облаци и разпръсват ледена влага.

Хиролама стои на вятъра, от който роклята ѝ лепне по тялото, с коси разпилени и уста, полуотворена от тежкото дишане.

Мигел е трогнат, Мигел е наистина щастлив и блаженството му в този миг е пълно.

— Хиролама, винаги съм копнял да се домогна до вечността; да стигна отвъд границите на човешките възможности, да стъпя там, където единствено бог може да стъпи.

Приближи главата ѝ съвсем до лицето си и прошепна:

— Виждам вечността в твоите очи, Хиролама.

Хиролама трепери. Най-последва целта е постигната! Тук Мигел ще очисти душата си от мръсотията на земята и ще се върне долу възроден, пълен с воля за живот.

Хиролама се навежда и целува огромния камък, върху който Мигел стои. Мястото, където е щастлив. Най-последва — наистина щастлив.

Поглежда благодарствено към небето и изтръпва. Изведнъж се спускат тъмни облаци и от тях се изсипва градушка. Залива ги леден дъжд и роклята на Хиролама в миг се намокря. Мигел я облича с палтото си, хваща я за ръка и бързо я повежда надолу.

Какъв труден път. Краката се плъзгат по мократа земя, всяка стъпка е опасна. Потоци ледена вода заливат пътя.

Хиролама напъва сили, държи се храбро, прикрива умората си, ала най-последва не издържа и пада.

Мигел я вдига на ръце и отнася в колибата.

Огънят запращава в огнището. Мигел съблича жена си, която цялата се тресе, и я слага да спи.

Сяда край постелята, улавя ръката ѝ и се усмихва.

Хиролама заспива, а Мигел съзерцава любовно лицето ѝ:

— Това бе най-щастливият ден в живота ми!

След полунощ стенание събужда Мигел. Скача и се ослушва в тъмнината.

Тихо е, нощта е безгласна, тъмнината мълчи и няма дебне от всички страни.

Мигел обаче чувства, че Хиролама не спи, и чака.

Подир малко отново се чува слабо стенание.

— Спиш ли, мила моя? — шепне Мигел.

— Страх ме е — отговаря с шепот жена му от тъмнината. — Страх ме е, Мигел.

Той запалва свещта и ръката му трепери.

Ах, лицето на Хиролама вече не е бледо, както беше след завръщането в колибата, а червено като гранатова ябълка, устата ѝ пламтят от свежест и очите блестят.

— Стопли се вече, нали? — навежда се над нея той и милва лицето ѝ. Ала ръката му изтръпва — лицето на жена му пламти, изгаря.

„Треска!“ — ужасява се Мигел. Намокря кърпа със студена вода и я слага на челото ѝ.

— Спи, моя скъпа — казва тихо, ала гласът му потреперва от страх.

Хиролама затваря послушно очи и той остава да седи край нея, подклаждайки огъня в огнището.

След краткотраен сън треската отново се разразява.

Хиролама неспокойно се обръща и тихо стене.

— Мигел, виждаш ли тази мъгла около нас? Тук сме като удавени в мъгла. Ледени тръпки пълзят по цялото ми тяло.

Мигел събуди Северо.

— Къде има най-близко лекар?

— Далече, ваша милост. Половин ден път надолу и ден и нощ нагоре.

— Изпрати веднага за лекар. Нека го доведат в Талавера. На сутринта ще занесем там господарката.

Млад пастир след миг изчезва в нощта.

Хиролама бълнува, Мигел милва ръцете и лицето ѝ. Най-последно температурата спада и младата жена заспива.

Северо и овчарското куче бдят край вратата до зори.

Когато Хиролама се пробуди, слънцето вече стоеше високо над планината.

— Да, по-добре ми е. Сега ми е много по-добре.

Мигел, отпаднал от бдение край любимата си жена, изпитва страх. По-добре ѝ е. Казва, че ѝ е много по-добре. Наистина ли е така? Не, не бива да разчита на това! Трябва да направи всичко! Ще даде на

лекаря злато, колкото може да отнесе, ще даде кръвта си, дъха си, всичко, всичко, само да оздравее.

Пастирите сковаха носилка от клони и внимателно понесоха Хиролама, увита във власеници, към Талавера. Пътят се спуща от скалите към долината, после минава през гора и излиза при замъка. В Талавера я сложиха в постеля и Мигел седна край нея.

Денят мина спокойно.

Но по залез-слънце страните на Хиролама пламнаха с неестествено огнен цвят.

Мигел нетърпеливо надзърта за лекаря.

— Много е далеч, милостиви господарю — казва домоуправителят. — Най-рано утре сутрин може да бъде тук.

Нощта беше безкрайна.

Слънцето се показва червено, сякаш изкърпано във вино. Плува между облаците, подобно на кърваво око, което с мъка пробива облачните вълни. Звънците на овните, бягащи към оскъдната паша, дрънчат.

Върху изнурен кон пристигна стар фелдшер, съсухрен и сбръчкан, с тесни, воднисти очи, скрити зад костени очила.

Прегледа Хиролама, пусна ѝ кръв, какъвто бе навикът, и отведе Мигел в другата стая.

— Ние, провинциалните лекари, сме бедняци, ваша милост. За своята работа получаваме повече ругатни, отколкото реали. А е несправедливо. Наистина е несправедливо.

— Говорете по-ясно, господине.

— Тъкмо това искам да сторя, милостиви господарю, и съм нещастен, че не мога да ви утеша. Как е могла нейна милост да се простуди така?

— Там, горе — произнася Мигел мрачно. — Застигна ни пороен дъжд на върха на планината.

— Това е много лошо. Същество толкова крехко и нежно. За нея не е влажният и студен планински климат.

— Значи, този климат ѝ докара болестта? — пита Мигел полугласно, съзнавайки, че сам я принуди да дойде в планината.

— Положително, милостиви господарю.

— И какво ще стане сега? — хрипти гласът на Мигел.

— Направих всичко, което човек може да направи.

— Какво означава това? — пребледнява Мигел.

— Сега има думата бог. Ако поиска, нейна милост ще оздравее, рече ли да ви удари — никой не може да спре удара му.

— Какво искате да кажете с това? — крещи разгневено Мигел.
— Говорете ясно!

Лекарят обаче обръща бледните си очи към тавана:

— Смили се над нея, всемогъщи боже! Малко са на земята такива красиви и благородни жени.

Мигел се олюлява пред неизречената присъда. Преглъща с мъка, гласът му пресеква, от устата му излизат неразбираеми откъслечни фрази и вълни на непрогледна безнадеждност заливат съзнанието му.

— Останете при нея, докторе. Бдете над нея денем и нощем. Трябва да я спасите. Ще ви дам толкова злато, че едва ще го отнесете.

— Златото е хубаво нещо, обичам го, милостиви господарю, и с удоволствие бих останал тук. Ала не мога. Долу имаме болни от треска. Какво биха правили тези клетници без мен?

От гняв пред очите на Мигел се завъртяха червени кръгове.

Как си позволява този нещастник да дава предимство на безименните души, чието съществуване струва толкова малко, колкото и тяхното несъществуване?

— Ще останете тук! — заповядва кратко.

— Не мога, не мога, ваша милост — отдръпва се пред него лекарят. — Ще бъде нечовешко, ако изоставя болните си.

— А ако изоставиш моята жена, това не е ли нечовешко? — крещи Мигел.

— Тук вече съм изпълнил своя дълг, милостиви господине. Тук не мога да бъда повече полезен. Сега само бог, както казах, има думата. Но на тези долу все още мога да помогна.

— Ще останете тук — държи Мигел егоистично на своето и жилите върху слепоочията му набъбват.

— Няма да остана! Нямам право! — избухва лекарят.

Мигел ехидно се усмихна и плесна с ръце.

— Каталинон, този господин ще остане при нас. Ще живее до спалнята на госпожата. Всичко ще му бъде на разположение, но няма право, разбираш ли, няма право да се отдалечава от Талавера.

— Разбирам, милостиви господарю — клати глава Каталинон.

— Голяма отговорност вземате на себе си с това насилие, милостиви господарю — казва лекарят. — Стотици хора ще ви ненавиждат и проклинат!

— Оттук, моля, заповядайте, ваша милост — подканя Каталинон лекаря.

— Заклевам ви, милостиви господарю, още веднъж...

Мигел обаче не чува.

Вратите се захлопнаха подир тях и Мигел влезе при Хиролама.

— Ах, Мигел, дори не можеш да си представиш колко по-добре ми стана. Радвай се заедно с мен. Почувствувах се изведнъж по-силна и по-здрава. Той навярно е добър лекар.

— Ще остане тук. Ще те лекува, докато оздравееш.

Хиролама му се усмихва, притегля го към себе си и когато сяда до постелята ѝ, взема ръката му. И те прекарват така в мълчание дълго време.

През целия ден надеждата расте. Когато се стъмня, треската на Хиролама се повтаря.

Мигел бди цяла нощ край жена си.

На следващия ден надеждата става по-голяма. Мигел вече се радва, още малко и ще започне да ликува, ала привечер, когато заоблаченото небе се прояснява, състоянието на Хиролама изведнъж се влошава.

Болките в гърдите я мъчат, температурата се покачва, задушва се, диша ускорено и тежко. Лекарят безпомощно свива рамене.

Но Мигел се противопоставя на мисълта, че опасността е близка.

— Когато оздравееш, ще останем тук известно време. След това ще отидем в Маняра и ако ти се хареса, ще се преселим там завинаги, искаш ли? Ще видиш колко щастливи ще бъдем. Какво ти е, малката ми? В очите ти има сълзи. Защо плачеш?

— Просто така, Мигел. От радост плача. Щастлива съм. Разкарай ми за Маняра. Ще отидем там, когато оздравея.

С глас, сподавен от страх, който прикрива колкото може, Мигел разказва за белия замък в андалуската равнина, обрасла с маслинени

дървета и шамфъстък, за стадата овци и табуните най-красиви коне в Испания, за гранатовите ябълки по бреговете на Гуадалкивир.

Хиролама и слуша, и не слуша. Треската отново разтърсва крехкото, отслабнало тяло.

— Дай ми ръка, Мигелито! Страх ме е малко, но няма значение. Ще премине. Нали съм с теб. А това е моето щастие...

Рязкото дишане разчленява тихите ѝ слова. С все сили повдига ръка, за да го помилва, но ръката ѝ се отпуска върху завивката, прозрачнобяла, отмаляла, немощна.

Мигел пребледнява, пот избива по слепоочията му. Тя забелязва уплахата му.

— Това е слабост, Мигел.

Мигел вижда, че устните ѝ потреперват. Обръща глава и върху стената съзира сянката на лицето ѝ, очертана от пламъка на свещта, сянка, полюляваща се и неясна.

Настава нощ — ясна, студена, свирепа и жестока. Вятърът вие и се удря в прозорците.

През стаята прелетява леден повей. Двамата настръхват от студ.

— Притисни лицето си до моето — моли го Хиролама. Страните ѝ горят, парят.

— Чувствувам те, че си при мен — шепне жената, — чувствувам лицето ти върху своето, ала те виждам някъде в далечината. Отдалечаваш се от мен.

— Не, при теб съм, нито на крачка няма да се отдалеча — казва Мигел.

Вятърът шибва тъмнината, среднощната доба, изпълнена с измами и сенки, се промъква в стаята, зловец пукот се слива със скимтенето на вятъра.

Над среднощните звуци се извисява настойчиво застрашителен, свистящ, рязък тон. Пламъкът на свещта става тъмночервен, а в средата има цвета на кръв.

— Гледай ме в очите — казва бавно Хиролама и вижда в очите му страх.

Той заравя лице в косите ѝ, крепко я прегръща и двамата остават така неподвижни.

Сънят надвива уморения от дълго бдение и обезсилен от страх Мигел и той заспива, положил глава на рамото ѝ.

Хиролама я боли рамото от тежестта на главата му, боли я и цялото тяло от неподвижността; тя едва диша от безсилие, ала не се помръдва, за да не го събуди. Събуди го резкият пристъп на вятъра, който разтвори калаите на прозорците и нахлу в стаята като тайфун.

Мигел скочи, Хиролама вдигна уплашено глава — в рамката на прозореца нямаше нищо освен черната тъмнина.

Мигел отива да затвори прозореца.

Пристъпва пипнешком из тъмната стая като слепец, спира се на всяка крачка, за да не падне от страха, който го задушаваше.

След това довежда насила лекаря.

Лекарят дълго се вслушва в ритъма на сърцето и в пресипналото дишане на Хиролама. После се изправя и не казва нито дума.

— Как е? — пита шепнешком Мигел.

— Зла съдба, милостиви господарю. Молете бога да стори чудо. Паднете на колене и се молете. Дано...

„Да се моля? Да моля бога? Не, не. Не мога. Не мога. Аз не мога да му се моля.“

— Мигел — шепне жената и той, обръщайки глава към нея, вижда на челото ѝ смъртно знамение.

И в същия миг гордостта му се прекършва като стебло на трева, той пада на колене и започва да се моли.

Хиролама гледа коленичилият и мисли за смъртта.

„Ето, краят ми приближава. Ще остане сам. Ала може би с мен е изпитал малко щастие. Връща се към бога. И се променя! Променя се!“

Посред молитвата мраз пронизва мислите на Мигел. Разбира и целият се разтриса. Опитва се да стане. Коленете му се подгъват, олюлява се, спъва се, ръцете напразно се стараят да намерят опора във въздуха, да се вкопчат в празнотата, залита из стаята, мъчейки се да си поеме дъх, и мисъл — по-страшна от самата смърт — го ослепява:

„Това ли е твоето отмъщение за мен, господи? Тук ли ме улучи?“

Мигел не може да диша, раздира дрехата около врата си и болката, досега няма, избухва.

Залита към разпятието:

— Не си бог! Сатана си! Кръвожаден сатана!

Мигел се мятва от болка. Очите му, заслепени от ужас, виждат раззинала пропаст и над нея гневното божие лице. Колко безмилостен е неговият гняв. Колко несломими са неговата мъст и мощ.

Мигел осъзнава своето нищожество и разбира колко неравностойна е борбата му. Връща се при Хиролама.

— Мигел — откъсва се от устата ѝ едва доловимо дихание, — черни облаци витаят около мен... Тъмнее ми пред очите. Запали.

Запали втори светилник и всички свещи. Стаята е залята от светлина.

— Задушavam се. Въздух. Отвори прозорците.

Отвори всички прозорци, вятърът нахлу вътре и засвистя с ледени крила.

Студеният бял диск на месеца е като мъртвешко лице с избодени очи. В планината орисниците тъкат невидим саван.

— Бори се с болестта, Хиролама — заклина Мигел жена си. — Не ѝ се поддавай. Помагай ми, бори се...

— Не мога повече — шепне жената. — Сам бог...

Бог!

„Все това име. Все тази неизмерима мощ, тази свирепа сила, срещу която моят бунт е нищо.“

Огнената корона на треската се впива в челото на Хиролама, овлажнено от смъртна пот. Хиляди нажежени игли пробождат гърдите ѝ, въздухът пари по-силно от разтопен метал.

— На кръстопът съм — диша с мъка жената. — Сто пътя пред мен... накъде да се отправя... навсякъде е тъмно... помощ... помощ...

Божие наказание. Божия мъст. Пред взора на Мигел прелита низът от провинения, с които бе омърсил живота си. Погубваше, сееше смърт, убиваше. А днес бог убива това, което Мигел най-силно обича.

Мигел става и залита към кръста.

— Господи — избухва гневно той, — смили се над нея. Моля те, върни ѝ живота. Знам, ти можеш. Вземи мен вместо нея. Мъчи ме, през огъня ме преведи, погуби ме, ала нея спаси. Във вечни мъки ме хвърли, само нея спаси! Боже всемогъщи и милосърдни, дай ми знак, че ме чуваш, че ще ме изслушаш!

Бог мълчи, а Хиролама умира.

Глух и ням е просторът между небето и земята, само злият, висок звук свисти смразяващо наоколо.

Плаха въздишка призовава Мигел при постелята.

— Мигел — шепне Хиролама едва доловимо, — вече не ми е душно... добре ми е... тихо и спокойно е... тръгвам, но ще се върна...

отивам, ала въпреки това ще остана при теб...

Сянката на смъртта ляга върху страните ѝ.

Чертите на лицето бледнеят, изопват се и изстиват.

Усмива се с последни сили и издъхва.

— Не си отивай! Остани при мен! Ако бог не ме чува, чуй ме поне ти!

Зове я, иска да я възкреси с целувки, но безжизнено, бялото лице се вцепенява, спокойните клепки стърчат неподвижно под дъгите на веждите и устата е няма.

Студеният вятър свисти из стаята, а над него продължава да звучи високият, пронизителен звук.

Слуги, пастири и планинци идват при мъртвата с молитва и цветя и я изпровождат донякъде по нейния последен път.

Подир ковчега, скован от борови дъски, върви Мигел. Върви с наведена глава, избягвайки да гледа кръстовете, които стърчат тук-таме край пътя, и не откъсва очи от ковчега.

На пътя свалиха ковчега от носилката и го поставиха в кола. Мигел вървя подир ковчега два дни чак до Севиля.

Върви безчувствен като труп. Нищо не вижда, нищо не възприема, нищо не усеща. Когато обаче в съзнанието му изплува мисълта, че сам е виновен за болестта на Хиролама, защото я принуди да отиде с него в планината, изпитва неизразима мъка.

Дворецът на Мигел е обвит в черни платна.

В пряспа бели листенца от жасминови и портокалови цветове лежи мъртвата, огряна от свещи.

И роклята ѝ е бяла, и тялото ѝ, което бе балсамирано по желание на херцога.

Гробницата на рода Маняра е отворена и приготвена.

Мигел обаче не се интересува от нищо. Страни от роднини и приятели, нито яде, нито пие.

Един ден преди погребението опечалените гости обкръжават в мълчание ковчега, планината от цветя расте. По стара традиция целият град идва да се поклони на мъртвата. Между тях е и Мигел — брадясал, занемарен, с пепеливо ѝ съсипано лице, със сухи и хлътнали очи.

Градът се ужасява. Колко небрежно е облечен! Какъв е занемарен! Как си позволява да дойде така при мъртвата?

Гледайте! Не страда от смъртта на жена си. Равнодушен е. Безчувствен и безразличен. Позор! Позор! Позор! Нека всички го презрат!

Без да обръща внимание на опечалените гости, Мигел присяда до отворения ковчег, не отговаря на тихите съчувствени слова, седи мълчаливо, изтръпнал, и гледа лицето на Хиролама.

Гостите си отиват на пръсти, възмутени.

Вече е нощ, всичко отдавна е потънало в сън, а Мигел целува мъртвата по устата и я заклева да стане, да оживее.

Призовава страстно бога да я възкреси.

Безутешният му плач ечи из двореца и се чува навън.

Отчаяният Мигел удря глава о земята, моли се, ридае, вика, проклина, нарежда.

Мъртвата мълчи, бог не отговаря.

Сърцето на Мигел се превръща в камък. Отново сяда и бди край мъртвата.

От тъпото равнодушие го изтръгва призори пеенето на петлите.

И в същия миг осъзнава, че днес Хиролама ще бъде положена в земята.

Не, не! Няма да я даде. Тя трябва да остане с него.

Накара няколко слуги да се закълнат, че ще мълчат, и им заповяда незабавно да натоварят ковчега с мъртвата в покрита кола. Пое сам поводите на конете и при изгрев-слънце се отправи със свитата си през Хереската порта извън града.

Откарва мъртвата Хиролама в планинския край Ронда, който се нарича още Снежна пустиня.

Колата, покрита от всички страни със сиво платно, се тресе по пътя към планините на Ронда и привечер пристигат в село Морена.

Селяните излизат с фенери и оглеждат любопитно закритата кола.

— Ковчег ли карате?

— Да? Ковчег с мъртвец ли?

— Не — казва Мигел безучастно. — Това не е мъртво тяло. Живо е.

Селяните се кръстят и отстъпват ужасени.

След кратък отдых процесията поема отново и на другия ден следобед се озовава сред скалите на Ронда. Тежко и бавно, крачка подир крачка се придвижва процесията напред.

Спряха на една поляна посред борова горичка.

Хората на Мигел отидоха за храна, а Мигел остана при ковчега сам. Свали капака и приседна. И както седеше, часовете минаваха един след друг и той заспа.

Когато привечер се събуди, Мигел зърна над себе си старец — на вид сетен сиромаш, ала лицето му излъчваше безкрайна кротост.

Старецът се поклони на мъртвата и на живия и се вгледа отблизо в лицето на Хиरोлама.

— Това не е човешко лице — казва той. — Човешките лица не са толкова красиви. Такова лице би умилостивило господата бога дори когато е най-разгневен. Накъде я карате?

— В планината — отвръща кротко Мигел.

— Да, това е хубаво — поклаща съчувствено глава старецът. — Там я погребете, в скалите. Там ще има по-голямо спокойствие, отколкото на градските гробища. Птиците ще ѝ пеят и това ще я радва.

— Не искам да я погребвам — казва Мигел.

Старецът обръща кроткия си поглед към него:

— Това не е хубаво. Нямате право на такова нещо, милостиви господине. Божия воля е мъртвият да има спокойствие.

— Божия воля? — мръщи се Мигел. — Кой познава божията воля? Кой знае от какво води началото си тя?

— От безкрайната доброта — казва старецът, но Мигел рязко го прекъсва:

— От безкрайната злоба и отмъстителност, от омразата...

— Млъкнете! — извиква старецът строго. — Бог е безмерно добър...

— Той уби тази жена — скърца със зъби Мигел. — А нея можеше да я убие само кръвожаден хищник.

Старецът се изправя и очите му пламват от гняв:

— Не си ли ти самият този хищник? Не си ли я убил самият ти и сега прехвърляш вината си на бога?

Мигел потреперва, но избухва отново:

— Казват, че можел да стори всичко. Тогава защо не я спаси? Паднах на колене пред него, молих го със сълзи на очи, ала той не ме

чу и я погуби. Той е нейният убиец, не аз.

Старецът маха с ръце и съска от гняв:

— Дано лешояди ти изкълват очите, богохулнико! Дано мор те умори, дано в ада се провалиш...

— Млъкни — крещи Мигел в лицето на стареца, — млъкни или ще те пробода.

— Можеш. Прободи ме. Навярно си свикнал да се къпеш в кръв. Ала те чака каца с кипяща смола и огнена клада, безбожник!

Старецът прибира кошницата си с билки и се кани да си тръгне.

Мигел млъчи известно време и отново се обръща към него:

— За какво служат тези твои билки?

— За рани и за болни — студено отговаря старецът. Гласът на Мигел потреперва и омеква:

— А мъртвец да възкресят могат ли?

И тук старецът се трогва и милва ръката му:

— Обичал си я, вижда се. Това личи и от необмислените ти слова. Ала трябва да бъдеш храбър. Храбрият човек може не само да причинява болки, но и да ги понася. Тази жена, съдейки по лицето ѝ, непременно е била праведна. А за праведния смъртта не е нещастие. Вече нищо не я боли, нищо не я измъчва и по нищо не копнее. А тебе нека бог те утеши, човече.

Старецът изчезна сред стволите на ниските борове и тъмнината заприижда на талази между скалите.

По онова неспокойно време, настръхнало от войните и страха пред Светата инквизиция, всеки случаен пътник будеше подозрение. Цялото село се събра, за да разгледа непознатото лице и да се увери, че няма основание да се страхува от новодошлия.

Селото, слепено от непечени, жълти като изветряла слама тухли, сгушило се под склона на скалата, е развълнувано от пристигането на Мигел.

— Дай ни подслон, кмете — излиза напред един от слугите на Мигел, виждайки, че господарят му стои замислен и загледан в ивицата светло небе. — Преследват ни бандити и търсим укритие.

Кметът се колебае.

— Какво карате? Ковчег? Защо и накъде?

Мигел не слуша и чертае с шпагата си странни знаци в праха.

— Да ги скрием при нас, кмете — предлагат неколцина селяни.

— Да си вървят, откъдето са дошли — казват други. — Не искаме в селото ни да има труп.

Слугата пристъпва съвсем близо до кмета:

— Дай ни възможност да си отпочинем. Ще ти платим със злато.

Но докато кметът успее да продума, в селото нахлуха повече от тридесет войници на коне и обкръжиха ковчега.

— Най-после! Хванахме ги! Ние сме наемници на херцог Мендоса. В ковчега е нашата господарка. Откраднаха я. Бийте ги, но внимавайте да не засегнете граф Мигел! — вика командирът на наемниците.

Разразява се бой с шпаги.

Мигел изведнъж се пробужда от своя унес и започва да удря с шпагата около себе си като обезумял. Петима войници падат под ударите му и около тях се образуват локви кръв.

В това време обаче хората на Мигел са поразени. Наемниците на Мендоса пришпорват конете и колата с ковчега се понася в галоп, а подир нея летят на конете си оцелелите наемници.

От шпагата на Мигел капе кръв, площадът е празен.

— Господарю, господарю! — вика със слаб глас един слуга, проснат на земята. — Погледнете, прободоха ми крака тези кучета.

Мигел пристъпва към него, подава му кесия с пари и казва:

— Остани тук, докато оздравееш. После се върни в Севиля.

— А вие къде ще отидете, милостиви господарю?

Мигел тръсва глава.

— Ще търся път, да я последвам.

— Останете тук с мен — настоява слугата. — Почакайте ме. За два-три дни ще се оправя и ще тръгна с вас. Как ще ви оставя сам сред тези вълчи скали!

Ала Мигел не го чу. Излезе на пътя към планината, по който неотдавна бяха дошли, и хукна по него.

Когато се озова сред Драконските скали, Мигел почувствува, че му се вие свят от самота.

„Ах, самота, по-тежка от дървения кръст, по-угнетяваща от смъртоносните облаци, по-пуста от отчаянието, по-дълбока от неподвижната пустиня! Ах, дни без светлина, изпълнени с безкрайна тревога! Вървя през твоя мрак, самота, вървя през мъглата, която ме вледенява, и търся път, за да я последвам.

Зная, че съществува само един път. Друг не ми остава. Не мога да съществувам без теб, Хиролама. Не мога да живея без теб. Идвам при теб.“

Върху южния край на небето заблестя звезда.

В този миг Мигел се хвърли в пропастта.

Ала бог не желаше смъртта му. Самоубиецът падна в храсталака на дъното на пропастта и изгуби съзнание.

Когато настъпи денят, искрящ като жълто бобадилско вино, наблизо се раздадоха човешки гласове.

Неколцина монаси с молитвени броеници на кръста търсеха в пропастта лековити билки.

Съзряха Мигел. Положиха го върху росната трева, свестиха го и му заговориха ласкаво:

— Паднали сте от скалата, господине.

— Не — отговори отчаяно самоубиецът. — Скочих от скалата.

Монасите се отдръпнаха от него и се спогледаха смутено. После най-старият каза:

— Ще направим носилка от клони и ще го отнесем у нас.

— Къде е това „у нас“? — избухна Мигел.

— В нашия манастир, господине.

— Не! В никакъв случай! Няма да стъпя върху земя на манастир. Не искам да имам нищо общо с божиите убежища. Оставете ме да умра тук.

Но докато сковаваха носилката, Мигел заспа изморен.

И така, без да разбере, Мигел бе внесен в манастира на босите кармелити, недалече от градчето Монтехаке.

Същия ден от портите на Мигеловия дворец в Севиля излезе погребалната процесия, изпровождаща Хиролама към вечния ѝ покой. Мигел спи в манастирската килия, далече от Хиролама, и не знае, че в този час би трябвало да върви подир ковчега и да показва на хората сълзите си, не знае, че тълпите народ го осъждат по-сурово, отколкото

за всички други грехове, защото не изпровожда жена си по нейния последен път.

Когато се събуди, видя над главата си белосан таван, а на стената, срещу замрежения прозорец, разпънатия Христос.

Пак той! Вездесъщият враг!

„Ах, как да се изплъзна от неговото преследване? Да се махна от тази земя, по-горчива от пелин, и да тръгна между сенки, където няма живот и смърт, където няма мисъл, където цари само тишината на безкрайното мълчание. Ала няма такава убежище. Има само вечен живот и вечно проклятие.“

Заспа отново и се събуди върху легло в манастирската градина. Край него седеше един монах.

Топла привечер, пропита с благоуханни аромати и трепетлив полет на гълъби. Белите птици кацат по червените стрехи като пухкави снежинки и тяхното гукане е сякаш песен на мира и спокойствието.

През дървената тръбичка на чешмата тече вода и струята, падайки върху камъните, блести и бълбука. По цветята кацат пчели и лениво бръмчат бръмбари.

Монасите работят в градината.

В какво противоречие е това мило спокойствие с разкъсаната душа на нещастния човек.

— Най-последно се пробуди, сине — казва ласкаво монахът, който пробира царевични зърна и разделя едрите от дребните.

От очите на Мигел плисна вълна на злоба и враждебност. Понечи да стане, но монахът го задържа.

— В затвор ли се намирам?

— В манастир на бедни братя си, господине. Аз съм брат Бенедикт, божи и твой слуга.

— Не искам да остана тук. Пуснете ме.

— Не ставай, сине. Игуменът каза, че не трябва да се напругаш. Игуменът каза, че си болен. Трябва да слушаш.

— Трябва? — избухва Мигел. — Кой си позволява да ми нарежда? Аз съм господар на стотици хиляди хора, аз съм...

— Не знам, сине, кой си — казва кротко Бенедикт. — И не мисли за това, ако то те безпокои. Сега най-важното е да оздравееш.

— Аз съм граф Мигел де Маняра.

— Имаш красиво име, сине — казва монахът спокойно. — Преди да стана брат Бенедикт, ми казваха Франсиско Саруа. Откъде си, господине?

— Ти нищо ли не знаеш за мен? Никога ли не си чувал за мен?

— Не, сине — простичко отговаря Бенедикт. — Ние тук не се грижим за нищо друго освен за бога и за работата си. Погледни каква хубава царица ни се е родила. Най-добрите семена трябва да отделим за семе. Вземи една шепа, виж колко е тежка. Добра е, нали?

Мигел неволно му се подчинява, ала изведнъж дръпва ръката си и се мръщи.

— С маслините не сме много добре — продължава брат Бенедикт. — Малко пресъхнаха. Ала гроздето се наля добре. Колко си приличат различните краища на света — усмихва се монахът смирено. — В Египет пробирах ориз, тук пробирам царица, а аз съм си все същият човек, само зърната са различни.

После и двамата замълчаха и едва звънът на камбаната наруши тишината.

Звънът на камбаната припомни на Мигел за Хиролама и отново събуди болката му.

Бенедикт коленичи и набожно зашепна молитва.

След това Мигел приседна с монасите край дъбовата маса и получи най-хубавото парче сирене, хляб и пълна кана с мляко.

Когато си легна, от параклиса зазвуча хорът на монасите.

„Боже във висините, прославяме те!“

— Ненавиждам те — процежда през зъби Мигел с тиха, упорита омраза. — До смърт те ненавиждам. Ненавиждам те, защото години наред ми отказваше човешко щастие. Ненавиждам те, защото, когато ми даде да позная това щастие, го отне и ми нанесе такава рана, от която не може да се умре и с която е невъзможно да се живее.

Манастирът стихва.

Тишината смразява Мигел, измъчва го стенанието на безкрайните мигове в мрака. Нито да умреш, нито да живееш.

Сънят тази нощ не го спохожда. Ето че изгрява нов мъчителен ден.

Мигел скита из манастира, настръхва пред кръстовете, отклонява поглед от всички божии символи, влачи се из градината, изплашен и безполезен сред работещите монаси, сянка с черно ядро, полужив

между живите, полумъртъв край гробовете на мъртвите. Редом с тихото и скромно щастие на монасите Мигел ясно осъзнава колко е различен от тях със своята отчаяна неуравновесеност.

„Кротко като пасящи овци си живеят тук служителите на бога и му се покоряват. Ах, как завиждам на тези спокойни лица; а моята кръв продължава да гори с изгарящ пламък.

Така навярно изглежда раят. В него царят покой и мир, душите на блажените и на помилваните живеят в сладостно щастие край божия лик. Твоята душа, Хиролама, е между тях. За теб непременно е предопределен вечен живот. И ако тръгна подир теб, няма да те намеря. Не ще се срещнем. Защото моята участ ще бъде вечното проклятие.

Ако живея, аз ще съм по-близо до теб, отколкото ако умра. Вече не искам да умра. Искам да живея със спомена за теб. Ще отида там, където е погребано тялото ти, за да бъда по-близо до теб.“

Игуменът изслуша любезно желанието на Мигел да се върне в Севиля. Разпореди да впрегнат колата и Бенедикт изпроводи Мигел до града.

При Хереската порта монахът се прости с него, не прие поканата да му гостува.

— Благодаря, сине, да ти даде бог спокойствие!

„Дълго не съм те виждал, Севиля, и унил се връщам при теб. Трудна ми е всяка крачка тук. Всяко стъпало в моя дом ме болезнено пробужда. Как ми е студено в тези пуссти стаи. Колко отчаяно самотен съм тук.

Ето и огледалото! Лице брадясало и занемарено. Това съм аз. Ала на дъното ти, огледало, виждам отблясъка на нейните очи. Останало е там очертанието на нейните уста, което времето е забравило в теб.

Чрез спомена тези места ще пробуждат в мен болка и щастие.

Нека! Та нали само в твоите аромати, Севиля, усещам нейния дъх, в движенията на твоя живот съзирам нейните движения и в твоите звуци чувам нейния глас.

Вече никога няма да те напусна. Тя е тук, трябва да бъда тук и аз.“

Мигел се затваря в къщи и не приема посещения и приятели.

Общественото мнение в града е раздвоено, както е бивало винаги.

Едни са забравили своята ненавист и като чуват колко е отчаян, го съжаляват. Други го подозират в притворство и му пожелават да се мъчи. А някои пък, които се съмняват, поклащат глави, предричайки, че е близък денят, когато дяволът отново ще завладее Мигел и ще го върне към греховния живот.

Жените се стараят да му се понравят и да го примамят. Мъжете му предлагат приключения.

Една вечер бившата компания на Мигел се втурва в дома му с китари и буйни песни.

Мигел излиза да ги посрещне.

Те стихват изведнъж и ужасено се вглеждат в леденото му, вкаменено лице и очите, които вторачено се взират през тях някъде в далечината.

Отдръпват се и изчезват.

— Как се е изменил. Това не е той.

— Прилича по-скоро на мъртвец, отколкото на жив човек.

— Очите му едновременно те изгарят и смразяват.

— Дали не е полудял?

— Ако още не е, то ще полудее.

— Питаш ме как живея? — казва Мигел на Мурильо, прегръщайки го. — Трябва да ме попиташ защо още живея. По някакво чудо съм още жив.

Мурильо се просълзява от неговата скръб.

— Усещам непрестанно около себе си присъствието ѝ и това ми помага да живея. Какво ще стане, когато се разнесат и последните частици от нейния дъх, когато от дрехите ѝ изчезне последният полъх от нейната топлина, когато дъното на огледалото стане празно, без отражението на лицето ѝ — какво ще стане тогава, не знам.

— Донесох ти подарък, Мигел — казва Мурильо и сваля платното от картината, която носи слугата му.

Стаята грейва от удивително красивото лице, изобразено на нея.

Мигел се разтреперва и не е способен да пророни нито дума. След малко заеква от вълнение:

— Хиролама!

— Санта Консепсион, Непорочното зачатие — казва тихо художникът.

Лицето на Мадоната се откроява със съвършения си овал под черните коси, големите очи пламтят, прекрасните уста имат мек израз и целият образ излъчва прелест, непостижима за човешката реч.

— Благодаря, благодаря, Бартоломе. Никога няма да забравя това, което направи за мен.

Мигел стои дълго на колене пред картината и изведнъж забелязва, че Мурильо си е отишъл. Че е останал сам с нея.

Съзерцава часове наред портрета и радостта му постепенно се променя в скръб. „Тази жена вече не е само жена. Тя е Мадона. Възнесайки се на облаците, тя се отдалечава от мен. Вече не принадлежи само на мен. Отчуждава се. Ах, изгубвам я!“

Болка свива сърцето му.

След седмици уединение един ден Мигел излиза от двореца си.

Върви безучастно по улицата, която се нарича „Ковчег“. В момента, когато достига пресечката „Смърт“, женска ръка леко го докосва по рамото.

Жената го изпреварва и в същия миг той познава Хиролама, която върви пред него, облечена в рокля от зелено кадифе и с открита глава.

От ужас кръвта замръзва в жилите му.

— Ах, връща се! Връща се при мен!

Вика я и се затичва подире ѝ. Ала и тя ускорява крачка.

Мигел се втурва.

— Хиролама! Хиролама!

Вратите на домовете се плъзгат бързо назад. Мигел се носи по улиците, ала не може да догони Хиролама, въпреки че тя само върви. Зове я разтревожено, блъска се в пешеходците, спъва се, пада, изправя се и отново тича с все сили.

Изведнъж вижда как Хиролама се изкачва по стъпалата на храма и изчезва във входа.

Както тича, стъписва се на стълбите, сякаш между него и вратите на храма зее пропаст. Страхът от близостта на бога пронизва мисълта

му, свива сърцето му и го смразява.

Подгъва колене на стъпалото пред храма и чака.

Слънцето залязва и върху Мигел пада сянката на кръста.

И в този миг тя излиза от храма.

Върви с наведена глава, сякаш съкрушена от тежестта на мислите си, и преминава през сянката на кръста.

Мигел скача и се хвърля към нея с ликуващ вик.

Тя вдига глава и Мигел вижда пред себе си череп, който го гледа с празните си очни дупки.

Припада.

Над постелята на Мигел стои лекарят.

Погледът на болния е изцъклен, зениците му са помътнели, бялото на окото е посивяло и замрежено.

Очите му, плаващи в трескави вълни, шарят неуверено из стаята, а в главата му витаят мисли като серен дим, извиращ от подсъзнанието. Изрича боязливо слова, но гласът глъхне без ехо в пустотата на мрака, забулил съзнанието му.

Мигел вижда как по небето загасват звездите и се разлива пълен мрак. Земята се задушава в пари, сякаш приижда потоп.

Екват тръби.

Страшният съд.

В същия миг мракът се разпръсва и синьо сияние изпълва простора.

Във въздуха литват сенки. Бързат, без да докосват земята, плуват от едно място на друго и пробуждат спящите.

Отново екват тръби.

Осиротялата земя, разтреперана от очаквания ден, се разтърсва, земната кора се пука и зейват хиляди ями; скалите се цепят и мъртвите излизат от гробовете. Вихрушка смила покривите на домовете, така че няма място, където грешникът би могъл да се укрие от погледа на съдника.

— Ето — вика Мигел и очите му димят от треската, а в устата му кипи лава от думи, изригващи от подземните извори на страданието, — ето, там вървят, прииждат силуетите на мъртвите. Търят се като

хроми, пристъпват пипнешком като слепи, мъкнат се на тълпи като прокажени.

А живите, пробудени от екота на тръбите, бягат от съда. Втурват се из улиците, опипват стените, лутат се, търсейки укритие от божието око. Да станеш невидим! Да изчезнеш във въздуха!

Вихрушка поваля къщи и дървета, срива градове и села, земетресение къса бреговете на водите.

Там, там върху облака, седи Той и лицето му е страховито в своята неподвижност. С един жест на ръката осъжда и отхвърля грешните. Виждате ли как осъдените отварят уста и крещят за милост? Ала гласовете им не се чуват. Горко им!

Смъртните, с разгопени тела и души, крещят в своя защита, ала гласовете им, по-слаби от шумоленето на криле на прилеп, глъхнат.

На прага на преизподнята обречените вдигат гора от ръце със стиснати юмруци. Последна проява на упорството на човека, който ще бъде унищожен от огън или мраз.

На прага небесен застават богоизбраните и лицата им сияят от блаженство.

— Как ви ненавиждам, о целомъдрени, които влизате в рая! Проклинам всички, на които е отреден вечен живот.

Мигел се изправя на постелята и вика:

— Хиуролама! Ето я в тълпата. Пристъпва съвсем близо до трона. Трябва да отида при нея. Трябва да отида подир нея.

Лекарят притиска болния към постелята. Мигел трескаво бълва слова:

— Подир нея! По-бързо. Още по-бързо. Пламъците и димът ме душат. Руините на къщите ми пречат да тичам. Но все още я виждам. Далеч е от мен. Чии са тези сенки, които ме обграждат и ми пречат да тичам? Душите на прокълнатите? Тихо. Да не дишаме. Да се наведем и да тичаме по-нататък. Пуснете ме! Кои сте вие? Ах, вие?!...

Мигел разпознава в тълпата, препречила му пътя към Хиуролама, жените, които е измамил, и мъжете, които е убил. Креци от страх.

— Ще ви се изплъзна. Ето оттук. И тук ли сте? Махнете си ръцете! Не ме докосвайте! Ще ви пробода. Къде е шпагата ми?

Виденията отстъпват, пламъците на телата им очертават алея, по която Мигел тича, приближава се, огнените езици го ближат, отдръпват се и отново се сливат в огнено море.

— Ах, горя! Краката ми отслабват, очите ми се наливат с пот и кръв, не мога да дишам. Припадам. Какъв е този оглушителен звук? Гласът на ангелските тръби. Заповядват ми да се подчиня на съда. Горко ми! Не, не! Ще бъда осъден и вече никога не ще я видя! Хиролама! Не ме напускай. Не ме оставяй самотен! Сторете ми път, вие, мои жертви, смилете се над мен!

Призраците сплитат ръце около него, притискат се към него, Мигел се бори с тях, напруга последни сили, защитава се, но напразно.

— Хиролама! Къде си? Не те виждам вече. Аз трябва да те следвам. Не мога да живея без теб. Боже! Боже! Смили се над мен и ми помогни поне да я зърна, нищо повече, само да я зърна, боже всемогъщи!

Призори Мигел се успокоява и заспива за малко. При него влиза Трифон с огромен букет бели рози от архиепископа, който е узнал, че Мигел е болен. Свещеникът слага розите на постелята и от допира до пламтящото тяло на Мигел цветята вехнат и умират.

Пламъците на свещите започват да съскат като змийски езици.

Утешителните думи замръзват на устата на Трифон:

— Негово високопреосвещенство изпраща на ваша милост своята благословия, за да надмогнете болестта.

Думите на свещеника звучат като печален хорал в ушите на Мигел.

— Да се родиш, да растеш, да цъфтиш, да зрееш и да умреш — шепне той ужасено.

— За смъртта ли мислите, дон Мигел?

— Още колко часа ми остават? — не откъсва Мигел очи от устата на Трифон.

Мълчание.

— Още колко часа ми остават до смъртта? — повтаря Мигел настойчиво.

Секундите се влекат като години.

— Трябва винаги да се мисли за смъртта — казва Трифон, навеждайки се над Мигел. — Трябва винаги да съжаляваме за греховете си и да се каем. Покорете се на бога, ваша милост.

Ала духът на Мигел е непокорен и в тези минути.

— Credo in unum Deum^[1] — подсказва Трифон.

— Credo in te Girolama!^[2] — отчаяно избухва Мигел.

Трифон вдига гневно ръце:

— Стойте пред вратите на вечността и продължавате да мислите за земни неща? Та погледнете се. Вие сте почти мъртъв. Червеите ще започнат да гризат грешното ви тяло...

— Не, не! — крещи Мигел и опипва лицето, гърдите и крайниците си. — Не съм мъртъв. Жив съм. И ще живея. Трябва да живея, за да...

— За да?... — вика Трифон, стискайки горещите ръце на Мигел, и едва ли не го прегръща. — Говорете, дон Мигел, чувствавам, че сте близко до покаянието, близко до спасението, кажете, трябва да живея, за да поправа с покаяние...

Мигел го прекъсва с жест, заравя лице във възглавницата и не изрича вече гласно думата, ала с движението на устните чертае сричка по сричка името на Хиголоама.

Трифон склучва ръце над постелята му и розите умират в задуха.

След три седмици лекарят, който се съмняваше в оздравяването на Мигел, съобщи, че ще бъде спасен.

Със своята силна воля той се изскубна от обятията на смъртта. Искра да живее. Още не бива да умре. Още е свързан със земята, с живота. Още не е дошъл неговият час.

И за почуда на всички става — измършавял, треперещ, синкавоблед — и напуска леглото.

Оздравяващ, но далеч не съвсем здрав, той се бори с болестта, надвива ѝ със силата на волята си и я прогонва поне за малко.

— Здрав съм, отче Трифоне, виждате ли? Ще живея.

Трифон скланя глава и излиза. А Мигел си представя ласкавото лице на Грегорио.

„Завинаги е загубен този грешник — разсъждава Трифон, — щом като не се покори на бога дори в миговете, когато смъртта дишаше в лицето му.“

Мигел се съвзема от боледуването много бавно. Нито звънът на китарите и вечерните серенади, нито гласовете на нещастните проникват в стаите му, изолирани от света.

Тук цари полумрак и мълчание, което вледенява всичко.

Свещите под портрета на Хиролама пламтят, образът ѝ се отделя от платното и витае из стаята като блудна душа.

Въпреки че дните са горещи и душни, Мигел се движи из стаята, завит с тежко кожено наметало, и зиморничаво потреперва. Болестта още го разтърсва. Затворил се е, никого не приема. Не разговаря с никого освен с образа на Хиролама.

Продължава да стои на границата между живота и смъртта. Впива трескави очи в отвъдния бряг и дири мост, по който да премине при нея.

Лекарите непрестанно се тревожат за здравето му. Често нечие око се притиска до дупката на бравата, често нечие ухо подслушва край вратата и шепне на другарите си, че господарят седи и мълчи, загледан в лицето на господарката.

Ала волята на Мигел победи и физическото здраве му се възвърна. Само душата му все още е тъмна и изпада под влиянието на ужасни видения и халюцинации.

Една вечер той се изтръгна от апатията си и по здрач тайно излезе на улицата.

Крачи приведен, неуверен, с очи, втренчени пред себе си, не възприема нищо от това, което става около него.

Изведнъж вниманието му бе привлечено от погребална процесия.

Истинска бедна процесия. Четирима мъже носят ковчег без украса, без цветя. Пред тях върви каещ се с монашеска качулка, спусната на лицето, и вместо кръст — запалена вощеница. Подир ковчег не върви никой.

Мизерно погребение. Просяк ли или убиец носят към гроба? Или пък ковчег с прокълнат отвъд стените на града, за да го изхвърлят на бунището и покрият със слой смет?

Никой не върви подир ковчег. Никой не плаче. И просякът си има приятели, а този навярно е бил лош човек. Мизерно погребение на човек без име, от когото целият град се срамува и дори в минутите, когато си отива завинаги, не иска да има нищо общо с него.

Мигел пристъпва към един от носачите.

— Кого погребвате? — пита той.

— Дон Мигел де Маняра — казва носачът.

Мигел изтръпва и се вцепенява. „Какво? Сънувам ли? Какво казва този мъж? Та аз стоя тук, дишам, мисля, говоря!“ Процесията го отминава бавно и спокойно. Затичва се подир тях и пита другия носач:

— Кажете ми, чие е това погребение?

— На дон Мигел де Маняра — звучи отговорът.

Тръпки побиват Мигел. Залита подир процесията, която влиза в малка черквичка. Сграбчва за раменете каещия се със свещта и трескаво пита:

— Кой е този, когото погребвате?

И каещият се, и носачите отговарят едновременно:

— Граф Мигел де Маняра.

Сърцето му замира, не може да си поеме дъх и трепери целият. После събира всичките си сили и се втурва към ковчега, за да смъкне капака. Той не е закован и пада с трясък.

Мигел вижда в ковчега собственото си лице.

Извиква отчаяно и в този миг светлините в храма угасват.

Излиза, олюлявайки се, на улицата.

„Умрял съм и никога няма да се срещна с нея — казва си Мигел безутешно. — Ала аз искам да живея! Трябва да живея. Аз въпреки всичко живея! — Опипва тялото си. — Виждам улиците, виждам хора с фенери, звездите на небето — не съм мъртъв! Ала съм близко до смъртта! И въпреки това не бива да умра, докато не намеря път към Хиролама и докато не се уверя, че ще бъда свързан с нея във вечността! Сега не бива да умра!

А кой е пътят?“

Наведе ниско глава.

„Той ми е познат. Ще тръгна по него. Може би още не е късно.“

В нишата на стената стои голям кръст и от двете страни на разпятието горят светлинките на кандилата.

Мигел се спира, кръвта нахлува в сърцето му, което бие като чук, и гледа втренчено кръста.

Ах ти, живот, който не можеш да бъдеш измерван нито със слънчеви, нито с пясъчни часовници, а само с четиринадесетте спирания по пътя към Голгота. Колко му е трудно!

Лице срещу лице с врага, който единствен може да го спаси.

Всички сухожилия по тялото на Мигел се изопват. Очите му се наливат с кръв, сърцето бие буйно в гърдите.

Да коленичи...

Не, не, мускулите се възпротивяват, юмруците се свиват, устата се затваря, за да не пропусне нито една дума на покорство...

Не, по-добре да умре!

До ноздрите му, разширени от гняв и гордост, долита аромат от градина и му напомня дъха на Хиролама... Не е далече... Близо е, съвсем близо е...

Човекът пада на колене в краката на Христос.

— Боже! Прости!

Мигел, обзет от страстен порив на смирение, прегръща дървото на кръста и вика:

— Боже! Милосърдие!... Ще променя живота си, боже, добри боже на Грегорио! Ще тръгна през тръни и камънаци, ще се откажа от себе си и ще живея според твоите заповеди! Остави ме още малко да живея, за да мога да се покая! Дай ми време, за да поправам злото, което сеех на всяка крачка! Милостиви боже, дай ми време! Време ми дай!

Същата нощ Мигел извика двамата си най-верни приятели, Алфонсо и Мурильо, и им каза:

— Чуйте, приятели мои, какво съм решил. Не мога да живея тук сам. Опротивя ми тази обстановка и се страхувам от самотата. Когато бях момче, един монах, човек предобър, ми даде идея, която днес ще осъществя, и с дела ще опростя греховете си. Ще се откажа от всичко, което ми предлага светът, и ще отида в манастир. Вече съм написал молба да бъде приет в „Каридад“.

— Като настоятел ли? — пита Мурильо. — И аз искам да моля братята да ме приемат за настоятел.

— Не — казва Мигел. — Като редови брат.

— Но това е може би прекалено — заеква Мурильо.

— Сериозно ли говориш, Мигел? — протестира Алфонсо. — Това е лудост.

— Не бива да правиш такова нещо — казва Мурильо. — Чак пък толкова ли си прегрешил, че по този начин да изкупваш провиненията си? Та кой човек е без грехове...

Мигел енергично го прекъсва.

— Виждам в този миг целия си живот. Като на длан е пред очите ми цялата необхватност на моите грехове. Искам да се покая. Искам да се променя. Искам да залича с добри дела извършените злини.

— За да се покаеш — казва Мурильо, — съвсем не е нужно да станеш монах. Остани тук, живеј тихо и порядъчно и се моли на бога. Сигурно ще ти прости.

Мигел обаче избухва страстно:

— Колко малко е това, приятели! Да се каеш край топлата печка, да коленичиш сутрин и вечер пред кръста и да преповтаряш молитвената формулка за опрощение на греховете! Да пробираш пет пъти поред зърната на молитвената броеница на завет, на маса, отрупана с блюда! Да предъкваш пастетите, печените меса и молитвите сред удобства и благополучие! Не! Това е твърде евтино покаяние за такъв живот, какъвто беше моят! Моето покаяние трябва да бъде и мое наказание! Или всичко, или нищо!

Напразни бяха увещанията на приятелите, напразни бяха техните уговорки.

На следващия ден Мигел отнесе лично молбата си на игумена на „Каридад“. Манастирът се слиса.

Докато молбата на Мигел грижливо се проучваше, докато братята претегляха на везни своите мнения „за“ и „против“, се изнизаха цели месеци, през които Мигел живееше в пълно уединение. Молеше бога за милост да го приемат и се подготвяше за манастира, като четеше и проучваше църковните отци.

„Реших. А именията ми? Колко са ми безразлични те! Ти ще ги управляваш, Алфонсо, до момента, в който ще ги предам всичките на манастира. Не искам вече нищо от света.“

Един ден Алфонсо въведе при Мигел монах, който му предаде пергамент с печат на светото братство „Милосърдие“.

Мигел разгъна с треперещи ръце пергаментата, където бе написано, че граф Мигел де Манаря Висентельо и Лека, рицар на ордена „Калатрава“, е приет за брат в „Hermandad de Santa Caridad de Nuestro señor Jesucristo“^[3].

Мигел се разплака и прегърна монаха.

— Благодаря ти от все сърце, брате, за това послание.

— Носи ли ви то радост, ваша милост? — пита го монахът.

— Радост? Нещо сто пъти по-голямо от радостта брате. Надежда за спасение!

Край брега на Гуадалкивир, близо до осмоъгълната Златна кула, в която — ах, колко отдавна бе това! — струпваха съкровища, отнети от мавританците или докарани под пъстрите платна на тумбести кораби от Новия свят, недалеч от арената за борби с бикове, имаше малка църквичка „Свети Георги“ и до лявата ѝ страна се гушеше ниската барака „Каридад“. В църквичката „Свети Георги“ живееше бог, в тухления дом — редовите братя, а в големия дървен склад — безброй плъхове.

Бедното братство на милосърдните си бе поставило за цел да събира и погребва мъртъвците, които Гуадалкивир изхвърля на бреговете си, също и трупове на ексукутираните, изобщо да се грижи за вечния покой на тези, от които всичко живо се гнуси.

Тук, зад жълтеникавата стена, живееха мирно и тихо братята, грижеха се за своето малко стопанство, отглеждаха лехи със зеленчук и прославяха с песни бога.

Игуменът на манастира прие Мигел в градината при залез-слънце. Прегърна го, целуна го по двете страни и му се поклони.

— Добре дошъл при нас, високопоставени господине — каза той приветливо. — Нашият дом е и твой дом, нашите уста са твои уста, нашата молитва — твоя молитва.

— Не мога да се съглася, отче — каза покорно Мигел, — да ме наричаш „високопоставен господин“. И словото „брат“ от твоята уста ще ми причинява болка, тъй като не го заслужавам. Идвам при вас, за да сменя виното с жлъчка и грешните речи с божие слово. Моля те, отче игумене, да бъдеш към мен по-строг, отколкото към другите братя.

Мигел свали копринената си риза и облече риза от грубо платно, замени кадифеното си палто с грубо калугерско расо и стегна кръста си с дебело въже.

Игуменът го въведе в килия, цялата сияеща от светлина, изпълнена с тих и радостен уют.

— Ето това е твоето жилище, брате.

Мигел се отдръпна от прага и протегна уплашено ръце, сякаш се боеше от уроки.

— Не, не, отче игумене, тук не мога да живея.

— Пази се от гордостта, сине мой — каза строго старецът.

— О, грешиш, отче — избухна Мигел. — Не искам по-хубава килия, напротив, по-лоша. И не гордостта говори в мен, а смирението.

— Смирението е понякога близко до гордостта, брате, но ще изпълня желанието ти. Сам ще си избереш къде искаш да живееш.

Мигел си избра най-тъмната и най-малката килия в манастира и се настани в нея. С разрешение на игумена той окачи до разпятието иконата на светата Дева Мария с лице на Хиролама...

Докато Севиля е възмутена от постъпката на Мигел, докато благородниците се отказват от него и беснеят от примера му за покорство, а народът се присмива над побъркания, който непрестанно измисля нови лудости — Мигел слиза по стълбите в голямото мазе. Макар навън слънцето да блести силно, вътре цари жълт отровен полумрак. Мрежите на паяжините улавят зелени, бръмчащи мухи. Двете малки кръгли прозорчета в дъното на мазето са като изплакани очи на отчаян човек. Между стените и вехториите въздухът се влачи като гниеци валма. От плесента и влагата лъха студ и противен мирис.

Мигел седна върху една празна бъчва и в същия миг видя как няколко плъха втренчиха в него очи. В тях се четеше глад, лъскавите им зеници блестяха яростно — обезпокоените животни душеха човешката миризма.

На Мигел му стана противно и гнусно. Знаеше, че е достатъчно само да вдигне тояга, да удари и отвратителното животно не би пулило повече насреща му стъклените си очи. Но вече не можеше да убива.

Когато отиде при игумена с молба да му разреши да живее в мазето, той се навъси.

— Не знам мога ли да разреши такава нещо, брате. Страхувам се, че прекаляваш. Богу е най-мил този, който тихо стои в сянката му, подобна на кичесто дърво, и в покорство и себеотрицание се предоставя на волята му. Не е достойно за човека да живее заедно с плъхове...

— Става дума за мен — с ожесточено упорство възразява Мигел.

— Брате! — вика укорително игуменът. — Твоята душа принадлежи на бога! Твоят свободен дух, който се отправя към бога,

трябва да се възвисява, а не да се валя сред гъмжило от плъхове. Пази се от гордостта.

— Потопи се чак на дъното на моята печал, моя душа — моли се Мигел с отчаяно чувство на неувереност в самия себе си, — и ако намериш там нещо друго освен покорност, не бъди вече безсмъртна. Умри, изтлей завинаги заедно с проклетото ми тяло.

Игуменът с удивление слуша страстните думи.

— Нужен ти е покой, брате — казва подир малко той любезно на Мигел. — Разрешавам ти да живееш с плъховете и дано намериш покоя за своето смирение. Ала бъди внимателен, не върши повече от това, което иска бог.

Мигел е коленичил пред образа на Хиролама-Мадоната и страстно сплита ръце.

Тялото му се вцепенява, а душата пламти в екстаз.

От очите на жената, изобразена върху платното, прескачат искри в очите на каещия се и запалват в душата му пламък.

„О, любов, не скърби, ще намериш своя извор и ще се напиеш с жива вода. Не се измъчвай, любов, тъй като името ти е по-красиво от имената на архангелите, а гласът ти ще проехти през вековете. И величествена тишина ще се разстеле над водите и пропастите.

Безмерна е насладата да стоиш близо до божия трон, блаженство е да блестиш между избраните; о, сияеща, велика е любовта, която пее над морето и земята. Кажу, кой страда повече? Този ли, който сам изпитва болка, или този, който я причинява?

Ти бе само на педя от прага на смъртта и имаше сила за усмивка, която угасна наскоро. Сенките плътно те обградиха от вси страни и ми попречиха да видя лицето ти. А в това време реката цяла заигра с бясна греховност. Царевичните ниви се въртяха вихрено, корабите върху реката танцуваха със сенките на маслинените дървета и ята птици се виеха в безумен хоровод по ръба на облаците. Ти вървеше посред тях, през тях, възнасяше се над тях, носейки поздрав на планината, върху която цари вечно мълчание.

Погледни, останали са ми достатъчно сили, за да тръгна подир теб.

Вървя и постепенно те приближавам.

О, чувствавам, че си наблизко, чувствавам, че мога да те досегна, по дъха те познавам, Мадоно. Твоето божествено лице, преснета жено,

сияе пред очите ми, ослепява ме и гласът ти ме приковава върху кръста на покаянието.

Ах, ослепи ме, за бога, ослепи ме, стори ме глух и безчувствен, за да не изпитвам наслада от всеки гвоздей, който ще се вбие в тялото ми.

Любов! Кръвта шурти от раните ми. Димът на дъха ми се вие около твоите крайници, върховете на гърдите ти пронизват моята гръд. Ах, земен камък, крещи ведно с мен от блаженство. Умирам!“

Когато Мигел се свести, вгълби се в себе си, спомни си мислите и видя, че душата му е по-черна от беззвездна нощ.

Страстите отново бяха взели връх над смирението и бога.

Срамът покри с червенина страните му и той не посмя; да погледне в лицето разпънатия Христос.

След това се изправи и още същата нощ сподели с игумена своята горест.

— Още си твърде много свързан със света, брате — казва му игуменът. — Забрави всичко и върви подир бога.

— Как да постигна това, отче? Може би трябва да си избода очите, да пробия тъпанчетата на ушите си, да си отсека ръцете? Или трябва да се просна гол под слънчевия; пек и да не приемам нито вода, нито храна. Ако бог иска това, заповядай ми и ще го направя.

Мигел млъква: по-бледен е от восъка на свещта и диша ускорено.

Дълго мълчание, само пламъкът на свещта шумоли.

— Богу е достатъчно да види, че твоето разкаяние е искрено — казва старият игумен кротко подир малко.

— Ала тялото ми...

— Усмирявай неговите щения.

— По всякакъв начин ли, отче?

— По всякакъв, сине.

Когато се върна в своето мазе, Мигел започна да се самобичува до кръв с ремъци.

После погледна в лицето на Христа.

То бе мрачно, навъсено, болезнено.

— Всичко това е недостатъчно — стене Мигел, коленичил пред кръста. — Небеса, плачете над мен, тъй като не намирам средства за

изкупление на провиненията си. И душата ми не ще намери никога утеха.

Мина време.

Членовете на светото братство „Каридад“ избраха Мигел заради примерния му живот на каещ се за игумен, Hermano Mayor.

Той прие оказаната почит послушно и смирено и се замисли как би могъл да превърне тази чест в изпитание или поне да изпълни покаянието си с нови дела.

Да се прекланя пред бога, да коленичи часове наред със скръстени ръце, до безкрайност да преповтаря духовните упражнения на Лойола за изходната точка и основата, за обикновеното и необикновеното изпитание на съвестта, за пъкъла и царството Христово или правилата за различаване на духовете, за скрупулите и за църковните възгледи, постоянни молби, безкрайни молитви — и все пак колко малко е всичко това за окото на бога, неизменно помрачено от непримирим гняв.

Ежедневното бичуване наранява кожата, предизвиква болка, която отслабва и се притъпява от навика.

Всичко това не удовлетворява напълно представата на Мигел за покаяние. Не намира спокойствие и мир в душата си. Копнее да се кае не само с думи, а преди всичко с дела.

Мигел иска покаянието му да бъде изразено в нещо по-осезателно, отколкото са молитвата и самобичуването. Копнее да се заеме с някакво дело, както винаги го бе съветвал Грегорио. Исканата работа и манастирът му я дава. Подобно на другите редови братя Мигел излиза сутрин рано на улицата и проси мараведи за манастира, щастлив, че е избран за тази унижителна дейност, и същевременно неуверен дали е достоен за тази милост.

Когато проси из града, гледа с широко отворени очи и се ужасява.

Как е могъл да се движи толкова години между хората и да не вижда мизерията и страданията им! Ах, отче Грегорио, предраги, премили ми отче, как е възможно вие да сте виждали, а аз години наред да съм бил сляп?

„Този инвалид с гладни очи не е просто инвалид. Той е човек“ — разсъждава Мигел и за първи път съзира човек там, където егоистът виждаше само някаква твар, на която се хвърля шепа сребърници, защото с тях се облекчава само днешният ден, а утрешният става още по-мъчителен.

Ден след ден Мигел все повече се приближава до бедняците. Чрез своето страдание се чувства като брат на всички страдащи. Но това побратимяване не се задоволява само с ласкави и утешителни слова. То иска да действа, иска да помага. Иска с всички сили поне да намали нещастията.

Ала какво да стори? Какво да предприеме, та да стопли малко тялото и душата на убогия човек?

Една ранна утрин на севилското пристанище Мигел приседна върху някаква бъчва до измършавял лодкар и взе в ръцете си неговата тежка мазолеста десница.

Ето една човешка ръка, която не лентяйствува, която е полезна, която не е излишна!

Лодкарят разказва с глух глас:

— Тази нощ проиграх на зарове последните си мараведи.

— Не плачеш — каза Мигел. — Малко те е съкрушила болката.

— Кой ти говори за болка? Яд ме е. Иде ми да крещя, за да не се пръснат дробовете ми от злоба.

— Изкушавал си бога, брате, и си го разгневил срещу себе си. Челото ти е белязано с лекомисленост и срам. Ела, ще ти помогна — казва Мигел. — Няма да те оставя да загинеш така мизерно. Ще те спася.

Мигел отведе лодкаря до вратата на „Каридад“. Даде му сутрешната си супа и паничка царевична каша. Лодкарят започна лакомо да яде.

— Не играй повече на зарове, брате — помоли го Мигел.

— Та аз вече нямам с какво да играя — каза лодкарят с пълна уста.

— А ако имаше с какво да играеш? — запита Мигел.

Лодкарят се замисли.

— Засега не знам, брате.

Мигел се намръщи, ала бързо се овладя. „Учи се на търпеливост — казва сам на себе си. — На теб ти трябваше много време, докато се

озова на правия път.“ Лодкарят поблагодари, изтри с опакото на дланта устата си и си отиде.

През следващите дни Мигел започна да довежда нови нещастници, хранеше ги и разговаряше с тях.

Мазето, пълно с вехтории и плъхове, постепенно се превръщаше в убежище на гладните. Влачеха се на тълпи подир Мигел в манастира, присядаха върху отпадъците, изгълтваха супата и след като изслушваха ласкавите му слова, си отиваха.

„Отивате си такива, каквито дойдохте — казваше си Мигел тъжно. — Стомахът ви е пълен, ала продължавате да носите нещастieto на раменете си. Никой не обръща внимание на язвите ви. Никой не изцелява вашите наранени и болни крайници. Никой не облекчава страданията ви. Връщате се в своите влажни дупки, където мъките ви ще избуят още повече.“

Все по-често идваха недъгави, които гладуваха, понеже не можеха да работят.

Ето ги хората! Еднооки, полуслепи, с очи, залепени от гной, и целите в кървави жилки, лица и шии, разядени от циреи и обсипани с лишеи и обриви. Куци и сакати с патерици, съсипани и измършавели от недоброволно постене и изнурителна работа, гладни чираци, които майсторът не допуска на трапезата си, ратаи от околните чифлици, избягали от глада и камшика в града, старци и старици, за които няма кой да се грижи, просяци, осакатени от войната — самата смет на живота, корабокрушенци и изгнаници.

Това са хора, сътворени по подобие божие!

Един ден Мигел прие някакъв просяк и го настани на леглото си. А самият той легна да спи край него на земята.

Човешка развалина, скелет, върху който е опъната кожа, покрита с циреи, просяк, когото приятелите му два дни напразно бяха возили в количка до вратите на всички севилски болници. Отвсякъде ги бяха пъдили. Най-послед го докараха пред вратите на „Каридад“, където Мигел се погрижи за него.

— Прекаляваш, позволи ми да ти кажа откровено, прекаляваш, брате игумене — казва неприязнено най-старият от монасите на Мигел. — И в края на краищата ще заразиш манастира с болести.

— Но аз не мога да оставя човека да умре.

— Правиш повече, отколкото е богу угодно — мръщи се старецът, а другите монаси се съгласяват с него и роптаят. — Тук никога не се е вършило подобно нещо.

Мигел ги помоли да му разрешат да се грижи за болните в мазето. Тук, в манастира, няма да ги води. Ала там никому няма да навредят. Там нали могат да лежат? Позволиха му неохотно, без желание, но все пак му позволиха. Благодарим им горещо.

Тези, които могат да ходят, идват всеки ден, наядат се и си отиват.

— Къде отивате? — пита ги Мигел. — Ще мислите ли за бога?

А те мълчат и след малко един от тях казва:

— Има и други неща освен бог, брате. Малко веселие, малко развлечение — не е грях.

— Махайте се от очите ми — сърди се Мигел. — Не се връщайте повече тук. Утре няма да ви пусна. Няма да ви дам нито залък хляб, нито глътка вода. Срамувам се от вас. Махайте се!

После пада на колене:

— Прости ми, господи! Простете ми, хора, че бях зъл с вас. Върнете се утре. Ще ви дам всичко, което имам. А ти, господи, дай ми търпеливост, за да мога всичките да ги въведа в твоето лоно.

Когато на другия ден те идват отново, Мигел ги посреща покорно и ги моли да се откажат от своя лекомислен живот.

Мигел свиква със своите повереници. Разговаря дълго с всекиго, знае вече болките и копнежите им.

Между тях има хора божи — с душа, по-бяла от пух на гълъбица, има хора благодарни, които шепнат молитва за паница супа, ала има и твърдоглавци, които приемат храната, без да скриват непокорството си. Отблагодаряват се с насмешка, защото инстинктивно ненавиждат този, който дава, и едва ли не отблъскват ръката, която им помага.

— Добре, ще взема от тебе, отче, но това да бъде последно, ясно ли е? Какво си се загрижил за мен? Кой те е молил за това? Не искам никакво милосърдие и жалостивите ти очи само ме дразнят.

И получил помощта, си отива обиден, ала на другия ден — подтикван от глада — незабелязано се мушка сред другите.

Между тях има и закоравели мошеници, които се трогват за малко от увещанията на Мигел и му доверяват подлите си постъпки.

Чуйте този мъж, от когото висят парцали и се стича мизерия:

— Аз съм библейски бедняк. Това означава, отче, че съм примерен сиромас. Моята бедност се изразява в осем деца, чиято майка е умряла. Живея под навеса на крепостните стени зад Санта Крус. И когато разпуснатите госпожи се връщат от непозволені похождения обратно в града, аз напердашвам някое от децата си, за да реват. Госпожите се спират и за да изкупят своята изневяра, хвърлят на копелетата ми реали. По този начин се препитавах две години, и то добре се препитавах. Ала дяволът си нямаше работа! Притича веднъж един войник и ми съобщи, че негова милост господин херцогът де ла Бреня узнал за моята мизерия и за моите хлапетии и на следващия ден щял да дойде и ми донесе милостиня. Рекох си, че сигурно няма да ми даде само пет реала, а повече. И за да си ги подсигурия, взех назаем още пет деца от съседите. И представих на херцога своите тринайсет убоги чада. Те се държаха прекрасно. Ревяха, пицяха и хленчеха така, че чак скалите можеха да се попукат. И колко мислиш, че спечелих със своите тринайсет деца? Двайсет дуката! Честна дума — двайсет дуката. Мислех, че ще се побъркам от радост.

— И какво предприе с толкова много пари? — пита Мигел.

Бащата на тринайсетте деца обърна към него бледните си очи, замрежени от пьянски сълзи.

— Пропих всичко, душа моя.

— Позор! — гневи се Мигел. — Позор за такъв коравосърдечен баща! А децата?

— Просят — казва унило бащата, ала изведнъж се опомня: — Но ти не се бой нито за мен, нито за децата. Аз съм библейски бедняк, а библейската мизерия трябва да съществува. И аз ще изкарам още нещо от нея. Ако тя не съществуваше, щеше да изчезне и човешката благотворителност, а ти все пак не можеш да повярваш, че тя ще изчезне от света като пара, нали, кажи!

Мигел мълчаливо се моли за тази вероломна душа.

— Не знаеш ли някой друг херцог, който би се смилил над моите тринайсет деца, отче? — шепне му коравосърдечният баща.

И така, като ходи между страдащите и лицемерниците и разговаря с хората с чисто сърце и с лъжците, Мигел опознава

противоположностите у човека.

Разбира, че не е достатъчно само да се моли и да се кае.

Трябва да се отрече от себе си, да се отдаде на хората, да замени бездействието с дела.

Трябва не само да посочва на бедняците с пръст пътя към бога, но да се потруди и да направи нещо за тях!

Алфонсо се озърта в мазето и окото му постепенно привиква с жълто-зеления здрач. Върху наровеите, сковани от неогладени дъски, лежат няколко болни, които Мигел е довел тук. В тишината се чуват стенания и шепот на молитва.

— Защо си ме родила, майко? За да ме замерват цял живот с камъни, за да ми се присмиват всички, задето съм уродлив и сакат, за да треперя винаги зиморничаво под земята и ако изляза от своята дупка на слънце, да бъда веднага повален в прахта и стъпкан като бездомно куче от копитата на конете?

— Кой е този? — шепне Алфонсо.

— Даниел.

— Само толкова? Какво знаеш за него?

— Не ти ли стига това, което чу? Не е ли достатъчно това, в което той самият обвинява живота? Не знаем ли достатъчно за човека, щом като са ни известни неговите жалби, щом като знаем, че е без дом, без семейство и приятели и че освен страдания, уродливо лице и туберкулоза няма нищо, абсолютно нищо друго?

А този до него е Бруно. И за него ми стига това, че всяка нощ слушам тихия му плач. Бил е разпитван от Инквизицията и след мъченията го донесоха тук, понеже си няма никого на този свят. Скъсани са сухожилията на всичките му крайници и не може да се помръдне.

И отново настъпва тишина, в която се чува само тихо хълцане, от време на време то избухва в гръмко призоваване на този, който, макар и така често споменаван, отговаря винаги със загадъчно мълчание.

— Нямах представа, приятелю — казва Мигел, като хваща Алфонсо под ръка, — казва мизерия има по света. Аз нямах понятие от това и едва тук виждам колко е червив светът, който ние познавахме само откъм лъскава обвивка. Погледни: всичките, които лежат тук, са

добри хора. Нито един от тях не може да бъде наречен злодей. Мнозина страдат още от детството си. Други дори не знаят какво е това думата „радост“, която си остава за тях мечтано понятие. Какво съм аз редом с тях? Изверг, злодей, убиец. Аз съм най-провиненият между тях, аз нося на раменете си повече грехове, отколкото всичките тези нещастници, взети заедно. Защо дойде, Алфонсо?

— Просто за да те навестя. Да видя как се чувствуваш. Да те попитам щастлив ли си тук. Да ти кажа, че се грижа честно за твоите имения...

— Вярвам ти.

Мигел замълча.

Алфонсо се поклонил, прегърнал мълчаливо Мигел и си тръгнал. Пред краката му по земята пробягнала черна сянка.

— Какво беше това? — попита Алфонсо.

— Плъхове — отговори Мигел.

Алфонсо се потресе от погнуса и се обърна:

— Ти ли си това, Мигел граф де Маняра?

— Не — отговори Мигел спокойно. — Вече отдавна не. Сега съм брат Мигел, приятелю.

Алфонсо изтича нагоре по стъпалата на мазето, изскочи през вратата, протегна се блажено на слънцето и пое с удоволствие въздуха, изпълнен с аромати от градините и мирис на оливия и река.

Мигел се спря за миг на отворената врата на подземие и снизходително наблюдаваше как Алфонсо с облекчение се отърсва от преживяното. После енергично затръшна вратата пред напора на слънцето, напомнящо за друг живот, пред ароматите и въздуха, върна се бързо при своите повереници и седна до Даниел.

Даниел обърна към Мигел очи, потъмнели от болка, хвана го за ръката и докато Мигел разбере, целуна я.

— Благодаря ти, брате, за всичко. Бог да те възнагради.

Как иначе звучат, колко нежни и топли са благодарствените слова в сравнение с клетвите.

Устата на просяка Даниел, който е едва на тридесет години, се движат беззвучно, тихо предат молитвената нишка, която съединява живота му със смъртта, и продължава да държи ръката на Мигел и да я стиска леко и безсилно.

Болният притегля Мигел, повдига се умолително към него и шепне:

— Ела по-близо до мен, брате!

Мигел се навежда, ала се страхува да погледне в изсъхналите очи на Даниел. Милва горещото му и сбръчкано лице.

— Какво желаяш, Даниел?

— Искам да живея и да те питам нещо. Обичал ли си някога някого?

— Обичах — тихо отговаря Мигел.

— Прекрасно е да обичаш някого, нали, брате?

— Да, Даниел.

Тишина. Дъхът на болния пресипнало хрипти, ускорява се и хъркането на дробовете звучи силно като прашене на сухи царевични листа.

— Мен, брате, никога никой не ме е обичал — шепне охтичавият. — Никой не ме е погледнал нежно, никой не ми се е усмихнал, никой не ме е помилвал. Ти си първият.

Мигел напруга всички сили, та гласът му да премине през засъхналото гърло:

— Едва ли е точно така, приятелю. Може би някой те е обичал, но ти не си знаел. Твоята майка...

— Не, не, нито тя дори. Обичаше по-малкия ми брат. А мен никой.

— Но тогава бог...

Даниел прекъсна с поглед утешителните думи на Мигел. Погледът му е смирен, тъжен, но в него бушува море от обвинения.

— Още като съм се родил, бог ме е наказал с болест. Дори ми е сторил зло, като се е съгласил да дойда на този свят. Това не е любов.

Главата на Даниел клюмва обратно на нара.

— А ти самият обичал ли си? — прекъсва Мигел обвинението му.

— Да. Тя беше бледна и тъжна, протичка като полско цвете. Години наред не мислех за нищо друго освен за нея. А когато ѝ казах това, присмя ми се.

Устата дишат с усилие, а очите, в които прозира вече онзи свят, бавно се обръщат.

— Мен никой не ме е обичал... нито хората... нито бог... а сега си отивам... и не знам къде... искам да живея...

Мигел коленичи до умиращия и заговори развълнувано досами ухото му:

— Не се бой, Даниел, от нищо не се бой. Всичко ще имаш. И любов. Повярвай ми, Даниел, повярвай ми. Ти ще живееш!

Смъртна спазма свива устата на Даниел. Погледът му се размътва. Шепне с последни сили:

— Край. Край на всичко.

— Любовта ще дойде при теб, Даниел. Любовта ще бъде вечна. Чакай те обятията на жената, която си обичал. Най-после ще се увериш, че е била сътворена за теб. Ще се срещнете, ще ти се усмихне, ще те хване за ръка и ще тръгнете заедно. Ще намерите малък дом, обграден с висока стена, ще влезете в него и ще бъдете щастливи, Даниел, защото не съществува нищо по-велико от любовта, тя е бездънна и безгранична.

Даниел вече не чува. Даниел вече е мъртъв, само лицето му се усмихва.

Страстният глас на Мигел стихна, ала все още изпълва мазето. Макар и вече млъкнал, Мигел продължава да бунтува всичко наоколо с пламенната си кръв, буйното му чувство клоkochи като вода в котел над огън и от нажежената му уста сякаш лъха огнен дъх.

Бруно с усилие вдига глава, поглежда с измъчени очи мъртвия си съсед и ги впиwa учудено в устата на Мигел.

Мигел целува изстиващите устни на Даниел и вдига глава. В този миг погледът му среща учудените очи на Бруно и Мигел си спомня какво е говорил на умиращия. Осъзнава всяка своя дума и пребледнява. Пада на колене и избухва в отчаян плач, притискайки глава към лицето на мъртвия, който през целия си живот не бе познал що е това любов.

— Не плачи, брате — казва Бруно. — Няма защо да плачеш. Беше странно да се слушат такива думи от твоята уста. Ала с хубаво изпроводи Даниел на дългия му път. Там някъде той сигурно ще намери тази любов.

Мигел се върна от града, а подир него се довлече и цяла тълпа хора.

Настани болните, където можеше, насити гладните и напои жадните. Голямото мазе е препълнено с мизерия и болести.

Мигел е седнал посред тълпата и проповядва. Говори за пропастите и висините, за чистите сърца и за сърцата, проядени от страсти, говори енергично и властно, очерня и позори себе си, та по този начин да възвеличи още повече чистия живот.

Когато свърши проповедта си, запали няколко борини и газеничета и хората се разотидоха по своите домове или бърлоги, предъвквайки по пътя думите на Мигел.

Мигел стои посред мазето, гледа тъжен подир своите слушатели, сякаш е загубил в тях част от себе си. Ала те пак ще се върнат!

И добре е, че утре един или друг наистина ще се върне за блага дума и лъжица супа.

По времето на Филип II испанската земя бе доста богата. Тогава и просията бе доходно занятие.

Днес, в края на господствуването на Филип IV, се намираме на границата между живуркането и мизерията. Няма условия за свята, прилична работа, остава ни само изнурителният труд, от който ще капне по някой и друг жалък реал. Вече не знаем дори как изглеждат ескудото или дублонът. А на времето, когато господ-бог ни даряваше малко радост в живота, не мислехме за черни дни и не заделяхме по някоя медна пара от всеки припечелен реал. Не помисляхме за старостта и болестите и сега няма къде глава да подслоним. Каквото изпросим — пропиваме, защото и за храна не стига. На петдесет души един има късмет да се лепне за някого, да изнудиш някого ти се удава веднъж в годината, да се краде, не е лесно и не всеки умее, особено когато няма какво, и така се влачим с нерадостната и мъчителна старост, очаквайки смъртта да ни пресели в рая.

Но понеже като испански граждани имаме права — поне на книга, — питаме, защо нас, болните, не искате да ни приемете поне в тази барака, защо не ни дадете поне паница супа и малко от това милосърдие, чието име, вие, братя, сте написали над вратата?

— Днес не можем повече никого да приемем, няма места. Може би утре.

— Утре ще има ли място? Защо утре?

— Може би през нощта някой ще оздравее. Може би някой ще умре и ще освободи място.

— Дай боже някой да ни освободи място!

Братята са недоволни от Мигел, сърдят се. Събраха се в градината, докато техният игумен Мигел помагаше на своите болни, и започнаха да роптаят:

— Игуменът прекалява с грижите си за бедните и болните. Няма мярка в нищо.

— Не само прекалява, ами със своята жертвоготовност ни обвинява, че не сме като него. Уличава ни в липса на любов към ближния.

— По очите му познавам, че иска и ние ден и нощ да работим като него...

— Никога! Това не влиза в устава на нашия орден!

— Не видя ли, брате, как ни гледаше вчера, когато даваше своя обед на просяка? С този поглед ни подканяше и ние да сторим същото.

— Но такова нещо той не може да изисква!

— Той, разбира се, не го изисква с думи, ала с примера си ни принуждава.

— Не е редно един редови брат да иска така дословно да се изпълнява обещанието пред ордена за чистота и бедност, макар и да е игумен. Това вече е аскетизъм!

Монасите се олюляват като гора под напора на вятър и най-старият измежду тях, помощник-игуменът на манастира, обвинява Мигел:

— Като най-стар между вас, братя мои, трябва със съжаление да кажа, че брат Мигел не изпълнява правилно задълженията си на игумен на манастира.

— Да, той застрашава тихия манастирски живот, руши нашето спокойствие, нашето набожно съзерцание, нашите молитви! Ах, каква врява цари тук непрестанно! А вратата, обсадена от стотици недъгави! А стенанието на болните, което ни пречи и насън. Целият живот в манастира е подчинен на неговите болни.

— И ще ни довлече заразни болести! Постоянно повтарям това.

Лицето на най-стария брат приема израз на дълбоко прискърбие:

— Това не е всичко, братя мои. Казах вече, че като игумен брат Мигел не постъпва както подобава: не бди за дисциплината на ордена, не управлява манастирските имения — всичко това е струпал на моя гръб! — не ръководи дори стопанисването на манастира — това е

прехвърлил на брат Дарио, — а къде е нашата главна задача, грижата за проповядването и укрепването на вярата в светата католическа църква?

— Беда! Беда! Боже милосърдни!

— Ала с труда си той помага на страдащите — обажда се глас измежду монасите.

— Не бива да обвиняваме брата, който дава на нещастните всичко, което има — обажда се и друг глас в защита на Мигел.

Но повече никой не се застъпва за него. Останалите тридесет монаси се бунтуват:

— Давал всичко, което има? Не, брате, той има повече от архиепископа. Има имения, чифлици, подчинени, дворец, летни дворци...

— Ала себе си дава целия — вика защитникът на Мигел. — А това е най-важното! И своята храна раздава ежедневно. Кой от нас, братя, би могъл...

— Достатъчно! — вдига ръка помощник-игуменът. — Опасявам се, че отецът игумен се поддава на егоистичния си копнеж да изкупи своята душа заради миналото си. Мисля обаче, че е тръгнал по неправилен път...

— А нас ни изтезава! — избухва някой.

— И освен това ще ни зарази с всевъзможни болести...

— Подир дълги и горещи молитви бог ме осени с мисълта да споделя нашите опасения с негово високопреосвещенство, благородния господин Викторио де Лареда, севилския архиепископ, който, както ни е известно, бе години наред в добри отношения с фамилията на брат Мигел. Негово високопреосвещенство ще ни посъветва.

Отново се развълнува роякът монаси, като маслинена гора, разлюляна от южния вятър, и всеобщото ѝ съгласие изпроводи помощник-игумена, който веднага се отправи към негово високопреосвещенство.

Архиепископът изслуша внимателно помощник-игумена и дълго мълча замислен.

— Почакайте, отче. Ще видим... — каза той на раздяла.

Едва помощник-игуменът излезе и бе въведен Трифон, който вече няколко дни молеше да бъде изслушан.

Трифон сияе. Ето, това е негово дело! Върнах граф Мигел де Маняра, господар на половина Андалусия, в лоното на църквата, както бях обещал.

Споделя с негово високопреосвещенство възторга си, подчертава съответно своите заслуги и чака обещаната награда.

— Своите имения обаче Маняра остави за себе си — раздава се глас от висините под пурпурния балдахин. — Като редови брат е положил клетва за бедност. Какво ще стане с именията?

— Сигурно в най-близко време ще ги предаде на светата църква, ваше високопреосвещенство — бърза да отговори Трифон.

— Нима това е толкова сигурно? — присмива се гласът от висините. — Та нали има сестра... роднини...

Трифон е ужасен, задушаван се от собствения си дъх и мълчи.

— Дори страстното увлечение, което проявява в манастира, и прекалената му грижа за хората не ми харесват. Не би ли било по-добре да се грижи за бога? Какво са хората? Те няма да спасят душата му. А давайки лош пример, наврежда и на светата църква.

Продължителна тишина.

— Почакайте, отче! Ще видим... — звучи пак същият глас от висините на раздяла.

Когато Трифон слизаше по външните стълби на двореца, южният вятър разроши оределите му бели коси, които закриха лицето, нервно потрепващо от злоба.

Мигел ходи угрижен между болните.

— Вода! — стене някой.

Мигел му подава чаша. Болният пие и се мръщи.

— Какво има, брате? — пита Мигел.

— Топла е — казва болният, — но не се оплаквам. Ти си тук сам, брате, един за всички. Как би могъл да ходиш постоянно за прясна вода?

Мигел тича с ведрото за студена вода на чешмата в манастирската градина. Докато я донесе, водата се стопля от горещината. В това време от задуха двама болни са припаднали. Кого по-напред да свестява?

Петгодишно момченце е дошло да види болния си баща. Когато го зърва, че лежи в полумрака, сред мръсотия, заобиколен от смрад и стенания на умиращи, детето избухва в плач:

— Тук е лошо, тате. Мръсно. Тъмно. Страх ме е. Ела с мен у дома. Стани и ела с мен.

— У дома по-хубаво ли е? — пита Мигел момченцето.

— Да. Там е светло. Там не е толкова мръсно. Там никой не плаче.

— Мълчи, сине — успокоява бащата детето. — Добре ми е тук. Пък и два пъти на ден получавам супа, хляб и портокал.

Детето изведнъж млъква. Супа, хляб, портокал. Всеки ден тези райски дарове, за които у дома се чака дни наред. Ала след малко се оглежда в полумрачното и неприветливо помещение и лицето му отново се сгърчва в плач.

Днес тука бяха приели старец, когото астмата ще умори още преди да се е закръглил лунният сърп.

Влезе, подкрепян от синовете си, и се спря на прага. Известно време старческото око привикваше със сумрака, известно време се вслушваше в стенанията и охканията на болните, които се раздаваха от всички кътчета на помещението.

Накрая вдигна погнушено ръце пред лицето си.

— Върнете ме обратно — каза той на синовете си. — Няма да остана тук.

— Легло ти е приготвено, старче — рече му Мигел.

— Няма да остана тук, отче — повтори старецът. — Не искам да умра в подземие, където е тъмно, влажно и пълно с ридания. Прилича ми на ад, а в ад съм живял. Искам да умра на такова място, където има поне малко светлина и въздух.

— Бой се от бога, нескромни човече — строго казва Мигел.

— Аз ли съм нескромен, отче? Здравите могат да живеят на сухо и чисто, а болните нямат ли право на това? Не се ли нуждаят от него повече, отколкото здравите? Отведете ме обратно! По-добре да умра на улицата или на двора, ала на слънце, на въздух; не искам да издъхна в такава дупка!

Мигел седна в ъгъла и се замисли.

„Да, има право. Това място е недостойно за здравите, а камо ли за болните, на които се полагат всички удобства. Моите болни са

натъпкани един до друг, не успявам самичък да се справя с всичко, тук е страшно мръсно. А освен това е задушно и горещо до прималяване. Водата се стопля, докато я донеса. Припадат в ръцете ми. Умират. И какво разбирам аз от техните болести? Това е работа за лекар.

Какъв подлец съм — избухва Мигел изведнъж. — Избрах си това подземие за жилище като наказание за своите грехове. А сега измъчвам тук болните нещастници, на които искам да помогна и които обичам! Какъв негодник съм. Какъв непоправим егоист съм!“

Мигел седи смазан и отчаян, не чува, че го викат едновременно няколко болни, не чува стенанията на тези, които се прощават със света, тази долина на сълзите, седи дълго с глава, подпряна на длани, и изведнъж го осенява щастлива идея.

Скача и така гръмко и радостно се засмива, та чак болните се обръщат учудено и се надигат.

— Знам вече как ще помогна! Знам! Ще продам именията си и всичко, което имам! На бога храм ще издигна, а за вас ще построя прекрасна болница. Ще повикам в нея лекари и самаряни, ще им накупя лекарства, за да се лекува всеки от вас сред удобства и да си отива оттук здрав. Ах, отче Грегорио! За такова нещо сигурно бихте ме похвалили! И единствен вие ме доведохте до тази мисъл!

Мигел е радостно възбуден. Изтичва в градината и вижда братята Дарио и Хордан да спорят разпалено.

— Само по пътя на молитвата, самоотрицанието и екстаза може да се стигне до бога — раздразнено настоява брат Дарио. — Нужна е пламенна вяра и смирение.

— Нужно е да се мисли — казва Хордан.

— Не, не — възпротивява се Дарио. — Върху тези неща не е позволено да се мисли. Молитвата...

— Молитвата не бива да бъде механическа.

— Напротив — вика Дарио, — една и съща молитва, повтаряна стотици пъти, най-после ще проникне в съзнанието ти и ще стигне до бога. Трябва покорно да се върви подир бога. С протегнати длани да се вземат неговите милосърдни дарове...

— Не, не, братя — вика Мигел. — И двамата грешите. И двамата искате твърде малко. Да мислим, да се молим и да вземаме, е малко. За кого ще е от полза това освен за нас? Да даваме, братя мои, да даваме, е най-важното.

Каквото и да тече във вените ти — вода или огън, — изхабяваш се, човече, и остаряваш, подчинявайки се на безмилостния закон.

Дали обитаваш бърлога под моста, планинско гнездо, дворец или хамбар — остаряваш и няма избавление.

Дали си достигнал онази лицемерна граница във възрастта, за която подобава прозвището „достопочтена“, или имаш да живееш още цели десет години, докато я достигнеш, докато се добереш до нейния бряг — все едно дали девственник или заклет развратник, — влачиш на плещите си своята съдба и тя те бележи с бръчки.

Остарява испанската земя, която неотдавна приключи деветгодишната война с Франция, избухнала непосредствено след тридесетгодишната.

Четиридесет години война, това е като четиридесет години пътуване през пустиня без храна, без вода и без утеха. Старее и изнемогва великото кралство и неговите колонии, изнемогват като от охтика кралската хазна и кесията на поданиците. В упадък са светата църква и мощта на Инквизицията, тъй като в Испания долита вече ехото на нови идеи. Овехтялата стара нощ притиска беззъба уста върху песъчливите равнини и почти безводните извори на реките, пресъхнали чак до дъно. Линейт делникът и празникът и превиват гръб под товара на времето.

Остарява негово католическо величество крал Филип IV, а неговата дясна ръка — всемогъщият министър Луис Мендес де Аро, маркиз дел Карпио — умря от старост. Креслото му до кралския престол е празно, ала над него витае духът на преподобната сестра Мария, наричана Мария де Хесус, чието истинско име е Мария де Агреда. Кралят препрочита с очилата си съветите на своята приятелка-монахиня и осъзнава, че е управлявал повърхностно. И се заема едва сега — макар и малко късно, но и за това да благодарим на бога! — да се грижи за съдбата на своята земя и да си взема поука от писмата, които му бе изпращала светата жена от манастира! Я виж какво подобрене!

Старее Мурильо, под бузите му увисват торбички тлъстина и ето че художникът вече не се замисля само върху представите за красотата, ала и над пълната чиния.

Старее Алфонсо. Изсъхва като клек на пасбище и лицето му се набръчка, старее Диего с озлобена душа, и Паскуал, попарен от разочарованието, остарява Мария със строгата си красота и Солана в разцвета на годините си, остаряват Вехоо и неговият Калдерон.

Ала напук на всички природни закони остава несломим и силен този, който прогуля половината си живот, а другата половина отреди за изпълнение на божии заповеди — брат Мигел, настоятелят на ордена „Братство на светата Каридад“.

Отдаден на своята идея, той се противопоставя на времето, което иска своето, и преследва целта си с неуморна страст.

Подир много години Мигел влезе в своя дворец. Блуждае из стаите, докосва великолепните гоблени и мрамор, опипва предметите в стаята на Хиrolама — от огледалата до ветрилото.

„Няма те вече тук, мила. Няма го нийде твоя дух. Преселил се е с мен в «Каридад». Мога вече да напусна завинаги това място.“

Алфонсо напразно уговаря Мигел.

Дворецът и всички имения на Маняра от Алагаба чак до Арасена ще бъдат продадени.

— Дон Бернардо Симон де Пинеда — съобщава слугата.

— Моят архитект — казва Мигел. — Идва тъкмо навреме.

Пинеда мълчаливо изслушва нарежданията на Мигел.

Да, ще се срути църквата „Свети Георги“, ще се срути досегашната сграда на „Каридад“. И на тяхно място ще се издигне разкошен храм и към манастира ще се изгради великолепна болница.

Мигел седи до късно през нощта над плановите заедно с Пинеда и Мурильо. После развълнувано става, крачи из стаята и желанията и предложенията просто ваят от устата му. Не дава възможност на своите съветници дори да изрекат мнението си. Те са възхитени от фантазията му. Увлечени от ентузиазма му.

— Нито един къс мрамор от двореца няма да се продаде. Ще се употреби за настилка на подовите в болницата.

— Мраморни подове в болницата? — учудва се Мурильо.

— Може би това не е подходящо, ваше преподобие — осмелява се да каже архитектът. — Такъв великолепен мрамор за подове в болница?

— Тъкмо така — държи Мигел на своето. — Искам най-убогите да имат най-добра обстановка. Всичко, което ми е служило за комфорт,

нека на тях им служи, когато са болни.

— Това е невъзможно — вика Пинеда ядосан.

— Аз решавам всичко не само като Маняра, а и като игумен на манастира, дон Бернардо — казва Мигел сухо.

— Простете, ваша милост — кланя се архитектът.

— Изпълнете желанието ми, моля — смекчава тон Мигел. — И побързайте!

След известно време Пинеда начерта плановете на величествен храм и образцова болница.

Мигел ги прегледа и се усмихна.

— Не е достатъчно, дон Бернардо. Загубили сте съотношението между целта и резултата. Забравили сте, че моите строежи трябва да служат на стотици хора!

Мигел чертае върху хартията своята мечта.

Прави по-висока и по-широка болницата. Всичко да бъде голямо и съвършено!

Архитектът с удивление следи ръката на Мигел и сам довършва начертаното.

— Малко е. Всичко това е още твърде малко — мръщи се Мигел.

— Всичко това ви се вижда малко, ваша милост? Такава прекрасна сграда — възхищава се Пинеда. — Добре тогава. Ще я увелича още.

— Кога ще започнете работа, дон Бернардо?

— След месец ще започнем да рушим, преподобни отче.

— Чак след месец? И то да се руши?

— Не мога по-рано. Обаче ще ускоря всички работи, колкото е възможно повече.

Мигел се връща при своите клетници.

Пристъпва до ложето на Бруно.

— Ставай, млади приятелю — казва му весело. — Разрешавам ти, разходка. Ела, ще отидем за малко в градината. Така, опри се на мен. Още повече, не се бой, не си тежък. И бавничко, крачка по крачка. Още малко и ще забравиш как изглеждат светът и слънцето, братле. А със своите двадесет и пет години имаш тепърва шансове.

— Ала ти ни учеше, брате — казва Бруно, — че всяко веселие служи като примамка на порока...

— Сега мисли за крачките си, момко, и не преплитай така безпомощно крака. Към божието слово ще се върнем, когато му дойде време.

— Я гледайте — викат болните от постелите, — Бруно вече ходи. Внимавай да не се спънеш, че ще ти се разсипят костите.

Ала Бруно само се усмихва тихо с белите си зъби и се опира с цяло тяло о Мигел. Пристъпва внимателно и протяга нетърпеливо ръка към дръжката на вратата, която води от полумрака навън, към слънчевия ден.

Мотиките и търнокопите свършиха своята разрушителна дейност, църквичката „Свети Георги“ изчезна, изкопани са основите на храма и на болницата и строежът започва да израства от земята.

Стотици коли превозват строителни материали към „Каридад“.

Мигел е неуморен. През деня ходи на строежа. Нощем бди край болните, изслушва техните благодарности и укори с едно и също чувство, знаейки, че върши добро дело.

Викат го болните, викат го строителите. Живее в непрекъснато тичане от строежа до подземиято, изоставя молитвите и размислите, принуждава строителите и работниците да бързат все повече и повече, нетърпелив е, припрян е и когато осъзнава това, укорява се и си налага наказания.

Мигел често ръководи сам строителните работи. Нарезда и работи, товари и впряга, носи и подава.

От двора на двореца му излизат една подир друга колите, натоварени с бял мрамор, нежно прошарен със синкави жилки.

Трифон скърца със зъби. „Имението на Маняра се изплъзва от светата църква. И моето възнаграждение! Горко ми!“

„Каридад“ е място за срещи на севилците, които вечер, щом работниците си отидат, плъзват по строежа като мравуняк и се изкачват върху купчините тухли, дърва и мраморни плочи.

Нощта е бледа от сиянието на месеца. Мраморните плочи, които през деня са гълтали слънчево сияние, а през нощта го излъчват, приличат на светещи блокове.

Човешките сенки се раздвижват и гласове оживяват мястото, подобно на град след земетресение.

Нечий болнав глас казва:

— Колко ли още ще трае това, докато бъде готово?

Друг глас му отвърща грубо:

— Може година, може и две.

— Дотогава ще свърша — добавя болният.

Трети се обажда присмехулно:

— Голямо чудо. Без друго си само в тежест на света.

Нечий тих глас разсъждава:

— Светът би трябвало да бъде създаден за нас, а не ние за света.

А тъкмо обратното е.

— Всички бихме искали да свършим живота си в тази болница.

Обажда се някакъв грубиянин:

— Напразно бръцолевещ, глупчо — та ние дори още не знаем дали този разкош ще бъде за нас или за високопоставените господа.

Присъединява се нечий безучастен глас:

— Който е здрав, все му е едно. Но струва си да се прецени дали от този строеж не може нещо да се докачи.

Женски глас:

— Казват, че бил свят човек.

От всички страни въпрос:

— Кой?

Присмехулният глас се намесва:

— Тя вярва, че още се раждат светци!

Жената:

— Ами че той — брат Мигел.

Тихият глас пояснява:

— Той е бил богат аристократ. Грешник. Имал е грехове колкото е пясъкът в пустинята. Целият град се е страхувал от него. Прелъстявал жените и убивал мъжете.

Грубиянинът се намесва в разговора:

— Това не беше толкова отдавна. Аз го познавах. По дяволите, какъв мъж беше само! Достатъчно бе да го погледнеш накриво и в самия миг те надупчваше като решето.

Болният повишава глас:

— Светец е. А ако още не е станал — непременно ще стане. Така би трябвало да постъпват всички богаташи.

Гласът на жената се обажда замислено:

— Искам да знам защо се е променил така.

Болният добавя:

— Само че трябва да побърза със строежа.

Мъжът с безучастния глас се обажда хитро:

— Няма да е лошо, ако се престориш на болен и идеш там, за да те хранят и обслужват, да се валяш в кревата и да пееш псалми с пълен стомах.

Грубиянинът се присъединява:

— Дявол да го вземе, това няма да е лошо!

Тихият глас нарежда:

— Сина ми не го бива. Има нещо в гърлото и едва говори. Нещо му отнема гласа. В нито една болница не искат да го приемат.

Жената казва:

— В „Каридад“ сигурно ще го вземат.

Гласове:

— Няма да го вземат.

— Ще го вземат.

Болният горчиво се съмнява и за себе си, и за този, за когото става дума:

— Дано само не бъде късно.

А глас, пропит от безнадеждност, добавя:

— За нас е винаги късно.

Край строежа минават човешки сенки. Шпаги звънтят о паважа, гласовете на благородниците са изтънчени и възбудени:

— Това е нечувано и невиджано, да се строи тук такъв палат за сганта.

— Уж в името на милосърдието тук се грижат за човешките отрепки и всеки скитник е поставен наравно с благородника. Позор!

Хората върху купчината мрамор ръмжат гневно.

— Погледнете, тази сган лежи върху камъните като змия на слънце. И градът понася това. Да се махаме, господа.

— Махайте се по-скоро, господа — вика грубиянинът. — Това общество не е за вас. Умее да си служи и с камъни, ясно ли е?

— Само се опитай, дрипльо. Ще те пробода.

Във въздуха засвистяват камъни. Зеленият месец наблюдава.
Твърд удар и вик:

— Ранен съм! Стража! Помощ!

Присмехулният глас се провиква:

— Помо-ощ! Компреси върху цицината на благородния
господин!

Благородниците се отдалечават бързо.

Тихият глас заключава:

— Насилието не е хубаво нещо.

Ала грубиянинът рязко го прекъсва:

— Ако много държиш на тях, ще получиш и ти един в зъбите.

В този миг болният пада по лице върху мраморната плоча и
стене.

Жената пита:

— Какво ти е, старче?

Болният заеква:

— Кръв... кръв тече от устата ми... Боже, боже!

Жената разтревожено вика:

— Той умира! Помощ! Помощ!

Тихият глас си спомня за някого:

— В пет часа сутрин често се умира.

Девојката бие с юмруци по вратите на „Каридад“ и вика за
помощ:

— Достопочтени братя, тук умира човек.

За миг тишината е такава плаха, сякаш вещае приближаващата се
смърт.

После от вратата излиза Мигел и пристъпва към тях.

Изкачва се върху грамадата мрамор и се навежда над болния.

— Боли ли те нещо, брате?

— Нищо не ме боли — казва той. — Само тази кръв, дето тече, и
ми е студено. По студа разбирам, че ще умра.

— Няма да умреш — успокоява го Мигел. — В манастира...

Болният го прекъсва:

— Не! Искам да умра на открито. Ала ще ми се да се изповядам,
брате.

Присмехулният глас се намесва:

— Как не! Рядка птица беше. Доста грехове тежат на съвестта му.

— Отстранете се, приятели — казва Мигел. — Иска да се изповяда, а аз искам да го изслушам. Говори, приятелю, слушам те...

— Крадах. Често крадах. Пари, хляб, дрехи и овца откраднах. Напивах се и после биех жена си и децата. С една жена... нали разбираш... И тя доби дете. Какво стана с тях — дори и не знам. Лъжех. Фалшиво играех на карти. А веднъж ограбих един кръчмар — всичко, което имаше в сандъка.

Умиращият млъкна.

— Това ли е всичко — пресипнало пита Мигел.

— Това е. Повече не си спомням.

— Не си ли убил някого? — тихо пита Мигел.

— За какъв ме смяташ, отче? — обидено вдига глава болният.

Мигел стиска устни и покорно казва:

— Само питам. Прости ми, брате.

Настава тишина и съзнанието на Мигел е пронизано от мисълта колко малко е грешил този човек в сравнение с него.

„Колко съм злощастен редом с този човек.“

Пискливото хъркане на нещастника връща мислите му към него.

— Не се страхувай, мили мой! Бог ще ти прости.

— Наистина ли? — шепне болният. — Често съм гладувал. Затова крадах...

— Вече ти е простил. Повярвай ми.

— Това е добре. Ще умра спокойно — мога, нали? Олекна ми на съвестта...

Мигел се моли над човешката развалина.

После се обръща към хората:

— Приближете се. Той изповяда греховете си и се покая. И ето, отиде при бога.

Хората се приближават бавно и тихо:

— Ще бдим край него — казва жената.

— Да се бди край мъртъв, не е весела работа — мърмори грубиянинът, — но се полага.

— Ще бдя край него заедно с вас — казва Мигел.

После замълчаха.

Нощта си отива, месецът залязва зад стените на града и тъмнината започва да редее.

Изгревът пронизва мрака.

— Кой ще го погребее? — пита дързък глас.

— Аз — отговаря Мигел, взема в прегръдките си вцепененото тяло и го отнася. Другите мълчаливо направиха няколко крачки подир него.

Върху бялата мраморна плоча, прошарена с нежни жилки, тъмнее голямо алено петно кръв.

— Още ли не вярвате, че е светец?

Присмехулният глас:

— Как не! Това е негово задължение. Нищо повече.

Тихият глас мисли за утринния хляб:

— Време е да си вървя. Време е да протегна ръка край църквата, преди да влязат хората на литургия.

Потреперват — може би от утринния хлад, може би от мисълта за мъртвия — и се разотиват.

Времето лети и строежът напредва.

В голямата зала се изгражда олтар, за да могат болните да участвуват в службата и да виждат божия лик.

По примера на Мигел грижата за убогите стана мода сред севилските благородници. Херцози и графини донасят лично на Мигел парични дарове за строежа и обзавеждането на болницата.

Дон Луис Букарели, рицар от ордена „Сантяго“, предаде на Мигел голямата сума 24 500 дуката и изричната молба Мигел да разполага с тях така, както сам прецени, че ще се хареса богу.

А подир него дойдоха още много други.

Набавят се кровати за болните, мебели и всичко, което е нужно за болницата.

После Мигел извика Мурильо и го упълномощи да украси с картини храма и болницата.

— Искам, Бартоломе, да радваш болните със своето изкуство. Искам да им приближиш бога към сърцето. Изкуството говори по-силно от проповедника.

— С радост ще изпълня това — казва Мурильо.

Подир месец той дойде при Мигел.

— Обмислих задачата, която ми възложи, приятелю. Ще нарисувам десет библейски сцени.

— Добре. Няма да ти се месея в работата. И темите на картините предоставям на теб. Бих искал само поне на една картина да изобразиш ужаса на умирането и смъртта. Заради мен и за назидание на другите.

Мурильо се противопоставя:

— Не искам толкова нещо от мен, брате. Измъчвам се, когато гледам болест или умирање. Ужас ме обзема. Възложи тази работа на Валдес Леал^[4].

— Ходатайствуваш за човека, който в академията ковеше интриги против теб? — учудва се Мигел.

Мурильо разперва ръце:

— Такава картина, каквато желаеш, той ще ти нарисува най-добре.

— Съгласен съм. А какви сюжети ще си избереш ти, Бартоломе?

— Засега съм измислил пет картини — казва Мурильо. — „Авраам“, „Мойсееви води“, „Чудото с хляба и рибите“, „Милосърдието на свети Йоан“ и „Благовещение“.

— А какви ще бъдат останалите?

— „Исус изцелява хромия“, „Исус като дете“, „Йоан Кръстител като дете“ и „Свети Петър, спасен от ангелите“. Десетата картина ще представлява „Света Изабела, унгарската кралица“.

— Обезателно десет ли трябва да бъдат картините? — пита Мигел.

— Не.

— Ще ми нарисуваш ли като единадесета „Завръщането на блудния син“?

Мурильо прегърна приятеля си и обеща.

По това време се прости със света крал Филип IV и вместо неговия малолетен и слабичък син, крал Карлос II, пое управлението на страната майката на Карлос, кралица Мария-Ана де Аустрия, дъщеря на цар Фердинанд III, и испанската земя започна да затъва все по-дълбоко в мизерия и дългове.

Ала „Каридад“ растеше.

Строежът бе завършен и ето, вече се извисява храмът — просторен и светъл, великолепно украсен.

За работата си, продължила четири години, Мурильо получи от ръката на своя приятел справедливото възнаграждение 78 115 реала.

Валдес Леал нарисува две картини с такава страшна конкретност и натурализъм, че те обзема ужас, когато ги погледнеш.

„Las Postrimerías“ или алегория на смъртта и „Finis Glorise Mundi“ или алегория на тленността.

Разглеждайки заедно с Мигел тези картини, Мурильо каза с нескрито отвращение:

— Ако някой иска да гледа тези картини, трябва да си запуши носа.

Ала Мигел бе доволен от картините на Валдес.

Храмът и болницата бяха тържествено осветени от новия севилски архиепископ, тъй като дон Викторио умря, без да дочака завършека на Мигеловото дело.

Прочутите лекари, които Мигел повика в „Каридад“, пристигнаха и от утре ще започнат да приемат първите болни.

Мигел прекарва цялата нощ в молитви.

— Дай мир на душата ми, господи!

Ала божиеото лице е неизменно и непроницаемо. Разсъмва се. Монасите пеят тържествени утринни молитви и през вратите, обкичени с палмови филизи, тече поток болни. Вмъкват се на патерици, носят ги на носилки и онемяват от почуда, стъпвайки върху мраморните подове.

Докато има места, никому не отказват, тъй като, съгласно желанието на Мигел, новата болница приема и тези, на които другите болници са отказали подслон.

Мигел наблюдава как братята-самаряни настаняват болните на леглата и изведнъж съзира познато лице:

— Вехоо!

Болният гледа съсредоточено монаха, най-после го познава, усмихва се леко, ала не може да проговори от слабост.

Мигел хваща един от лекарите за рамото и го води към леглото на Вехоо.

— Има ли надежда? Може ли да се спаси?

— Кой е той? — пита лекарят, проверявайки пулса на болния.

— Голям артист и добър човек.

— Ваш приятел ли е, отче игумене? — учтиво се интересува лекарят.

Мигел се изчервява.

— Да. Обаче всички тук са мои приятели.

— Разбирам — усмихва се лекарят. — Не искате никому да давате предимство. Ала държите на този мъж.

Той преглежда Вехоо и се съветва с друг лекар. После двамата пристъпват към Мигел.

— Надеждата е малка, ваша милост — казва единият.

— По-точно казано — незначителна — поправя го другият.

— Зависи от обслугата. Зависи от грижите. Необходимо е да му се отдели специално внимание. В определено време да му се слагат вендузи, точно навреме да му се дават лекарствата. Ще предупредим специално всички самаряни за този случай.

— Не — казва Мигел, — ще го обслужвам сам.

— Вие, достопочтени? — учудват се лекарите. — Да го успокоявате — това да. Но да го обслужвате? Да го миете, да го почиствате, да го преобличате...

— Всичко ще правя сам — казва строго Мигел. — Кажете ми само какво е нужно.

И от този миг Мигел денонощно се грижеше за приятеля си.

През дългите нощи, когато Вехоо спеше, Мигел не мигваше край него и премисляше, и тук неочаквано прозря истината:

Ако искаш да намериш бога, служи на човеко!

„Да, да, това е истината. Със своя труд и грижи да облекча на хиляди хора мъченията и страданията, каквито причинявах на хиляди други. Да успокоявам болките, каквито сеех и умножавах. С добро да изкупя злото, с дело да поправя делото.

Единствено такова покаяние иска от мен бог.“

Със страст се нахвърли на работата и ето: тя бе благословена.

Вехоо оздравя.

— Радваш се на моето оздравяване повече, отколкото самият аз — казва му Вехоо на прощаване.

— Да, защото твоето оздравяване означава за мен двойно щастие: твоето здраве и божията благословия за моята работа. Не само аз на теб, ала и ти на мен помогна и ми беше полезен.

Мигел служи на болните до капване, подтикван от своята неизчерпаема енергия.

— Ако бе станал воин — казва за него Дарио на Хордан, — би покорил целия свят с издръжливостта си.

— Ако беше философ, би сътворил нови небеса — усмихва се Хордан. — Ала неговото щастие и проклятие са любовта и делата.

Дарио се мръщи:

— Делата ли? Да, обаче заради тях изоставя духовното си развитие и молитвите. Не умее вече да изпадне в екстаз при съзерцанието...

Хордан го прекъсва.

— Не е ли бил целият живот на Мигел екстаз? Не е ли непрестанен екстаз? Не укорявай човека, който е поел най-тежкия и най-краткия път към светостта — пътя на делата. Ние двамата, брате Дарио, ти и аз, сме слабохарактерни и егоисти пред лицето на бога, тъй като ние, а не Мигел, изкупуваме само себе си. Мигел допринася добро и спасение на мнозина. Ние се обръщаме към бога направо, а той посредством човека. Неговото щастие и неговата заслуга са двойно по-големи.

Ако искаш да намериш бога, служи на човека!

Ако потърсите, ще видите, че в нито един вид занятие и работа на този свят не е необходимо такава дълбоко смирение, както при дейността, която си бе избрал Мигел.

Макар че е игумен на манастира „Ермано Майор“, Мигел изпълнява най-унизителните работи, сякаш е най-обикновен, едва ли не последен редови брат.

В новата сграда той си избра най-малката и най-скромната килия. По-голямата част от деня и нощта, прекарва при болните.

Разтребва и застила креватите им, преоблича ги, превързва раните им, почиства гнойните циреи, милва лицата, нападнати и обезобразени от обриви и лишеи, слага длан върху пламтящите чела и докосва издутите коремни, заразени от дизентерия и тифус.

Повдига жалките нещастници, мие спечените и набръчкани тела и мокри устните, напукани от треската.

На умиращите говори тихо и до последния миг крепи в тях надеждата за живот.

Погледнете кавалера, който е нашепвал страстни ласкателни слова на красавиците, как вдъхва спокойствие в свитото сърце на уродлива старица. Вижте Дон Жуан, който подаваше на девойките цветове върху острието на шпагата си, как сега донася рози край кревата на нещастна грозотия, която до своите двацет години не е познала в живота си нищо освен мизерия, обиди и удари, а днес милва с измършавелите си ръце листенцата на розите и техният аромат събужда копнежа ѝ за малко, по-мъничко от семка на ябълка, щастие.

Чуйте певеца, чиято любовна песен възнасяше прелестната доня заедно с балкона чак до облаците, как тихо пее последната приспивна песен на детето, чийто ден няма да дочака залеза.

Какво търпение проявява само гордият благородник, за когото някога малко по-острото слово означаваше предлог за кървава сеч и който сега слуша от измъчените от болка уста грубости и обиди и им отговаря с усмивка и добра дума.

Ах, тази обидчивост на болните, която се отблагодарява за грижата и жертвоготовността с ругатня и намусено мърморене.

Брат Мигел е най-покорният брат в „Каридад“. Най-търпеливият самарянин и най-желаният утешител на болните и умиращите. Вижте го Дон Жуан, наричан от всички болни апостол на милосърдието! От манастира излиза единствено за да издирва из бърлогите на беднотията тези, които трябва да доведе в „Каридад“ и на които отстъпва леглото си, готов самият той да спи върху студения под. Грижи се и за здравите хора, прибира труповете на удавниците и ексекутираните, погребва ги, отдава им последна почит, без да се страхува нито от заразата, нито от смъртта.

Мигел винаги всичко вършеше без мярка, прекалено. И сега е така. Твърде често пада от умора край леглото на болния, който трябва да търси помощ за своя самарянин.

Упрекван за всичко това от братята, Мигел мълчи, застанал посред тях с наведен поглед, скривайки под клепките си блясъка, който го уличава, че се радва на укорите и че е готов да служи още повече, още по-добре.

Обществото на братята любезно му напомня да не се преуморява, да не пилее здравето си, да не прекалява, да си почива.

— Благодаря, мили братя, за вашето внимание към мен, недостойния. Ще положа всички усилия, за да изпълня вашата воля.

И се връща пак към своя любим изнурителен труд, хвърля се в работата с още по-голяма страст и упоритост, фанатик на смирението, който се е променил във фанатик на делото, каещ се до най-дълбока покорност човек, слуга на слугите, роб на робите.

Новата болница в „Каридад“ се прочу. В цяла Испания тя има най-добри лекари и управление, най-съвършени болнични зали и обзавеждане. Притежава най-грижливи самаряни, радва се на най-добри лечебни резултати и има живата, неуморна душа в лицето на самарянина брат Мигел.

Мигел въведе в болницата равноправие между всички хора. Богатите се приемат тук само ако са тежко болни като другите. Всички имат еднакви изгоди.

Животът в болницата няма подобен на себе си в целия свят. Това е място на молитви, молби и заклинания, място, където сред потоци кръв мълниеносно святкат ножове, стягат се жили, вцепеняват се гласове, ала в края на краищата се появява кротката усмивка на облекчението и надеждата.

И онзи там, който се е превивал по цели ноци от болки, който от слабост вече не може да говори и едва диша, е пълен с надежда.

Очаква чудо и вярва.

През черната врата на безсъзнанието пропълзват застарели болести: занемарени страдания се влачат край пропастта на мълчанието, пустотата и мрака. Ала болните се надяват.

В пристъпите на епилепсията, сред пияната на устата, клокочи думицата „вяра“. Сред вика и стенанието не се мисли за погребалното носило и отвъдния бряг, а се копнее за завръщане в делничния ден на живота.

О вие, малки и големи потомци на Йов, какви мъчения ви е приготвил животът! Апоплектични пристъпи, случайни и умишлени отравяния, циреи и мехури, дизентерия, треска, холера, жълтеница, фистули, счупвания, премазване на крайници и черепи, язви и отворени рани и хиляди други злини, с които ви е сподобила мизерията.

Понасяте мълчаливо, със стиснати зъби, или крещите като обезумели, питате за названието на болестта си или не се интересувате от нея и безмълвно премисляте какво ли вътре във вас избуява и набъбва: с очи, тъмни от тревога, стискате юмруци, с последни сили държите в съзнание свитата си душичка и се надявате.

Доверчиво гълтате съвети и лекарства; умирайки, се приближавате до подземната река, където лодкарят чака душите; неравният дъх и конвулсиите на мускулите подсказват последните ви мигове, ала всичко, което е още живо във вас — вярва и зове: „Върни се, здраве, върни се, живот, върни се ти, обична долина на сълзите.“

„И аз, брат Мигел, покорен слуга на всички вас, съм тук, за да поддържам жива вашата вяра.

Разрешете ми тази милост и радост.“

На всички, които работят в болницата, подир тежкия труд се полага отдих. Единствен Мигел не си разрешава почивка. Неговите дни и нощи принадлежат на болните и за сън му остава съвсем малко време.

Някъде призори, когато с приближаването на изгрева обикновено силата на болката и мъката стихват у болните, когато те заспят покрепко, Мигел запалва върху масата в килията си свещ и пише. Пише не смирени и по монашески покорни религиозни излияния, пише книга необичайна, вдъхновена и пламенна, която е нарекъл „Разговор за истината“.

Из глъбините на страстната си натура Мигел изтръгва цялото свое чувствено богатство, за да възхвали с него Любовта. С гневни фрази жигосва човешките грехове, лицемерието, егоизма, алчността и фалша. Приковава ги върху позорния стълб, както някога са приковавали за езика главата на злодея върху градските врати. Кръв жива, свежа и светла блика от сърцето му в обвинителните слова спрямо жестокото и безчувствено човечество.

Мигел пише с цялата своя страст, със своето дихание и кръв трактат за истината „Discurso de la Verdad“.

Това е вик на разбунтуваната душа на човек, който подир дълго лутане е намерил своя път. Мигеловата разпалена и бароково екзалтирана мисъл призовава силата на духа, който трябва сам със своите страстни копнежи да изкове оковите на дисциплината, за да не изгуби човешката си същност. Най-буйният и най-страстният човек

подканя другите да работят за страдащите и нещастните. Да работят всеотдайно и безмерно според девиза: „Или всичко, или нищо“.

И този, който ще чете „Разговор за истината“, написан от Мигел, редови брат от „Санта Каридад“ в Севиля, ще разбере, че тази книга е била написана от силен дух, от човек, който е можел да бъде пламенен или леден, обаче никога нещо средно.

Времето минава. Една подир друга годините се раждат, цъфтят, вехнат и угасват.

Колко години са изминали от построяването на „Каридад“? Пет? Или десет? Мигел вече е прехвърлил петдесетте.

Нижат се години, изпълнени със смирение и служене на хората, и бележат лицето на Мигел с бледност и умора. И отново е Велики петък, ден на разпятието, ден на възпоминанията.

Мигел си спомня ходенето по мъките, спомня си мъченията Христови и се замисля върху своя живот.

„Имам ли вече право на мъничко радост и спокойствие?“

— Ще дойдеш ли на процесията, брате? — пита го Дарио.

— Не мога — отговаря Мигел. — Имаме тук няколко умиращи. Не бива да ги оставям.

— Много си изтощен, брате. Много си бледен. От години те знам, но никога не си изглеждал така зле. Здрав ли си?

— Здрав съм. Няколко нощи подред не съм спал. Това е всичко.

Дарио принуди Мигел да си почине в понеделник на Великден.

Мигел се отказа да легне, вечерта излезе от манастира и се запъти към реката.

Върви и не възприема уханията, звуците и багрите. Уморен е. Изчерпан е. Сяда на брега на реката, бледата светлина на месеца озарява лицето му.

Край него минава жена, поглежда го в лицето и се спира:

— Брате Мигел!

Вдигна глава и позна Солана. Бавно стана.

— Не се осмелявах да дойда при вас в манастира. Знаете ли, че откакто се видяхме за последен път, изминаха вече много-много години?

Съзира удивлението му и се усмихва:

— Живеете извън времето, Мигел. Неговите вълни се разбиват във вас. Аз вече от десет години съм омъжена и имам две синчета. По-големият се нарича Мигел...

Пристъпва по-близо до него.

— Уморен сте, ала иначе сте все същият — казва Солана, гледа мъжа, който е отслабнал, заякнал външно и вътрешно, и аскетичното му лице е по-красиво от някогашното лице на развратник.

Стоят един срещу друг. Дъхът на жената го облъхва, бледното ѝ лице крие в себе си велико вълшебство и велика сила. Привлича и мами.

Тя взема ръката му и я притиска между нежните си и меки длани.

О, години, през които кръвта с усилие се е променяла в светена вода, о, страх от възвръщането на душните нощи, които угнетяват и изгарят!

Ръката на Солана гори и пали. Нежната длан милва.

О, живителни пламъци на докосването, развълнувано сърце, празнични мигове в делничните дни.

Ръката на жената се отдръпва под черната дантела и белотата ѝ сияе, посипана с ажурния орнамент. Полускрита, тя мами, просветва под изтъканата от цветчета мрежа, движи се плавно като крилато видение. Хваща отново Мигел за ръка и той не се възпротивява.

Устата под воала са като росен цвят.

— Мигел?

Гласът трепти любовно.

— Благодарна съм на мига, който ми позволява да говоря с вас насаме.

— Не сме сами, Солана.

— Ах, знам, разбирам ви. Ала дори ако трябва заради божия гняв да изгоря като восък в пламъците, ако трябва тялото и душата ми да се превърнат в дим и пепел, все пак искам да ви кажа...

— Искате да ми кажете нещо много набожно — произнася Мигел и гласът му е неуверен.

— Не, не — казва Солана енергично, — искам да ви кажа, че продължавам да ви обичам, Мигел.

Той се опитва да се пошегува:

— Виж ти каква набожност!

Ала Солана чувствава, че ръката му, която държи и дланите си, потреперва.

Из вечерните улици се мяркат гладни и болни бедняци, които се влекат към „Каридад“.

Мигел изтръгва ръката си от дланите на младата жена.

Тя повдига воала и му се усмихва нежно:

— Обичам ви, Мигел.

— И аз вас — казва тихо Мигел.

— Какво? Добре ли чувам? — сияе Солана, приближавайки се още повече до него.

— Обичам ви, сестро — казва Мигел и думите му са спокойни.

Тъмнината залива улиците на града и жената не спуска воала си. Зениците на очите ѝ искрят, пристъпва към него и го целува.

Ала устата на Мигел се крепко стиснати, сърцето — хладно.

— Солана — казва той укорително, — забравяте...

— Сбогом, сбогом — изхълцва тя и побягва.

Той остава неподвижен, не бърза да изтрие целувката от устните си, усмихва се спокойно, уверен в себе си, защото отдавна е способен да владее тялото и душата си и духът му стои над човешките страсти крепък и непоклатим.

Върна се в „Каридад“.

Статуите на светците в манастирската колонада спят в позата, която им е дала ръката на ваятеля, а лицето на Исус е приветливо.

Стори му поклон, ала не коленичи за молитва, тъй като болните го очакваха.

В края на лятото на една от годините, преизпълнени с доброволното робуване на Мигел, през месец септември, когато дните приличаха на прозрачни капки утринна роса, а нощите светеха като влажните очи на животните, в манастирския кладенец падна и се удави овцата, наричана Чика.

Братята са застанали в кръг, накланят се един подир друг над черния дълбок кладенец и отново вдигат глави, размахвайки безпомощно ръце.

— Добрата ми овчица — нарежда брат Дарио, — удави ми се, а беше бяла и къдрава като облаче.

— А очите й — като прозрачна смола, и мила, и гальовна — добавя Хордан.

— Извадете я. Трябва все пак да я погребем, горкичката — казва Дарио.

— Кладенецът е повече от седемдесет стъпки дълбок, невъзможно е да се слезе в него.

Братята стоят в кръг, очите им са пълни с мъка по овчицата, ала камбаната ги призовава за молитва.

Вечерта в градината седнаха Хордан, Гарсия и Дарио и подхванаха един от своите научни диспути за същността на бога. Мигел лежи уморен на земята край тях, взира се в короните на портокаловите дървета и ги слуша.

Дежурните братя гребат с ведро вода от кладенеца, без да знаят за удавената овца, и я носят на болните. Брат Гарсия говори с възторг:

— Около него цари безкрайна самота и велика тишина...

— Не — енергично го прекъсва Дарио, — обкръжават го ангелски хорове. Около престола му се носи райско пеене...

— Огромна, смразяваща тишина, казвам ви, цари там, където е той — повтаря Гарсия.

— Той е навсякъде. В мен, в теб, Дарио, и в теб, Гарсия, и във венчето на онази там роза, и в пчелата, която кръжи над нея...

— Нечестива реч! — вика Гарсия.

— И в мъртвата овца ли? — хвърля уловка Дарио.

— И в мъртвата овца, и в костите й...

Дарио енергично размахва ръце.

— Говориш като еретик, брате Хордане.

— Не обичаше ли овцата? — пита го Хордан.

— Обичах я — съгласява се Дарио.

— И нямаше ли в нейните очи нещо от твоята обич?

— Какво искаш да кажеш? — сопва се Гарсия.

— Във всичко има нещо от бога, във всичко около нас. Частица от бога, който е един-единствен и има стотици хиляди лица и същности, е вложена във всеки камък, във всяко стъбло, във всяка душа...

— Искаш да кажеш, че овцата има душа? — възмуцава се Дарио.

— Тъкмо ти ли се съмняваш в това, Дарио? Ти, когото Чика слушаше и щом ѝ наредеше, лягаше в краката ти и те гледаше в очите.

— Как можете да говорите така за най-възвишените неща? — гневи се Гарсия. — Превръщате бога в някакво любопитно същество, което се вре във всичко и навсякъде се чува гласът му. Бог е на небето и не расте в никакво стъбло, а само диктува неговия растеж, намира се високо в облаците сред абсолютна самота — неподвижен, сияещ, мълчалив.

— Какво ще кажеш ти по този въпрос? — обръща се Дарио към Мигел.

— Да — усмихва се Хордан, — кажи, отче игумене, как гледаш ти на този проблем?

— Аз ли, братя? Аз мисля... не, аз наистина не знам... тази овца, да... — заеква Мигел, трие челото си, но изведнъж съзира как един монах черпи вода от кладенеца за болните, скача, развиква се и размахва тревожно ръце:

— О, братя, повярвайте ми, че най-важното сега е тази овца. Забравихме за нея, а мършата заразява водата в кладенеца. Питате ме за бога, а аз трябва да говоря за овцата. Помислете само: от тази вода вземат непрестанно и я носят на болните! Брате Хордане, не разрешавай да черпят вода от кладенеца. Трябва да изпращаме за вода другаде.

Мигел хуква:

— Отивам да забраня да я дават на болните за пиене!

С всички сили се втурва към болницата.

— Побъркан! — учудено казва Дарио, проследявайки го с очи.

Ала Хордан заявява в настъпилата тишина:

— Казвам ви, братя, че този луд е измежду всички ни най-близко до правдата.

Как се менят времената! Как се менят хората!

Докато не бе се отдал в служба на човека, Мигел много пъти на ден подлагаше на изпитание съвестта си, обмисляше всяка своя най-незначителна думичка, преценяваше дали тя се покрива със страстния му копнеж да се помири с бога.

Това е човекът! Щом има разум, сърце, сетива — непрестанно копнее по нещо!

А след като граф Мигел се превърна в брат Мигел, а брат Мигел — в прислужник на болните, тутакси се промениха и страстните копнежи на пламенното му сърце.

Днес Мигел не преценява дали думите му ще зарадват, или ще огорчат бога. Не обръща достатъчно внимание — за огорчение на братята и църковните сановници — нито на предписаните молитви, нито на светия размисъл.

— Отдалечава се от бога — говорят за него с болка и гняв редовите братя в „Санта Каридад“.

И те са прави. Мигел наистина се отдалечава от бога с разума и сърцето си, без дори да съзнава това. И нещо по-лошо: не се измъчва, когато братята го упрекват.

Той се измъчва, че температурата на просяка Фернандо не спада, че младата тъкачка Анита все още не може да стъпи на премазания си крак; измъчва се, когато лекарите му кажат за някого от болните, че тук вече само бог може да помогне. Познава тези ужасни слова от присъдата над Грегорио и болестта на Хиролама.

— Вие, вие помогнете! — настоява отново той пред лекарите. — Не се осланяйте на бога!

Целия си разум и сърце Мигел е посветил на своите болни. Нищо друго не възприема, нищо друго няма стойност за него. Верен на девиза си „Или всичко, или нищо!“ — той се отдава на болните си приятели изцяло, без остатък...

Тази нощ, която за него имаше по-голямо значение от всички други нощи, Мигел падна уморен и обезсилен на постелята си. В същия миг обаче килията му се изпълни с ослепително сияние, сякаш през отворения прозорец в това мъничко пространство нахлу цялото звездно небе, и полъхна лек ветрец, от който зазвъняха струните на невидими лютни.

Мигел се сви от ужас на леглото си. Какво означава това? Що за чудо? Нима бог му се явява?

Погледна кръста. Лицето на Христос, набраздено от бръчките на страданието, със стичащи се алени капки кръв под трънения венец, е

мъртво и неподвижно.

Мигел чака да трепне на него усмивка. Надява се измъченото лице поне с кимване да му даде знак, че му е простено. Ала Христовото лице остава неподвижно и чуждо.

Но в същия миг от ъгъла на килията се обажда глас така добре познат глас:

— Синко, мили мой, драго ми е за теб! Дори не подозираш как зарадва старческото ми сърце!

Боже, колко е познат този глас на Мигел! Ала години наред не го е чувал... кой всъщност говори... кой?

А гласът, драгият за слуха на Мигел глас, продължава:

— На хиляди нещастници превърза раните, засити глада им, даде убежище на тези, които нямаха стряха над главата си, пожертвува за тях нощите си, когато ги дебнеше сянката на смъртта... Бъди благословен за това!

— Отче! — въздъхва радостно Мигел, познавайки най-сетне ласкавия глас.

— На цели тълпи бедняци връщаш живота, успокояваш техните страдания и укрепваш волята им за живот. Приятел си на страдащите, надежда си за отчаяните... Добра е душата ти, добро е сърцето ти, синко мой!

В ярката светлина, която изпълва килията, Мигел вижда лицето на своя учител, сияещо от блаженство. Мигел не диша дори.

— Да бъде благословена твоята усмивка, която дава на болните сила за живот, да бъдат благословени твоите слова, които им носят утеха и спокойствие, и твоите ръце, милващи както майчини ръце! Да бъде благословен пътят, по който си тръгнал!

Мигел трепери целият и го обзема непознато досега чувство на щастие.

— Вие сте доволен от мен, отче Грегорио? — пита тихо.

И гласът на монаха му отговаря с топлота:

— И добрият бог е доволен от теб, мое момче!

— И бог? Значи, ми е простил? Ах, отче! Благодаря! Благодаря!

— Та как няма да му харесат твоите постъпки! Нима бог не казва: „Каквото и добро дело да сте сторили за моите чада — за мен сте го сторили.“ Ти изтръгна себелюбието от себе си, що е ненавист и алчност не знаеш, равен си, брат си на всички нещастни. Цялата своя

обич раздаваш на хората — божите чада — и вършиш добро за тях. Гордея се с теб, синко!

Ярката светлина се надвесва над постелята на Мигел. Мигел вижда отблизо скъпото лице такова, каквото винаги го знаеше — приветливо и сияещо, и чувствава как меката старческа ръка милва сивите му коси както някога, отдавна, милваше момчето от Маняра.

— Изпълниха се вашите думи, отче — казва развълнувано Мигел. — Най-сетне съм потребен някому! Най-последно съм полезен за тези, които имат нужда от мен!

Мигел непрестанно чувствава ласкавата старческа ръка на слепоочията си и е преизпълнен с щастие.

— Да — казва монахът. — Добро е твоето дело, Мигелито. И то ще ти донесе добро, ще ти донесе...

— Щастие! — извиква Мигел. — Носи ми щастията, което съм търсил толкова години!

Грегорио поклаща глава и се усмихва ласкаво на Мигел. После лицето му губи очертания и чезне в сиянието, което излиза от килията под звездното небе. Дълбока тишина се спуска над земята.

Мигел става, пристъпва към прозореца и вдъхва дълбоко свежия нощен въздух. Гледа пълната луна и му се струва, че в нейния сребърен диск се губи усмивката на стареца.

— Лицето ти е светло и ясно, сякаш и насън си видял слънцето, отче игумене — усмихва се сутринта брат Хордан на Мигел.

— Радвам се от все сърце, брате — отговаря Мигел, — защото разбрах що е щастие!

Един пролетен ден на лето хиляда шестстотин седемдесет и девето черен мор нападна Севиля.

Припълзя вечерта под плаща на тъмнината и облаците с муцуна, бълваща огън. Запали града откъм Триана и целият квартал лумна и запламтя като копа слама. Заразата се разширяваше мълниеносно. С почернели лица, заривайки пръсти в земята, хората падат като опарени от пламък мухи.

Бездънна е първата чумава нощ, бездънни нощи са дните, които настъпват подир нея.

Мостът между Триана и града е затворен, десният бряг на Гуадалкивир в града е охраняван от наемни войници и доброволци, за да не пусне котва гемия от заразения квартал. Вратите и прозорците се затварят плътно, улиците са безлюдни.

От някои къщи се чуват боязливи стенания, молитви и молби към бога.

В други цари пълна тишина и уплашените хора очакват мълчаливо спасението или смъртта.

В трети пък гърми пресипнало пеене, звънтят чаши и ечат гласовете на тези, които са решили да изпитат всички радости на живота, преди да ги е покосила смъртта.

Севиля се тресе от страх, но лавината на нещастията срива преградата на охранявания мост, морът прескача и залива квартала на бедните Санта Крус.

Ужас обзема града.

Първият сановник заедно със семейството си напуска Севиля и бяга в планината, изпровождан от завистливите погледи на тези, които не могат да заминат.

Страхът нараства все повече и повече, аристократическите фамилии заминават една подир друга, бягат през нощта, която с тъмнината си прикрива срама им. Митническата порта е задръстена от коли и хора.

Отчаяние обзема душите на богати и бедни.

Санта Крус, отделен от другите квартали със стража, загива.

Както си лежи, стои, ходи или се моли, човек вдишва заразата и пада подкосен ничком на земята. С последни сили се обръща възнак и очите му отплуват в неизвестността, потъмнели от треска, болка и ужас.

Отчаяно ридание и вик за спасение, което не идва.

Призовават на помощ небето и ада, призовават бога и сатаната, ала гласът им гасне като потопен във вода светилник, отровният дъх прониква в дробовете им и позорният знак на червените петна бележи осъдените.

През нощта Мигел става, не казва никому нищо за своето намерение, напълва джобовете си с лекарства и храна, превързва устата си с кърпа и се промъква незабелязано от стражата в заразения квартал.

Помага на хората, както може. Отделя здравите от болните, храни ги и ги пои, раздава лекарства и погребва мъртвите, отнася ги сам на рамо в ямите, за да се пресече пътят на заразата.

Успява да се промъкне обратно между полуспящата стража и се връща в „Каридад“.

Прекрачва прага, бледен и уморен. Среща братята, които, щом го виждат, отстъпват и бързо се отдалечават. Търси брат Хордан. Хордан, щом го зърва, също се стъписва и неволно отстъпва назад. Мигел пита, ток объркано мълчи. Мигел настоява.

— Видели са те, брате, да отиваш в заразения квартал — казва най-сетне Хордан.

Мигел навежда глава.

— Да влезеш в Санта Крус, означава да се излагаш безразсъдно на опасност — продължава Хордан.

Мигел мълчи, а гласът на Хордан става още по-строг.

— Повече ще се харесаш на бога, брате, ако не разнасяш заразата между здравите.

— Като погребвам мъртвите, пресичам разширяването на заразата.

Идва Дарио, ала застава далеч от Мигел.

— Бог сам ще определи кой да умре от мор. Искаш да му попречиш на делото ли, Мигел?

— Не искам да воювам с бога, Дарио. Искам да се боря със заразата.

— Всякаква борба е напразна — казва Дарио.

— Не би била напразна, брате, ако вие всички дойдете с мен в Санта Крус и помогнете — твърдо казва Мигел. — Вярвам, че бихме ограничили мора само в този квартал. Всички, които трябваше да помагат, префектът и неговите хора, напуснаха града. Кой тогава, за бога, трябва да помогне, ако не ние?

Хордан и Дарио чувствуват, че Мигел има право, ала страхът ги вцепенява и гледат объркано в земята.

— Ти си наш игумен — казва тихо след малко Хордан. — Каквото наредиш, ще изпълним.

Дарио се мръщи, прави отрицателно движение с ръка, ала отворените му уста не проговарят.

— Няма да нареждам — казва Мигел. — Събери братята, Дарио.

Мигел говори на монасите с дълбоко смирение и голяма настойчивост. Не нарежда, не изисква, само моли.

— Знам, опасно е за живота. За земния живот. Ала какъв вечен живот ще ви бъде отреден, ако не се смилите над нещастните?

Мнозина пак отстъпват и се крият един зад друг.

— Ще дойда с теб, брате Мигел — казва Хордан.

— И аз.

— И аз... — обаждат се други монаси.

Останалите бързо се пръсват.

Вечерта Мигел и неколцина братя излязоха от „Каридад“.

Шепа хора с добра воля се стараят да помогнат на заразения квартал. Онези, които имат власт над града, са избягали и затова непоколебимите самаряни от народа напразно приканват хората на борба с мора. Никой не ги слуша, никой не им обръща внимание. Наемниците захвърлят оръжието и хукват да търсят убежище. Напразно ги задържат с викове и заплахи.

Групата монаси преминава през площада.

— Къде отивате, братя? — питат хората.

— В Санта Крус — казва Мигел. — Да помагаме. Не се бойте. Няма да се върнем обратно при вас.

Дълбока тишина.

Монасите вървят, крачките им са уверени и решителни, лицата — спокойни.

Слънцето залязва и позлатява кулите на града.

И ето че подир монасите тръгват мнозина, които нямат задължението да помагат на ближните си, ала примерът на братята ги увлича.

Групата се увеличава все повече и се приближава към Санта Крус...

Мълчаливо, без дума да отрони, Мигел започва да работи, а подир него и всички останали, следвайки примера му.

Сред дълбока тишина, без колебание, без подкани, братята и техните помощници сноват из квартала, промъкват се из улиците, неми като призраци, и работят.

Отнасят мъртвите в ямите, които другите копаят, и после ги зариват, раздават храна, вода и лекарства.

Плач и предсмъртно хъркане се носи над квартала Санта Крус.

Когато се мръква, човешки хиени припълзват и ограбват кесиите и пръстените на мъртъвците.

Междувременно морът коси Мигеловите помощници. Безмилостно ги напада един подир друг, докато Мигел остава на бойното поле с мора — сам.

Работи с последни сили на сърцето и тялото си и мнозина, които стояха на ръба на пропастта, бяха спасени от него.

Ала на всяка беда и жестокост един ден ѝ идва краят. Така стана и с чумната зараза, която, след като унищожи тълпи хора, отслабна и се отдръпна там, откъдето бе дошла.

Севилците се завръщат в града. Малко по малко животът добива своя обикновен облик.

И в деня, когато въздухът се прочисти и свежият вятър замени противния дъх на мора, Мигел се запъти към „Каридад“ изнурен, ала щастлив.

Вече е забравил Хиролама, вече не жадува за божията благосклонност. Хиролама и бог изчезнаха от съзнанието му.

Мисли само за човека.

Морът бе отстъпил. И това е негова победа, това е неговата радост, неговото щастие. Мигел блажено се усмихва.

Ала чудовището на мора е облъхнало със своето последно, палецо дихание лицето на човека. Слепоочията му пламват, на челото му избива черно петно, езикът съхне, устата се вцепенява.

Мигел вдига очи към ясното висине, простира ръце по нещо бленувано, но тъмнина забулва мисълта му и той вече не съзнава за какво копнее сърцето му.

И падна мъртъв ничком на земята като отсечено дърво, и това става във вторник, в нещастния ден деветнадесети май, година хиляда шестстотин седемдесет и девета, в деня на свети Селестино.

Въртележката на живота се завъртя със старото си темпо, макар колелата ѝ още да скриптят от праха на мора.

Над трупа на Мигел стои мълчаливо целият град в траур.

А архиепископ Амбросио Спинола, след като възвестява милостивото лято, отива при постелята на Мигел, пада на колене, целува ръката на мъртвия и казва:

— Блажена ръка, която даде на бедните богатство.

Градът, който някога проклинаше Мигел, днес плаче и ридае над трупа му.

Мурильо, изпълнителят на последната воля на Мигел, отвори завещанието му, в което бе написано:

„Аз, някогашният дон Мигел граф де Маняра, след това редови член на братството «Светото милосърдие» и сега пепел и прах, нещастен грешник, съм служил на Вавилон и на неговия владетел дявола с всички възможни злодейства, с гордост, прелюбодеяние, богохулство, лош пример и жестокост. Моите грехове, моите злини са безчет и единствено божията доброта можеше да изтърпи всичко това и само неговото безкрайно милосърдие може да прости. Заръчвам тялото ми да бъде положено без ковчег върху кръст от пепел, завито в саван, бос, главата — непокрита, кръст до главата ми и две свещи край него. Нека след това да бъде отнесено на погребално носило за бедни в съпровод на дванадесет свещеници, нито един повече, без блясък и без музика в храма «Санта Каридад» и положено в земята под прага, та всеки, който влиза и излиза, да стъпва върху мен, и нека там бъде закопано моето нечестиво тяло, недостойно да отпочива в божия храм. И моята воля е върху мен да бъде положен неодялан камък, на дължина стъпка и половина със следния надпис: «Тук лежат костите и пепелта на най-лошия човек какъвто се е раждал, на този свят, Мигел де Маняра. Молете се за него!».“

Съгласно последното желание на Мигел каменарите изсякоха този надпис върху неодялан камък още преди погребението.

Ала народът в Севиля не се съгласи с предсмъртното желание на Мигел, стълпи се пред храма „Милосърдна любов“ и гневно настояваше да заличат този позорен надпис.

— Не най-лошият, а най-добрият човек бе той.

— Не под прага на храма, а до олтара е мястото на тялото му.

— Махнете надписа!

Монасите стоят пред народа объркани.

— Сам е пожелал това, имайки пред вид, че е бил някога грешен човек — казва Дарио.

— Кой от вас и от нас не е грешен? — викат хората.

— Зачитайте волята на покойника!

— Махнете надписа! Погребете го до олтара!

След като се съветваха с префекта и архиепископа, монасите отстъпиха. Надписът бе заличен и бе решено Мигел да бъде погребан до олтара на храма „Санта Каридад“.

За погребението на Мигел се стече неவிждано множество високопоставени благородници. Пристигнаха и неговите най-близки роднини маркиз де Парадас, синът на Мигеловата сестра, дон Хуан Висентельо де Лека и Толедо, губернатор на Перу, маркиз де Бремес, вицеадмирал на кралския флот.

Отдалеко се стичаха хора в Севиля за деня, в който трябваше да бъде погребан Мигел.

Беше слънчево и прекрасно времето в деня, в който се подреди погребалната процесия.

Начело крачеха дванадесет бедняци, подир тях — в редици — рицарите от „Калатрава“. Най-високопоставените аристократи на Андалусия и високите църковни сановници, с които Мигел цял живот беше в борба, дойдоха с лицемерни лица да изпроводят своя неприятел на последния му път. А подир погребалното носило вървяха дванадесет свещеници със запалени свещи.

Двадесет и четирите камбани на катедралата пеят на мъртвия на последния му път. Великолепието на бароковия стил ослепява очите на близките му.

Щом камбаните забиха, голямата болнична зала в „Каридад“ бе обзета от вълнение:

— Погребват брат Мигел!

И в този миг като по чудо върху постелите се надигат сакатите, охтичавите със засъхнала струйка кръв в ъглите на устата; стават хромите, неподвижните изправят изтръпналите си тела; умиращите придобиват за миг сили.

И ето, цялата зала се вдига от постелите си, става, сключва молитвено ръце, протяга ги към слънцето и сред ека на камбаните от

измъчените и изстрадали уста зазвучава величествен хорал, благославящ паметта на човека, чиято любов нямаше предел.

---

[1] *Вярвам в единния бог* (лат.). ↑

[2] *Вярвам в теб, Хиуролама!* (лат.). ↑

[3] *„Братство на светото милосърдие на нашия бог Исус Христос“* (исп.). ↑

[4] *Хуан де Валдес Леал* (1630–1691 г.) — испански художник и гравьор. ↑

ДИМИТЪР СТЕФАНОВ

ЙОЗЕФ ТОМАН И НЕГОВИЯТ ДОН ЖУАН

От комедията на Калдерон преди три века и половина името на Дон Жуан шестува в световната литература. То става един от нарицателните образи в нея редом с безумния мечтател и рицар на правдата Дон Кихот, разпънатия между съмнението и делото Хамлет, устремения към щастието Фауст... Над двеста автори са посягали към донжуановската тема, а между тях са и Тирсо де Молина, Голдони, Молиер, Шилер, Байрон, Пушкин, Балзак, Мюсе, Мериме, Дюма, Бодлер, Шоу, Ростан (да не говорим за композитори)... Образите на Дон Кихот и Хамлет придобиват отведнъж окончателните си черти изпод гениалните пера на Сервантес и Шекспир (друго нещо са читателските и критическите тълкувания), а и Гьоте поставя Фауст в ония висоти на стремежа и делото, недосегаеми за легендите и описателите на предишния алхимик и съдружник на дявола. А образът на Дон Жуан, непостоянният любовник, който търси щастието в любовта, е променял своя характер не само изпод перото на различни добри или знаменити автори, под диктовката на различни литературни школи, но и под влиянието на различни обществени идеали. Дон Жуан е бил герой и на комедии, и на трагедии. Дон Жуан за различните автори е живял и през седемнадесети, и през осемнадесети, и през деветнадесети век. Бил е ту сантиментален любовник, ту безогледен прелъстител, ту бунтар срещу морала на своето време, дори богоборец. Даже историческата легенда за първообраза на Дон Жуан се изменя. Тирсо де Молина и редица автори след него споменават, че това е дон Жуан Тенорио. По-късно в „донжуановските“ произведения идва другият, „истинският“ Дон Жуан — историческата личност граф Мигел де Маняра, живял през годините 1626–1679. И чешкият писател Йозеф Томан се спира на версията за испанския идалго от XVII век, за живота и смъртта на дон Мигел де Маняра, за времето на остри противоречия и на йезуитската инквизиция в Испания.

Но кой е този чешки автор, който пише романа си на части между 1941 и 1944 година, когато в протектората Чехия и в завладяна Европа фашистката инквизиция е модернизирала целия арсенал на средновековните ужаси — от йезуитското мракобесие на мисълта до масовите кладни на войната и на концентрационните лагери?

Йозеф Томан тогава е надхвърлил четиридесетте (роден е през 1899 година), автор вече на три стихосбирки през двадесетте години, след това — на редица новели и романи, а със съпругата си Мирослава Томанова — и на пиеси, играни с успех в пражките театри и сваляни от сцената от официалната власт. Следвал е търговска академия, бил е чиновник в Прага и две години в Италия, дълги години е работил в издателството на Дружеството на художниците „Манес“, пътувал е из много страни на Европа, из Мала Азия и Северна Африка, а през 1936 година, два месеца преди избухването на Гражданската война, е посетил и Испания, местата на бъдещия си роман. През годините на войната, когато пише „Дон Жуан“, той е и член на нелегалния Комитет на интелигенцията.

Романът „Дон Жуан“ излиза през 1944 година, окастрен от фашистката цензура. При второто издание след освобождението зачеркнатите страници са възстановени. Пред мен е вече току-що излязлото десето чешко издание на „Дон Жуан“, по което правя тези свои бележки.

Заедно с романа за античния Рим „След нас и потоп“ (1963) от същия автор „Дон Жуан“ е едно от най-значителните произведения на съвременния чешки исторически роман на европейско ниво и има вече двадесетина издания в чужбина — от Съветския съюз до Съединените американски щати.

Йозеф Томан дава нова обществена насока на чешката историческа проза. В своите романи той избира сюжети от възлови моменти на човешката цивилизация: от античността („След нас и потоп“), от славянската праистория („Славянско небе“, 1948), от Ренесанса (хумористичният роман „Човекът отникъде“, 1933), от Контрареформацията („Дон Жуан“), от капиталистическото общество („Гнездо на оси“, 1938, издаден през 1956 година под заглавие „Дом на картите“), от съвременността („Накрай света“, 1957, заедно с Мирослава Томанова). Тези романи са богати с цяла галерия образи, пропити са с вечния човешки копнеж по свобода, справедливост и

щастие, наситени са с динамична епика и лирична образност, написани са на превъзходен чешки език.

Несъмнено най-четеният роман на Йозеф Томан е „Дон Жуан. Животът и смъртта на дон Мигел де Маняра“, добил широка популярност и извън родината на писателя. Това се дължи в немалка степен на донжуановската тема. Но не само на нея. Героят се развива и променя душевно и социално. И това писателят го е постигнал с отлично познаване на една епоха, на нейната атмосфера, на нейните обществени сблъсъци, на човешките характери, на душевните трепети.

Дон Жуан или Мигел де Маняра, както е обрисуван от своя автор, носи черти на ренесансова личност, която изживява един бурен живот, за да стигне до хуманистичния идеал на своята епоха — да служи на човека. Младият герой търси изход от религиозното мракобесие, очертано в конфликтните характери на бащата и майката, на отец Грегорио и йезуита Трифон, в конфликта между здравите човешки чувства и фанатизма на Инквизицията, между човешката любов и религиозното притворство. Пламенната душа на дон Мигел де Маняра мрази нерешителността, липсата на всеотдайност, покорството, посредствеността и незначителността, неговите „любовни похождения“ в началото са индивидуален бунт срещу тях в търсене на щастие. Но в утоляване на своите копнежи и неудовлетвореност той стига до егоизма, отчаянието, душевната празнота и пустота. „Себелубецът минава през трупове, търсейки бленуваната жена. Унищожава живота и спокойствието на девойки и жени и разбива семейното щастие... Роб на страстта си, на ненавистното си влечение, той се хвърля от прегръдка в прегръдка, откъсва се от обятията на жените — разочарован, незадоволен, още погладен и още по-нещастен...“ С цялата си действена природа Мигел де Маняра руши морала и религиозността на своята епоха. „Бог? Не разбирам тази дума. Може би става дума за мен?“ Дори отец Грегорио, който от дете го е обичал, възкликва: „Какво себично изчадие!“

Истинската любов към Хиролама го избавя от престъплението, но не и от егоизма, от спомена за миналото и угризенията на съвестта. Нещастие от смъртта на истински обичаната жена го примирява като че ли най-после с бога. Но Дон Жуан остава далеч както от религиозното мракобесие на своята епоха, така и от обикновеното религиозно смирение. Сега негово „щастие и проклятие“ са любовта

към хората и делата за облекчаване на тяхното нещастие. „Отдалечава се от бога“ — говорят за него с болка и гняв редовите братя в „Санта Каридад“. И те са прави. Мигел наистина се отдалечава от бога с разума и сърцето си, без дори да съзнава това. И нещо по-лошо: не се измъчва, когато братята го упрекват. Той се измъчва, че температурата на просяка Фернандо не спада, че младата тъкачка Анита все още не може да стъпи на премазания си крак; измъчва се, когато лекарите му кажат за някого от болните, че тук вече само бог може да помогне. Познава тези ужасни слова от присъдата над Грегорио и болестта на Хиролама. „Вие, вие помогнете! — настоява той отново пред лекарите. — Не се осланяйте на бога!“

Авторът е останал верен на духа на епохата, в която е живял Дон Жуан, на шекспировския подход към характерите, видял е ограничения исторически характер на оня хуманизъм, проследил е с проникновение пътя на една личност от себичността, от течното неудовлетворение у човека до всеотдайността към хората.

Романът щеше да загуби много от социалното си прозрение за епохата, ако Йозеф Томан не беше обрисувал с толкова топлота и обич образа на отец Грегорио, човека от народа, свързан с народа и с най-прогресивните идеи на своето време, намерил смъртта си на кладата. Органично свързан с донжуановската тема в романа, и тук отец Грегорио е една от верните посоки в основния мотив за любовта и щастието в нея: „Де да можеше да обичаш тъй, че да се наситят не само твоите сетива, но и твоето чувство и разум.“

Димитър Стефанов

Издание:

Йозеф Томан. Дон Жуан

Чешка. Второ издание

Издателство Народна култура, София, 1982

Редактор: Невена Захариева

Художник: Ада Митрани

Художник-редактор: Стефан Десподов

Техн. Редактор: Методи Андреев

Коректор: Людмила Стефанова

Литературна група — ХЛ

04 9536429511//5544-82

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.